2019

Rahvakultuuri aastaraamat

www.rahvakultuur.ee

Rahvakultuuri aastaraamat

2019

EESTI RAHVAKULTUURI KESKUS

Koostanud: Eesti Rahvakultuuri Keskus©
Toimkond: Külliki Aasa, Kaja Allilender, Kati Grauberg-Longhurst, Urve Gromov, Merike Hallik, Aire Koop, Anneli Kundla, Erika Kõllo, Helle-Mare Kõmmus, Krista Lember, Pilvi Lepiksoo, Eha Mandel, Kaja Mõts, Maie Pau, Kati Taal, Pille Tutt, Leelo Isidora Viita, Marju Viitmaa, Kalle Vister, Triinu Ülemaante, Riin Kivinurm

Kaane foto: Jaan Krivel
Toimetaja: Kaja Allilender
Keeletoimetajad: Piret Koorep, Eeva Kumberg
Kujundus ja küljendus: Triinu Sarv
Trükk: Paar

Aastaraamat ilmub Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitali toel

Viljandi 2020
ISSN 1736-1877

Sisukord

Riiklikud rahvakultuuri auhinnad ja tunnustused 2019....8
Eesti põliskeeled ja murdekeeled. Karl Pajusalu....12
Laulupeo nähtamatud lood. Sten Weidebaum....17
Eesti rahva juubelipidu „Minu arm“ kui rahvuslik rituaal. Riin Kivinurm....24
Rahvatantsu ja –muusika-aasta sõnas ja pildis. Epp Joab, Mari-Liis Öpik....31
Kutsetega kultuur kohalikus omavalitsuses. Reet Suurkask....34
Mõtteid koorimuusika-aastast 2019. Kaie Tanner....37
Eesti käsitöö hingel ja käel. Liis Burk, Ave Matsin....42
Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna kahekümne viies aasta. Ave Matsin....45
Eesti folkloorinõukogu 2019. aasta suursündmused olid rahvusvaheline pärimuspidu Baltica ning aktsioon „Hakkame santima!“. Monika Tomingas, Kati Taal....49
Eesti harrastusteatrite liit 30. Kristiina Oomer....57
Eesti kultuuriseltside ühenduse tegevusest emakeele-, ESTO- ja laulupeoaastal. Liina Miks....61
Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse 2019. aastal tehtud sissekannded. Epp Tamm....63
Hea lugu. Piret Päär....66

HARJUMAA

Harjumaa tunnustused....69
Optimistlik, värvikas ja sihikindel Ilma Adamson. Kaja Mõts....70
Luulebrošüür „100 luuletajat Harjumaalt“. Garina Toomingas....74
Rippsildade kontsert Keila-Joal. Peep Raun....76

TALLINN

Tallinna tunnustused....80
„Ühendusmaa on Eestimaa“. Angela Arraste, Ülo Luht....81
„Koju jäi mul ...“ Sille Kapper....84
Meie koori argipäev ja laulupidu 150. Marianne Kask....86

HIIUMAA

Hiiumaa tunnustused....89
Legendaarne koorijuht pani rahva taas laulma. Harda Roosna....91
Tule olemine Hiiu saarel. Helle-Mare Kõmmus....93
Iiu kintsuviiul. Malle Mürgimäe....95

IDA-VIRUMAA

Ida-Virumaa tunnustused....97
Laulupeotuli puges idavirulaste südamesse. Sirle Sommer-Kalda....97
Kohtla-Järvel rõõmustati ja valutati südant ilusa eesti keele pärast. Urve Kilk....104
Virulaste laulupidu jättis võõrustaja Narva leigeks. Sirle Sommer-Kalda....105

JÕGEVAMAA

Jõgevamaa tunnustused....108
Avinurme on paik, kus elab sajanditevanune kultuuritraditsioon. Katre Möldre....109
Kaljaan 80. Heldur Lääne....113
Peotule Sadalasse toomisega austati motokultuuri korüfeed Igor Ellissoni. Jaan Lukas....117
Sadalas tantsiti peol „Ega hää sõna konti murra“. Andra Kirna....118

JÄRVAMAA

Järvamaa tunnustused....120
Kultuur on elulaad. Õnnela Lees....121
160 aastat raamatukogusid Paides. Jane Kiristaja....123
Elu nagu muinasjutus – täis põnevust, üllatusi ja aina uusi väljakutseid.
Intervjuu Kaja Kraaviga. Külliki Aasa....125

LÄÄNEMAA

Läänemaa tunnustused....129
Kadri Kelner: „Laulukoor on sama äge kui jalgpall!“ Lemmi Kann....131
Läki Tantsule: 10 aastat inimesekasvatust. Lemmi Kann....133
Risti lastekoor - imelapsed, kes teevad imeasju. Kaie Ilves....136

LÄÄNE-VIRUMAA

Lääne-Virumaa tunnustused....139
Oh laula ja hõiska, ah ketra ja luuleta! Inna Grünfeldt....140
Elo Üleoja – sündinud dirigendiks. Inna Grünfeldt....144
Jäljed kultuurimaastikul ja mälus – Pilvi lugu. Intervjuu Pilvi Lepiksooga. Annika Aasa...147

PÕLVAMAA

Põlvamaa tunnustused....153
Lõõtsapealinn Põlva – rahvamuusika hoidja ja kandja. Annely Eesmaa....155
Suitsusaunapäevad ja „Suidsusannasümfoonia“ Moostes. Triinu Laan....159
Peeter Änilane ja ta kodulinn Põlva. Indrek Sarapuu....163

PÄRNUMAA

Pärnumaa tunnustused....166
Pool sajandit rahvatantsujuhina. Kädi Pärnoja....167
Pärnumaa toidukultuur Pärnumaa maitsete aasta fookuses. Merle Einola....169
Rääma folklooripäevade lugu. Terje Ojaste....172

RAPLAMAA

Raplamaa tunnustused....176
Vihmas ja päikeses tantsis Alus üle 300 rahvatantsija ja võimleja. Mari Tammar....177
„Heli Lints: „Kultuur käib mu eluga alati kaasas.““ Triinu Ülemaante....180
Rapla maakonna noorte puhkpilliorkester 20. Maiu Linnamägi....185

SAAREMAA

Saaremaa tunnustused....188
Tuli lookles kihelkondades. Triino Lest, Krista Lember....189
Meie Muhu ilu elab edasi. Triinu Traumann, Gea Promet....191
Rand-ränd-kino. Persoonilugu Mikk Rannaga. Inga Rand....194

TARTUMAA

Tartumaa tunnustused....197
Laulu- ja tantsupeo teema-aasta Tartumaal. Astrid Hallik, Kati Grauberg-Longhurst....199
Pääv ei õle pääväle veli: aastaring Kodavere pärimuskeskuses. Ergo-Hart Västrik....203
Kas sant on tõesti õnne pant? Tiina Konsen....206
Ometi! Jah, just nõnda! Maarja Ülper....209

VALGAMAA

Valgamaa tunnustused....211
… uus Vanapagan. Jorma Riivald....211
Aegade tee läbi enese. Maie Kala....214

VILJANDIMAA

Viljandimaa tunnustused....218
Hõimlaste hõlmas. Maire Paju....219
Lugu õnnemaalastest ja nende haldjast. Triin Ojamaa....222
Rajaste ja Rahnel – tegus rahvatantsutandem Ramsilt. Kristi Ilves....224

VÕRUMAA

Võrumaa tunnustused....227
Seto leelo ajast aega. Seto leelo elujõulisus. Õie Sarv....228
Võrumaalt juubelilaulupeole 100 ja 150. Võrumaa laulu- ja muusikatraditsioonid - juubelilaulupidu 100. Ilmar Kudu....233
Võrumaa lauljad, tantsijad ja muusikud XXVII laulupeol ja XX tantsupeol „Minu arm" aastal 2019. Aigi Pall....238
Võta või jäta? Võru festival 25! Ikka võta, ära jäta! Siiri Toomik....241
Ummamuudu lood. Silvi Jansons....244

Rahvakultuuri statistika 2019. Kaja Allilender....250
Valik 2019. aastal rahvakultuuri valdkonnas tehtud uurimistöid. Urve Gromov....254
Rahvakultuuri Keskuse tunnustused 2019....257

Hea sõber

Sinu käes on üsna ajalooline raamat. Üheltpoolt pakume Sulle toredaid meenutusi aastast 2019 ja samas on Sinu käes väljaanne, mille kaanepilt kajastab endas uut ajajärku meie asutuses.

Olen veendunud, et iga kultuurisõbra jaoks oli aasta 2019 täis seikluslikke, pööraseid ja imelisi hetki.

Kõiki sündmusi ei suuda välja tuua, kuid alustaksin Tule tulemise teekonnast, mis oli avamäng ajaloolisele XXVII laulu- ja XX tantsupeole, kandes endaga peo väärtusi ja väge igasse Eestimaa nurka.

Eestlase jaoks on tuli alati suureks väärtuseks olnud. Tule saatel on oma elu ja aadete eest võideldud, lõkketule paistel on ennast soojendatud ning süüa küpsetatud. Tuli on andnud lootust ning tule taustal on lauldud ja tantsitud.

Kindlasti oli ühel või teisel moel iga eesti perekond XXVII laulu- ja XX tantsupeo üritustega seotud. Kes laulu, kes tantsuga, kes vaatajana, kes treeneri, kes dirigendi, kes juhendaja või toetajana. Neid tegevusi, millega üks või teine meist seotud oli, ei jõua üles lugeda, kuid selge on see, et üheskoos tegime kõik suure kummarduse meie esivanemate laulu- ja tantsupärandile.

Paraku ei saanud kõik suursündmust Tallinna vaatama ja kuulama minna ning nii sündis kultuuriministeeriumi kantsleril Tarvi Sitsil idee, viia pidu igasse maakonda kohapeale suurte LED-ekraanide vahendusel. Rahvakultuuri keskuse toel sündiski laulu- ja tantsupeo ühisvaatamise traditsioon. Paigaldasime 2019. aastal üle Eesti 3×5 meetri suurused LED-ekraanid, mille vahendusel toimuvale peole sai kaasa elada üheskoos kogukonna liikmetega ning sõpradega. Kuna tegemist oli juubelipeoga, siis olid maakondlikud korraldajad mitmetes paikades hoolitsenud ka lisategevuste eest ja seda ikka selleks, et pidu veel meeleolukam oleks.

Näiteks Valgamaal Taagepera lossi pargis oli tore perepäev, kus sai vaadata ja osta Mulgi käsitööd, süüa pannkooke ning soetada kohalikke tooteid. Võrumaal oli terve päeva jooksul avatud Uma Meki toiduala ja kohvikud, osaleda sai erinevates õpitubades ja osta kohalike meistrite käsitööd.

Sarnast ettevõtmist soovime koos laulu- ja tantsupeo sihtasutusega ka tulevikus toimuvate pidude raames kasutada. Siinjuures on mul suur au teha kummardus ja tänada kõiki Rahvakultuuri keskuse töötajaid, kes nendele sündmustele oma panuse andsid. Aitäh, et olemas olete ja sellel karussellil vastu pidasite.

Aga sellega polnud 2019. aasta juubelite tähistamine veel sugugi lõppenud.

Laulupeo sünnikodus Tartus tähistati laulupeo 150. sünnipäeva suursuguse laulupeoga, kus osales enam kui 8500 lauljat. Alates 2003. aastast on laulupeo-traditsioon kantud UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja.

Eesti lipu 135. aastapäeva puhul esitati Otepää linnamäel viiel korral suveetendust „Taevas, muld ja tulevik“. Laval sai näha lipuga seotud isikud: Karl August Hermanni pere, Karl Aun, Aleksander Mõtus, jt. Lavastuses oli paralleelselt mitu liini: käsitles Eesti üliõpilaste seltsi ja trikoloori sündi ning teisalt nende sündide hoidmist tuleviku nimel.

On selge, et tuleviku nimel peame heitma pilgu oma minevikku ja hoidma esivanemate traditsioone ning kui kõik meie eelkäijate tegevused noori ei kõneta, siis tuleb sellele piltlikult öeldes lisada natuke värvi ning erksat lähenemist. Fakt on, et peame tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade.

Astudes nüüd jõudsa sammuga aastasse 2020 tuleb mainida, et erksust oma tegevusse lisab ka Rahvakultuuri Keskus, värskendades asutuse visuaalset identiteeti ning uuendades kodulehte.

Alates 6. aprillist 2020 kannab asutus nime Eesti Rahvakultuuri Keskus. Meile meeldib öelda, et rahvakultuur peab olema erk ja seda läbi eestvedamise ja professionaalsuse, rahvakultuuri järjepidevuse ja traditsioonide hoidmise ning koostöö.

Eesti rahvakultuuri keskuse uus logo põhineb rahvapärimuslikul ornamendil – ilmarattal. Selle kodarad sümboliseerivad kaheksat ilmakaart ning üksikute osade kohtumist. Samamoodi kohtuvad Eesti rahvakultuuri keskuses meie pärandi erinevad osad: kunst, käsitöö, rahvatants, muusika, näitekunst, muuseumid, luule ning toidukultuur. Logo stiliseering – tikand – väljendab aga ehedust, isetegemist, erilisust ning teatavat loomingulist korrapäratust st olulisi väärtusi, mis rahvakultuuri loovad ja edasi kannavad.

Ühtlasi tahame tagasi tuua eestlastele omase märkide süsteemi, läbi mille saaksime rohkem kõnetada ka meie noori. On selge, et rahvakultuuri valdkonnas on väga oluline nii järelkasv kui järjepidevus.

Üksnes koos teiega saame igal järgneval päev üha rohkem kaasata noori ja järjepidevamalt oma juurtele elujõudu andes.

Tänan kõiki koostööpartnereid, sest tänu teile ja meie koostööle elab meie pärand. Olgu meie uus aastaring igati erk! Põnevat „Rahvakultuuri aastaraamat 2019“ lugemist.

Parimate soovidega

Kalle Vister
direktor

Riiklikud rahvakultuuri auhinnad ja tunnustused 2019

Kultuurkapitali Rahvakultuuri sihtkapitali aastapreemiad 2019

Rahvakultuuri sihtkapitali elutööpreemia

PAUL BOBKOV	pikaajalise tegevuse ja panuse eest tantsuvaldkonnas

Rahvakultuuri sihtkapitali aastapreemiad

VAIKE RAJASTE	rahvakultuuri sihtkapitali rahvatantsu aastapreemia – XX tantsupeo "Minu arm" idee ja teostuse eest
PEETER PERENS	rahvakultuuri sihtkapitali koorimuusika aastapreemia – pikaajalise panuse eest Eesti meestelaulu ning pühendunud töö eest juubelilaulupeo "Minu arm" kunstilise juhina
JUHAN-HENRIK UPPIN	rahvakultuuri sihtkapitali rahvamuusika aastapreemia – rahvamuusikapeo loomingulise juhtimise ning pärimusmuusika väärtustamise ja edendamise eest nii ees- kui tagalaval
URMAS VEERSALU	rahvakultuuri sihtkapitali käsitöö aastapreemia – rookroonide traditsiooni hoidmise ja maailma suurima rookrooni valmistamise eest
RAIT AVESTIK	rahvakultuuri sihtkapitali harrastusteatri aastapreemia – pikaajalise harrastusteatri analüüsimise ja jäädvustamise eest suulises, kirjalikus ning fotograafilises vormis
TARTU ÜLIKOOLI MUUSEUM	rahvakultuuri sihtkapitali muuseumi aastapreemia – kõrgetasemelise museoloogilise töö eest Rahvusülikool 100 raames uue püsinäituse "Minu elu ülikool" ja aastanäituse "Ideaalide Eesti" väljatöötamisel
EESTI FOLKLOORI-NÕUKOGU	rahvakultuuri sihtkapitali koostöö ja kultuurikorralduse aastapreemia – pärimuspeo Baltica korraldamise eest

Eesti Rahvatantsu- ja Rahvamuusika Seltsi aastatunnustus Lokulaud 2019

Aasta sõber

JÜRI URB	Tantsupeo muuseumi oluline toetaja, tänu kellele on muuseumil võimalik tegutseda

Aasta kollektiiv

RAHVAMUUSIKA-ANSAMBEL KUNGLA	rahvamuusika edendaja nii Lääne-Virumaal kui ka mujal Eestis

Aasta korraldaja

REINE NIIN	huvikool Moderato
AET MAATEE	tema kanda on nii tulenäitaja kui ka teelolija roll

Aasta looja

VAIKE RAJASTE	XX tantsupeo "Minu arm" idee autor ja pealavastaja
TONIO TAMRA	panuse eest tantsupeo muusikalisse kujundusse

Aasta sündmus

XX TANTSUPIDU „MINU ARM“	Imelise ja võimsa elamusega pidu, mis tegi sügava kummarduse 85 aasta pikkusele tantsupeotraditsioonile. Läbi aegade suurimal peol astus muruplatsile 10 500 tantsijat

Aasta tegu

VÄLIS-EESTLASTE TANTSUPIDU „ÜHENDUSMAA ON EESTIMAA“	Tantsupeo muuseumi (Angela Arraste ja Ülo Luht) eestvedamisel
ANNA RAUDKATSI TANTSUSELTS	Ullo Toomi raamatu „Eesti rahvatantsud“ kordustrükk

Aasta tantsujuht

HELENA-MARIANA REIMANN	tantsulooja ja lavastaja

Aasta rahvamuusik

JUHAN UPPIN	2019. aasta rahvamuusikapeo kunstiline juht

Pikaajaline panus valdkonna arengusse

JURIS ŽIGURS	Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi auliige, tantsupidude aujuht ja Ullo Toomi stipendiumi laureaat.

Eesti Kooriühingu koori- ja puhkpillimuusika aastapreemiad 2019

Aasta koorid

TARTU ÜLIKOOLI AKADEEMILINE NAISKOOR Dirigent Triin Koch
VENÜ NAISKOOR VANAEMAD Dirigendid Silvia Mellik ja Reet Ratassepp

Aasta puhkpilliorkester

KAITSELIIDU PÄRNUMAA MALEVA PUHKPILLIORKESTER SAXON Dirigendid Kaido Kivi, Sigrid Hint ja Kadri Põder

Aasta dirigent

TRIIN KOCH
TAAVI ESKO

Aasta dirigent

JUHAN UPPIN	2019. aasta rahvamuusikapeo kunstiline juht

Aasta noor dirigent

INGRID ROOSE

Aasta orkestridirigent

BERT LANGELER

Aasta toetaja

ANDRE AAVASTIK, MADIS MILLISTVERE JA LAULUPEO DIRIGENDIPULDI TEOSTAJAD

Aasta korraldajad

AVE SOPP JA MARGIT VÕSA

Aasta tegu

KOORILAVASTUS „HAKKAME, MEHED, MINEMA“

Aasta suurteod

JUUBELILAULUPIDU „MINU ARM“
TARTU LAULUPIDU 2019 „LAULUPEO 150. SÜNNIPÄEV“

Koostööpreemia

JORMA SARV

Aasta koorihelilooja

RIHO ESKO MAIMETS

Aasta kooriplaat

VOCES MUSICALES „A BLACK BIRCH IN WINTER“

Eesti Rahvamajade Ühingu auhinnad 2019

Kaheksakand

LOIT LEPALAAN	Läänemaa

Kuldkand

PILVI LEPIKSOO	Lääne-Virumaa
LEA ISOTAMM	Jõgevamaa
MARIANNE RANDE	Harjumaa

Aasta tegija

URMAS LINDLO	Lääne-Virumaa

Noor tegija

RIIVO JÕGI	Põlvamaa

Aasta tegu

EESTI LIPP 135 VABAÕHULAVASTUS „TAEVAS, MULD JA TULEVIK“	Valgamaa

Aasta koostööpartner

MTÜ NEEME RANNAVALVE SELTS	Harjumaa
PÄRNUMAA OMAVALITSUSTE LIIT	Kristel Ernits
JAANUS LEKK	Lääne-Virumaa
IDA-VIRUMAA TURISMIKLASTER	
CREATIVITY LAB OÜ	Ragnar Siil
VILJANDI GÜMNAASIUM	
KANDLEMEISTER RAIT PIHLAP	Raplamaa

Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu ning Rahvakultuuri Keskuse auhind Pärandihoidja 2019

URMAS VEERSALU	rookrooni traditsiooni hoidmise ja maailma suurima rookrooni valmistamise eest
OLGA KUBLITSKAJA	niplispitsi traditsiooni alalhoidmise ja edendamise eest Ida-Virumaal
EVA-LIISA KRIIS	kangakudumise traditsiooni kogumise, säilitamise ja edendamise eest. Kangakudumise muuseum ja Iida käsitöökool asub Pärnumaal Vändras

Eesti põliskeeled ja murdekeeled

Eesti keel põliskeelte aastal

2019. aastal tähistasime eesti keele aastat ning lisaks sellele ka ÜRO põliskeelte aastat. Oleme eestlastena harjunud mõtlema eesti keelestki kui põliskeelest. Meie keel on ju Eestis põline, seda on kõneldud siin kauem kui naaberrahvaste keeli. Rahvusvaheliselt peetakse põliskeelteks ennekõike iidseid eluviisi järgivate põlisrahvaste keeli. Neil põlisrahvastel ei ole tüüpiliselt oma riiki ja nad elavad oma traditsioonilisi elutusalasid viljeldes mingi teiskeelse riigi äärealadel. Euroopas on sageli peetud ainsateks põliskeelteks saami keeli. Saamlastel ei ole oma riiki ning nad on praeguseni vähemalt osaliselt säilitanud rändava eluviisi, kasvatades põhjapõtru. Baltimaades on nimetatud põlisrahvaks liivlasi, neid on nii määratletud ka Läti seadusandluses (vt Druviete, Kļava 2018). Enamasti liivlased ei tegele tänapäeval küll oma ajaloolise põhitegevusala kalapüügiga, kuid liivi keel väärib kriitiliselt ohustatuna ikkagi mitmekülgset kaitset ja velmamist. Liivi keelega mõneti sarnane on eesti keeleala ajalooliste murdekeelte praegune olukord. Järgnevalt esitan kõigepealt lühikese sissevaate eesti keele ajalukku ning seejärel käsitlen eesti murdekeeli põlisuse vaatekohast.

Kui vana on eesti keel

Eesti keelt ei saa tavapärase rahvusvahelise määratluse järgi pidada põliskeeleks, kuid kindlasti on see põline keel. Eesti keele vanust on siiski hinnatud väga erinevalt. Kõigepealt on see põhjustatud sellest, kui kauget keele esiajaloolist vormi on mõistetud eesti keelena. 20. sajandi teisel poolel arvati, et eestlaste soome-ugrilastest esivanemad jõudsid Eesti aladele umbes viis tuhat aastat tagasi, nagu seda kirjeldas ka Lennart Meri oma „Hõbevalges“ (1976), ning seda peeti siis ka eesti keeleajaloo algusajaks. Sellega rõhutati eesti keele soome-ugri juuri ning eestlaste ajaloolist kuulumist Põhja-Euraasia põlisrahvaste hulka.

1990. aastatel ja hiljemgi on püütud näidata eestlasi põliste eurooplastena, kes saabusid oma elukohtadesse Eestis esimestena pärast jääaja lõppu ning nii räägiti ka eesti keelest kui isegi kümme tuhat aastat vanast keelest (vt Künnap 2013). Praegu on keeleteadlaste hulgas leidnud poolehoidu siiski arheoloogia ja geneetika andmetega paremini sobiv seisukoht, et eestlaste lääneuurali keelt kõnelnud esivanemad saabusid Balti aladele ligikaudu kolm tuhat aastat tagasi (vt Lang 2018). Enne nende

nn varaste läänemeresoomlaste tulekut elasid siin kindlasti teised rahvad, kes on jätnud eesti keelde oma jälje substraatkeelenditena (Kendla, Viikberg 2015).

Ka kolm tuhat aastat on keeleajaloo mõttes väga pikk aeg. Samas tuleb arvestada sellegagi, et eesti keele pikk iga väljendub selleski, et eestlastel on keelesugulasi mitmel pool Põhja-Euraasias ja meie keele eelajalooline kujunemine on jälgitav nii või teisiti paljude aastatuhandete taha. Eesti keele juurte sügavust ja tugevust osutavad ka läbi aastatuhandete aset leidnud keelekontaktid muude keelkondade keeltega. (Vt Pajusalu 2014).

Eesti kirjakeele otseseks ajalooliseks aluseks on põhjaeesti keskmurre, mis moodustus 2. aastatuhande esimesel poolel varasemast põhjaeesti hõimukeelest. Põhjaeesti hõimukeel iseseisvus läänemeresoome keeleühtsusest esimese aastatuhande lõpuks, sellele on ajalooliselt lähim vadja keel, vt joonis 1.

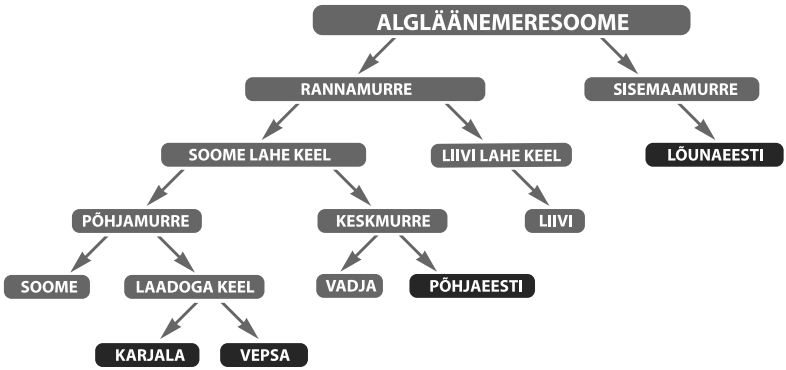

Joonis 1. Läänemeresoome keelte eristumine (Kallio 2012 järgi)

Kui arvestada eesti keele tekkimise ajana põhjaeesti hõimukeele kujunemist, siis võiks eesti keele vanuseks pidada kõige rohkem 1500 aastat. Arvestades põhjaeesti ja lõunaeesti hõimukeelte kontaktalas tekkinud uuendusi, mis on iseloomulikud ka tänapäeva eesti keelele, võib eesti keele vanuseks arvata pisut rohkem kui tuhat aastat (vrd Rätsep 2002).

Esimesed kirjalikud andmed keelest, mida on nimetatud eesti keeleks, pärinevad 13. sajandi kroonikatest. Selle aja eesti keel erineb paraku suuresti keelest, mida tunneme tänapäeva eesti keelena. Hulk muutusi, mis on teinud eesti keele erinevaks soome keelest, leidsid aset alles keskaja lõpul ja uusaja alguses, tänapäevase üldilme omandas eesti keel 18. sajandiks. Seda arvestades saab eristada eesti keele kolm

ajaloolist arengujärku: (1) vanaeesti keel (…– aastani 1200), (2) suurte muutuste aja eesti keel (1200 – 1700), (3) uuseesti keel (1700- …) (Pajusalu 2000).

Eestlasi ühendava rahvuskeelena kujunes eesti keel välja alles 19. sajandi teisel poolel. Mitmed eesti kirjakeele tähtsamad normid lepiti kokku veelgi hiljem, 20. sajandi alguses. Nii võib eesti keele vanuseks pidada ka ainult sadakonda aastat, see pole siiski eesti keele, vaid normitud eesti kirjakeele vanus (vt Pajusalu 2019). Meie esivanemad on rääkinud eesti keelt mitmel moel ka samal ajajärgul. Seda arvesse võttes jõuamegi Eesti keeleala maa-alalise mitmekesisuse ja murdekeelte juurde.

Eesti murdekeelte põlisus

Eesti keelt saab määratleda, lähtudes tänapäeva eesti kirjakeele standardist, kuid me võime mõista eesti keelena ka Eesti alal räägitavate (murde)keelte kogumit (vt Pajusalu 2013). Seda arvestades tuleb heita pilk jällegi kaugemale ajalukku – aega, kui läänemeresoome keeled hakkasid üksteisest eristuma. Eelnevalt jooniselt 1 näeme, et esimesena iseseisvus läänemeresoome keelte hulgas lõunaeesti hõimukeel. Selle vanuseks on peetud paartuhat aastat (vt Lang 2018). Järgmisena kujunes omaette keeleks liivi keel. Liivi ajalooline keeleala oli Kesk-Lätis ja Kuramaal, kuid liivi Metsapoole muinaskihelkond ulatus ka tänapäeva Eestisse hilisema Häädemeeste ja Saarde kihelkonna alal; selle keel on mõjutanud eesti läänemurde lõunarühma kujunemist (vt O'Rourke, Pajusalu 2016).

Põhjaeesti muistne hõimukeel kujunes samast läänemeresoome alusmurdest, kust pärineb ka vadja keel. Vadja asualaga on seostatud otsesemalt muistset Vaiga muinasmaakonda, kus hiljem kujunes põhjaeesti idamurre, mille tuntud edasikandja on Kodavere keel. Virumaal kõneldud kirde- ehk Alutaguse murret võib samuti käsitleda eesti ja vadja keele vahelise siirdekujuna. Kirdemurre koos Soome lahe rannakülade soomemõjulise rannamurdega on moodustanud kirderanniku murderühma. Seega tegelikult on eesti murretest leida mitme erineva läänemeresoome keele jälgi, vt joonis 2.

Tänapäeval räägime tavaliselt kahest eesti peamurdest – põhja- ja lõunaeesti murdest. Need mõlemad peamurded hõlmavad aga mitut erinevat murdekeelt. Lõunaeesti alal on tänapäeval elujõulisemad oma aabitsa ja kirjasõnaga Võru, Setu ja Mulgi keel. Ajalooliselt on väga tähtis olnud Tartu murre, mis oli tartu kirjakeele aluseks, ning Leivu ja Lutsi keelesaar Lätis ja Kraasna keelesaar Pihkvamaal. Kui otsida kõige arhailisemat tänapäevast lõunaeesti keelekuju, siis on selleks pigem

Joonis 2. Eesti keeleala murdeline jaotus

Haanja ehk haani kiil, millel on olnud vähem otseseid kontakte teiste keeltega.

Põhjaeesti murrete alalt põliseimat murdekeelt otsides tuleb ilmselt valida ikkagi Kihnu, mis hoolimata kontaktidest naaberkeelte ja -murretega on säilitanud palju iidset. Seda on soosinud omaette saareelu ja elujõuline traditsioone väärtustav kogukond. Vanu unikaalseid jooni on muidugi leida ka sõrulaste, muhulaste, hiidlaste ja teiste saarlaste keeles. Teiselt eesti äärelt on juba eespool mainitud Kodavere keelt, Soome lahe randadel on tähelepanuväärsed Kuusalu ja teiste rannakülade keeletava. Enamiku eelnimetatud murdekeelte rikkusi on viimastel aastatel ka talletatud, olgu siis sõnastikes, lugemikes, raadiosaadete salvestustes vm.

Kokkuvõtteks

Eesti keeleala mitmekesisus on suuresti seletatav just selle põlisusega. Aastatuhandete ja -sadade jooksul on maa eri otstes suheldud erinevate naabritega, aset leidnud on samuti palju keelesiseseid kontakte ja uuendusi. Sarnast mitmekesisust näeme ju ka eesti materiaalses rahvakultuuris ja rahvaluules,

keel ongi selle üks ilmekamaid kandjaid. Eesti murdekeeled väljendavad hästi Eestimaa mitmekesiseid loodusolusid ja neist tingitud võimalusi leida sobivaimaid loodushoidlikke eluviise. Põlisus ei ole ainult ajalooline mõiste, see kannab ka kogemust kestmisest ja pikemat vaadet tulevikule.

Karl Pajusalu
Tartu Ülikooli eesti keele ajaloo ja murrete professor

Kirjandus

Druviete, Ina; Kļava, Gunta 2018. The role of Livonian in Latvia from a sociolinguistic perspective. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics, 9 (2), lk 129–146.

Kallio, Petri 2012. The prehistoric Germanic loanword strata in Finnish. – A Linguistic Map of Prehistoric Northern Europe. R. Grünthal, P. Kallio (toim.) Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 266. Helsinki: Société Finno-Ougrienne, lk 225–238.

Kendla, Mari; Viikberg, Jüri 2015. Protoeurooplaste keelepärandist. – Emakeele Seltsi aastaraamat, 61 (1), lk 135–154.

Künnap, Ago 2013. Eesti keele päritolu. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Lang, Valter 2018. Läänemeresoome tulemised. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Meri, Lennart 1976. Hõbevalge. Tallinn: Eesti Raamat.

O'Rourke, Patrick; Pajusalu, Karl 2016. Livonian features in Estonian dialects. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics, 7 (1), lk 67–85.

Pajusalu, Karl 2000. Eesti keele kujunemisjärgud ja sotsioperioodid. – Keel ja Kirjandus, 3, lk 153–160.

Pajusalu, Karl 2013. Eesti keeleala piirid. – Keel ja Kirjandus, LVI (3), 210–213.

Pajusalu, Karl 2014. Kas on mitu eesti keelt? – Rahvusvahelised rahvusteadused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 115–129.

Pajusalu, Karl 2019. Eesti keele 100 aastat. Tallinn: Post Factum.

Rätsep, Huno 2002. Eesti keele tekkimise lugu. – Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa, lk 9-26.

Laulupeo nähtamatud lood

See kordub juba 150 aastat. Tihti on ühisest asjast mure nii suur, et veel enne seda, kui avasignatuur kõlanud on, jõutakse pettuda, kõvasti vaielda ja enamasti siiski ka leppida. Aga kui me siis lõpuks kokku saame, köidavad muusika ja tants meid nii, et meie harali ja hajaasustatud Eestist saab hetkeks õnnelik ja üksmeelne kogukond. Seda muidugi vaid seniks, kuni „Mu isamaa on minu arm" saab lauldud. Siis pudeneme vaikselt jälle laiali ja poeme taas igaüks iseendasse peitu. Samas, see kuulus eestlaste „laulupeo-naeratus" ei kao me huulilt veel niipea, sest me saime ju jälle kinnitust – üksi pole keegi! Meid seob ühine saladus, mida ikka ja jälle laulu- ja tantsupeol tuhandete nähtamatute lugudena olemisega teineteisele vestame.

Seesuguseid lugusid võib lugeda tõenäoliselt kõigi seni toimunud 26 laulupeo kohta raamatust „Laulupeod Postimehega. 150 aastat Eesti üldlaulupidusid Postimehe kajastuses", mille möödunud juubeliaastaks Postimehe kirjastus välja andis. Nii oli see ka möödunud suvisel juubelipeol ning nii saab see olema ka tulevikus. Postimehe kirjastuse raamat oli üks paljudest sündmustest ja algatustest, millega tähistati kultuuriministeeriumi poolt välja kuulutatud teema-aastat: „Laulupidu 150. Eesti laulu ja tantsu juubeliaasta". Juubeliaasta keskmeks oli loomulikult 4.-7. juulil toimunud XXVII laulu- ja XX tantsupidu „Minu arm" koos sellele eelnenud Tule tulemisega, mis sel korral samuti oli juubelihõnguline – esimest korda toodi laulupeo tuli pidulikult Tartust Tallinnasse 1969. aastal, kui tähistati 100 aasta möödumist esimesest laulupeost. Kokku oli juubeliaastal sadu algatusi ning tuhandeid osasaajaid.

Üksmeele ning põhiväärtuste hoidja

Juubeliaasta eesmärkideks oli läheneva juubelilaulu- ja tantsupeo valguses tuua esile laulu- ja tantsupeo teekond läbi Eesti aja- ja kultuuriloo, selle liikumise põlv- ja piirkondadeülene ulatus ning laulu- ja tantsupeo liikumise vastutus tasakaalu, üksmeele ning põhiväärtuste hoidjana kaasaja Eestis.

Ehk siis - ajalugu, ulatus ning mõju

Aasta esimene pool kulus ennekõike juubelipeoks valmistumiseks. Üle Eesti toimus 770 laulu- ja tantsupeo maakondlikku eelproovi ning jaanuaris alguse saanud piletimüük tipnes ligikaudu 20 päevaga välja müüdud tantsupeo ning hiljem ka välja müüdud laulupeo suurkontserdiga. Juubeliaasta programm keskendus

aasta esimeses pooles laulu- ja tantsupidude ajaloole, et luua vajalik kontekst ja eelteadmine juubelipeole, mis nii lauluväljakul kui Kalevi staadionil ajas tagasi vaadates olevikku mõtestas.

Aasta teises pooles aga olid pilgud pööratud laulu- ja tantsupeo liikumise jätkusuutlikkusele: arutleti liikumise tegeliku olukorra ja mõju üle tänases ühiskonnas. Muuhulgas saime mõttekoda Praxis abiga läbi viidud uuringust kinnitust tõdemusele, et kollektiivijuhtide majanduslik olukord on olnud pikka aega niivõrd ebakindel, et noored on kaotanud huvi koorijuhi elukutse vastu, mis omakorda valusalt näitab, et Eestis 90. aastatel toimunud nn kultuurikatkestus kestab teatud moel laulu- ja tantsupeo liikumises paraku tänaseni.

Kogu juubeliaastat ning juubelipidu mõnel leheküljel kokku võtta ei ole võimalik. Igast laulu- ja tantsupeo kohta räägitud loost jääb tuhat korda rohkem rääkimata. Ka juubelipidu raamistanud juubeliaasta kujunes väga paljude osapoolte koostöös äärmiselt sisukaks ning tihedaks, mistõttu püüan järgnevalt siin seda erilist aastat jõudumööda pigem pisteliselt kirjeldada ja talletada, kui analüüsida ja kokku võtta. Kõik on veel liiga lähedal, et toimunu täit tähendust mõista ja seoseid välja tuua. Samas annab viiekümne aasta tagune laulupeo toona sajas juubeliaasta alust arvata, et 2019. aasta oli saanud ajalooks juba enne, kui ta alatagi jõudis, ning tema ulatusest ja mõjust saame tõenäoliselt aru alles aastate möödudes. Juubeliaasta projektijuhina ütlen siinkohal oma siirad tänusõnad kõigile, kes selle unustamatu aasta õnnestumisse panustasid!

Ajalugu

Igal laulu- ja tantsupeol vaimustume selle töö tulemustest, mida meie koorid, orkestrid ja tantsurühmad päevast päeva ja aastast aastasse teevad ning mida nimetatakse laulu- ja tantsupeo liikumiseks. Iga laulu- ja tantsupidu on teatud mõttes jätk eelmistele pidudele, kandes edasi eelmiste põlvede poolt loodud väärtusi ning lisades alati ka midagi uut, nõndaviisi hoides ja edasi kandes laulu- ja tantsupeo kuue inimpõlve pikkust traditsiooni. Selleks, et laulu- ja tantsupidu paremini mõista ja hoida, ei tohi me unustada seda teekonda tänasesse päeva, mida nimetatakse ajalooks.

2018. aasta rahvakultuuri aastaraamatust saime lugeda intervjuud XXVII laulupeo peadirigent Peeter Perensi ja XX tantsupeo pealavastaja Vaike Rajastega, kes mõlemad tõid esile varasema loomingu ülimat tähtsust juubelilaulu- ja tantsupeo kontseptsioonis. Laulupeo avakontserdil „Õpetajale“ olid kavas Eesti

heliloojate tippteosed läbi 150 aastase ajaloo. Tantsuväljakul taaselustusid mitmed legendaarsed aastakümnete-tagused tantsud.

Kui aasta alguses tuhanded koorid ja tantsurühmad proovisaalides repertuaarile keskendusid, pöörasime oma pilgud ajaloole. Paljude kontsertorganisatsioonide ja kollektiivide koostöös valmis laulupidu ette valmistav kontserdisari „Laulupidu 150", kus jaanuarist juunini anti üle Eesti üheksa kõrgetasemelist kontserti ning teater Vanemuine sidus juubeliaasta programmiga Eduard Tubina ooperi „Reigi õpetaja", mis esietendus aprillis. Mitmed muuseumid valmistasid ette suurepäraseid näitusi ja haridusprogramme ning kokku toimus mäluasutustes üle 40 sündmuse. Näiteks Eesti rahva muuseum uuendas oma püsiekspositsiooni, osales „rahvariidekiirabiga" ja oma tegevusalaga laulu- ja tantsupeol ning korraldas suurejoonelise haridusprogrammi „Ajarännak aastasse 1869", mis viis enam kui 6000 inimest ajas tagasi laulupeo hälli juurde, andes neile võimaluse paremini mõista olusid, milles toonased laulupeo eestvedajad tegutsesid.

Sellest, milline on olnud teekond laulu- ja tantsupeole erinevatel aegadel, jutustas maanteemuuseumi näitus „Lauljad nüüd lähevad". Eesti tarbekunsti- ja disainimuuseum korraldas juubeliaasta osalusel ja toel näituse „Laulupidu 1869–2019. Kommenteeritud märgid", mille kuraatoriks oli Ivar Sakk ning kus oli näha laulupeo sümbolirohkete märkide kui visuaalse identiteedi kesksete elementide dekodeeringuid.

Koostöös ERR-iga valmis hulk materjale, mis televisiooni ja raadio vahendusel vaatasid ajas tagasi ning sillutasid teed juubelipeole. Kõige mahukamaks kujunes Klassikaraadio ja juubeliaasta koostöös valminud 17osaline saatesari „Laulupeo nähtamatud lood", mis läbi terve aasta hoidis silma peal juubeliaasta sündmustel, tutvustas repertuaari ja loojaid ning tõi esile põnevaid seiku ajaloost.

Tartu uues teatris etendus Alo Põldmäe kammerooper „Emajõe ööbikud", Raadi kultuurikoda lavastas vabaõhuetenduse „Pidu tuli" ning Tallinnas, Noblessneri sadamalinnakus etendus Delfi ja Eesti Päevalehe eestvedamisel sõna- ja koorilaululavastus „Hakkame, mehed, minema!", mis oli visuaalne ja heliline teatriõhtu Eesti kultuuriloo suurkujust Gustav Ernesaksast.

Juubeliaastasse jäi ka mitmeid ümmargusi tähtpäevi, mida samuti ühiselt märgati ning tähistati. Lisaks juba varem mainitud Tule tulemise viiekümnendale juubelile, oli tõenäoliselt üsna paljudele üllatav, et täna justkui laulupeo pärisosaks saanud laul „Ta lendab mesipuu poole" oli esimest korda üldlaulupeo kavas ainult kaks aastakümmet tagasi. Samuti heitsid mitmed ilmunud artiklid loodetavasti pisut

enam valgust Gustav Ernesaksa 75 aasta eest 4. märtsil loodud laulu „Mu isamaa on minu arm“ saamisloole. Nagu mitmed allikad kinnitasid, ei armastanud Ernesaks ise väga sellest II maailmasõja keerises sündinud teosest rääkida.

16. mail möödus 200 aastat Johann Voldemar Jannseni sünnist. Juubeliaasta, Vanemuise teatri ja -seltsi, Postimehe, Tartu linna, Eesti rahva muuseumi, laulupeomuuseumi ning Maarja kirikuga koostöös tähistati selle suurmehe sünniaastapäeva väärikalt. Tartu lauluväljakule jäi seda päeva meenutama Jannseni mälestuseks sinna istutatud tammepuu. Nagu juubeliaastat ette valmistades sai naljaga pooleks öeldud – loodetavasti ei leidu peale seda aastat Eestis enam ühtegi inimest, kes ei tea, kes oli Johann Voldemar Jannsen või kuidas tema nime õigesti kirjutada tuleb.

Tule tulemise ulatus

Liikumise ulatusest ja tähendusest tänases päevas kõnelesid kõige värvikamalt Tule tulemine ja loomulikult aegade suurim juubelipidu. Juuni algul Tartus Raadi mõisapargis süüdatud XXVII laulu- ja XX tantsupeo „Minu arm” tuli jõudis pärast 33 päeva kestnud teekonda läbi kõigi Eesti maakondade Tallinnasse. Juubelitulest sai enam kui 450 peatuses ja 4200 kilomeetri pikkusel teekonnal osa ligi 100 000 inimest.

1. juuni päikesetõusul kell 4.18 läitsid legendaarsed õpetajad Ilma Adamson ja Silvia Mellik oma õpilaste ja lähedaste kolleegidega Tartus Eesti rahva muuseumi juures järveveerel juubelipeo tule ning algas tule teekond juubelipeole. Teekonna kõige lõunapoolsem paik oli Valgamaal asuv Hargla küla, Võrumaal Haanja kõrgustikus asuva Suure Munamäe jalamil tõusis tuli teekonna kõrgeimasse punkti, ehk 258 meetri kõrgusele. Ida-Virumaal laskus tuli ligi kilomeetri pikkustesse Kohtla-Nõmme kaevandusmuuseumi maa-alustesse käikudesse. Läbi Kesk-Eesti sõitis tuli põhjapoolsemasse peatuspunkti Prangli saarele. Samuti käis tuli oma teekonnal üle piiri Valkas õpetaja Jānis Cimze haual ja Cimze seminaris ning Venemaal Petseri rajooni jäävas Saatse saapas.

Tuld kanti edasi mitmete erisuguste liikumisvahenditega, sealhulgas Eestis leiutatud ja ehitatud elektriautoga Nobe, jalgsi ja joostes, jalgrattaga, autoga, tsikliga, võrriga, tuletõrjeautoga, kastiautoga, maanteemuhuga, tasakaaluliikuriga, hobuse ning hobuvankriga, rull- ja puusuuskadel, laeval, purjekal, lappaja ja kakuaami saatel, inimjõul liikuva parve, käsidresiini ja kaitseliidu soomukiga. Tule teekond oli planeeritud nii, et sellest kujunes kultuurilooline retk läbi Eestimaa. Rännak kulges

paljuski just väiksematel teedel, kuhu argipäeval peateid mööda ühest linnast teise kiirustades tihti ei sattu.

Sellisel viisil Tule tulemise korraldamine õigustas end vaatamata suurele ja keerukale organiseerimisele. Teekond täitis oma eesmärgi – tuli oli igal pool oma ja oodatud. Tuld austati ning tulega kohtumise hetked olid emotsionaalsed ja eluks ajaks meelde jäävad. Tuli käis näiteks Carl Robert Jakobsoni, Rudolf Tobiase, Eduard Tubina, Veljo Tormise, Karl August Hermanni ja Konrad Mägi sünnikodus, samuti Ants Üleoja, Hirvo Surva ja Gustav Ernesaksa kodukohas. Külastati Juhan Liivi hauda, emakeelepäeva isa Meinhard Laksi mälestuskivi, koolmeistri ja helilooja Robert Hanseni ning tantsuõpetajate Helju Mikkeli, Ullo Toomi ja Anna Raudkatsi kalmusid ning paljude teiste kultuuri- ja loomeinimestega seotud märgilisi paiku.

Tule tulemiseks valmis ka interaktiivne kaart, mille loomiseks sõitis Saaremaa ettevõte NaviCup varakevadel läbi kogu tule teekonna iga käänu ja aiataguse, et kaart saaks võimalikult täpne. Ülisuure töö tegi Tallinna tehnikaülikooli akadeemilise meeskoori tule tehniline meeskond Jaak Korteli juhtimisel. Jaak Kortel uuendas tõrvikutepargi tehnosüsteeme ning tagas tule katkematu põlemise tervel teekonnal.

XXVII laulu- ja XX tantsupidu „Minu arm“

Juubeliaasta tippsündmus XXVII laulu- ja XX tantsupidu „Minu arm“ toimus 4.-7. juulil. Peol osales 1020 kollektiivi, kuhu kuulus koos saatjatega enam kui 32 302 peolist. Tantsupeol tantsis 713 kollektiivi, kuhu kuulus koos saatjate ja tantsijatega 11 500 peolist. Rahvamuusikapeol esines 74 kollektiivi, kuhu kuulus 800 pillimängijat. Välismaalt ja Välis-Eestist osales tantsupeol 15 kollektiivi 236 liikmega ja laulupeol 42 kollektiivi 1605 liikmega ehk kokku 57 kollektiivi 1841 liikmega. Rongkäigus osales ligikaudu 47 000 inimest. Rongkäik kulges piki traditsioonilist viie kilomeetri pikkust trassi Vabaduse väljakult lauluväljakule. Huvi juubelipeol osalemise vastu oli rekordiline, mistõttu pikendati laulu- ja tantsupeo nädalaprogrammi ühe päeva võrra ning jagati tantsu- ja laulupeo etendused ja kontserdid selgepiiriliselt erinevate päevade vahel. Neljapäeval ja reedel (4.-5.07) toimusid tantsupeo kolm etendust ja pealtvaatajatega peaproov-etendus, kus kutsetega pealtvaatajate seas olid sotsiaalselt kaitsetumate ühiskonna gruppide esindajad. Tantsupeo kavas oli 28 tantsu, mida saatis elav muusika. Rahvamuusikud andsid neljapäeval (4.07) Tallinna metodisti kirikus kontserdi „Kannelde öö“ ning rahvamuusikute tasuta peakontsert toimus reedel (5.07) kahe tantsupeo etenduse vahele jääval ajal Vabaduse väljakul. Rahvamuusikud esitasid kahel kontserdil kokku 53 pala.

Laupäeval (6.07) toimus peoliste ühine rongkäik ning laulupeo avakontsert „Õpetajale". Juubelipeo lõpetas pühapäevane (7.07) laulupeo suurkontsert. Laulupeo kahel kontserdil kanti ette 64 teost.

Avaühendkooris oli laval 25 tuhat, lõpuühendkooris 22 000 lauljat. Piletiga pealtvaatajaid oli juubelipeol ligikaudu 126 000. Kindlasti jääb juubelipidu väga erilisena meelde sadadele erivajadustega inimestele, kes sel korral esimest korda tänu nende jaoks ette valmistatud lahendustele said laulu- ja tantsupeost vahetult osa.

Peo nädalavahetuse ajaline ümberstruktureerimine tähendas, et ka peonädal ise oli rekordiliselt pikk – tantsupeo liigiproovid algasid harjutusväljakutel juba pühapäeval, 30. juunil. Tavapäraselt on laulu- ja tantsupeo liigiproovid alanud peonädala alguses esmaspäeval. Tänu kollektiivide ja nende juhendajate suurepärasele tööle ning üldjuhtide poolt läbi viidud maakondlikele eelproovidele, samuti eelpool kirjeldatud peo ajalisele laiendamisele õnnestus seekord tuua juubelipeole rekordiliselt 44 602 osalejat. Oluline on veelkord meenutada, et täiskasvanud kollektiivide hulgas laulupeolt kõrvalejääjaid praktiliselt ei olnud. Suurim konkurents oli, nagu ikka, tantsupeole pääsemisel, mis on tingitud tantsupeo aegade jooksul välja kujunenud korraldusest ning tantsupeo jooniste loomise loogikast staadionil.

Juubeliaasta ning juubelipeo õnnestunud kommunikatsiooni- ja turundustegevuste kaudu loodi hea ettevalmistus XXVII laulu- ja XX tantsupeole „Minu arm". Ulatuslikud kajastused praktiliselt kõigis kanalites kandsid vilja ning nakatasid avalikkuse isamaalise vaimustusega, mis muutis juubelipeo suurepäraselt nähtavaks ning jälgitavaks sündmuseks. See omakorda tõi protsessi käigus juurde ka aina uusi partnereid ja ideid, mida juubeliaasta kommunikatsiooni- ja turundustiimiga omakorda siis toetasime. Nagu öeldud, jõudsime seekord siis lisaks harjumuspärasetele väljamüüdud tantsupeo etendustele esmakordselt ajaloos ka laulupeo suurkontserdil olukorda, kus piletimüük tuli operatiivstaabi korraldusel lõpetada. Kindlasti on see kõigi muude vaadete kõrval tunnustus ka kõigile laulu- ja tantsupeo liikumises osalevate inimeste aastatepikkusele tööle, samuti väljakutse ja väärtuslik kogemus järgmiste pidude ettevalmistamisel.

Sel korral olid mitmel pool Eestis üles seatud ka suured ekraanid laulupeo ühisjälgimiseks oma kodupaigas. Selline ekraanide kaudu peo vahendamine kogukondadele tundub suurepärase ideena, mis kindlasti võiks tulevikus saada laulu- ja tantsupeo pärisosaks, nii nagu Tule tulemine või rongkäik.

Uue mõistena tuli sel korral kasutusele sõnapaar „roheline laulupidu". Kuna laulu- ja tantsupidu on lisaks muusikale ja tantsule ka oluline väärtuste kandja ning üheks põhiväärtuseks on meie kultuuri ja meie kodu säilitamine järeltulevatele põlvedele, tehti võimalikult palju selleks, et suurpeo ökoloogilist jalajälge vähendada. Selleks oli ette valmistatud suur hulk tegevusi, millest ilmselt kõige rohkem tähelepanu said korduvkasutatavad pudelid, mis osalejatele seniste ühekordsete pakendite asemel kingiti ning senisest oluliselt suurem tähelepanu jäätmemajandusele ja prügi sorteerimisele. Säästlik maailmavaade on tulnud selleks, et jääda, ning üheskoos astusime sel teel oma esimesi samme. Nagu ka laulu- ja tantsupeo ajal öeldud sai – iga inimese jaoks, kes oma jäätmetele väljakul õige ja sobiva konteineri otsis, oli see suhteliselt väike samm. Üheskoos astuti aga suur samm puhtama ja jätkusuutlikuma tuleviku poole.

Mõju

Nagu juba öeldud, oli seekordne juubelipidu kõigi aegade suurim. Oli rohkem osalejaid ning meedia vahendusel jõudis pidu ilmselt küll peaaegu kõigini Eestis. Seetõttu võis olla see paljudele üllatuseks, et juubelipeo järel ning juubeliaasta lõpul tekkis üsna ärev arutelu laulupeo traditsiooni jätkusuutlikkusest ning küsimus „Kas minu arm jääb kestma?". Septembri lõpus esitleti Eesti laulu- ja tantsupeo sihtasutuse, kooriühingu, Eesti rahvatantsu ja rahvamuusika seltsi ning kultuuriministeeriumi initsiatiivil Praxisega koostöös läbi viidud uuringu tulemusi, mis käsitlesid kollektiivide ja kollektiivijuhtide reaalset majanduslikku olukorda ning sotsiaalseid garantiisid. Hästi lühidalt võtab olukorra kokku uuringu kokkuvõttest pärit lause: „Olukorras, kus (rahva)kulutuurikollektiividel on keeruline põhitegevustega seotud kulude katteks rahastust leida ja nende juhendajatel puudub adekvaatse sissetuleku ja sotsiaalsete tagatiste kaotuse hirmus võimalus keskenduda oma põhitööna juhendamisele, on taolise traditsiooni elujõulisus vähekindel."

Kui soovime, et ka meie lapsed ja lapselapsed saaksid osa laulu- ja tantsupidudest, peame täna aru saama, et meie tegevusel või tegevusetusel on mõju selle liikumise tulevikule. Iga laulja, tantsija ja muusik saab juba järgmises proovis oma kollektiivijuhilt küsida – kas ta viib läbi seda proovi oma armust ja entusiasmist või on temaga sõlmitud korrektne leping, mis tagab talle lisaks sissetulekule ka kõik sotsiaalsed garantiid. Iga sündmuse korraldaja võiks aga eelarvet koostades lisada helivõimenduse, õhtujuhi ja lillede ning kommikarpide kõrval kulureana ka tasu koorile, orkestrile või rahvatantsurühmale. Olgugi et need viimati nimetatud on sageli väga õnnelikud võimaluse ja väljundi üle, mis esinemine neile pakub, on see

harrastus tegelikult küllaltki kulukas ning esinemistulu aitab kollektiividel senisest paremini majandada ning oma juhi eest hoolt kanda.

Juubeliaasta lõpus toimunud foorumil ning erinevatel kohtumistel nähtavaks jutustatud lood liikumise argipäevast aitavad meil loodetavasti üheskoos langetada häid otsuseid, et see meie UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kantud unikaalne traditsioon ikka homsesse kestaks.

Laulu- ja tantsupidu loovad päevast päeva inimesed üle Eesti, kes koori- ja orkestriproovides ning rahvatantsutundides koos käivad. Samuti need, kelle looming meid inspireerib ja vaimustab ning eestvedajad, kelle südameasi on Eesti laulu- ja tantsupeoks valmis seada. Nende inimeste töö ei ole ainult muusika või tants. Nad kannavad edasi meie kombeid ja väärtusi ning tagavad sel moel eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade, nagu sõnastab Eesti põhiseaduse preambul.

Laulu- ja tantsupeoliikumine muudab need lood nähtavaks neljal korral kümne aasta jooksul üleriigilistel pidudel. Liikumise mõju vaimsuse hoidmisel päevast päeva on aga hindamatu. Seega jääb minu arm kestma ainult siis, kui me neid vaimsuse hoidjaid aitame ja toetame, sest laulu- ja tantsupidu ei teki iseenesest.

Sten Weidebaum
Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA teabejuht

Eesti rahva juubelipidu „Minu arm“ kui rahvuslik rituaal

Ei emakeeleta ela
lugude, laulude Eesti …
Emakeelelaul
Tõnu Kõrvits, Doris Kareva

Eestimaa puhkes tänavu õide, kui saabus laulupidu 150. Eesti laulu ja tantsu juubeliaasta tippsündmus - XXVII laulu- ja XX tantsupidu „Minu arm“.

Tänavu tähistasime 150 aasta möödumist esimesest laulupeost, 85aastane tantsupidu toimus kahekümnendat korda.

Aasta algas hoogsalt, kui 10. jaanuaril tulid müügile XXVII laulu- ja XX tantsupeo piletid. Samas algas ka juubelipeo ettevalmistava õppeprotsessi mahukaim lõik – üle Eesti kõikides maakondades, Tallinnas, Tartus ja Pärnus korraldati kokku 617 maakondlikku eelproovi.

Jaanuarist peoni kestvat ettevalmistuse rägastikku hoidsid maakondades ja suuremates linnades kindlalt järje peal laulu- ja tantsupeo 20 kuraatorit. Mitmetel juhtudel on just Rahvakultuuri keskuse rahvakultuurispetsialist see, kes tunneb oma maakonnaülest kultuurisituatsiooni kõige paremini ja on seetõttu maakondlike laulu- ja tantsupidude komisjonide poolt nende esindajatena palutud pidu korraldama. See on suur usaldus ja veel suurem vastutus, millega kaasneb ennastunustav töö ja särasilmsete osasaajate tänu. Kuidas teisiti peo peakorraldaja Eesti laulu- ja tantsupeo sihtasutuse ning rahvakultuuri valdkonna eestkõneleja Rahvakultuuri keskuse koostöös saakski ühist Eesti asja ajada.

Samal ajal puhus Tallinna lauluväljakul uudsuse tuul. Andres Truusi ideekavandi „Risttee" järgi valmis uhiuus dirigendipult, mis meenutab oma ehituselt X-tähte, mille harud on erineva pikkusega. Kõrgem haru on dirigendile koori juhatamiseks ning madalam osa on mõeldud publiku suunal kõnede pidamiseks. Uuendusena saab dirigendipuldi kõrgust mootori abil muuta, et pult sobiks koori ja dirigendi vajadustega.

Seni kasutusel olnud dirigendipult oli pärit aastast 1960. Vana dirigendipult sai Eesti laulu ja tantsu juubeliaasta ning Tallinna lauluväljaku koostööna restaureeritud ning on lauluväljaku Mäe alal väärikal kohal kõigile vaatamiseks. „Seni laulupidusid teeninud dirigendipult on esimene oluline osa Tallinna lauluväljakule rajatavast püsinäitusest, mis annaks külastajatele edasi meie laulupidude ajaloo ja selle rolli ühe rahva saatuse kujunemises," ütles Tallinna lauluväljaku juht Urmo Saareoja. Eesti laulu- ja tantsupeo juubeliaasta projektijuht Sten Weidebaumi sõnul ei ole vana dirigendipult lihtsalt poodium. „Võib liialdamata öelda, et sellest puldist on nende aastate jooksul juhitud Eesti saatust," ütles Weidebaum.

Kui eelproovidega oldi lõpusirgel oli maakondade teedel märgata eriskummalist sagimist. Sõideti mööda külavahesid ja veekogusid, peatuti, mõõdeti ja arutati, märgistati ning noogutati heakskiitvalt. Valmistuti üleriigiliseks Tule tulemiseks.

1. juuni päikesetõusul läideti Tartus Eesti rahva muuseumi juures järveveerel juubelipeotuli, mille süütasid legendaarsed õpetajad Ilma Adamson ja Silvia Mellik koos oma õpilaste, XXVII laulupeo peadirigendi Peeter Perensi ja XX tantsupeo pealavastaja Vaike Rajaste ning nende lähedaste kolleegidega. Muusikalises rituaalis

tärkas tuli ärkava looduse rüpes koorilaulu, rahvatantsu ning südamest sosistatud soovide saatel. Algas 33 päeva kestnud 4200 kilomeetri pikkune tuleteekond. Oma teekonnal Tartust Tallinnasse kohtus tuli vallast valda ja käest-kätte liikudes enam kui 450 sündmusel saja tuhande inimesega ning kandis laulupeo igavikulisi sõnumeid igasse Eestimaa kodusse. Tuld kanti mitmete erisuguste liikumisvahenditega ja -viisidel, sealhulgas jalgsi ja joostes, jalgrattal, autoga, tsikliga, võrriga, tuletõrjeautoga, kastiautoga, maanteemuhuga, tasakaaluliikuriga, hobuse ning hobuvankriga, rull- ja puusuuskadel, laeval, purjekal, lappajal, kakuaamil, inimjõul liikuval parvel, käsidresiiniga ja kaitseliidu soomukiga. Igas maakonnas viibis peotuli kuni kolm ööpäeva. Peotuli anti järgmisesse maakonda üle hommikul kell 10 maakondade piiril toimuval pidulikul rituaalil.

Tule tulemise teekonnaks valmis interaktiivne kaart, mille loomiseks sõitis Saaremaa ettevõte NaviCup varakevadel läbi kogu tuleteekonna iga käänu ja aiataguse, et kaart saaks võimalikult täpne. Äpi arendaja Asko Berensi sõnul tehti kogu teekonna jooksul 4509 pilti. „See on õige pisut rohkem kui tule teekonnal kilomeetrid kokku," rõõmustas Berens. Pildid on laulupeoäpis Tule tulemise kaardil, kus huvipakkuvale peatuspaigale klikkides avaneb pildigalerii.

Tänavu sai Tule tulemise traditsioon 50aastaseks. Esimest korda toimus üleeestiline Tule tulemine 1969. aastal seoses laulupeo sajanda juubeliga. Eesti televisioonis andis argipäevade õhtuti eetrisse Tule tulemise erisaated. Tule tulemise regionaalsed eestvedajad olid peo kuraatorid.

Ülipidulik meeleolu haaras Eestimaa. Ühtse perena rivistuti aegade suurimaks rongkäiguks. Ligi viie kilomeetri pikkusesse kolonni oli marssima tulnud enam kui 47 000 osalist. Rongkäik oli omaette sündmus ning pakkus kaasaelamist nii teeäärsele publikule kui teleülekande läbi kodus vaatajale.

Vaadates ilmaennustust ja kogedes, et päike on peo ajaks välja tulnud, ütles helilooja Pärt Uusberg: „Me oleme oma muusikaga võimelised ilma parandama." Kõlas sümboolselt.

XXVII laulupeo peadirigent Peeter Perens ütles pärast kontserti, et ilusamat pidu kui lõppenud juubelipidu on raske ette kujutada. „Ühendkoori ees seista on ülem ja väga vastutusrikas tunne ning ma tundsin kohustust iga teose õnnestumise ees. Kõik, mis täna toimus, oli nii liigutav ja ma olen tohutult tänulik kõigile, kes selle õnnestumisesse oma osa andsid," rääkis Perens.

„Kõik andsid endast maksimumi, õhus oli palju hoolimist ja armastust. See tantsupidu oli kindlasti suur kummardus eesti naisele, kes koos oma eesti mehega kodu ja siinseid kombeid hoiab," viitas tantsupeo pealavastaja Vaike Rajaste erakordsele naiselikule energiale, mis jäi etendustest kõlama.

Uudsed olid pererühmad. Pererühmade idee hakkas Vaike Rajastel idanema sellest, et maakoolides on lapsi vähemaks jäänud ning neil pole enam tihtipeale võimalust tantsurühma moodustamiseks. Oluline oli, et pererühmades said lapsed ja täiskasvanud hakata juba harjutumise ajal koos tantsima. Nad ei kohtunud esimest korda Tallinnas harjutusväljakul.

Aegade suurimal rahvamuusikapeol esines Tallinnas Vabaduse väljakul seitse rahvamuusika pilliliiki: viiulid, lõõtspillid, kandled, torupillid, akordionid, näppepillid ja koondorkestrid. Lisaks rahvamuusikapeo kontserdile astusid neljapäeva õhtul oma repertuaariga Tallinna metodisti kirikus kontserdil „Kannelde öö“ üles ka rahva-, kromaatilised- ja väikekandled. „Nii võimsad ja mahukad pidustused saavad teoks vaid tänu pillimängijatele, kes võtavad rahvamuusikat oma südameasjana. Kõik, mida me pea poolteist aastat harjutasime, sai tehtud. Hoolimata ilmataadi pisaratest oli nii lava kui ka lavaesine laetud siirast energiast, mis täitis kogu Vabaduse väljaku kontserdiplatsi,“ rõõmustas rahvamuusikapeo loominguline juht Juhan Uppin.

Suurim rahvapidu oli oodatud sündmus ja agaramad varusid endile juba varakult piletid. Kuid harjumuspäraselt loodeti laulupeole pääseda ka koha pealt piletit ostes. Nii kujunes väravate tagune elu piletijärjekordades emotsionaalseks. Peo üks prioriteet oli osalejatele ja külastajatele turvalisuse tagamine. Korraldajad teatasid, et XXVII laulupeo „Minu arm“ operatiivstaabi otsusel inimeste turvalisuse ja ohutuse kaalutlustel pileteid eelmüügist ega ka väravast kontserdile juurde ei müüda. Pileteid oli müüdud rohkem kui 62 000 ning koos lauljate ja muusikutega oli inimesi peoalal üle saja tuhande. Meditsiiniteenistuse, päästeameti ning politsei esindajate sõnul on kriitiline piir lauluväljaku territooriumil sada tuhat inimest, misjärel ei ole võimalik enam tagada operatiivteenistuste tööd väljakul – läbi- ja juurdepääsu pääste- ja meditsiiniteenistustele ning abivajajateni.

Kultuuriministeeriumi kantsler Tarvi Sitsi ideel ja Rahvakultuuri keskuse eestvedamisel tagati laulupeo suurkontserdi jälgimise võimalus ERR vahendusel neljateistkümnes paigas üle terve Eesti üles seatud 3x5 meetri suurustelt mobiilsetelt LED-ekraanidelt. Rahvakultuuri keskuse, kultuuriministeeriumi, Eesti laulu- ja tantsupeo sihtasutuse ning Eesti rahvusringhäälingu koostöös toodi 7. juulil maakondadesse rahvapidu, kus sai pealinnas toimuvat jälgida. Mitmetes kohtades sai enne näha ka tantsupeoetenduse ülekannet. Iga koht võis meeleolukama peo tarbeks pakkuda rahvapeol veel lisategevusi (käsitöölaata, rahvuslike toodete müüki, toitlustust jne).

„Näiteks Valgamaal Taagepera lossi pargis on tore perepäev, kus saab vaadata ja osta Mulgi käsitööd, süüa pannkooke ning soetada kohalikke tooteid. Võrumaal on

terve päeva jooksul avatud Uma Meki toiduala ja kohvikud, osaleda saab erinevates õpitubades ja osta kohalike meistrite käsitööd," rääkis peo eel ühisvaatamist korraldava Rahvakultuuri keskuse kommunikatsioonijuht Kaja Mõts.

Ühisvaatamised võimaldasid eemal olijatel otsepildis kohal olla. Tallinnas kanti laulupidu üle Vabaduse väljakul ja Maarjamäel ajaloomuuseumis. Seda jälgimisvõimalust kasutasid paljud, kes otse melu juurde ei pääsenud.

Lõppenud juubelipeol oli mitmeid uuendusi ja erakordseid lahendusi

President Kersti Kaljulaid, Eesti laulu- ja tantsupeo sihtasutus, Eesti kooriühing ning Eesti rahvatantsu ja rahvamuusika selts andsid juubeliaastal esmakordselt üle laulu- ja tantsupeo *kodarraha* „Minu arm". Kodarraha on aegadeülene aumärk ning kõrgeim austusavaldus neile, kes on pühendunult andnud kestva panuse laulu- ja tantsupeo liikumisse. President Kersti Kaljulaidi sõnul on meie rahva suured peod meile alati andnud julgust ja jõudu ning eneseusku, mis on kasvanud üksteise toel ning aidanud meil sammuda suure sihi poole, vaba Eesti riigi poole.

Esmakordselt, erilise ja uudsena leidis külastaja tänavu vaimse kultuuripärandi nimistusse kantud eesti toite, mida meie esivanemad on valmistanud juba sajandeid. Pühapäevase kontserdi ajal oli lauluväljaku Mere värava vahetus läheduses avatud Eesti toidu ala, kus olid väljas mitmeid kohaliku toidu pakkujaid Eestimaa erinevatest toidupiirkondadest.

„Eesti toit on väga mitmekesine ja eesti toit tuleb laulupeole rahva sekka – siin on tema kõige õigem koht. Laulupeol, mis on meie üks rahvussümbolitest, on igati sobilik pakkuda just eesti toitu ja jooke," ütles toiduliidu juhataja Sirje Potisepp.

Kindlasti ei ole kõik eestimaalased veel saanud maitsta hiiuviiulit ja mandlilaga, seto sõira ja piirakat. Just neid pakuti aga Rahvakultuuri keskuse vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja Leelo Isidora Viita eestvedamisel Eesti toidu alal. Eesti toidu väärtustamise ja esiletoomise võtsid südameasjaks Eesti laulu- ja tantsupeo sihtasutus ja Eesti maaeluministeerium koos Eesti toiduliidu, Eesti talupidajate keskliidu, Eesti maaturismi ning Rahvakultuuri keskusega.

Erivajadustega inimestele mõeldes sai esmakordselt teoks laulupeo „Minu arm" tõlkimine eesti viipekeelde ning XX tantsupidu sai kirjeldustõlke. Sedasi said laulu- ja tantsupeost osa nii kuulmis- kui ka nägemispuudega inimesed.

„Esmakordselt said vaegnägijad ja pimedad võimaluse tantsupeost osa saada 2017. aasta suvel toimunud noortepeol. Nüüd saab kirjeldustõlke esimene üldtantsupidu ning esimest korda üldse tõlgitakse ka laulupidu viipekeelde. Need

sammud teevad laulu- ja tantsupeost suunanäitaja, et ka erivajadustega inimesed on kultuurisündmustele oodatud," rõõmustas Eesti puuetega inimeste koja tegevjuht Anneli Habicht. Tõlget sai kuulata kõrvaklappidest ning nägemispuudega inimestele oli valmistatud taktiilne tantsupeo teatmik. Nii tantsu- kui lauluväljakul olid sissepääsude juures infotelgid spetsiifilise teabega erivajadustega inimestele ja vabatahtlikud abilised, kes toetasid abivajajaid väljakutel.

Laulupeo 150. juubeliaasta puhul andis Omniva välja erilise margitoodete seeria, mis koosnes laulvast puuvillasele materjalile trükitud postmargiplokist ning laulupeo juubeliaasta margiga ümbrikust, mida ehib Eesti panga poolt välja antud 2-eurone laulupeo mälestusmünt. Lisaks tuli müügile eksklusiivne laulupeo postkaart.

Digilahendused köitsid paljusid nutitelefonide omanikke, ohtralt leidis kasutust laulupeoäpp, kust sai kõike operatiivselt jälgida. Diginoodirakendus Scoremusic on loonud nootidele juurdepääsu läbi iPad'i ning veebirakenduse. Nii oli külastajatel võimalik noodist kaasa laulda avakontserdil kõlavaid laule.

Et peo ökoloogiline jalajälg võimalikult väike oleks, jagati laulu- ja tantsupeolistele välja enam kui 45000 korduvkasutatavat veepudelit. Need panid peolistele välja laulu- ja tantsupeo toitlustuspartner Põltsamaa ja Selver. Veepudelite täitmiseks paigaldas Tallinna Vesi lauluväljakule ja Kalevi staadionile joogiveepunktid.

Kokku jagati lauljatele, tantsijatele ja muusikutele nädala jooksul laiali 61 tonni suppi, mis tähendas 180 000 supiportsjonit. Peoliste lõunamenüüs oli viis erinevat suppi, millele lisaks jagati nädala jooksul välja ka 12 000 pätsi leiba.

Jätkub Eesti laulu ja tantsu teema-aasta

2019. aasta on igati õigustatult nimetatud laulu- ja tantsupeo aastaks, kuna tegemist on ilmselt lähima 50 aasta perspektiivis erakordseima aastaga laulu- ja tantsupeo liikumises. Lisaks sellele, et on möödunud 150 aastat esimesest laulupeost ning 85aastane tantsupidu toimus 20. korda, oli terve aasta tulvil juubelitest ning tähtpäevadest, mida kõike raamis Eesti Vabariik 100 juubeliprogrammi jätk.

Liikumise toonane algataja Johann Voldemar Jannsen võiks tõenäoliselt meiega täna rahul olla – kuus inimpõlve hiljem on tema algatatud traditsioon täies elujõus ning kannab edasi samu väärtusi ja ideid eesti keelest, meelest ja kultuurist, mis 150 aasta eestki.

Tema väimees Heinrich Rosenthal kirjutas 1912. aastal avaldatud mälestustes nii: „Saksa üldpidude eeskujul korraldas Jannsen ka rahvusliku juubeli pidulikuks tähistamiseks aastal 1869 üldise eesti laulupeo, millest sai rahvusliku teadvuse häll.

Vorm oli sakslastelt laenatud, aga vaimsus, mis sel puhul levis, oli täiesti algupärane. Esimesele sellelaadsele peole järgnesid mitmed teised, mis avaldasid rahva elu arengule etteaimamatut mõju."

Seda mõju, ulatust ja tähendust soovisimegi juubeliaastal läbi ajaloo-, haridus- ja kultuuriprogrammide paremini tundma õppida. Selge on see, et niivõrd laialdane liikumine ei oleks saanud rännata läbi oma 150aastase ajaloo ilma ettenägelike ja tarkade juhtide – Jannseni, Härma, Ernesaksa, Toomita – ning ilma pühendunud eestvedajate – tuhandete kollektiivijuhtide – visa ja päevast päeva kestva tööta. Sügisel, kui juubelipidu peetud ning aeg uusi sihte seada, kutsuti ka meid kõiki kaasa mõtlema ja arutama, kuidas selle liikumise eestvedajaid rohkem märgata ja väärtustada ning mida veel teha, et laulu- ja tantsupeo ajalooline roll ja mõju ühiskonna põhiväärtuste ning tasakaalu hoidjana põlvest põlve edasi kestaks. Et ka meie järeltulijad saaksid 150 aasta pärast tugineda laulu- ja tantsupeole kui meie rahva tüvitekstile.

Kindlasti on veel paljut, mida siinkohal kirja panna ei jõudnud, kuid teadmises, et iga meenutus, mälestus ja peost kaasa võetud positiivne mõte loob kollektiivses teadvuses uusi võimalusi, jääme ootama kohtumist järgmisel üleriigilisel laulu- ja tantsupeol.

1.-3. juulil 2022 toimub XIII noortepidu. Ootame kõiki!

Head Eesti laulu ja tantsu juubeliaastat 2019 meile kõigile!

Riin Kivinurm

Rahvakultuuri Keskus rahvakultuurispetsialist Tallinnas
Laulu- ja tantsupeo „Minu arm" Tallinna kuraatori assistent
Eesti laulu ja tantsu juubeliaasta projektide koordinaator

Kasutatud allikad *www.laulupidu.ee*

Rahvatantsu- ja muusika-aasta sõnas ning pildis

XX tantsupidu „Minu arm“.
Foto: Rünno Lahesoo

Rahvamuusika pidu Vabaduse väljakul.
Foto: Ilmars Znotinsh

Rahvatantsu ja rahvamuusika valdkonnas tegutsejate jaoks oli aasta 2019 väga oluline ning oodatud. Aasta suurim sündmus oli laulu- ja tantsupidu „Minu arm“. Juubelipeoga tähistas tantsupidu 85 aasta möödumist esimesest suurest peost ning rahvamuusikapidu sai esmakordselt suuremalt esile tõstetud. Selle aasta rahvamuusikapidu toimus Vabaduse väljakul, olles suurepäraseks siduvaks lüliks laulupeo ja tantsupeo vahel.

Suure osa Eesti rahvatantsuja rahvamuusika seltsi (ERRS) ajast ja energiast võttis juubelipeo ettevalmistus, tantsupeo ülevaatused ning seminarid tantsurühmade juhendajatele. Tantsupeo teisel ülevaatusel võistlesid koha eest staadionil 15 141 tantsijat ja võimlejat 995 kollektiivist, kellest peole pääses 713 kollektiivi 10 540 tantsijaga. See oli suurima osalejate ja soovijate arvuga tantsupidu.

Rahvamuusika pidu Vabaduse väljakul. Foto: Ilmars Znotinsh

Rahvusvaheline tantsupäev 29. aprill 2019, ühistantsimine Vabaduse väljakul.
Foto: Rene Mitt

Rahvatantsujuhtide kooli lõpetajad. Foto: Rene Mitt

Laulu- ja tantsupeo kõrval toimusid ERRSi eestvedamisel mitmed traditsioonilised sündmused. 29. aprillil tähistati tavapäraselt rahvusvahelist tantsupäeva, seekord tantsiti Kihnu pärimustantsu „Terve vald". Päeva raames tehti üleriigiline üleskutse ühiselt tantsida ning ka tantsu filmida ja Youtube'i üles

laadida. Tantsimiseks vajalik taustamuusika tuli kindlal päevasel ajal Vikerraadiost. Silmapaistvamaid Youtube'i laaditud tantsuvideoid tunnustati detsembris ERRSi aastapäevaüritusel. Lisaks päevasele tantsimisele kutsusime kõiki ühiselt tantsima ka õhtul maakonnakeskustes. Kell 18.55 kõlas Vikerraadios teistkordselt tantsu „Terve vald" muusika. ERRS korraldas Tallinna ja Harjumaa tantsijatele ühistantsimise Vabaduse väljakul. Rahvusvahelist tantsupäeva kajastati sama päeva hommikul „Terevisioonis" ja õhtul „Aktuaalses kaameras".

Suur ettevõtmine oli koostöös Praxisega uuringu „Laulu- ja tantsupeo protsessis osalevate kollektiivide rahastamismudelist ja praktikast" läbiviimine. Uuringust tuli selgelt välja laulu- ja tantsujuhtide puudulik tasustamine, sotsiaalsete garantiide puudumine ning sellest tulenevalt laulu- ja tantsupeo kui UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kantud fenomeni säilimise küsimus. Uuringu tulemustele tuginedes on järgnevatel aastatel üheks peaeesmärgiks kollektiivijuhtide tasustamise parandamine ning kvaliteetse koorilaulu, rahvatantsu ja -muusika hoidmine, laulu- ja tantsupeo liikumise säilitamise huvides.

Praxise uuringust lähtuvalt on ERRS senisest tugevamalt soovitanud rahvatantsujuhtidele kutse taotlemist spetsialiseerumisega Eesti rahvatantsule. Eelmisel aastal andis ERRS välja 16 uut kutsetunnistust. Eestis on 77 kutsega rahvatantsuspetsialisti.

Koostöös Rahvakultuuri keskusega toimus augustis iga-aastane rahvatantsujuhtide suvekursus, kus lisaks koolitustele kõneldi valdkonnas olulistel teemadel ning vaadati tagasi lõppenud tantsupeole. ERRSi infotunnis rääkisime ühenduse arengukava uuendamisest aastateks 2020-2024 ning viisime läbi õpitubasid rahvatantsujuhtide suvekursuse raames.

Rahvatantsu ja –muusika-aasta lõppes ERRSi sünnipäeva tähistamisega Mustamäe kultuurikeskuses Kaja, kus valdkonna tublidele edendajatele anti pidulikult üle aasta auhind – Lokulaud ja tunnustati rahvusvahelise tantsupäeva silmapaistvamaid tantsuvideoid ning edukamaid tantsupeol osalenud kollektiive. Aastapäevaürituse meelelahusliku osa eest hoolitsesid rahvatantsujuhtide kooli 2019. aasta lõpetajad, kes esitasid oma lõputööks valminud tantsuetenduse. Muusikalise lõpunoodi andis noorte rahvamuusikaansambel Tuuleviiul.

Epp Joab, Mari-Liis Öpik
Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts

Kutsetega kultuur kohalikus omavalitsuses

Kutsetega kultuurisündmusi tuleb kohalikus omavalitsuses ette vast paar korda aastas, enamasti on kultuuris osalemine kõigile avatud, sageli tasuta või sümboolse piletihinnaga.

Miks siis üldse rääkida kutsetega kultuurist või kultuurist kohalikus omavalitsuses? Moodsalt vastates: aga miks mitte! Nüüd, kus selja taha on jäänud meie imeline juubelilaulupidu, riiklikult on tõstatatud kollektiivijuhtide järelkasvu ja tasustamise temaatika ning kultuuriringkondades on hakatud arutlema laulu- ja tantsupidude tuleviku ja isegi püsimajäämise üle, on sobiv aeg mõtiskleda, mis toimub ja kes toimetavad kultuuris kohaliku omavalitsuse tasandil.

Laulu- ja tantsupidu kui eestlaste rahvusliku identiteedi kõrgeim väljendus on kõigile mõistetav, nagu ka see, et pidude kestmise tagavad elujõulised kollektiivid ja kõrge kvalifikatsiooniga juhendajad. Aga kes loob selleks tingimused? Mind on ikka pannud imestama, kui nähtamatuks on selles liikumises jäänud kohalikus omavalitsuses tegutsevad kultuuritöötajad. Nende järelkasvust ja professionaalsusest eriti ei kõnelda. Kutset suurele peole nemad ei saa!

On küllaga põhjust see sihtrühm fookusesse tõsta. Valdkond on mulle armas ja tuttav isikliku töökogemuse kaudu, olen töötanud kohalikus omavalitsuses kultuuriasutuse juhina, praegu tegelen kultuurikorraldaja kutseandmise ja täienduskoolituste korraldamisega. Põhjalikumalt uurisin ja analüüsisin teemat 2017. aastal koostatud magistritöös „Kultuurikorraldaja professionaalse identiteedi kujunemine“, kus oli vaatluse all kultuurikorraldus just kohaliku omavalitsuse kontekstis.

Kultuurikorraldaja professionaalse identiteedi käsitlemisel on oluline lahti mõtestada tema tegevus ja selgitada, kuidas on see riiklikul ja kohaliku omavalitsuse tasandil väärtustatud. Kultuurikorraldaja on oma praktikas alati seotud mingi kindla kultuuriruumiga, mis ühelt poolt on piiritletud väliste teguritega, nagu seda on näiteks paikkond, elanikkond, institutsioonid ja infrastruktuur, teisalt on see ka tema enda loodud ruum, mille ta täidab oma tegevusega, suhetega ja suhtumistega ning väärtustega, mida ta isiksusena kannab. Siiski tuleb ette olukordi, kus kultuurikorraldaja on küll paikkonna identiteedi loomisel ja kohaliku omavalitsuse maine kujundamisel võtmeisik, kuid tema professionaalsust ei peeta oluliseks. Sageli arvatakse, et kultuuritööd võib teha igaüks ning selle jaoks polegi vaja eraldi väljaõpet ega töötasu, kuna tööprotsessi korvab missioonitunne.

Viimastel kümnenditel on kultuurivaldkonda oluliselt mõjutanud ühiskonnas toimunud sotsiaal-majanduslikud protsessid. Kohaliku omavalitsuse tasandil on enim muudatusi kaasa toonud haldusreform. Kultuuriliste institutsioonide struktuurimuutustega on kaasnenud sisulised muutused kultuuritöös, tulnud käibele uued mõisted ja valdkonnasiseselt on tõusnud esile vajadus teistsuguste kultuuriteenuste järele. Sellest tulenevalt on muutunud ka kultuurikorraldaja staatus, uuenenud on vajadused tema pädevustes ja erialastes kompetentsides, mis omakorda esitab uusi nõudmisi ja väljakutseid kultuurikorraldajale endale oma professionaalse identiteedi mõistmisel ja arendamisel.

Kultuuriuurija Egge Kulbok-Lattik toonitab, et kultuurikorraldaja kui ameti tähtsus ajas kasvab, kultuurikorraldaja/-vahendaja isikust, loomingulisest ja professionaalsest panusest sõltub kultuurielu kvaliteet samal määral kui loovisikute panusest - mida paremad on tegijad ja vahendajad, seda huvitavam on kultuurimaastikul toimuv (Kulbok, 2006). Samas kogevad kultuurikorraldajad igapäevatöös küllalt sageli oma ameti mitteväärtustamist nii tööandjate kui ühiskonna poolt. Kohaliku omavalitsuse kultuurikorralduses on tekkinud olukord, kus poliitilistest otsustest tulenevalt siseneb valdkonda järjest enam muudelt elualadelt inimesi, kes on väga erineva haridusliku taustaga, sageli ainult keskharidusega. Neil silmad säravad, aga kultuuritööalaseid kogemusi, teadmisi ja oskusi napib. Ametialase professionaalsuse tagamiseks on oluline nende inimeste tööd ja püüdlusi väärtustada.

Appi tuleb kutsesüsteem, mis ülekantud tähenduses võib tõesti osutuda ka kutseks peole. Kutsesüsteem on osa Eesti kvalifikatsioonisüsteemist, mis seob haridussüsteemi tööturuga ja aitab kaasa elukestvale õppele ning tööalase kompetentsuse arendamisele, hindamisele, tunnustamisele ja võrdlemisele (Kutsekoda.ee). Kutsesüsteemi rakendamist koordineerib kutsekoda, mis loodi 2001. aastal, jätkamaks Eesti kaubandus-tööstuskoja poolt 1997. aastal alustatud kutsesüsteemi loomist.

Kutsekoda tegutseb vastavalt kutseseadusele, korraldab kutsestandartide koostamist ja koordineerib kutseeksamite korraldamist. Selleks pakub kutsekoda koostöökeskkonda tööandjatele, spetsialistidele ja koolitajatele.

Kutse andmine on protsess, mille käigus hinnatakse kutset taotleva isiku kompetentsuse vastavust kutsestandardis toodud nõuetele ning mille tulemusena väljastatakse taotlejale kutsetunnistus (Kutsekoda.ee). Protsessi viib läbi kutse andja. Kultuurikorraldaja kutse andja on 2012. aastast Eesti rahvamajade ühing (ERMÜ). Seitsme aasta jooksul on kutseandmine olnud pidevas arengus,

kutsekoja koordineerimisel on ajakohastatud kutsestandardeid, täiustatud hindamiskriteeriume ja dokumendivorme, muutunud on mitmed kutse taotlemise eeltingimused, antavad kutsenimetusedki on vahetunud. Tänaseks on ERMÜ välja andnud 59 kutsetunnistust, millest viis on juba taastõendamised.

Kui esimestel aastatel tundus kutse taotlemise kasutegur kultuuritöötajatele ähmane ja vähemotiveeriv, siis aastatega on see arusaam muutunud. Staažikale kultuurikorraldajale annab kutsetaotluseks valmistumine võimaluse tõhusaks eneseanalüüsiks, algaja ja erialase ettevalmistuseta kultuuritöötaja saab protsessis osaledes juurde tubli annuse enesekindlust, mis aitab tal end oma ametis paremani positsioneerida isegi siis, kui kutsetunnistus palgalisa ei anna.

Kutsestandard ja kutse andmise kord sätestavad kutse taotlemise eeldusena erialase ettevalmistuse akadeemilise õppe või täienduskoolituse näol. Akadeemilise õppe võimalust töötaval kultuurikorraldajal eriti pole, kuna ükski kõrgkool otsest kultuurialast sessioonõpet ei paku ja statsionaarses õppes töö kõrvalt käia ei jõua. Küll on aga kõigil soovijail võimalus osaleda täienduskoolitustel.

Kultuuritööalast täienduskoolitust pakub juba aastakümneid rahvakultuuri keskus. Koostöös Eesti rahvamajade ühinguga lähtutakse õppekava koostamisel kutsestandardis kirjeldatud kompetentsidest, eelnevate aastate koolituste tagasisidest ja reaalsest vajadusest. Järjest enam kaasatakse õppeprotsessi ka akadeemilist poolt, heaks partneriks on kujunenud Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia.

Need koolituskursused on tõesti populaarsed, käesoleval hooajal täitus kultuurikorraldaja täienduskursuse grupp ülikiirelt juba enne koolitushooaja algust ja kümmekond soovijat jäi koguni ukse taha. Kaks kolmandikku kursuslastest on valdkonnas uued tulijad ja erialane väljaõpe on vähestel. See kajastab hästi ka hetkeseisu kohaliku omavalitsuse kultuuris. Samas teeb tõesti rõõmu, et koolitusel osalemist peetakse valdkonnas tegutsejate hulgas nii vajalikuks. Kirjandusklassikast tuntud tõdemus, et maale on väga vaja haritud põllumehi, sobib tänapäeval ka kultuurikorraldajate kohta.

Eesti rahvamajade ühingu, rahvakultuuri keskuse ja kutsekoja tulemuslikus koostöös lisandub igal aastal kultuuripõllule kutsetega kultuuritegijaid, kes kultuuri luues ja vahendades kujundavad paikkonna identiteeti ja hoiavad kõrgel oma ameti professionaalsust.

Niisiis, kui kultuur kohalikus omavalitsuses, siis ikka kutsetega!

Reet Suurkask
Eesti Rahvamajade Ühingu kutse andmise korraldaja

Mõtteid koorimuusika-aastast 2019

Eesti laulupidu sai lõppeval aastal 150 aastat vanaks. Või nooreks?

Laulupidude toimumise intervall on niipalju suur, et selle 150 aasta jooksul on toimunud ainult 27 üldlaulupidu ja 12 noorte laulupidu. Polegi palju. Tartu maratone on rohkem olnud.

Ometi on laulupeol meie rahva loos väga kindel koht. Sageli esitatakse küsimus, kas meil ilma laulupeota oleks oma riik ja keel, omakeelne haridus ja iseseisvus? Ja oma koorimuusika, oma rahvariided ikka veel kasutuses? Kas meil oleks oma heliloojaid? Laulupidu ja koorimuusika on paljude inimeste jaoks vaat et sünonüümid. Teised jälle vaidlevad sellele üsna vihaselt vastu. Muidugi, kooride elu ei saa seisneda ainult laulupidudel käimises. Ka oleks kontserdirepertuaar väga tüütu, kui midagi peale laulupeolaulude kooriproovis ei harjutatagi. Kui koor tuleks kokku vahetult enne laulupidu projekti korras, käiks kooslaulmise muusikaline tase üsna kiiresti alla.

Möödunud 2019. aasta üheks meeldejäävamaks märksõnaks oli Eesti koorimuusika jätkusuutlikkus. 150 aastat oleme laulnud, kuid mis saab järgmise 30 aasta pärast? Dirigentide vanuse uuring näitab, et meie umbes 800 dirigendist on üle poole vanuses 50+. Koorijuhtimise suunal lõpetab ehk neli-viis üliõpilast aastas, samasuguse tempo juures oleks neid 30 aasta pärast heal juhul 150 tänasest rohkem. Paraku on praegu töötavatest dirigentidest selleks ajaks kindlalt koorimuusikapõllult lahkunud 400. Kes siis meie 1417 koori juhatama hakkab?

PRAXISe uuring näitas, et koorijuhi ameti ebapopulaarsus pole ime. Kui selle töö eest makstakse nelja-viie-eurost tunnitasu, ei saa seda just motiveerivaks palgaks pidada. Palga väiksus, ravikindlustuse puudumine, päeva- ja puhkuserahadest ilmaolek ning koori kulude katmine oma isiklikust taskust, ei tulnud küsitluse läbiviijatele üllatusena. Küll aga üllatas, et enamikul dirigentidest ikkagi on mingisugunegi tööleping ja isegi majanduslik kindlustatus – ehkki seda ei taga koorijuhitöö.

Uuringu valguses sai hoo sisse õige mitu uut ettevõtmist. Riik eraldas koorijuhtide jaoks raha, tööle hakkas palgatoetusfondi töörühm ning 2019. aasta lõpuks said selle ettepanekud ka kultuuriministeeriumile esitatud. Kooriühing töötas välja koorimuusika arengusuunad aastani 2025 – neist lähtudes teeme 2020. aastal juba uue arengukava. Esmakordselt korraldasime koorijuhtide ja -vanemate mõttetalgud, kus laulupidu ja koorimuusikat põhjalikult arutati. Ning

samuti esmakordselt kutsusime kokku koorivanemate ümarlaua. Et selleks oli õige aeg, näitab oktoobrikuise koolivaheaja viimasel pühapäeval Inglise kolledžisse kogunenud inimeste hulk – kui kutsudes arvestasime paari-kolmekümne inimesega, kogunes neid tegelikult 120 ja enamik tulnutest mõtles agaralt kaasa.

Saime selle teekonna käigus teada ka palju jahmatavat. Et osa koolikoorijuhte teebki proove pikkadel söögivahetundidel, sest muud aega ei ole. Et on dirigente, kes saavad neljaeurost tunnitasu ja arvestatav hulk neid, kes isegi ei tea täpselt, mis on õieti tööleping. Kes saab Rasmus Puuri poolt tuntuks kirjutatud lilli ja kommikarpe, kes saab töötasu asemel autokompensatsiooni või kaetakse natuke koolituskulusid, kes saab kooritöö eest raasuke raha ostu-müügilepinguga („loominguliselt“ suhtudes on võimalik öelda, et müüsin lauljatele kooriproove hinnaga näiteks 6 eurot tükk). Arvan, et 2019 oli lisaks laulupeo 150. sünnipäevale ka meie koorimuusika jätkusuutlikkuse uue alguse aasta. Esimesed sammud said tehtud.

Tegime palju

2019 oli ka EUROPA CANTATi festivali lõpuaasta. Festival toimus 2018 ning selle ettevalmistus käis alates 2014 ja tegelikult jätkus ka 2019. aastasse tööd küllaga: majandusliku mõju uuringu tulemuste tutvustamine ja tõlkimine, Euroopa Liidu aruandlus, viimased väljamaksed, finantsülevaated, tööhõivearuanded, registreerimissüsteemi ülevaated ja dokumendinäidised järgmise festivali korraldajatele. Kohtumised Ljubljana meeskonnaga, konsultatsioonid, osalemine EUROPA CANTATi noortefestivali EC junior kunstinõukogu töös, Eesti ettepanekud järgmiste festivalide esinejate osas jpm. Aasta lõpuks võisime ometi öelda, et EUROPA CANTAT Tallinnas on läbi, edukalt ja õnnelikult. Lisaks Eesti riigile sissetoodud miljonitele lisas festival meie koorimuusikale küllaga mainekust ja rahvusvahelist tuntust. Võime uhkusega öelda, et mitte kunagi varem pole sel festivalil olnud nii palju osavõtjaid – Tallinna festival oma 6639 osalisega oli absoluutne rekord.

Tallinna rahvusvaheline koorifestival toimus seekord 18.-21. aprillil ning oli samuti mitmes mõttes erakordne. Noor kunstiline juht Kaspar Mänd tõi festivalile esmakordselt poiste segakooride kategooria, üle maailma sõitis Tallinna kokku 32 koori ning esimest korda osalesid festivalil Mehhiko lauljad. Esmakordselt toimus konkurss metodisti kirikus, mis oma ettevalmistusruumide rohkusega osutus väga heaks konkursikohaks. Mitte nii positiivse poole pealt - kunagi varem pole Tallinna

koorifestivalil juhtunud, et osad žüriiliikmed tegid seda tööd esimest korda elus ja andsid suures tuhinas välja kõik festivalipreemiad. Seda pole varem juhtunud. Osalejate seisukohast oli see kindlasti innustav.

Noorte koorijuhtide kontsert toimus traditsiooniliselt Tallinna metodisti kirikus ning tuntud headuses. Kunstilise juhi rollis on kontserdisarja algataja Ants Sootsi asemel nüüd Raul Talmar. Valikuprintsiibid on samaks jäänud – igale kontserdile valitakse oma kooridega esinema neli kuni viis alla 35 aastasta vanust dirigenti. Rõõmu teeb, et valida on neid umbes 40 hulgast, seega materjali on veel paljudeks kontsertideks. 2019. aastal esinesid Valter Soosalu (kammerkoor Kolm Lindu), Priit Rusalepp (Tapa Linna Orkester), Oliver Povel-Puusepp (Rahvusraamatukogu naiskoor) ja Mari Kalling (Toomkooli mudilaskoor).

Juubelilaulupidu „Minu arm“ oli ka kooriühingu jaoks tavalisest suurema tähenduse ja töömahuga – esmakordselt korraldasime koostöös Tallinna linnaga laulupeotule saabumist ja tulepäeva Tallinnas ning andsime siia saabunud väliskooridele võimaluse esineda sõpruskontsertidel Jaani kirikus ja Mustpeade majas. Võimalust kasutas viis koori Jaapanist, Tšehhist ja USAst ning nendega liitusid mõned Eesti sõpruskoorid. Kontserdid osutusid väga meeleolukaks ja rahvarohkeks, nii et loodetavasti saab sõpruskontsertidest meie uus traditsioon.

Tallinna tulepäev seostus laulupeo avakontserdiga „Õpetajale“. Laulupeotuli liikus Raekoja platsilt muusikakoolidesse, kus õpetatakse tulevasi dirigente: Eesti muusika- ja teatriakadeemia, Tallinna ülikool, muusikakeskkool, Otsa-kool. Kõikjal tervitasid tuld koolide rektorid ja direktorid ning õpilased laulu ja pillimänguga. Linnas liikusid tuleteelised punase *hop-on-hop-off* bussiga. Teekond lõppes Otsa-kooli aias suure vabaõhukontserdiga ning ööseks viidi tuli Pika Hermanni torni tuttu.

Dirigentide koolituses oli 2019 tavalisest rahulikum aasta. Laulupeo eelproovid ja ettelaulmised ühes dirigentide seminaridega olid juba isegi põhjaliku koolituse eest, seega dirigentide baaskursust sügisel ei toimunud, ka rahvusvaheline õppereis oli ammu 2020. aastasse planeeritud (Eesti dirigentide õppegrupp sõidab maailma koorimuusika sümpoosionile Aucklandi). Suvel peeti traditsiooniline koorijuhtide ja muusikaõpetajate suveseminar Räpinas, kuhu seegi kord kogunes 110 koorijuhti.

Räpina seminaril oli palju teistmoodi. Räpina võõrustas koorijuhtide suvekooli teist korda ning praeguseks võib kindlalt öelda, et inimestele seal meeldib. Üle hulga aja oli meil seminarlaagris kaks välislektorit – koori lavalist liikumist ja esinemiskindlust käsitlesid Lone Larsen (Rootsi) ning noorte kammerkooriga töötanud Kaspars Adamsons (Läti).

Pärast aastatepikkust vaheaega leidis oma tee suveseminarile nn eksperimentaalkoor ning sellega tahtsime Räpinasse tuua just noori oma teed alustavaid koorijuhte. Väga tore, et neid kogunes päris rohkesti (25) ning veel toredam, et nad tahavad uuesti tulla. Noored said seminaril osaleda sümboolse hinnaga, mis oli seekord võimalik tänu riigilt erakorraliselt laekunud „katuserahale". Aga väidetavalt järgneb heale ideele mingil hetkel ka selle täideviimiseks vajalik raha, nii et loodetavasti saame noorte osalust ka edaspidi toetada.

Suveseminarile ootasime seekord (juba teist korda) ka koorivanemaid, kellest osalesid küll vaid mõned, kuid see-eest väga aktiivselt. Nagu koorivanemate ümarlaua populaarsus näitas, on aktiivseid ja huvilisi koorivanemaid palju, võtmeküsimus on see, kas nad saavad osaleda ka sellistel koolitustel, mis eeldavad omapoolset rahalist panust nagu suvekool. Igal juhul pakume mõne koorivanematele mõeldud kursuse ka eeloleval suvel – seekord siis juba Olustveres.

Räpina suveseminaril võtsid seekord terve päeva mõttetalgud, kus töö toimus rühmades ja sõna said kõik soovijad. Seitsme moderaatori abiga pandi ideed kirja ning võeti arvesse juba koorimuusika arengusuundade tegemisel. Ehk said kasu ka laulupeo tegijad.

Kontserte oli suveseminaril traditsiooniliselt mitu. Kammerkoor Voces Musicales, aasta dirigendi 2015 tiitli pälvinud Külli Lokko juhendatav E Stuudio noortekoor, vabariiklikud noortekollektiivid ning juba nimetatud noorte eksperimentaalkoor esinesid Räpina kirikus, aianduskooli saalis ja Tuletõrjeväljakul. Lisaks seminaristidele oli kuulamas muljetavaldav hulk kohalikku rahvast ning ilm oli ilus nagu Räpinas alati.

Maikuus toimunud volikogul valiti kooriühing esimeheks Hirvo Surva, kes jätkab kuus aastat seda koormat vedanud Raul Talmari tööd. Juhatus täienes hulga uute liikmetega, kes tõid kaasa palju huvitavaid ideid. Need jõuavad nüüd järjest aruteludesse, siis arengukavadesse, siis tegevuskavadesse.

Oktoobris 2019 toimus üle viie aasta taas vabariiklik noorte koorijuhtide konkurss, seekord juba seitsmes. Osalejate arvult oli konkurss rekordiline – oma oskusi tuli näitama 22 noort koorijuhti. Seda on täpselt kaks korda enam, kui eelmisel, viis aastat tagasi toimunud konkursil. Traditsiooniliselt sai konkurss teoks Eesti muusika- ja teatriakadeemias, lõppkontsert aga leidis esmakordselt aset uues Eesti muusika- ja teatriakadeemia kontserdi- ja teatrimajas. Euroopas pole naljalt leida teist sellist konkurssi, kus noored koorijuhid saaksid töötada nii professionaalse kammerkooriga (Eesti filharmoonia kammerkoor) kui ka meeskooriga (Eesti rahvusmeeskoor). Kahju, et auhindu ei saanud rohkem kui

kolm parimat – huvitavaid muusikuid oli konkursantide hulgas palju rohkem. Nagu mitmed osavõtjad ise ütlesid, on neil enne kolmekümne viieseks saamist veel hea mitu võimalust konkursil osaleda.

VII eesti noorte koorijuhtide konkursi žürii ja finalistid. Vasakult: Indrek Vijard, Anu Tali, Anders Eby, Ingrit Malleus (finalist), Nele Erastus (II koht), Pärt Uusberg (I koht), Imre Rohuväli (III koht), Mikk Üleoja, Seppo Murto
Foto: Vahur Lõhmus

Ees ootamas

Sügisel 2019 algas töö kolme järgmise aasta noortefestivali ettevalmistamiseks: koolisegakooride festival tuleb märtsikuus Pärnus, lastekooride konkurss-festival maikuus Keilas ja mudilaskooride festival MudiFest juunis Viimsis. Aasta lõpuks saime juba tõdeda, et kõigile festivalidele registreerus nii palju osalejaid, kui vähegi mahtus, MudiFesti puhul aga lausa kahe festivali jagu.

Koorijuhtide õppereisiga Aucklandi liitus ligi 30 koorijuhti. Juba töötab 2021. aastal ees ootava Tallinna rahvusvahelise koorifestivali kunstinõukogu eesotsas uue kunstilise juhi Ingrid Kõrvitsaga. Esimesed eesti koorid on end registreerinud 2020. aastal Leedus esmakordselt toimuvale festivalile EUROPA CANTAT junior.

Töö läheb edasi, dirigendid teevad proove, heliloojad kirjutavad uusi laule, kultuurikorraldajad kribivad järjest uusi projekte.

Laulupidu on läbi, elagu laulupidu! Eesti koorimuusika on oma pikaealisusest hoolimata hea tervise juures ning loodetavasti leiame võimalused ja vahendid seda ka nii hoida. 150 aastat on terve rahva traditsiooni kohta üsna lühike aeg.

Kaie Tanner
Eesti Kooriühingu tegevjuht

Eesti käsitöö hingel ja käel

Eesti rahvakunsti ja käsitöö liit on viimasel kahel aastal pööranud pilgud ajatutele käsitöötehnikatele ning pärandis elavatele meistritele. 2018. aastal toimunud põnev ja üllatuslik näitus „Ajatus", mis moodustas keskaegses Katariina kirikus müstilise Linnutee, kus 32 meistri erinäolised käsitööplaneedid teineteist täiendades andsid igale külastajale elamuse.

Ajatuse-aastale 2019 pühendasime rahvusvahelise konverentsi **Hingel ja käel**. Konverentsi eesmärgiks oli vaadata käsitöö kui protsessi ja pärandi laiemat mõju ning tähtsust. Konverentsil osalesid lisaks kohalikele huvilistele nii Euroopa rahvakunsti- ja käsitöö föderatsiooni kui Põhjamaade käsitöö föderatsiooni liikmete esindajad.

Avasõnades viitas emeriitprofessor ja tekstiilikunstnik **Anu Raud** hingedeajale ja sellele, kuidas meistri armastus ja hool elavad tema valmistatud esemetes edasi ka peale maistelt radadelt lahkumist. Ta tõi näiteks Halliste taluperenaise Maret Viidiku (1852-1924), kelle meisterlik pärand inspireerib paljusid huvilisi ka tänapäeval.

Käsitööõpetaja ja kirjastaja **Anu Pink** keskendus oma ettekandes esivanematelt päritud kirjadele ja sellele, kuidas nende tõeliseks nägemiseks tuleb vaadata silmade, kõrvade, käte ja südamega. Aga ainult vaatamisest ei piisa: selleks, et meie mustrid ja kirjad elus püsiks, on kõige olulisemad oskused ning esemete järeletegemine. Kuigi nn „kätega vaatamist" ja järelekudumist ei asenda ükski muu viis, tõi Anu esile selle, kuidas tänapäeva tehnoloogia aitab pärandit tänuväärselt lähedalt vaadata.

Kaks järgnevat ettekannet keskendusid Muhumaailma pärimusele. Muhu käsitöömeister **Alliki Oidekivi** rääkis ühest olulisest Muhu naiste rahvarõivaste esemest, varrastel kootud nipiga vatist ja sellest, kuidas see peegeldab naise elukaart.

Muhu juurtega graafik **Urmas Viik** tutvustas pärimuse ja traditsiooniliste kirjade kasutamist oma kunstis ning viitas nii positiivsetele kui negatiivsetele sõnumitele, mis sellega võivad tänases ühiskonnas kaasneda. Nimelt on läbi ajaloo mitmeid näiteid, kus rahvuslik aines on seotud poliitiliste eesmärkidega, mis omakorda piirab selle kasutusvõimalusi.

Traditsioonilistele materjalidele ja tehnikatele keskenduvad ettekanded moodustasid teemaplokki „Peidus pärimus". Nahatöö meister ja õpetaja **Kristina Rajando** rääkis traditsioonilise nahatöö olemusest ja sellest, kuidas see peegeldab rahva tarkust. Tänapäeval jäätmeks muutunud materjal väärib tema hinnangul igal juhul taasavastamist ja väärindamist. Taimedega värvimise ja ketramise meister **Liis Luhamaa** tõi kuulajate ette potisinise värvi saladused.

Konverentsi lõpetas kaks moeteemalist ettekannet. Põhja-Rootsis elav magistri-kraadiga saami rahvarõivameister **Anna-Stina Svakko** rääkis oma juurtel põhineva loomingu näitel sellest, kuidas kauget pärandit ja kultuuri tänapäevamaailmas elus hoida, aktiivselt kasutada ja levitada. Tema hinnangul on oluline, et traditsioonid käiksid ajaga kaasas, astudes dialoogi tänase ilmaga.

Saami rahvarõivameister ja disainer Anna-Stina Svakko. Foto: Sandra Urvak

Rätsep **Kristina Libe** ja luumeister **Monika Hint** tutvustasid oma rahvuslikul ainesel põhinevaid moekollektsioone ja jagasid kuulajatele neid väärtusi, mida nad loomingu juures kõige olulisemaks peavad. Taaskasutus, kestlikkus, materjalisäästlikkus, vastutusunne ja nutikad viited meie esiemade pärandile on need märksõnad, mis meistreid inspireerivad. Oma töös püüavad nad keskenduda eelkõige toorainele, väärindades „vaest“ või igavat materjali või kasutades seda, mis juba on olemas. Oma loominguga tahavad nad näidata, et etnograafiast inspireeritud mood võib olla ka elegantne ja tänapäeva moepilti sobituv, olemata seejuures pealetükkiv või ilmselge. Ettekannete lai spekter innustas osalejaid kindlasti edasi mõtlema sellest, kui olulisi väärtusi meie käsitööpärand kannab.

XXIII mardilaadal novembris 2019 aga ehitasime nelja päevaga **maailma suurima rookrooni**. Selline uhke ettevõtmine sai toimuda sai tänu roomeister **Urmas Veersalu** algatusele, oskustele ning eestvedamisele. Pea kahekümne vabatahtliku abil ja roomeistri õpetuste järgi valmistasid laadal osalejad 1834 kaheksatahukat, mis koosnesid 22008 roojupist, mis kõik teineteise külge kinnitatult moodustasid lõpptulemusena rookrooni küljepikkusega 2,33 meetrit.

Rookrooni aktsioon on lisaks valminud maailma suurimale kroonile olnud ääretult edukas ka mitmes teises punktis. Roog kui materjali kasutamine on saanud väga laia kajapinna, käisime rääkimas ja meisterdamas nii televisioonis kui raadios, inimesed on inspireeritud ja annavad nüüd juba ise tagasisidet, kuidas nad roogu

korjavad ja kodudes sellest materjalist meisterdavad. Meie põhiline eesmärk sai täidetud ja inimesed on taas enam informeeritud ja kasutavad aktiivsemalt väärt traditsioonilisi materjale.

Mardilaada järel liikus uhke rookroon kaunistama Eesti presidendi kantseleid. 2020. aasta jaanuaris rändab see Maakri kvartalisse imetlemiseks ja vaatlemiseks kõikidele huvilistele. Rookroon on meie ajatuse aastateema kaunis lõpuakord, sest just mardilaadal anti teatepulk üle rahvuslikke pitse au sisse tõstvale aastateemale.

Meie ajatud käsitöötehnikad elavad aga kõikide meistrite käte vahel suure armastusega ka tänasel päeval. Kuid tihtipeale ei jõua need teadmised meistri enda kojast kaugemale. Koos mitmete tegijate hääbumisega kaovad ka viimased tehnikaoskajad. Käsitööliidu suurnäitus „Ajatus“ tutvustas mitmeid suuri meistreid ja nende töid, mille vastu oli publikul suur huvi. Meie pärandi hoidmiseks, austamiseks ja olulisemaks teabe levitamiseks on käsitööliit loonud sel aastal **lühifilmide projekti**, et salvestada esitlemise ja levitamise eesmärgil meistrite tööd ja käsitöötehnikaid.

Projekti käigus valmis 2019. aasta suvel 15 viieminutilist lühifilmi, millest igaüks tutvustab mõnda meistrit talle omast käsitöötehnikat rakendamas. Keskendutakse just oskustele ja protsessile. Et piiritleda teemavalikut, on aluseks võetud tarberõivaste ja -esemete valmimisega seotud tehnikad. Videotele on lisatud ka ingliskeelsed subtiitrid, et neid oleks võimalik kasutada ja esitleda ka välismaalastele ja kuulmispuudega inimestele.

Videote esmaesitlus oli mardilaada peaekraanil. Need videod panevad aluse meie pärandi pikemale kestmisele ja levikule. Edaspidi keskendume käsitööliidu aastateemade raames põhjalikumalt ühe valdkonna spetsiifilisematele tehnikatele, et valmiv videopank oleks kõikehõlmavam. Kõik valminud videod on leitavad Youtube´is, otsingusõna on Käsitöömeistrid.

Meie käsitöö elab! Seda näitab õppijate suur huvi, meistrite kõrge kvaliteet ning suur armastus, millega käsitööd tehakse.

Liis Burk
Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu arendusjuht

Ave Matsin
Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna juhataja

Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna kahekümne viies aasta

2019. aastal tähistas Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakond 25. juubelit. Osakonna esimene õppekava, talukujundus ja rahvuslik käsitöö, hilisem rahvuslik tekstiil, avati 1994. aastal tekstiilikunstnik Anu Raua eestvedamisel. Sellele järgnesid 2005. aastal rahvusliku ehituse ja 2011. aastal rahvusliku metallitöö õppekavad. Alates 2016. aastast on kõik eelnimetatud õppekavad liidetud üheks nelja-aastase õppeajaga pärandtehnoloogia rakenduskõrghariduse õppekavaks, millel on paarisaastatel vastuvõtt tekstiili erialale ja paaritutel ehituse ning metalli erialale. Tänaseks päevaks on võimalik õppida kõiki erialasid kaugõppe vormis. Olulise verstapostina avanes 2011. aastal ka pärandtehnoloogia magistriõpe, mis ei ole materjali või tehnoloogiapõhine, vaid keskendub pigem laiemalt käsitöö ja pärandtehnoloogia uurimisele ning arendamisele.

Osakonna missiooniks on Eesti rahva materiaalse kultuuri ja esemelise pärandi ning oskuste hoidmine ja arendamine kaasaegsel viisil. Rahvusliku all peetakse silmas siinsetel aladel kasutada mustreid, ornamente ja värvikooslusi, aga ka käsitöiseid tehnoloogiaid ja oskusi. Viimasel ajal muutub osakonna jaoks üha olulisemaks ka kohalike loodusmaterjalidega tegelemine. Ette saab näidata mitmeid üliõpilasuurimusi luust, kasetohust, kanepibetoonist ja kohalikust lambavillast, mille kasutamise arendamiseks on loodud spetsiaalne villalabor.

Tartu ülikooli ehk nn emaülikooli tõttu on Viljandi kultuuriakadeemia teistest kunstierialasid pakkuvatest koolidest akadeemilisem ja üliõpilased on koostanud oma uurimistööde raames ka populaarteaduslikke väljaandeid. Näitena võib tuua mitmeid rahvarõivaraamatuid: Inna Raua „Vändra kihelkonna rahvarõivad“, Kersti Loite „Virumaa seelikud“, Veinika Västriku ja Margot Marksi „Moekad Muhu siilikud“, Liivi Vainu „Läänemaa sõrmkindad“. Lisaks on osakonnal oma käsitööteaduslik aastakiri Studia Vernacula ja terminoloogiakomisjon, mille eesmärk on emakeelse oskussõnavara täpsustamine ja arendamine.

Kooli vilistlaste elukäik tõestab, et käsitööga on võimalik ka oma pere ära toita. Paljud vilistlased on suundunud erialasele tööle kooli, muuseumi, erialastesse organisatsioonidesse või eraettevõtlusesse. Viljandi kultuuriakadeemia edukate vilistlaste näitel võib kindlalt väita, et käsitööõppel on kõrgharidusmaastikul täita kindel roll.

2019. aasta mais toimunud osakonna sünnipäevapidu andis põhjuse vilistlaste kokkukutsumiseks ja ülelugemiseks. 25 aasta jooksul on õpingud edukalt läbinud 189 üliõpilast, kellest üle poole on saanud tekstiili eriala diplomi. Aasta jooksul toimunud teised sündmused annavad väga hea ülevaate käsitöö osakonnale olulistest tegevussuundadest.

7. juunil toimus Eesti rahva muuseumis juba seitsmes OmaMoe etendus, mille peamiseks eesmärgiks on kohaliku käsitööpärandi sidumine kaasaegse jätkusuutliku rõivamoega ja selle populariseerimine. Etendusele eelnes konkurss, millel osales sellel aastal rekordarv moeloojaid. Laekunud töödes paistis rõõmustavalt silma, et noorte loojate jaoks on pärandi mõiste võrreldes varasemaga oluliselt avardunud. Kultuuriakadeemia oma üliõpilaste töödest köitis enam tähelepanu Piret Alberti ja Taive Peedosaare kollektsioon „Vähem on rohkem! - Juuli“, kus oli osavalt seotud kohalik tooraine ja ajaloolised rõivalõiked.

Osakonna juubeli puhul valmis kaks näitust. Piki Eestimaad ringi liikuv fotonäitus „Pärandiluup“ tutvustab lähivaates olulisemaid detaile, tehnikaid ja esemeid eestlaste esemelisest pärandist, tuues samal ajal välja nii nende ajaloolise päritolu kui ka kaasaegse kasutuse. Aasta viimased kuud täitis Viljandi Kondase keskuse ruume näitus „Rahvuslikkuse otsingud“, mis vaatab ajas tagasi nendele sündmustele, organisatsioonidele ja inimestele, kes on suunanud ning mõjutanud rahvusliku ainese kasutamist läbi viimase sajandi. Kui Eesti iseseisvuse sünni juures oli rahvuslikkuse väljendus meie esemelises kultuuris oluline identiteedi osa, siis nõukogude ajal kasutati rahvuslikku vormikeelt poliitilistel eesmärkidel. Taasiseseisvuse ajal muutus see jälle kultuuri küsimuseks. Selles tuules on loodud ka Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö erialad. Kahjuks on viimastel aastatel rahvuslikkuse küsimused muutunud taas kahetsusväärselt poliitiliseks. Näitusel on esindatud rahvuslikkuse otsingud ehituskunstis, metallikunstis, tekstiilis ning pärandtehnoloogias. Lisaks rohkelt illustreeritud ajaloolisele ülevaatele saab näha esemeid, mis peegeldavad rahvuslikkuse tõlgendusi tänapäevasel viisil rahvusliku käsitöö osakonna õppetööde näitel. Selline tagasivaade aitab paremini mõista, mida ja miks me täna teeme. Näitusel saab ilmsiks, et tegemist ei ole musealiseeritud valdkonnaga, vaid ajas kaasas käiva ja areneva nähtusega, mida iga uus põlvkond omamoodi mõtestab.

Aasta jooksul toimus kolm rahvusvahelist suursündmust. Juuli alguses juba kuuendat korda aset leidnud rahvusvaheline eesti käsitöö suvekool Craft Camp tõi Viljandisse suure hulga eesti käsitöö välismaiseid austajaid. Pea nädal kestva laagri eesmärk on tutvustada Eesti kultuuripärandit, anda ülevaade traditsioonilistest

käsitöötehnikatest ning õpetada, kuidas neid tänapäeval rakendada. Õpitubades osales 59 õppurit, neist 14 USAst, 9 nii Rootsist kui Austraaliast. Üle pika aja oli taas huvilisi Norrast, kuid Eesti kultuuripärandist huvitusid ka näiteks Jaapani ja Bangladeshi inimesed. Paljud osalejatest tulevad suvekooli ikka ja jälle tagasi, tuues siia endaga kaasa oma sõpru ja perekondi. Sel korral oli põhjus Eestisse tulemiseks ka laulu- ja tantsupidu. Mitmed väliseesti taustaga osalejad Austraaliast ja mujalt võtsid koori ridades osa ka laulupeost.

Suvekooli kavas oli hulk uusi ja põnevaid töötubasid: Muhu geomeetriline tikand, sepistamine, haabja valmistamine, krepptehnikas telgedel kudumine, masinkudumine ning tööstuslik lõnga valmistamine. Lisaks said osalejad ühel laagripäeval minna kultuurireisile Mulgimaale, Setomaale, Tõstamaale või Peipsiveerele.

Ka oktoobri alguses juba kaheksandat korda toimuv kõigile huvilistele avatud pärandtehnoloogia sügiskool sai sellel aastal rahvusvahelise mõõtme. Lõunanaabri Läti sajanda sünnipäeva austusavaldusena oli kooli teemaks „Ei saa me läbi Lätita…“ Esinejateks olid Läti ülikooli etnoloog ja ajaloodoktor Anete Karlsone, viienda põlve tünnimeister Dins Sumerags, sepp ja keskaegsete turviste meister Edvards Puciriuss ning disainer ja disainiajaloolane Ivar Sakk.

Aasta tippsündmuseks oli vaieldamatult 12.-13. novembril Viljandis pärimusmuusika aidas toimunud rahvusvaheline pärandtehnoloogia konverents „Rahvusliku käsitöö uurimine: sihid ja meetodid kõrghariduses“. Kahepäevase konverentsi vältel esinesid ettekannetega pärandi, käsitöö ja hariduse teemadel üle 35 valdkonna uurija kaheksast erinevast riigist. Osalejaid oli kokku 130.

Rahvuslik käsitöö akadeemilises keskkonnas tähendab õpetamist, kõrgetasemelise teadustöö tegemist ja loominguliste projektide elluviimist. See eeldab uusi õpetamis- ja uurimismeetodeid, ühendades nii loodusteaduste, humanitaaria kui sotsiaalteaduste eri distsipliinide teadmisi. Traditsioonilisi käsitöötehnikaid õpetatakse ja uuritakse vaid üksikutes Euroopa kõrgkoolides ning seetõttu kujunes selleaastasest foorumist ainulaadne rahvusvaheline areen antud teemade arutamiseks.

Konverentsi üks peaesinejatest, Rootsi Göteborgi ülikooli konserveerimise professor Gunnar Almevik, kes keskendub oma uurimistöös traditsioonilise elukeskkonna ja ehituspärandi kultuurilisele mõtestamisele, avas oma ettekandes käsitööteaduse metodoloogilisi erisusi. Teine peaesineja, BBC telestaarist Swansea ülikooli dotsent Alexander Langlands, innustas oma ettekandes vaatlema käsitööd

ajaloolises kontekstis ning leidma seeläbi käsitööle sotsiaalselt ja majanduslikult elujõulisi tänapäevaseid kasutusalasid.

Ettekannetest jäi kõlama mõte, et vanad oskused ja teadmised on aktuaalsed ka tänaste regionaalmajanduslike ning ökoloogiliste probleemide lahendamisel. Kõrgkoolide roll traditsiooni taasmõtestaja ja teenäitajana on seejuures väga oluline. Arutelude käigus süveneti pärandtehnoloogia õpetamise probleemidesse ja uuematesse suundadesse. Konverentsil esitleti ka osakonna väljaandena ilmunud uut inglisekeelset artiklikogumikku „Studying Estonian Heritage Craft Technologies", mis toob rahvusvahelise publiku ette viimase seitsme aasta parimad pärandtehnoloogia uurimused.

Konverentsi ajal pandi käsitöö osakonna eestvedamisel alus traditsioonilise käsitöö uurimise ja õpetamisega tegelevate Põhjamaade kõrgkoolide võrgustikule, mille asutajaliikmed on Helsingi ülikool Soomest, Göteborgi ja Uppsala ülikoolid Rootsist ning Kagu-Norra ülikooli Raulandi osakond. Võrgustiku eesmärgiks on kogemuste vahetamine, õppe- ja uurimismeetodite koostöine arendamine ja rahvusvaheliste ühisprojektide algatamine. Järgmised kohtumised Norras ja Rootsis toimuvad juba 2020 aastal.

Juubeliaasta sai väärika lõpu detsembri keskel eestikeelse, järjekorras juba kümnenda käsitööteadusliku aastakirja Studia Vernacula esitluse ja kahe Anu Raua nimelise stipendiumi üleandmisega tublimatele osakonna üliõpilastele. 2019. aasta stipendiumi saajad on Maarja Palu rahvusliku metallitöö erialalt ning pärandtehnoloogia magistrant Liis Luhamaa. Mõlema laureaadi puhul toodi välja nii nende andekust, põhjalikkust, sihikindlust, head õppeedukust, erialale pühendumist ning oskust teisi õpetada.

Maarja Palu on silma paistnud Kihnu-aineliste ehtekavandite ja hõbedast valmistatud seeriaehete prototüüpidega. Juba õppima asudes soovis Maarja tegeleda Kihnus töötanud kullassepa Peeter Rooslaiu ehtepärandi uurimisega. Tänaseks on valminud teemakohane näitus ja uurimistöö.

Stipendiumi teine laureaat Liis Luhamaa on uurinud Jaapani tekstiilitehnikate mõju Eesti rahvarõivastele ja magistriõpingute ajal üles näidanud erakordset eesmärgikindlust, pühendumist ja uudishimu. Juhendaja Kristi Jõeste sõnul on Liis magistritöö „Läänemaa neotud lõngadega lapilised rahvarõivaseelikud" tarbeks uurinud kõiki asjakohased säilikud Eesti muuseumides ja erakogudes ning käinud Jaapanis sealse ikat-tehnoloogia praktiseerimist vaatlemas ja õppimas. Samuti on Liis rahvarõiva valdkonnas hinnatud koolitaja ja tema seniste koolitööde põhjal võib

julgelt ennustada, et ka pärast magistriõpingute lõppu jätkab ta rahvuskultuurile oluliste väärtuste ja oskuste kandmist ning levitamist rahvarõiva valdkonnas.

Tegus aasta on läbi, aga rahvusliku käsitöö osakonna tööd ja tegemised jätkuvad. Oleme avatud uutele arendusideedele ja koostööle, pakume erialaseid täienduskoolitusi ja laename lahkelt oma näituseid välja. Samuti ootame õppima vanusest hoolimata kõiki, kes traditsioonidest ja loomingulisest käsitööst lugu peavad.

Ave Matsin
Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna juhataja

Eesti folkloorinõukogu 2019. aasta suursündmused olid rahvusvaheline pärimuspidu Baltica ning aktsioon „Hakkame santima!“

Eesti folkloorinõukogule oli aasta 2019 igati tegus. Lisaks Balticale ja sanditamisele toimus veel mitmeid üritusi, koolitusi, rohkelt kirjutasime taotlusi ja aruandeid ning pidasime arvukalt koosolekuid. Peame oma suurimaks missiooniks Eesti pärimuskultuuri esiletõstmist, folklooriliikumise toetamist ja arendamist ning pärimuskultuurialase koostöö korraldamist ja koordineerimist.

Pärimuspidu Baltica 2019 fookuses oli paikkondlik eripära, keel ja pidu

Baltica protsess algas aasta alguses. Nelja kuu vältel toimusid eelpeod peaaegu igas maakonnas. Kusjuures Pärnumaal toimus isegi kolm eelpidu. Tänan kõiki maakondade pidude korraldajaid ja Eesti folkloorinõukogu folkloorikuraatoreid. Eesti folkloorinõukogu eksperdid said rikkaliku ülevaate Eesti pärimusliikumisest. Oli rõõm, et nii paljud inimesed ja rühmad peavad oma kohaliku pärimuse õppimist ja esiletoomist vajalikuks ja tähtsaks.

Eelpidudele järgnes põhifestival Tallinna vanalinna päevadel 30. mai kuni 2. juuni, kuhu olid oodatud osalema kõik soovijad, kes osalesid ka eelpidudel. Tänu üle Eesti kohale tulnud pärimusrühmadele kõlas Baltica pärimuskülas

Pärimuspidu Baltica. Foto: Rene Jakobson

Pärimuspidu Baltica. Foto: Rene Jakobson

Tallinnas Tornide väljakul 31. maist kuni 2. juunini hommikust õhtuni tants, laul ja pillimäng. Välisrühmad külastasid 30. mail ka Tallinna ja Harjumaa koole. Lisaks säravale festivalile pealinnas läks Baltica külla ka maakondadesse: Põlva päevadele, Vinni valla päevadele ja Sõmeru maaelufestivalile. Kokku osales käesoleva aasta Baltical 1000 pärimusekandjat, neist 70 välisriikidest. Et ÜRO põliskeelte aastale tähelepanu tõmmata, toimusid käesoleva aasta Baltical erinevate keelte õpitoad.

Selle aasta Baltical olid väliskülalised Tšiili pärimusmuusikud María Cecilia Astorga Arredondo ja Carlos Eulices Sotomayor González, India tantsurühm Folk Blaster Society, Nepaali tantsurühm Everest Nepal Cultural Group, Ukraina ansambel Dyvyna, Leedu Alka ning Läti Senleja ja Teikas Muzikanti.

Baltica avakontsert toimus 31. mail kell 16.00 Tallinnas Raekoja platsil. Sellele eelnes Baltical osalevate rühmade rongkäik Vabaduse väljakult Raekoja platsile. Avakontserdil tervitasid Balticat Eesti Vabariigi president Kersti Kaljulaid, kultuuriminister Tõnis Lukas ja Tallinna linnapea Mihhail Kõlvart. Lisaks anti avakontserdil üle pärimuspreemia Teotugi Margus Põldsepale, pärimuskultuuri preemia Krista Sildojale ja Kristjan Toropi kogumisstipendium Tuule Kannile ja Pille Karrasele.

Baltica on ainus folkloorifestival, mis keskendub folkloori ajaloolistele vormidele, tõstes esile meie rikkaliku pärimuse ehedad, stiliseerimata ja seadmata vormid ja väärtused. Baltica tunnuseks on autentne sisu, pärimuse erinevate vormide (laul, tants, pillimäng, kombed jms) sidumine ning folkloorirühmade ja üksikesitajate üle-eestiline kaasatus.

Rahvusvahelist pärimuspidu Baltica rahastas kultuuriministeerium ja Eesti kultuurkapital.

Väike-Baltica vaheaastatel

Kuna Baltica festival toimub järgemööda kolmes Balti riigis ja Eesti kord festivali korraldada on alles 2022. aastal, kustub Eesti folkloorinõukogu ellu vaheaastatel Väike-Baltica festivali.

Teised tegevused ja töörühmad

Peale bürootöötajate toimetavad Eesti folkloorinõukogu juures ka erinevad töörühmad. Eriti toimekas oli 2019. aastal vähemusrahvuste töörühm, kes korraldas kultuuriministeeriumi, integratsiooni sihtasutuse ja Eesti kultuurkapitali toel aasta

jooksul mitmeid kursusi, seminare, sündmusi ja avaldas artikleid. Toimusid Eestis elavate vähemusrahvuste pärimusmuusikat tutvustav Kultuurikohvik, ravimtaimede koolitus Pusku talus Läänemaal, vähemusrahvuste ja kogukondade kultuurivahetus „Kultuuriruumi rikkus Sõrves", Zoja Lebedeva ja Lyudmila Yamurzina näitus „Vaidu kinkis Zojale..." üle Eesti erinevates paikades, Inga Ignatieva psühholoogia koolitus, vene nukkude meisterdamisklubi "Kuldsed Käed" keskraamatukogu võõrkeelte osakonnas, rahvuste kuu raames koostöös Tallinna rahvaülikooliga mitmesugused üritused, koolitused ja konverents, rahvakalendritähtpäevade tähistamised ja palju muud. Enamik tegevusi jätkuvad ka järgmisel aastal ning ootame töörühmaga liituma erinevatest rahvustest Eestis elavaid (pärimus)kultuuri huvilisi!

2019. aasta alguses ilmus Guldžahon Jussufi koostatud kogumik „100 eesti rahvakandlemängijat ja –meistrit. XX-XXI sajandil", mis oli rahvakandle mängijate kaardistamise ja jäädvustamise töörühma kaua kestnud töö tulemus. Pikaajalise ja mahuka panuse eest Eesti rahvaluule arhiivi kogudesse tunnustati ka töörühma juhte Tuule Kanni ja Pille Karrast Kristjan Toropi kogumisstipendiumiga.

Lisaks toimus 9.-10. juunil juba kolmandat korda Päritud väärtuste ööpäev Setomaal. Kahe päeva jooksul oli võimalik tutvuda erinevate seto kultuuri tahkudega: Ingrid Rüütli mälestustega Setomaa kogumisretkedelt; õppida, kuidas seto rõivisse panna; kuidas laulda seto leelot; järgnes kirmas ja palju muud. Huvilisi oli palju ning järgmisel aastal on Päritud väärtuste ööpäeva raames võimalik tutvuda Sõrve kultuuri eripäradega.

Rahvusvaheline koostöö

Eesti folkloorinõukogu kuulub CIOFFi (rahvusvaheline folkloorifestivalide ja rahvakunstiorganisatsioonide nõukogu) võrgustikku, mis on aidanud luua väga tugevad ja unikaalsed folkloorifestivalide alased kontaktid enam kui saja riigiga üle maailma. Folkloorinõukogu vahendab Eesti folkloorikollektiive tunnustatud välisfestivalidele ja väliskollektiive CIOFFi tunnustusega Eesti festivalidele ning osaleb ka ise aktiivselt rahvusvahelises koostöös, sealhulgas iga-aastasel CIOFFi maailmakongressil. Oktoobris toimunud maailmakongressil Tšiilis valiti Eesti folkloorinõukogu tegevjuht Monika Tomingas juhtima rahvusvahelist kultuurikomisoni.

„Hakkame santima!“ luges üles Eesti kadri- ja mardisandid

Eesti folkloorinõukogu ja Rahvakultuuri keskuse ühine koostööprojekt ehk sanditamiskombestikku populariseeriv aktsioon „Hakkame santima!“ toimus juba teist korda ning kutsus sel aastal kõiki kadri- ja mardisante ennast rahvaloendusele kirja panema.

Üleriigilisel rahvaloendusel pani end kirja 325 seltskonda mardisante ja 276 seltskonda kadrisante, kokku 3929 inimest. Kõige rohkem sanditajaid ehk 139 seltskonda oli Harjumaal (22,9 % sanditajate koguarvust), järgnes Tartumaa 68 grupiga (11,2% sanditajate koguarvust) ja Raplamaa 65 grupiga (10,7% sanditajate koguarvust). Suur hulk sanditajaid oli ka Pärnumaal - 55 seltskonda (9,1 % sanditajate koguarvust) - ja Võrumaal - 42 seltskonda (7% sanditajate koguarvust). Mardi- ja kadrisantide rahvaloendusele pandi end kirja kõigist maakondadest.

„Hakkame santima!“ aktsiooni aitasid maakondades läbi viia piirkondlikud kuraatorid, kellest paljud olid Rahvakultuuri keskuse regionaalosakonna töötajad. Kuraatorite sõnul on kadrijooksmine endiselt au sees. „Selle aasta kadripäeva

Kadrisandid Kullamaal. Foto: Rene Jakobson

ajal nägin sotsiaalmeedias väga rohkelt paljude tuttavate postitusi, kes kõik olid kadriks käinud," kommenteeris Läänemaa kuraator Marju Viitmaa. Kadrisandi rahvaloenduse tulemused kinnitasid, et kadri- ja mardisandiks käimine on jätkuvalt elav traditsioon ning lisaks lasteaedadele ja koolidele joostakse katri ka traditsioonilisel viisil, tänavatel ukselt uksele käies, ka 2-4liikmeliste sõpruskondadena, perede ja suuremate kollektiivide ja külakogukondadena.

Koolitused, õppevideod

Kuna aktsiooni üks eesmärke on inimeste teadlikkuse tõstmine, eelnesid kadrijooksmisele temaatilised koolitused maakondades. Lisaks väiksematele kogukondlikele koolitustele käivitus koostöös Rahvakultuuri keskuse vaimse pärandi osakonnaga eestvedajatele suunatud mentorkoolituste sari, mille raames toimusid neljas piirkonnas - Tallinn, Tartu, Haapsalu ja Kohtla-Järve - kahepäevased mentorkoolitused. Koolituse esimene päev keskendus sanditamiskombestiku ajaloole ja praktilisele läbitegemisele ning teine kaasamisoskuste ja koostöö arendamisele. Lektoriteks oma ala eksperdid Mari Lepik, Reet Hiiemäe ja Kairi Leivo, kes rääkisid kadri- ja mardikombestikust ning kogukonna kaasamise teemadel kõnelesid Eha Paas, Ivika Nõgel ja Krista Habakukk.

Jõgevamaa kuraator Pille Tutt ütles, et tema sai mentorkoolitustelt palju uusi teadmisi ja nippe, kuigi on ise oma külaseltsiga sageli katri jooksnud. „Minu jaoks oli uus teadmine näiteks kadrisantide hambaraha küsimine. Väga mõnus oli ka Kairi Leivo praktikum, kus ta rõhutas just improvisatsiooni ja vajalikkust leida ise kadripere juhina erinevaid spontaanseid lahendusi, kuna ei või teada, milline situatsioon sind võõrasse kodusse minnes ees ootab," rääkis Tutt.

Rahvakultuuri keskuse vaimse pärandi osakonna juhataja ja mentorkoolituste vedaja Leelo Isidora Viita sõnul on plaanis jätkata koolitustega ka tuleval aastal. „Rahvakalendritähtpäevade funktsioonid on tänaseks päevaks väga palju muutnud ning selleks, et kadri- ja mardikombestik püsiks endiselt elujõuline, on vajalik kadripäeva tähendus taas ümbermõtestada. Seda on hea teha koos koolitusel osalejatega. Väga oluline on ka koolituste praktiline osa, mis annab võimaluse siduda koolituselt saadud teadmised terviklikuks pildiks ja panna need reaalsesse kasutusse," kommenteeris Viita.

Kadrisantide ja nende kombestikuga sai tutvust teha ka õppevideote vahendusel. Koostöös Eesti folkloorinõukogu noortekoja ja Eesti vabaõhumuuseumiga valmisid lühiklipid, mis tutvustasid kadripere liikmeteks maskeerumist ja nende rolle.

Rahvusvaheline põline komme

„Hakkame santima!“ aktsioon on juba teist aastat rahvusvaheline ning lisaks kohalikele kadridele ja martidele käivad sanditamas ka külla kutsutud väliskollektiivid. Sellel aastal olid oma sanditamiskombeid näitamas kaks kollektiivi Lätist. Neid sai näha Võrus, Albus ja Paides. Narvas tegutsev vene folkloorirühm Guselki jooksis katri Kullamaal ja Tallinnas ning isurite laulu- ja tantsuansambel sanditas Kihnus ja Viljandis.

Näiteks Läti Ogre kultuurimaja folkloorirühma Artavat võõrustanud Võru naisteklubi käib juba aastaid kadripäevale eelneval viimasel tööpäeval kohalikes asutustes ja ettevõtetes kadrisanti jooksmas. Lisaks lustile on sellele tegevusel ka heategevuslik väljund – kogu saadud kraam (ja seda annetavad firmad palju!) jagatakse Võrumaa vähekindlustatud peredele.

Kadripidu Viljandis

Aktsioon lõppes kadripäeval, 25. novembril suure kadripeoga Viljandi pärimusmuusika aidas, kus osalesid kõik väliskollektiivid ning lisaks ka kaks eesti kadrisandiseltskonda: Karksi ja Aida kadrid. Kadripidu oli lavastuslik jutustus nii eesti kui ka teiste rahvaste kadri- ja mardikommetest, mille sõlmis kauniks kunstiliseks tervikuks rändteater Vaba Vanker.

Uuskasutuskeskus ja mardikad Coopi toidupoes

„Hakkame santima!“ aktsiooni üks unistusi oli tuua kadri- ja mardipäev, kui meie oma põlised rahvakalendripühad, nii kaubanduses kui linnaruumis nähtavamaks. Lisaks suurimatele koostööpartneritele, uuskasutuskeskusele ja Coop Eestile, valmistas rõõmu ka kommivabrik Kalev, kes meile sobival ajal mardi- ja kadrisandi kommisegu turule tõi.

Uuskasutuskeskuse Tallinna poodides olid näiteks välja pandud kadrisandiriiete leiunurgad, samuti sai sealsetes meisterdamisnurkades valmistada endale kadrimaski.

Lihavõtete, jõulude ja halloweeni ajal on toidupoodides ja kaubanduskeskustes temaatilised väljapanekud, kuid meie enda kultuurist pärit traditsioonilisi tähtpäevi peale vabariigi aastapäeva ei kajastata üheski toidupoes. Coop Eesti juhtkond oli kadri- ja mardipäeva kauplusteses nähtavaks toomise ideega meelsasti nõus ning

Kadri ja Mart. Foto: Andres Treial

nõnda saigi näha Maksimarketites, Konsumites ja teistes Coopi poodides riiulite vahel piilumas „Hakkame san-tima!“ mardikaid, kes viitasid mardi- ja kadriandide asukohale. Samuti kaunistasid kadri- ja mardisandid novembrikuiste Coopi uudiskirjade esilehti. Need trükised jõudsid tuhandete eestlaste postkastidesse.

Kadri Voorand ja kadrilaul

Tänavu valmistas suurt rõõmu meie imeline patroon Kadri Voorand, kelle hääl kaupluste siseraadiotes kutsus kadri- ja mardisanti jooksma. Kadrisanditamise toetuseks lõi Kadri Voorand ka täiesti uue kadrilaulu, mis on just niisama helge, muinasjutuline ja kaunis kui armastatud Eesti laulja ise.

„Nüüd täiskasvanuna olen suurtel lavadel kadrilaule esitanud küll professionaalse muusikuna, kuid siiski tuleb sisse toonane mõnus ärevus ja ettekujutus erinevaist pererahvaist ja kadriõnnest. Midagi ürgset ja sügavkultuurset on selles vanas ja rikkas traditsioonis," ütleb muusik Kadri Voorand. „Eks see ihaldatuim saak olidki ehk kommid, kuigi õunad andsid saagikotile jälle tunnustavat mahtu. Alati naasime uhke tunde ja uute ning suursuguste ideedega järgmiseks aastaks," meenutas muusik Kadri Voorand katri jooksmist.

Järgmine „Hakkame santima!" aktsioon toimub mardipäeval, põhitegevustega Tartu linnas ja Tartumaal.

Eesti folkloorinõukogu 2020. aasta tõotab tulla sama tegus ja põnev. Hoidke meie tegemistel silma peal!

Monika Tomingas
Eesti Folkloorinõukogu tegevjuht

Kati Taal
Eesti Folkloorinõukogu juhatuse esimees
Rahvakultuuri Keskuse rahvakultuurispetsialist

Eesti harrastusteatrite liit 30

Eesti Harrastusteatrite Liit asutati 23. septembril 1989. aastal. Liidu loojad olid Otepää teater, Saaremaa rahvateater, Salme teater, Vilde teater, Sillamäe teaterstuudio Teine Taevas, Viljandi nukuteater, teater Randlane Haapsalust, Võru harrastusteater, Pinna nimeline rahvateater, nukurahvateater Marionett, Tallinna Toomklubi amatöörteater ja Tallinna laevastiku ohvitseride maja rahvateater.

Aastatega on liidu tegevus laienenud, täna ei tegele liit mitte ainult oma liikmeskonnaga, vaid koordineerib ja organiseerib nii täiskasvanute kui ka laste ja noorte teatriharrastuslikke liikumisi üle Eesti. Liidu põhieesmärgiks on rahvuskultuuri traditsiooni säilitamine teatriharrastusliku tegevuse kaudu.

Liidu missiooniks on aidata kaasa vaimseid väärtusi hindava ja materiaalseid väärtuseid kasutada oskava inimese kujunemisele teatrikunsti kaudu ning toetada tema loomingulist ja tegusat elamisviisi. Liidul on 2019. aasta seisuga 65 liiget, koos kooliteatritega tegutseb valdkonnas teatritruppe kuni kuni 500.

Eesti harrastusteatrite liidu üldkogu valis 2017. aastal uue juhatuse aastateks 2017-2020. Juhatusse kuuluvad Tiina Tegelmann (juhatuse esinaine) Jõgevamaalt, Maire Sillavee Saaremaalt, Ruth Grünthal Raplamaalt, Priit Põldma Harjumaalt, Argo Juske Pärnumaalt, Ivo Leek Lääne-Virumaalt. Alates 2018. aastast on harrastusteatrite maakondlikud kuraatorid järgmised: Helje Põvvat Põlvamaalt, Siiri Põldsaar Valgamaalt, Tiina Tegelmann Jõgevamaalt Argo Juske Pärnumaalt, Ivo Leek Lääne-Virumaalt, Anne Uttendorf Ida-Virumaalt, Merike Kahu Harjumaalt, Astra Põlma Raplamaalt, Reet Raudsepp Viljandimaalt ning Maire Sillavee esindab Saare- ja Hiiumaad. Harrastusteatrite maakonna kuraator aitab ja toetab Eesti harrastusteatrite liidu ja teatrivaldkonna info edastamist oma maakonnas.

Alates 2007. aastast annab harrastusteatrite liit välja teenetemärki. Teenetemärk on tunnustus tublimatele näitlejatele, lavastajatele, teatrite kunstilistele juhtidele, festivali korraldajatele ja suurimatele harrastusteatri tegevuse toetajatele. Teenetemärgi autor on metallikunstnik Andrei Balašov (ARS). Valutehnikas valmistatud teenetemärgid on tehtud hõbedast proov 925.

2019. aastal said teenetemärgi järgmised isikud ja organisatsioonid:

- tunnustus pikaajalise tegevuse eest harrastusteatris näitlejana - Matti Linno ja Rein Annuk, mõlemad Vilde teatrist;
- tunnustus kooliteatrite tegevuse edendamise eest - kooliteatri juhendajad Vitaly ja Olga Katuntsev Narva laste loomemaja teatristuudio 16. Komnata ning kooliteatri juhendaja Rein Laos Pärnu kunstide maja noorteteater Saabastega Kass;
- tunnustus harrastusteatrite tegevuse toetamise eest - ajakirjanik Riina Mägi Jõgevamaalt; ajakirjanik Tõnis Kipper Saaremaalt, lavastaja ja teatripedagoog Lembit Peterson, lavastaja Madis Kalmet, lavastaja Ivo Eensalu ning kultuurikorraldaja ja -edendaja Aivi Lintnermann.

23. septembril 2019, mis on harrastusteatrite liidu asutamise päev, andsid liidu liikmeks olevad teatrid üle Eesti kingituseks etendusi kõikidele vaatajatele.

Tallinnas etendati Jaa improteateri uuslavastust „Maestro“ üritusel VII rahvusvaheline improteatrite festival Tilt!, Albu rahvamajas Alburahva teatri etendusi „Realiseerimiskeskus“ ja „Vesi kandikul“, Neeme kui ka Kiili rahvamajas sai vaadata Salme vallateateri etendust „Igavene kapten“, Lasva rahvamajas Alle-Saija teatritalu etendust „Täpselt nagu roos“, Tapa kultuurikojas Karakter MTÜ hittkomöödiat „Igaühele oma“ ja Haapsalu raudteejaamas See Teateri etendust „Rong Ameerikasse“, Tallinnas Hopneri majas Tammsaare teatri lavastatud Albert

Harrastusteatrite tegevuse toetamise eest teenetemärgi üleandmine kultuurikorraldajale Aivi Lintnermannile. Foto: Rait Avestik

Harrastusteatrite tegevuse toetamise eest teenetemärgi üleandmine lavastajale Ivo Eensalule. Foto: Rait Avestik

Teenetemärgi üleandmine pikaajalise tegevuse eest harrastusteatris näitlejana Vilde teatri näitlejale Matti Linnole. Foto: Rait Avestik

Teenetemärgi üleandmine pikaajalise tegevuse eest harrastusteatris näitlejana Vilde teatri näitlejale Rein Annukile. Foto: Rait Avestik

Teenetemärgi üleandmine kooliteatrite tegevuse edendamise eest Narva laste loomemaja teatristuudio 16. Komnata kooliteatri juhendajatele Vitaly ja Olga Katuntsevile. Foto: Rait Avestik

Eesti harrastusteatrite liidu üldkogu juhatus aastateks 2017-2020. Foto: Rait Avestik

Camus' näidendit „Arusaamatus", Tallinna rahvaülikoolis Karakter MTÜ etendust „Mida Talle Öelda ehk Tigu", Tori rahvamajas etendas Teater TRET Jüri Tuuliku lühinäidendeid, Tagavere seltsimajas oli Salme vallateateri etendus „Pink", veel oli Salme vallateatri etendus „Saar" Lümanda rahvamajas. Tornimäe rahvamajas oli Kärla näiteseltsi „Tükike minust on osake sinust" ja Alle-Saija teatritalu etendas „Rekvisiitori tähetundi" Tallinnas Teoteatris, Neeme lasteaias mängis Wäike TantsuTeater Meri etendust „Bremeni moosekandid".

Kõikjal, kus on inimühiskond, annab endast märku väsimatu Etendusevaim.

Puude all väikestes külades ja kõrgtehnoloogiat kasutavatel lavadel suurtes metropolides; koolisaalides, põldudel ja templites; agulites, linnaväljakutel, kogukonna keskustes ja siselinna keldrites tõmbab inimesi üksteise poole, et lävida omavahel üürikest aega vältavates teatrimaailmades, mille me loome, et oma keha, hingetõmmete ja hääle abil väljendada meie inimlikku keerukust, erinevust, haavatavust.

Me tuleme kokku, et nutta ja mäletada, naerda ja mõtiskleda, õppida, meelt avaldada ja ette kujutada. Et imestada tehnilise meisterlikkuse üle ja kehastada jumalaid. Et pidada koos hinge kinni meie võime üle väljendada ilu, kaastunnet ja ebardlikkust. Me tuleme kokku, et saada energiat ja jõudu. Et pühitseda erinevate kultuuride rikkust ja lõhkuda piire, mis meid lahutavad.

Ja meie, kunstnikud, kes me töötame selle iidse vaimu toel, tunneme sundi juhtida seda vaimu läbi oma südamete, ideede ja kehade, et näidata meie elu reaalsusi kogu nende maisuses ja hiilgavas müstilisuses.

Brett Bailey
Lõuna-Aafrika näitekirjanik, näitleja ja lavastaja

Meid, eestlasi, on vähe ja seepärast loeb igaüks! Palju õnne meile kõigile!

Kristiina Oomer
Eesti Harrastusteatrite Liidu tegevjuht

Eesti kultuuriseltside ühenduse tegevusest emakeele-, ESTO- ja laulupeoaastal

2019. aasta oli emakeeleaasta, XII ülemaailmsete Eesti kultuuripäevade ehk ESTO aasta ning laulupeoaasta. Ka Eesti kultuuriseltside ühendus pühendas 2019. aasta jooksul tähelepanu just nendele teemadele ja neist sündmustest võtsime erineval moel aktiivselt osa.

Meie esimene suurem üritus oli märtsis Tartus korraldatud emakeelepäev. Ettekande tegi Johannes Aaviku selts. 2019. aastal ilmus igas kuus Eesti kultuuriseltside ühenduse (EKSÜ) kodulehel vähemalt üks artikkel eesti keele teemadel ja keelaasta auks on kodulehel eraldi rubriikki. Meie liikmesseltsid võtsid osa ning aitasid korraldada nt K. J. Petersoni jälgedel toimunud keelretke.

Mais toimus traditsiooniline seltside kevadpidu. Seekord olime Muugal.

Laulupidu puudutas samuti EKSÜ liikmesseltse. Kuulub ju ühendusse mitu koori ja muusikakollektiivi. Meie kodulehel leidis kajastust mitme liikmesseltsi osalemine laulupeol.

ESTOst võtsid osa mitmed EKSÜ liikmesseltsid ning ka EKSÜ ise võttis osa mitmest ESTO üritusest. Samuti tähistasime sündmust Jannsen 200. Vanemuise seltsi segakoor on algatatud projekti „Ideest aplausini". Projekt algas 2018. aasta detsembri lõpus ja kestis 2019. aasta lõpuni. Täitus ju 2019. aastal Lydia Koidulal 175 aastat sünnist.

Olulist täiendust on saanud EKSÜ video- ja audioarhiiv. Audioarhiiviga alustasime sellel aastal! Väga õnnestunuks ja oluliseks peame seltside arhiivide korrastamist, mida EKSÜ viib ellu koostöös Eesti rahvusarhiiviga. Kevadel lõpetasime loengusarja arhiivide koostamisest, septembris külastasime koos arhivaariga Karjala Eesti ning Peterburi Eesti seltsi. Pildistasime üles väärtuslikumaid fotosid ning tegevust kajastavaid dokumente. Need digitaliseeritakse. Seltside arhiivide digitaliseerimisega tuleb kindlasti jätkata ka 2020. aastal. Kultuuriministeerium on kuulutanud 2020. aasta digikultuuri aastaks.

Meie liikmesseltsid teevad koostööd

2019. aasta jooksul toimusid mitmed seltside omavahelised visiidid. Vanemuise selts on külastanud näiteks Rakke seltsi, Tallinna Võru selts ning Narva-Jõesuu selts koos Pärnu Kajakaga tegid ühiskülastuse Minskisse sealsetele eesti kultuuripäevadele.

Rakke selts käis Läti seltsil külas. Esmakordselt on EKSÜ kodulehel leidnud kajastust eestlaste tegevus Türgis ning uus kogukond on aktiviseerunud Omskis. Nemad on meie „uued tulijad". Eesti kultuuriseltside ühendus ning Rõka külaselts osalesid kevadel Prahas sealse Tšehhi Eesti klubi poolt korraldatud kultuurisündmusel. Esitlesime eesti kööki.

Eraldi suur sündmus oli EKSÜ 2019. aasta suvekool Riias. Eesti kultuuriseltside ühenduse suvekoolis oli osalejaid Krasnojarskist Prahani – kokku ligi poolsada inimest. Üheskoos ollakse arvamusel, et eestluse hoidmine on tähtis ja selle edasikandmine noortele on vajalik. Lisaks kultuuriseltsidele olid kahepäevasel üritusel kohal rahvastikuminister Riina Solman ning esindajad Eesti instituudist ja integratsiooni sihtasutusest. Eesti kultuuriseltside suvekool toimus Riia Eesti majas 23. ja 24. augustil. Et suvekool sattus Balti keti 30. aastapäevale, osaleti selle tähistamisel Riia Vabadussamba juures.

EKSÜ ja ülemaailmne Eesti kesknõukogu (ÜEKN) koostöös viidi septembris läbi Suurpõgenemise 75. aastapäeva sündmuste seeria. Hurda selts tuli selle tähtpäeva raames välja rahvateatri etendusega, mis rääkis Põlva vallaga seotud 1944. aasta sündmustest.

EKSÜ kuukiri

2015. aasta lõpus ilmuma hakanud igakuine e-uudiskiri on jõudnud juba kolmanda kümne algusesse – septembris ilmus 29. number. Rõõm on tõdeda, et nii lugejate kui kaastöötajate arv suureneb iga numbri väljaandmisel. Uudiseid kajastame nii kodu-Eestist kui välismaalt. Kuukiri on järelloetav EKSÜ kodulehelt https://kultuuriseltsid.ee/uhendusest/meedia.

Liina Miks
Eesti Kultuuriseltside Ühendus

Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse 2019. aastal tehtud sissekanded

Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu on veebileht, kus kõik Eestimaa kogukonnad saavad tutvustada neile tähtsat vaimset kultuuripärandit. Nimistu põhimõtteks on just alt-üles lähenemine – pärandikandjad on need, kes valivad endale olulised oskused, teadmised, kombed ja tavad, mida nimistusse kanda. Nii koguneb nimistusse tõesti elav pärand.

Kuus uut sissekannet

2019. aastal kanti nimistusse kuus vaimse kultuuripärandi nähtust üle Eesti, sealhulgas nii Mulgimaalt kui Peipsiveerelt, nii Häädemeestelt kui Järvamaalt.

Viljandi linnas tähistatakse 24. veebruari pidulikult ja üheskoos. 24. veebruaril 1918. aastal avaldati „Manifest kõigile Eestimaa rahvastele“ ja samal päeval loeti pöördumise tekst ette ka Viljandis. Seda sündmuse mängitakse Viljandis uuesti läbi igal aastal. „Manifesti ettelugemist tullakse kuulama seltskondadega, perekondadega, sõpruskondadega, suguvõsadena. Kaasa võetakse nooremad põlvkonnad, et teadvustada selle sündmuse ajaloolist tähtsust, tuletada ikka ja jälle meelde ja näidata nooremale generatsioonile, et vabadus ja iseolemine ei tule lihtsalt ja niisama,“ nii kirjutavad sissekande **„Eesti Vabariigi sünnipäeva tähistamine Viljandis iseseisvusmanifesti ettelugemisega“** koostajad Kätlin Mirka ja Liivi Vislapuu.

„Harrastusnäitemänguga tegelemine Häädemeeste piirkonnas“ on esimene kogukondlikku teatritegemist tutvustav sissekanne Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus. Rahvakultuuri keskuse Pärnumaa rahvakultuurispetsialist Aire Koopi tekst annab hea pildi selle kohta, kuidas Häädemeeste rahvas, nii noored kui vanad, on juba pikka aega armastanud kokku tulla ja näitemängu nautida, seda ise tehes kui vaadates. Piirkonna teatrisõbrad koonduvad huviringi Häädemeeste huviteater alla, mille eesmärk on pakkuda kohalikele võimalust kunstiliseks eneseväljenduseks. Trupp on motiveeritud ja tegutseb ühtse meeskonnana. On ka omad kindlad, võõrale arusaamatud kiiksud, tegevused ja uskumused.

Peipsiveere piirkond on huvitav ja mitmekesine nii kultuurilises kui looduslikus mõttes. Kohalike üheks põhiliseks elatusallikaks kalapüügi kõrval on olnud

aedviljakasvatus, mille poolest ollakse tuntud üle maa. Kurke on Kasepääl kasvatatud nii oma tarbeks kui müügiks rohkem kui sajandi vältel. Terje Lill on koostanud üksikasjaliku uurimustöö ühe Peipsiveere külakogukonna, mida ta nimetab Eesti-Kasepääks, kurgikasvatuse kohta. **„Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepääl“** annab hea sissevaate kurgikasvatuse protsessi ja tähtsuse kohta kohalikele inimestele. „Tänapäevaks on kurgikasvatus muutunud osaks kasepäälaste identiteedist. Inimestel on vajadus selle tegevuse järele ja kui ei kasvatata enam suures mahus müügiks, siis kasvuhooned on kõikidel elanikel endiselt olemas. Kasvõi ainult enda tarbeks pannakse igal kevadel ikka kurgid maha.“ Sissekande väärtuslik osa on lisa uurimustöö koostamiseks läbiviidud intervjuudega.

Rahvakultuuri keskuse Järvamaa rahvakultuurispetsialist Külliki Aasa koostas sissekande **„Mardijooksmine Järva-Madise kihelkonnas“,** milles vaatleb mardipäevakombestikku ajaloolise Järva-Madise kihelkonna aladel tänapäeval. Paljud rahvakalendritähtpäevad on kas kadunud või on nende tähendus ajaga muutunud. Seni hästi teadvuses ja kasutuses püsinud santimistavad näikse taanduvat võõraste pühade ees. Järva-Madise noored näevad selles oma rolli ka täiskasvanute suhtumisel. Siiski maskeeruvad mitmedki laste- ja noortepundid mardilaupäeva õhtul ning käivad perest peresse laulmas, mõistatusi esitamas ja pererahvale õnne viimas.

„Mulgi sõbade valmistamine Tarvastus“ annab hea ülevaate selle rahvarõivaeseme valmistamisest ja tähendusest. Sõbad on villased ühe- ja mitmevärvilised ruudulised õlakatted, mis kuuluvad mulgi naiste rahvarõivaste juurde. Sissekande autor Helle Soots kirjeldab: „On inimesi, kelle jaoks on sõba ainus rahvuslik riideese, mis võetakse ümber õlgade jahedatel suveõhtutel pidulikel rahvaüritustel. See on osa mulgi identiteedist ja kätkeb endas traditsioonilist käsitööd, ilumeelt ja oskusi. Sõbal on nii emotsionaalne kui ka praktiline väärtus ja seetõttu väärib see kindlasti tänases kultuurikontekstis esiletõstmist.“ Tarvastu piirkonnas kannab tänapäeval sõbade kudumise traditsiooni edasi Tarvastu käsitöökoda. Käsitöökoja tegemistest sõbadega seoses saab lähemalt lugeda eraldi lisasissekandest.

Pulmad on läbi aegade olnud tähtsaks sündmuseks inimese elus nii isiklikul kui sotsiaalsel tasandil. „Tänapäeva pulmakombestik on mitmekülgne: on tunda erinevate ajalooperioodide mõjutusi ja uuenenud ühiskonda. Samas hoitakse au sees ka meie vanemaid pulmakombeid. Aina rohkem korraldatakse pulmi, kus osaliselt

Mõõduvõtmine pulmas. Foto: Meeli Laidvee

või täielikult kasutatakse eesti pärimuslikke pulmakombeid," kirjeldab sissekande autor pulmapärimuse ekspert Liis Burk. Nimistu sissekanne **„Pärimusliku pulmakombestiku kasutamine tänapäeva eesti pulmas"** keskendub abiellumisele kui sündmusele, millega seonduva kombestiku juured on talupojakultuuris, kuid mis kohandub tänapäevaste kujutluste ja vajadustega. Mõlema eesmärk on aga sama – tagada pruutpaarile õnne tulevases elus.

Epp Tamm
Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi vanemspetsialist

Hea lugu

Sellel teemal inspireeris mõtteid mõlgutama 2019. aastal toimunud Viljandi pärimusmuusika festival.

Kirjutasin suvel Folgilehele väikese nupukese. Mulle tundub see küllalt ajatuna. Lehe toimetajate loal saab väikeste lisandustega lugeda seda nüüd ka Rahvakultuuri aastaraamatu lugeja.

Kord olevat Sokratese juurde tõtanud keegi ärritunud mees: „Ma pean sulle kohe midagi rääkima! Kas sa tead, et üks meie sõpradest...”

„Pea, pea!” katkestanud tark teda. „Enne, kui sa rääkima hakkad, ütle mulle, kas see, mida sa öelda tahad, on tõsi?”

„Ei tea, päris kindel ma pole. Aga ma kuulsin, et üks meie sõpradest...”

„Oota veel hetk!” katkestanud Sokrates taas kõnelejat. „Kui sa ei tea, kas see on tõsi, ütle vähemalt, kas see on hea lugu, mis sa rääkida tahad?”

„Ei vastupidi! Saad aru, üks meie sõpradest...”

„Ütle veel üht asja – kas mul on tingimata vaja seda kuulda, mis sind nõnda ärritab?”

„Mitte just tingimata, aga...”

„Vaata, sõber, kui see, mis sa rääkida tahad, ei ole tõsi, ei ole hea, ja isegi vajalik mitte, siis unusta see ja ära koorma sellega mind ega ennast!”

Eks ole hea lugu?

Igale rääkijale ja kirjutajale paras mõõt.

Proovisin minagi läbi sõeluda oma mõtted ja lood, mida lugude jutustamise teemal Folgilehe lugejaga jagada. Ruum oli ju napp ja sõnad loetud, aga lootsin, et isu tekitamiseks on need väikesed ampsud küllaltki parajad. Ja saidki, sest eks ole hea jutustamise saladus ka selles, et just parajal ajal oskad lõpetada. Nii nagu toidugagi peab oskama piiri pidada.

Me kõik räägime iga päev lugusid - isiklikke ja teiste elujuhtumisi, mälestusi, nalju. Mõni teeb seda võluvamalt, teine lihtsamal moel.

Minu ema oli väga hea jutustaja, aga ma ei kuulnud teda kunagi külakoosolemistel jutustamas, siis oli ta väga hea kuulaja. Külas oli meil kange jutustaja Laine. Räägitakse, et hommikul talli juures brigaadidesse jagunemisel tahtsid kõik Lainega koos töötada. Tema laulis ja jutustas. Sellega aitas teistelgi raske tööga kergemini hakkama saada. Laine vanaisa Miku Jaan oli olnud nii kõva jutumees, et jutuhoogu sattunult võis ta unustada kõige kibedamad töödki. Juhtunud sedagi, et Miku perenaine läinud keskhommikul töörahvale süüa viima, aga peremees seisnud alles nurme ääres ja „kihutanud juttu", külast kutsutud abilised sealsamas mõnuga kuulamas.

Meie kõigiga juhtub iga päev lugusid. Elu meie ümber kihab lugudest. Kas oskame neid vaid märgata? Asi pole ajapuuduses, vaid oskuses vaadata ja oskuses kuulata. Need kaks on lugude jutustamise alustalad. Vanasõna ütleb: „Jumal on andnud inimesele ühe suu ja kaks kõrva ja selles proportsioonis võiks ta neid ka kasutada. Silmi ka kaks vaadata ja näha rohkem kui rääkida. Hea praktika.

Mida rohkem lugusid, seda rikkamad oleme. See on koht, kus ahne olla ja see pole häbiasi! Uskuge, iga väiksemgi lugu võib meile sirutada oma abikäe, kui oleme hätta sattunud. Võime jutustades ise kedagi aidata.

Aastaid tagasi tulin Viljandisse elama. Kohe kutsuti mind jutuõhtut tegema. Olin parajasti üsna heitunud oma elus juhtunu pärast, seega polnud jõudu jutustamiseks. Tahtsin rohkem ise kuulata. Pakkusin korraldajatele, et teeme hoopis juturingi, mille teemaks armastuselood. Igaüks pidi ühe jutu kaasa tooma. Võis võtta muinas- või tõsiloo. Valik oli vaba. Minu imestuseks kogunes palju rahvast. Jagasin oma rõõmu nende jutustamisvalmiduse üle, kui korraga hakkasid kõik ehmunult sumisema. Selgus, kellelgi pole ühtegi lugu kaasa võetud, tuldi ikka jutustajat kuulama. Midagi oli tõlkes kaotsi läinud ja seal me nüüd olime. Hea mõte ilmutas end kiiresti. Pakkusin, et igaüks räägib ühe armastuse loo oma elust. Reegel oli, et sellel õhtul kuuldud lugusid keegi kunagi edasi ei räägi. Oli ka luba lahkuda. Kõik jäid. Rääkisin esimese loo ja väga ausalt. Ja siis see juhtuski. Kõik jutustasid ja see on üks elusamaid jutuõhtuid, kus mul on olnud õnn osaleda. Sellist lähedust ei sünni tihti. Lugu loo järel, tükk tüki haaval said ka minu haavad paigatud.

Nagu alguses juba ütlesin, võivad lood olla meie mõõdupuudeks. Lõpetuseks viipan ühele vanale iiri rahvajutule, mille poole võiks alt üles vaadata nii muusikud

kui jutuvestjad. See räägib iiri viiulimehest Rafteryst, kelle kohta jutuvestja ütleb, et tema pillimängu kuulates unustasid inimesed nälja ja janu, palavuse ja pakase, mured ja hädad ning kõige madalam hing sai ülendust, uhkus andis maad alandlikkusele ning kõrk süda sulas nagu lumi maikuus... Kuulajad olid tema muusika lummuses nagu kõrkjad tuules. Ega polegi vahet, kas jutustad, mängid pilli, laulad, pead tähtsaid loenguid - peaasi on puudutada kuulajate hingekeeli ja panna need kasvõi hetkeks helisema.

Sellega meenub veel üks lugu. Ah! Sõnadelugeja ütleb, et minu limiit on otsas...

Jääb veel vaid korraks Sokratese poole vaadata.

Kas kõik oli tõsi, mis kirjutin? Nii tõsi, kui see, et ma siin arvuti taga praegu istun?

Kas see oli hea ja vajalik? See on juba lugeja otsustada.

Kuniks me kohtume taas: häid lugusid teie eludesse!

Piret Päär
Rahvakultuuri Keskus
suulise pärimuse spetsialist,
jutuvestja, koolitaja, Jutukooli ja MTÜ Jutumaja eestvedaja

Kuusalu Helikivi avamine12. juulil 2019. Kuusalu keskkooli poistekoor ja Kuusalu meeskoor.
Foto: Ülle Tamm

HARJUMAA

Harjumaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

HELI SEPP	Harjumaa noorte ühistegevuse korraldamise eest

Elutööpreemia

LEIDA TIIS	kauaaegse tulemusliku ning südamega tehtud rahvatantsutöö eest

Aastapreemia

KÄTLIN PUHMASTE	muusikaõpetajate sügiskoolituspäevade „Pärimusest Pärdini“ korraldamise eest
GRETE PÕLDMA	muusikaõpetajate sügiskoolituspäevade „Pärimusest Pärdini“ korraldamise eest
KADI KAJA	muusikaõpetajate sügiskoolituspäevade „Pärimusest Pärdini“ korraldamise eest
AIME PÄRISALU	laulupeo eelproovidele kaasaaitamise eest Harjumaal
ÕNNE-ANN ROOSVEE	laulupeo eelproovidele kaasaaitamise eest Harjumaal

INGRID KUUSK	mitmekülgse kirjandust edendava töö eest Kose raamatukogus
KADI ANGA	kaasaegse ja mitmekülgse tegevuse eest laste lugemise juhendamisel Peetri raamatukogus
ELVIIRA ALAMAA	poistekooride tegevuse arendamise eest Saue vallas
KAIJA VELMET	Harjumaa vokaalansamblite festivali korraldamise eest
MERIKE KUKLASE	laulu- ja tantsupeo eelproovidele kaasaaitamise eest Harjumaal
MARGIT VÕSU	laulu- ja tantsupeo eelproovidele kaasaaitamise eest Harjumaal
ULVI RAND	laulu- ja tantsupeo tuleteekonnale kaasaaitamise eest
JAAN ORUAAS	laulu- ja tantsupeo tuleteekonnale kaasaaitamise eest

Optimistlik, värvikas ja sihikindel Ilma Adamson

Küllap on vähe neid inimesi, kes ei mäletaks eelmise aasta laulu- ja tantsurahva suursündmust XXVII laulu- ja XX tantsupidu „Minu arm". Kui küsimusi hakkame esitama aga kava ja mustrite osas, siis hakkavad mälestused ajaraamatu lehtedel erinevat tantsu lööma. Seega pöörame pilgu taas tantsustaadionile koos kauaaegse tantsupedagoogi Ilma Adamsoniga ning räägime eesti rahvatantsu olemusest ja väljavaadetest.

Kes on aga Ilma Adamson?

Ilma on tunnustatud mitmete autasuga, nende seas on nii Valgetähe IV klassi teenetemärk kui ka hulk teisi teenetemärke ja aasta kodaniku tiitel aastal 2014. On selge, et kõiki ergutusi siin üles lugeda ei jõua. Noorena ei osanud ta arvata, et pühendab kogu oma elu tantsule, tehes seda kire ja kompromissita. Lapsena soovis Ilma saada keelte õpetajaks. Õpetaja temast sai, kuid tema süda lööb siiani rahvatantsu taktis.

Ilma Adamson on õppinud Ullo Toomi juures, lõpetanud rahvatantsujuhtide kursused 1956. aastal Tallinnas ning Moskvas ballettmeistrite kursused 1964. ja 1968. aastal. Lisaks juhendanud hulgaliselt tantsukollektiive, neist tuntumad on

kindlasti Sõprus ja Tuisuline. Tantsupedagoogi olulisust Eesti rahvatantsumaastikul näitab seegi, et Adamson on loonud ligi 90 tantsu sega-, nais- ja lasterühmadele. Lisaks on ta olnud koolinoorte tantsupidude üldjuht ja 26 aastat tagasi noorte tantsupeo pealavastaja.

Tema pedagoogi- ja suhtlemisoskus on vallutanud südameid ja naise kindla käe all on sirgunud mitmeid, nüüdseks kuulsaid õpilasi, nagu Hele Pomerants, Valdo Rebane ja Kätrin Järvis. Samuti noored tulevikulootused, näiteks Marius Aave, kes on sirge selja ja julgete põhimõtetega. Ära tuleks märkida ka Ingrid Jasmin jpt. Kahtlemata on igas maakonnas ka tantsujuhte, kes tema töödel ja tegemistel pidevalt silma peal hoiavad.

Optimistlik, värvikas, sihikindel – see kehtib nii tantsupedagoogi enda kui tema õpilaste puhul.

Tantsupedagoog Ilma Adamson.
Foto: Inna Põld

Treenida, treenida, treenida

Tunnistan, et tunnen Ilma Adamsoni juba aastakümneid ja tema vaoshoitud, graatsiline ning väljapeetud isikupära on heegeldatud omapärase temperamentse heegelniidiga. Raugemise hõngu pole tunda, sest jätkuvalt, nüüd juba üle 67 aasta, on selle naise keha olnud tantsu sees. See küpseb ja küpsetab jätkuvalt ning toob endaga kaasa huvitavaid väljakutseid. Ta ise ütleb alati, et parim teooria on kogemus ja praktika.

Rahvatantsijal on oma „piibel", kus on kirjas rahvatantsu põhisammud, mis kindlalt muusikasse seatud. Range pedagoogina taunib ta olukorda, kus tantsupeol on tantsijad, kes pole piisavalt trenne teinud ning sammud on selgeks õppimata.

Meis kõigis on meile omane talent, kuid Ilma Adamson usub, et tants muutub kunstiks siis, kui tantsija teab nii loomingu ajalugu, teooriat kui teeb ka ennastsalgavalt treeninguid. Tihti arvatakse, et rahvatants on ainult 65+ pastlasahistajate pärusmaa, kuid tants, isegi rahvatants, peab olema õhuline ja kerges liikumises vaatamata vanusele. Seda saab saavutada üksnes järjekindla

treeninguga. Tegus tantsupedagoog on kindel, et ilus ja kvaliteetne rahvatants hõlmab endas tantsuajaloo tundmist, kogu keha tunnetust ja anatoomiat ning muusika tunnetamist läbi inimkeha.

„Ma ei tee endale kunagi järeleandmisi, sest treenides teisi teen ka ise alati kaasa ja õpin sellest ikka veel palju. Läbi oma keha tunnetuse, praktika ja treeningute olen jõudnud selgusele, mis see rahvatants üldse on," märkis Adamson kindlalt.

Kaasaegne tantsupidu

Kaasaegses tantsus pole Ilma Adamsoni meelest midagi halba. Talle väga meeldib ning ta selgitab, et võimlemine ja kaasaegne tants on kokku sündinud ning see annab omaette värvi tantsupeol. On selge, et eesti tants elab kaasaegse ühiskonna publiku ootuste vormis, kuid kindlasti ei tohi kaduda meie oma rahvatants ja identiteet.

Ta räägib, et Ullo Toomi tantsukoolkond tantsib autorite poolt kirja pandud põhisammude järgi ning õpetab seda ka teistele, kuid kahjuks on tantsupidudel üha rohkem näha autoriloomingu rikkumist just tantsusammude osas ning see teeb oma ala professionaali nukraks. Paraku on just „Tuljak" see tants, kus aastast aastasse on tantsusamme omavoliliselt muudetud ning ta küsib, kellele siis kuulub Ullo Toomi ja Anna Raudkatsi looming ning selgitab, et eesti rahvatants on meie pärand, mida peaksime põlvest põlve elava pärandina edasi kandma ja muutumatuna hoidma. Üha olulisemaks muutub siinjuures tantsupidude kvaliteet ja seal tantsivate rühmade kvalifikatsioon.

„Pärimust on vaja väärtustada, seal on meie juured. Vaikselt hakkab meie pärand aga kreeni vajuma, sest kaasaegne tants ja tantsuterminoloogia vähene tundmine pressib sisse. Selleks, et meie lapsed pärandit ei unustaks ja kvaliteet ei langeks, tuleb kiiremas korras rühmasid taaskord diferentseerima hakata ning selle jada kõrgem tase peaks kuuluma tantsuansambli nimetusele. Konkurentsi puudumine teeb meie ajaloole karuteene," on Adamson kindel. Lisades, et enam ei saa me lubada olukorda, kus igaüks ise nimetab oma tantsurühma liigi, vaid seda peab tegema vastav komisjon, millele eelneb rida spetsiifilisi tegevusi selle kategoori saamiseks.

Tahame järjepidevust, kuid riik on selle osas ennast taandanud. Adamson selgitab, et tegelikult aitaks järjepidevusele kaasa see, kui rahvakultuuri keskuse juurde taaskord tantsutuba loodaks. „Paljude asjadega on nii, et kui riik selgroogu ei näita, siis ainuüksi kodanikuühiskond meie juuri elujõulisena hoida ei suuda. Pealegi korraldab ju rahvakultuuri keskus tantsujuhtide täiendusõpet."

Tantsutaadi pärand

Ilma hindab väga oma õpetajat Ullo Toomi. „Lapsevanematena anname oma lastele kindlustunnet ning teadmisi heast ja halvast, kuid õpetaja on väärtuskasvataja ning peab ka ise omandama väärtuspädevuse," selgitab Adamson. Ullo Toomi oli tema jaoks geenius, kes ei teinud allahindlust kellelegi. Toomi koostas kogumiku „Valimik eesti rahvatantse" ja aastal 1953 ilmus raamat „Eesti rahvatantsud", mida kutsutakse „tantsupiibliks", mis on aluseks eesti rahvatantsu viljelemiseks juba eelmisest sajandist peale.

„Tema rangus oli kõigile teada, kuid tihti manitses ta oma õpilasi sõnadega, et ärge tormake, aeg annab õpetust. Tema elutööd on raske sõnadesse panna," selgitab meie loo peategelane. Lisades, et Ullo pani suurt rõhku nii korrektsusele, painutustele, sirutustele kui üle kanna veeremisele. Sama kindlakäelised peavad olema tänapäeva mentorid. „Tantsuõpetajate mentorid peavad rääkima ühte keelt, ühte tantsukeelt ja nii nagu Ullo ütles, siis juht peab alati olema oma ajast ees ning tehtud töö peab kestma ajast aega," on ta kindel.

Rääkides Ullost, siis muutuvad Ilma Adamsoni silmad niiskeks ja järgmisel hetkel veerevad silmanurgast pisarad, mis tilk tilga järel mööda põski alla valguvad. „Meil on laulutaat, kes jälgib iga laulupidu ning vaatab lootustandvalt horisondi poole. Aga tantsutaadi Ullo Toomi kujusse pole me siiani jõudnud panustada. Ullo Toomi monument võiks kujuneda uue tantsustaadioni avalöögiks ja nii kaua, kuni ma elan, siis annan endast kõik, et see ükskord teoks saaks." Mõtiskledes lisab ta, et kui iga tantsija ja tantsuõpetaja oleks möödunud tantsupeol andnud ühe euro, siis oleks vundamendiks ehk raha juba koos. „Vajame tantsutaadi kuju, meie tantsupiibli looja kuju, meie rahvatantsude kirja panija ja ajalooürikutesse ennast sisse kirjutanud Ullo Toomi kuju. Ja nii nagu Ernesaks laulupidudel mõttes kaasa laulab, nii peab ka Toomi meie pidudel silma peal hoidma. Tantsutaat Toomi tuletaks meile kõigile meelde, et eesti rahvatants - see on osake iga eestlase DNAs - ja peab jääma alati meiega".

Kaja Mõts
Rahvakultuuri Keskus kommunikatsiooni- ja personalijuht

Luulebrošüür „100 luuletajat Harjumaalt“

Kultuuritööd tehes osalen üritustel, kus tuleb sõna võtta. Aastaid jälgisin vastuvõttudel sõnavõtjaid. Vahel kostus: „Tere, pole midagi öelda.“ ja „…kõik on juba ära öeldud“. Tundsin, et midagi pean ka mina oma esinemistes ja etteastetes muutma. Tuli mõte riimidest ja luuletamisest. Olen aastast 2004 luuletanud. Mõtlen kontekstile ja sõnadele. Olen püüdnud sõnad värssideks seada vastuvõttudel, koosviibimistel, asutuste juubelitel ette asumiseks ning sõprade, lähedaste poole pöördudes. Kuna mulle meeldib ennast väljendada läbi luulevormi, siis mõtlesin, et väga vahva oleks kohtuda ka nende inimestega, kellele meeldib luulevormis ennast väljendada, kellele meeldib luuletusi kirjutada.

Püüdsin Harjumaa luuletajate loomingu koondada luulebrošüüri. Teostuseks oli aeg küps 2019. aastal.

Luulebrošüüri „100 luuletajat Harjumaalt“ idee autor ja teostaja Garina Toomingas ning Aruküla luuletunni esineja kirjanik Leelo Tungal. Foto: Külli Koppelmaa

Laua peal lahti on Eestimaa kaart
Seal kaunimad paigad ja mitu imelist saart
On metsad, on niidud, on järved, on sood
Igaühes oma sära ja rääkimata lood

Nii algas projekt „100 luuletajat Harjumaalt“. Aruküla kultuuriselts kutsus luuletajaid üles saatma oma loomingut, et valmistada luulebrošüür. Harjumaa 50 luuletajat saatsid kokku 250 tööd. See ei ole väike näitaja, aga suure Harjumaa kohta natuke kesine. Lisaks otsisin kultuurijuhtidelt infot nendele teada luuletajatest. Suhtlesin harrastusluuletajatega. Mõned neist vastasid tagasihoidlikult: „Mis tegija või luuletaja ma olen.“ Tükk aega kulus, et oma luuleloomet jagama nõustuti. Oldi väga häbelikud ja tagasihoidlikud.

Ikka polnud 100 luuletajat koos! Kas projekt lõpetada või teha luulebrošüür valmis vähema hulga luuletajatega, kes kogu oma hingega olid kaasa aidanud luuletunni ja brošüüri õnnestumisele?

Luuletunni „Eestimaa, isamaa, kodumaa, kodu - ikka läbi armastuse Eestimaa vastu“ avamisel ütles Leelo Tungal, et kauneid sõnu Eestimaa kohta pole kunagi palju. Ükskord hakatakse hindama oma sünnimaad. Tore oli suhelda ka harrastusluuletajatega. Leelo Tungal ütles, et pole olemas pärisluuletajat. On lihtsalt luuletaja.

Projekti „100 luuletajat Harjumaalt“ osalenud luuletajad olid pärit erinevatest Harjumaa piirkondadest. Muidugi oli kõige rohkem luuletajaid Raasiku vallast Arukülast. Eks ikka sellepärast, et ma teadsin ja tundsin neid. Kõige noorem oli 8aastane luuletaja Kuusalu vallast ja kõige vanem oli 92aastane proua Tallinnast. Osales viis koolinoort, neist kaks olid juba varem oma luuleraamatu välja antud.

Luulebrošüür „100 luuletajat Harjumaalt“ koosneb 50 luuletaja loomingust ja sisaldab 100 luuletust. Luuletuste väljavalimisel oli abiks eesti keele õpetaja Karin Aanja, kes on oma loomingut avaldanud kahes luuleraamatus. Üks luuletaja ütles, et kirjutatu on lullad, oli haikude looja ja ka esimest korda elus luuletuse kirjutanu esitas oma luuletuse. 14. septembril toimus Aruküla mõisas luuletund ja -brošüüri esitlus, kus astusid üles luuletajad üle Harjumaa. Nad oli ette valmistanud esitlused, kas üksi või lisavahenditega, mõned laulsid ja mängisid pilli. Sündmust rikastas kohalike noorte muusikute esinemine: Margret Aleksandra Aljasmäe laulis ja Kalev Villem mängis kitarril. Oli hoopis teistsugune kogemus. Sellest luuletunnist sünnib Aruküla rahvamajas uus traditsioon - luuletuste lugemise luuletund.

Ma tänan kõiki, kes osalesid luulebrošüüri ettevalmistamisel, luuletuste kirjutamisel ja saatmisel ning luuletunnis.

Garina Toomingas
MTÜ Aruküla Kultuuriseltsi tegev- ja kultuurijuht

Rippsildade kontsert Keila-Joal

Kui teile meeldis Viini filharmoonikute Suveöö kontsert suurejoonelises ja imeilusas Schönbrunni lossi aias, siis loodetavasti meeldib ka meie Rippsildade kontsert kauni muusika ja meeliülendavate loodusvaadetega Keila-Joa pargis.

Ajalugu: Keila-Joa mõisakompleksi valmimisest ja pargi rajamisest

Üks enim Vene tsaririigi saatust mõjutanud suurmehi oli kindlasti krahv Konstantin Alexander Karl Wilhelm Christoph von Benckendorff, kelle eestvõttel ning tsaririigi rahalisel toel valmis 1833. aasta kevadel Keila-Joa mõis. Mõisa juurde rajati 80hektariline maaliline inglise stiilis vabakujunduslik maastikupark koos rippsildade ja paviljonidega. 27. mail 1833 peeti suurejooneline soolaleivapidu, millest võttis osa ka tsaar Nikolai I koos saatjaskonnaga. 19. sajandi II poolel omandas Keila-Joa mõisavaldused Volkonskite suguvõsa ning haldas seda kuni 1940. aastani.

20 aastat: Rippsildade kontserdid

Rippsildade kontsertidele pani aluse ja mõtles nime välja Peep Raun: „Kui minust 1999. aastal sai Keila valla kultuurinõunik, pidin hakkama edendama kohalikku kultuurielu. Selgus, et ühtegi kultuurikeskust ega rahvamaja vallas ei olnud ja tuli leida kultuuri pakkumiseks muid kohti ja võimalusi. Elasin Keila-Joa lähedal Türisalus ning tulin sageli koos pere ja sõpradega Joale siinse pargi, jõe ning kose ilu nautima. Mõtlesin, et kuidas saaks nii imelist loodust vääristada kauni muusikaga. Nagu headel ideedel kombeks, sündis ka Rippsildade kontserdi mõte ja nimi äkki ja ootamatult. Vallavalitsusele see idee meeldis ja mina hakkasin esimest kontserti ette valmistama. Palju aitas orkestri ja esinejate valikul ka hea tuttav koolivend, tolleaegne Eesti kontserdi direktor, praegune rahvusooper Estonia peadirektor, Aivar Mäe. Kuna ERSO palkamine oleks olnud väiksele vallale materiaalselt üle jõu käiv, soovitas Mäe Pärnu linnaorkestrit, kus oli dirigendiks Peeter Saul. Pöördusin maestro Peeter Sauli poole, kes oli varem Soomes taolisi klassikalise suunitlusega vabaõhukontserte näinud ja seal ka ise dirigeerinud. Veetsin Saulide kodus päevi ja nädalaid, enne kui kontserdi kontseptsiooni ja esinejad paika saime."

Rippsildade kontserdist Keila-Joal sai klassikalise suunitlusega vabaõhukontsert, mille korraldaja oli Keila vallavalitsus, nüüd haldusmuutuse järel Lääne-Harju

vald. Kuulamiseks soovisime pakkuda populaarseid klassikateoseid, ooperi- ja operetimeloodiaid ning heliteoseid levimuusika varasalvest. Kontsert oli mõeldud nii Harjumaa, Tallinna kui kogu Eestimaa elanikele, et tutvustada üht looduslikult kaunimat paika - Keila-Joad - , siinset ajaloolist mõisakompleksi ja maastikuparki.

Esimene Rippsildade kontsert Keila-Joal toimus 04.06.2000. Esinesid Pärnu linnaorkester, dirigent Peeter Saul, solistid Heli Lääts, Ivo Linna, Uno Loop, Boris Lehtlaan ja Katrin Karisma ning Tõnu Kilgas, kes ka kontserti konfereerisid. Soolopala akordionil esitas korraldustoimkonna juht Peep Raun.

Teine kontsert toimus 03.06.2001 koostöös fondiga Saagu valgus ja selle juhi Siiri Sisaskiga. Esinesid Uno Loop, Ivo Linna, Karl Madis, Kate, Siiri Sisask, Taavo Remmel, Sirje ja Väino Puura, Pärnu Linnaorkester, dirigent Peeter Saul. Üllatusesineja oli kreeka muusika ansambel „Zorbas".

2003. aastal toimus Rippsildade kontsert kahes osas. II osas esinesid noorteansamblid Kreeker Kids (solist Birgit Õigemeel), Spunk, ÕIP, Kleptomaan, No Easy.

2005. aastal astus Pärnu linnaorkestri ette noor ja põnevate ideedega dirigent Erki Pehk.

2006. aastal toimunud kontsert oli pühendatud Wolfgang Amadeus Mozarti 250ndale sünniaastapäevale.

2008. aastal ei olnud üldse orkestrit. Eesti Vabariigi 90. sünnipäevale pühendatud kontserdil esines Eesti rahvusmeeskoor. 2008. ja 2009. aastal kuulus Rippsildade kontsert Nargen festivali programmi ja korraldati koostöös Tõnu Kaljuste ja sihtasutus Lootsi kojaga. 2010. aastal kandis kontsert alapealkirja „Sopranissimo", esinesid rahvusooper Estonia tuntuimad sopranid, kes laulsid aariaid kuulsaimatest ooperitest ning operettidest. 2011. aasta kontserdil esinesid vokaalansambel Noorkuu ja Tallinna kammerorkestri keelpillikvintett. Noorkuu esitas Tallinna kammerorkestri muusikat ja kammerorkester mängis klassikalises võtmes Noorkuu lugusid.

2012. aasta Rippsildade kontserdile tuli Pärnu linnaorkester, dirigent Jüri Alperten. 2013. aastal algas koostöö Keila-Joa mõisa ja MTÜ national heritage trust juhatuse liikme Andrei Dvorjaninoviga ja toimus Schloss fall – Keila-Joa lossi 180. aastapäeva kontsert. Mängis politsei- ja piirivalveorkestri vaskpillikvintett. Kohal olid riigikogu liikmed, välisministeeriumi, suursaat-kondade esindajad. Ettekandele tulid 19. sajandi vene, saksa, austria ja prantsuse heliloojate heliteosed, külla oli kutsutud Pokrovi koor ja solistid Venemaalt. Vahelugemised esitas Peeter Volkonski.

Kontserdi korraldaja Peep Raun koos maestro Arvo Pärdiga. Foto: erakogu

Alates 2014. aastast hakati Rippsildade kontserte pühendama mõnele konkreetsele riigile ja selle riigi heliloojate muusikale. Esimene kontsert „Muusikaline Keila-Joa“ oli pühendatud soome ja eesti muusikale. Esines Eesti rahvusmeeskoor, dirigent maestro Eri Klas. Tähistasime sama kontserdiga ka tema 75. juubelisünnipäeva. Kontserdi aukülaline oli maestro Arvo Pärt.

2015. aastal toimunud Rippsildade kontsert oli pühendatud Rootsi rahvuspühale ja Eesti lipupäevale, selle sündmuse 1. osa kandis pealkirja „Põhjamaa, me sünnimaa“ ja 2. osa pealkiri oli „Kuldne lossiklassika“. Sündmuse kunstiline juht ja lavastaja oli Neeme Kuningas, konferansjee Peep Raun.

2016. aasta kontsert oli pühendatud prantsuse muusikale. Esines uus orkester: üle-eestiline noorte sümfooniaorkester, dirigent Jüri-Ruut Kangur.

2017. aastal toimunud kontserti nimi oli „La bella musica". See oli pühendatud itaalia muusikale ja algas rahvushümniga „Inno di Mameli: Fratelli d'Italia", mida esitas Tommaso Primavera.

2018. aasta kontserdil esinesid Eesti laul 2018 võitja Elina Nechayeva, ja Hispaania rahvusooperi tenor German Gholami.

„Rippsildade 20. juubelikontsert Keila-Joal" toimus 9. juunil 2019. Esinesid Koit Toome, Maarja-Liis Ilus, Marko Matvere, Arete Kerge, üle-eestiline noorte sümfooniaorkester, dirigent Jüri-Ruut Kangur. Konferansjee Peep Raun esitas Raimond Valgre laulu „Su silmist näen ma igal öösel und". Seejärel tänati kontsertide algatajat Peep Rauni paikkonna kultuurielu edendamise eest ja talle pandi kaela tammepärg.

Rippsildade kontserdil Keila-Joal on läbi aegade esinenud järgmised tuntud eesti solistid ja ansamblid – Tõnis Mägi, Hanna-Liina Võsa, Jassi Zahharov, Kädy Plaas, Mati Turi, Priit Volmer, Rene Soom, Heli Veskus, Margarita Voites, Geraldine Kuusik-Casanova, Oliver Kuusik, Arete Kerge (Teemets),Valter Soosalu, Tommaso Primavera, Elina Nechayeva, German Gholami, Koit Toome, Maarja-Liis Ilus, Marko Matvere, Katrin Karisma, Tõnu Kilgas, Sirje ja Väino Puura, Heli Lääts, Liisi Koikson, Uno Loop, Ivo Linna, Voldemar Kuslap, Kate, Karl Madis, Siiri Sisask, Mariliina Vilimaa, Vello Orumets, Boris Lehtlaan, Erich Krieger, Helin-Mari Arder, Heldur-Harry Põlda, Hele Kõrve, Roland Liiv, Kuninglik Kvintett, Olav Ehala kvartett, tšellist Peeter Paemurru, ansambel Zorbas jpt.

Meeldiv on tõdeda, et Rippsildade kontsert Keila-Joal on kogunud aasta-aastalt populaarsust ning kujunes 20 aasta jooksul paikkonna armastatuimaks ja rahvarohkeimaks kultuurisündmuseks.

Peep Raun
Harjumaa Kultuurikorraldajate Liit
juhatuse esimees

Tallinn, laulupidu 2019. Foto: Sven Začek

TALLINN

Tallinna teenetemärk 2019

TÕNU KÕRVITS	silmapaistva loomingulise tegevuse ning Tallinna kultuuriellu panustamise eest
PILLE LILL	silmapaistva panuse eest Tallinna kultuurielu edendamisel
NELLI MELTS-ABAŠINA	Tallinna kultuuriellu panustamise eest ja pikaajalise pühendunud töö eest ajakirjanduses
PEETER SAAN	pikaajalise ja järjekindla pühendunud töö eest Eesti puhkpillimuusika arendamisel ning suure panuse eest Tallinna kultuurielu rikastamisel

„Ühendusmaa on Eestimaa“

I Välis-Eesti tantsukollektiivide ühiskontsert Tallinnas

7. juuli 2019 kell 12.00, Vabaduse väljak

„Ühendusmaa on Eestimaa” kontserdi idee sündis 2018. aastal XX üldtantsupidu ettevalmistava protsessi käigus, kui selgus, et suurpeole on registreerunud 32 tantsukollektiivi 16 riigist üle maailma.

Kõik sai alguse kokkusaamisest

Tantsupeomuuseumi eestvõttel toimus 2018. aasta augustis esimene suveseminar, mis oli konkreetselt planeeritud Välis-Eesti rühmade juhendajatele ja aktiivile, eesmärgiks luua võimalus saada just Kodu-Eestis vajalikke teadmisi nii pärimus-, autoritantsu kui ka suurpidude korraldamise alal, vahetada kogemusi, küsida nõu ning tugevdada ka omavahelist suhtlust.

Tantsupeomuuseumi koostööpartneriteks olid Anna Raudkatsi tantsuselts Pärnust ja Veera Leas Kihnust. Suveseminar algas elamus- ja õppepäevadega Kihnus ning jätkus treeningute ja loengutega Paikusel. Kohtuti tantsupeo üldjuhi ja liigijuhtidega, saadi näpunäiteid, nõuandeid nii peo repertuaari õpetamise kui tantsutunni läbiviimise kohta, täiendati teadmisi rahvarõivaste ja ehete kandmisel, kohtuti ja saadi osa folklorist Ingrid Rüütli raamatute esitlusest ning nauditi Pärnu vallikäärus toimunud öist tantsuetendust „Saja-aastane öö".

Suveseminaril oli osalejaid kokku 40 - Soomest, Rootsist, Belgiast, Saksamaalt, Hollandist, USAst (Portlandist), Luksenburgist, Inglismaalt (Londonist). Ühistes vestlustes ja aruteludes tekkis mitmeid huvitavaid ettepanekuid ning mõtteid.

Üheks olulisimaks peeti ettepanekut luua süsteem, mis iga 2-3 aasta tagant looks välisrühmade juhendajatel võimaluse seminariks kokku tulla, et teadmisi rikastada. Ühendusmaaks peeti ikka Eestit, aga nähti ka võimalust kokkusaamine korraldada mõne kollektiivi juures väljaspool Eestit. Tõdeti, et Eesti rahvatantsuvaldkonnaga tegelejatele annab ühine kokkusaamine võimaluse kaardistada paremini Välis-Eesti kogukonna tantsurühmade soove, probleeme ja vajadusi. Ühised teadmised võimaldavad paremini seada välisrühma eesmärke ning luua sidemeid meie kohalike kollektiividega. Olulisteks peeti teadmisi repertuaarivalikus. Koostöös sünnivad ka traditsiooniks saanud suurpeod väljaspool Eestit uues kvaliteedis.

Suveseminaril alguse saanud mõte, esineda üheskoos, pidi saama ja saigi teoks!

XX üldtantsupidu motiveeris pingutama, et juubelipeo pingelises konkursiahelas võrdselt Eesti rühmadega rinda pista. Ka peolesõiduplaane tehti varakult.

Kuigi meil, korraldajatel, puudus „viimase minutini" info, kes kandideerivatest välisrühmadest peole akrediteeritakse, oli Tallinnas Vabaduse väljakul ühisesinemise plaan kindel. Kontsert-etenduse ajaks pidi jääma 7. juuli kell 12.00, selleks päevaks olid tantsupeoetendused toimunud ning ka rongkäiguemotsioon seljataga. Etenduseks planeeriti 55 minutit, et jõuda rahulikult nautima laulupeo II kontserti.

Tantsupeomuuseum tegi lavastamise ettepaneku Karmen Ongile, kes tunneb väga hästi tantsuvaldkonda, omab kogemusi suurpidude liigijuhina, on edukas koreograaf ja lavastaja ning usaldusväärne koostööpartner. Karmen valis enda kõrvale teiseks lavastajaks Jaan Ulsti.

KARMEN ONG, lavastaja

Vabakutseline tantsuõpetaja, lavastaja ja produtsent. Hetkel elab Karmen Tšehhi Vabariigis, kus korraldab Eesti keele ja kultuuri järjepidevuse säilitamiseks "Eesti tuba" koostöös Tšehhi-Eesti klubi ja Eesti Suursaatkonnaga Tšehhis.

JAAN ULST, lavastaja

Vabakutseline koreograaf ja tantsija. Hetkel töötab Jaan rahvakunstiansamblis Leigarid tantsuõpetajana. Pärimustantsus hindab ta kõrgelt tantsija improvisatsiooni oskusi.

Lavastuse nimeks valiti koos „Ühendusmaa on Eestimaa"

Nii sai kõik alguse!

Algas koostöö mitmel tasandil – tantsukollektiivid ja lavastajad; lavastajad ja korraldaja tantsupeomuuseum; tantsupeomuuseum ja rahastajad; lavastajad, kunstnik, korraldaja ja laulu- ja tantsupeo sihtasutus; tantsupeomuuseum ja Tallinna linn; jne – arutelud, võimaluste kaardistamine, läbirääkimised ja kokkulepped. Tagataskutarkus ütleb, et kolme asja korraga ei saa – kiiresti, kvaliteetselt ja odavalt – , tuleks valida prioriteet. Meie esimeseks valikuks jäi korraldada kvaliteetne ja emotsionaalne koostantsimine. Tantsud lepiti kokku ja õpiti iseseisvalt selgeks, lavastajad valmistasid ette Vabaduse väljaku tantsujoonised ning muusikalise materjali, trükist ilmus brošüür „Ühendusmaa on Eestimaa", kus tutvustati kõiki tantsupeoprotsessis osalenuid ja kontserdil osalevaid kollektiive. Kontserdi reklaami võis näha Vabaduse väljaku suurel ekraanil, aga ka Tallinna liinibussides, telliti helitehnika ning turva- ja tugiüksused – kõikide osapoolte ühistegemine kulges püstitatud sihi suunas.

6. juulil enne laulu- ja tantsupeo rongkäiku korraldas tantsupeomuuseum kõigile välisrühmade juhendajatele ja esindajatele vastuvõtu, kõik kollektiivid said kingituseks äsja kordustrükist ilmunud Ullo Toomi „Eesti rahvatantsud" (nn Toomi piibel). Kõneldi eesolevast Vabaduse väljaku kontserdist ja saadi lavastajatelt viimaseid juhatusi kontserdi üldprooviks. Joonised, asendid ja kava tuli rühmades individuaalselt läbi töötada, sest kontserdi ettevalmistuseks ja koostantsimiseks oli aega vaid esinemispäeva kolm varast hommikutundi.

7. juulil hommikul kell 7 oli Vabaduse väljak juba toimetamist täis – lavastajad paigutasid jooniste tarvis maamärke, esinejate pesapaigas püstitati telke, helitehnikat, kontrolliti valmisolekut, tegeleti ruumikujundusega. Märkamatult täitus tantsuplats kirevates rahvarõivastes ergaste inimestega ning Karmeni ja Jaani teretustega algas koostantsimise proov.

Mis jõud see ikkagi on, mis toob teistest ilmakaartest eestlasi laulu- ja tantsupeole, paneb neid pingutama, siinsete tegemiste üle arutlema ning vaatamata „lüüasaamistele" (kõik rühmad ei pääsenud suurele peole) edasi tegutsema, kui lihtsam oleks ju käega lüüa? Kas ja kui palju me kodueestlastena oskame seda fenomeni enda jaoks lahti mõtestada? Ja kui oskaksime ehk usaldaksime edaspidiste suurte tantsupeoetenduste raames sellele kogukonnale kolm-neli minutit koostantsimiseks planeerida. Korraldajatena loodame, et see ükskord kindlasti nii on.

„Ühendusmaa on Eestimaa" kontserdil esines üle 300 Välis-Eesti tantsurühma tantsija neljateistkümnest riigist. Esindatud olid Soome, Rootsi, Norra, Belgia, Holland, USA, Kanada, Austraalia, Inglismaa, Saksamaa, Iirimaa, Luksemburg, Venemaa ja Šveits. Kaasa tegid rahvakunstiansambel Leigarid ja rahvakultuuriselts Koidupuna tantsijad Eestist.

Kontsert-etenduse ava- ja tervitussõnad ütlesid Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste asekansler Merilin Piipuu ja Ülo Luht tantsupeomuuseumist, peokava juhtisid Kati Ong ja Dan Renwick. Koostantsimine möödus päikest täis päevas suurele pealtvaatajaskonnale, kavas esitati pärimustantse ja valikut suurpeol tantsitud autoritantsudest. Pidu lõppes ühise meeleoluka koostantsimisega, kus ka pealtvaatajad said kaasa lüüa. „Ühendusmaa on Eestimaa" kontserdil esinejad tänasid korraldajaid ja toetajaid võimaluse eest esineda koos Eestimaal ning lootsid, et pandi alus uuele koostantsimise traditsioonile. Kontsert-etenduse salvestas tantsupeomuuseumi soovil Uno Tormet.

Lavastajad kirjutasid brošüüri järgmist:

Karmen Ong: *„Globaalse Eesti teema on aktuaalne ning ühise Eesti nägemine ka väljaspool meie riigi piire saab üha olulisemaks. Nii nagu igas Eestimaa külas tantsitakse pärimustantse ikka omal erilisel moel, nii ka Välis-Eesti rühmades. Need "globaalsed Eesti külad" on avatud maailmas meie tugevuseks ja oleks hea, kui saame olla nendega võimalikult lähedases väärtustepõhises ühenduses."*

Jaan Ulst: *„Kui koos mõtlemine loob ühise mõttevälja, siis koos tantsimine loob ühise ruumi. Tihti on see ruum piirideta ja vaid südamega tunnetatav. See ongi Ühendusmaa – Eesti kultuuri niidivõrgustik maailmas."*

Korraldajad tänavad südamest kõiki tantsijaid, teie rõõmu ja austusega tantsitud tantsud pakkusid silmailu, energiat ja naudingut. Eriti kõnetasid meid pärast kontserti ühe vanema härrasmehe öeldud sõnad. Ta lausus silmi pühkides: „Näen siin nii palju noori koos tantsimas ja usun nüüd, et „väike Eesti" jääb ka kaugel maal elades alles".

Angela Arraste ja Ülo Luht
MTÜ Tantsupeomuuseum

„Koju jäi mul ..."

Sellist pealkirja kandis 12. oktoobril Tallinnas Alexela kontserdimajas esietendunud tantsulavastus, millega tähistasime rahvakunstiansambli Leigarid 50. tegevusaasta juubelit. Napp kümnend enne Leigarite asutamist laulis toona 79aastane Mari Põldmäe lindile tähendusrikkad read, milles nüüd tagantjärele vaadates näib olevat kokku võetud suur osa Leigarite olemise ja tegutsemise mõttest:

Küla mul ütles: kuku, kuku!
Külalaps mul: laula, laula!
Miks ma ei kuku, kurba lindu,
või miks ma ei laula, alba lapsi,:

koju jäi mul suude sulge,
laua piale laululehte,
kerstukappi kielekõlksu,
parsile pajatisvaipa.

Külapoisid, ellad vennad,
pange ratsud rakke'esse,
allid õbeelmestesse,
tuoge mulle suude sulge,
laua pialta laululehte,
kerstukapist kielekõlksu,
parsilta pajatisvaipa!

Siis mina laulan lagle muodi,
tien aga äälta tedre muodi,
pajatellen pardi muodi,
aletellen anede muodi.

Leigariks tullakse noorena ja jäädakse kauaks. Foto: Jaan Krivel

Leigarid kannavad endas veendumust, et vaba eneseväljenduse vahendid peituvad emakeeles ja seda mitte ainult sõnalise suhtlemise korral. Laul, tants, pillimäng, rõivastumine – kõik omandab rikkalikuma tähenduse, kui mõistame seda teha emakeeles, ent selle oskamine pole alati enam enesestmõistetav.

Lauliku ütlusi „Koju jäi mul suude sulge, laua piale laululehte, kerstukappi kielekõlksu, parsile pajatisvaipa ...“ lahti mõtestada püüdes leidsime tuge Eesti rahvaluuleteadlase Aado Lintropi kirjutatust: „Ehk on ... suu sulg, laululeht ja keelekõlks kauged mälestused sellest, et laulik vajas reaalseid abivahendeid, millesse uskumine aitas teksti paremini taasluua?“[1] Laulikul ja laulul oli omal ajal oluline mõju elu kulgemisele. Laulik ütleb, et ei laula niisama, vaid ainult siis, kui saab seda teha hästi – meelde tuletada või luua rohkem värsse, laulda rikkalikult, korduvalt ümber üteldes ning sedasi vajalikul moel mõjudes. Leigarid usuvad, et nii saab laulda oma emakeeles ning otsivad ja väärtustavad tähenduslikuks tantsimiseks, lauluks, musitseerimiseks, rahvarõivakandmiseks vajalikke emakeelseid vahendeid, teadmisi ja oskusi. Muusikaline, kehaline, sõnaline ja visuaalne emakeel – kõiki neid läheb tarvis, et end üksteisele mõistetavaks teha.

Emakeelne tants, muusika, laulusõnad ja rõivad lubavad pidada toimivat dialoogi

[1]Lintrop, Aado. Loomisaja laulud. Uurimusi eesti rahvalaulust. Tartu, Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, 2016, 93

omavahel ja ümbritseva keskkonnaga, aga ka külaliste ja pealtvaatajatega mis tahes maailma otsas. Rahvakunstiansambel Leigarid asutati algselt selleks, et tutvustada Eesti vabaõhumuuseumi külalistele eesti rahvakultuuri. Kuni tänapäevani esinevad Leigarid vabaõhumuuseumis igal suvisel laupäeval ja pühapäeval kell 11. Eesti pärimuslikest tantsudest, mängudest ja muusikast sünnib igal sellisel hommikul elav külapidu, mis täpselt samasugusena enam kunagi ei kordu.

Ansambli esimene kunstiline juht oli Kristjan Torop. Kõige pikemat aega, 1985–2014 oli Leigarite kunstiline juht Kalev Järvela. 2014. aastast juhib ansamblit Sille Kapper. Õpetajatena tegutsevad ansamblis praegu veel Mall Paulus, Jaan Ulst, Kadri Karin, Helen Lagle, Leanne Barbo, Sirje Jõeleht ja Tiiu Aasa. Omal ajal Tallinna puhkeparkide direktsiooni juures alguse saanud paarikümne liikmega tantsu-, laulu- ja pillirühmast on kujunenud umbes 300 leigarit ühendav selts, kuhu kuuluvad tegev-, liht- ja auliikmed.

Leigarites saab tantsida, laulda, pilli mängida, käsitööd teha, rahvarõivaid kanda, üritusi korraldada, reisida, sõpradega aega veeta, pidu pidada ja muret jagada. Treenimine käib vanuserühmades, esinemised nii koos kui ka eraldi. Leigarid osalevad järjepidevalt tantsupidudel, võtavad osa rahvusvahelisest folklooriliikumisest ja arendavad mitmepalgelist iseseisvat etendustegevust. Leigariks tullakse noorena ja jäädakse kauaks.

Uute liitujate vastuvõtt on avatud peaaegu aasta ringi *www.leigarid.ee*

Sille Kapper
Tallinna Ülikooli rahvakultuuri dotsent

Meie koori argipäev ja laulupidu 150

Lõppenud teema-aasta „Laulupidu 150. Eesti laulu ja tantsu juubeliaasta“ valguses on paslik heita pilk 15aastasele noorele koorile, kes pealinnas visalt meie rahvuslikku iseteadmist koorilaulu ning seltsieluga alal hoiab.

Tallinna tehnikakõrgkooli kammerkoor loodi 12. novembril 2004. aastal ning aktiivne tegevus sai alguse 2005. aasta jaanuaris. Koor alustas 20 lauljaga ning on järjepidevalt püsinud samas suurusjärgus. Praegu on liikmete arv stabiilselt 30. Põhiosa moodustavad üliõpilased, kuid lauljate ridades on esindatud ka töötajad ja

Tallinna tehnikakõrgkooli kammerkoor. Foto: erakogu

vilistlased. Meie sekka on sattunud tudengeid välismaalt, kes on tahtnud osa saada Eesti koorilaulu kultuurist, ning jätkata laulmist senikaua, kuniks naasevad oma kodumaale. Tallinna tehnikakõrgkooli kammerkoor kuulub Eesti segakooride liidu koosseisu.

Kooril on olnud mitmeid dirigente: algusaegadel alustas kooriga tööd Veronika Portsmuth, siis jätkas pikalt dirigenditööd Marje Metsis, kes igal kolmapäeval sõitis Tartust Tallinna liinibussiga. Tuleb müts maha võtta, et lauluõpetamiseks sõidetakse igal nädalal nii kaugelt, et lauljad saaksid hea dirigendi käe all õppida ja muusika tegemist nautida. Alates 2011. aastast on koori juhtinud ja arendanud võrratult fantastiline Elen Ilves, kes teeb oma tööd hoole, armastuse ja südamega. Lisaks on tal suurepärane huumorimeel, täidab iga kooriproovi laulu ja naeruga.

Huumori ja laulu säilimise eesmärgil tuleb koori liikmetele pakkuda mõnusaid võimalusi lõõgastumiseks ka väljaspool kooli- ja kooriruume. Kõige mõnusamad koosolemised on suve lõpus just enne kooli algust, kui koguneme Läänemaale Topule pidama kammerkooride suvepäevi. See koosviibimine sisaldab alati uue hooaja laule. Kui uute lauludega tutvutud, teeme mõnusa seltskonnaga üheskoos süüa, käime saunas ning kastame end merevees. Ei puudu ka kitarr, laul ja

tants. Olles suunatud Eesti muusikale, leiab koor aastas kaks korda aega ühiseks kinokülastuseks, mil väisatakse mõnd uut Eesti linateost. Juba pikem traditsioon on olnud südasuvel toimuv kanuumatk Eesti kaunitel jõgedel. Need seiklused on andnud hingele mõnu ning pannud proovile nii mõnegi kooriliikme juhtimis- ja kuulamisoskuse. Samas ei unustata ühist eesmärki: nautida viibimist Eesti puutumata looduse keskel.

Koori bassid ja tenorid võtavad retkedele sageli kaasa omameisterdatud kokkupandava sauna, mis toob suvepäevadesse ja kanuumatkadele tõelist ägedust. Leili viskamise juurde kuulub laul. Meie üritustel võib ikka näha laulvat auravat majakest mere või jõe kaldal. Lisaks Eestimaal toimunud käikudele oleme osalenud mitmetel Euroopa riikide festivalidel ja kontsertidel, et panna end proovile ning tutvustada Eesti laule ka väljaspool kodumaa piire. Kõik reisid on alati väga hästi läinud, oleme erinevatele kultuuridele meeldinud. Oleme laulnud Londonis, Budapestis, Barcelonas ja Frankfurdis, osa võtnud Gaudeamusest ning ees on ootamas Zagreb.

Nagu igal organisatsioonil, on ka meil oma missioon ja visioon. Meie missioon on laulda nii palju ja nii hästi kui võimalik. Visioon realiseerub iga viie aasta tagant osalemisega laulupeol. Lööme kaasa ka noorte laulupidudel. Iga laulupidu on meie koori jaoks on eriline. Dirigent Elen Ilves on teinud meiega suurepärast tööd, mistõttu iga laulupeoga oleme arenenud aina paremaks ja kõlavamaks kooriks. Kuna meie koori nimi ühtib osaliselt ka teise Tallinnas tegutseva ülikooli nimega, siis laulupeorongkäik on andnud meile võimaluse eristuda ja meelde tuletada, et see väike, aga supertubli kamp lauljaid on pärit ikkagi Tallinna tehnikakõrgkoolist. Uhkusega kõnnib alati meie ridades ka kooli rektor Enno Lend. Kooli teklitega jääme sageli kenasti silma teleekraanil ning perekonnad ja sõbrad ikka ja jälle saadavad pilte. Nad on meid televiisoris näinud.

Marianne Kask
Tallinna Tehnikakõrgkooli kammerkoori laulja

Mihkli talu kiigel. Foto: Helle-Mare Kõmmus

HIIUMAA

Hiiumaa tunnustused 2019

Kultuuripärl
Preemia antakse välja koostöös Eesti Kultuurkapitali ja Hiiumaa vallaga

VAAPO VAHER	„Hiiumaa kirjanduse lugu“ koostamise eest

Elutööpreemia „Tänu ja kummardus“

LIIA LÜDIG-ALGVERE	hindamatu panuse eest Hiiumaa ja Eesti kunstiellu

Aastapreemiad

RAUNO ZUBKO	Hiiumaa tantsufestivali ellukutsumise ja eestvedamise eest
AIN JEPIŠOV	märkimisväärse panuse eest Hiiumaa tööõpetuse ja käsitöömaastiku kujundajana

Tunnustuspreemiad

VALDEK ALBER	Hiiumaa logo ja märgiliste ürituste visuaalide kujunduse eest

MALLE MÜRGIMÄE	rahvamuusikaansambli Iiu Kintsuviiul eestvedamise eest
MATKAKLUBI MUKU	tervete eluviiside propageerimise ja Hiiumaa ajaloo tutvustamise eest

Eesti Rahvuskultuuri Fond

Kõpu majaka fondi stipendium 2019

TAANIEL PALMISTE	loovkirjutamise õpingute jätkamiseks
KRISTEL ALGVERE	poeesiaga tegelemiseks

Lepa Anna sukasäärefondi stipendium 2019

KASSARI HARIDUSSELTS	Kassarist pärit Vabadussõjas ja II maailmasõjas langenud sõjameeste mälestustahvli paigaldamiseks

Hiiumaa teenetemärk 2019

TIIU VALDMA	vaibakunstnik, kes koos abikaasaga andnud uue hingamise Vaemla villavabrikule

Kodarraha aumärk

Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA, Eesti Kooriühingu ja Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi aumärk

HELLE-MARE KÕMMUS	tantsuõpetaja, rahvakultuurispetsialist Hiiumaal

Legendaarne koorijuht pani rahva taas laulma

Õpetaja ja koorijuhi Aili-Nelside Soobi tänupingi avamisel 10. augustil 2019 oli kohal hulk õpilasi, lauljaid, kolleege, pereliikmeid. Muidugi ka 22. detsembril 1933 sündinud juubilar ise, kes kõik taas laulma pani. Esmalt laulsid tema enda koori, kunagise Lauka segakoori lauljad oma endisele dirigendile „Ta lendab mesipuu poole". Meeleoluka kokkusaamise lõpetuseks kõlas „Kungla rahvas". Mõlemat lugu juhatas Aili Soop ise.

Oma tänukõnes ütles Aili Soop, et ehk ongi tema elutöö olnud just see, et ta sai tegeleda muusikaga ja juhtida koori.

Pink seati otse Lauka põhikooli muusikaklassi akna alla ning sellel on sõnad: „Lauka segakoori kauaaegsele juhile ja kooli muusikaõpetajale Aili Soobile, tänulik Kõrgessaare valla rahvas".

Aili lapselaps Merilin Koskinen kinnitas, et vanaemale pingi asukoht väga meeldis ja ta oli sellise kingituse üle väga rõõmus. „Ma pole teda aastaid nii õnnelikuna näinud kui nüüd, eriti siis kui ta dirigeeris," ütles Merilin. „Õppisin ise veel rohkem oma vanaema tööd hindama ja olen tema üle väga uhke – ta on olnud väga tragi ja kohusetundlik oma koori suhtes – oleks sellist indu meil kõigil," nentis Merilin. Tema sõnul on vanaema olnud Lauka segakoori ja oma ansamblite jaoks n-ö liim, mis need koos hoidis: „Samasugune kooshoidja on ta meil ka kodus oma pere jaoks."

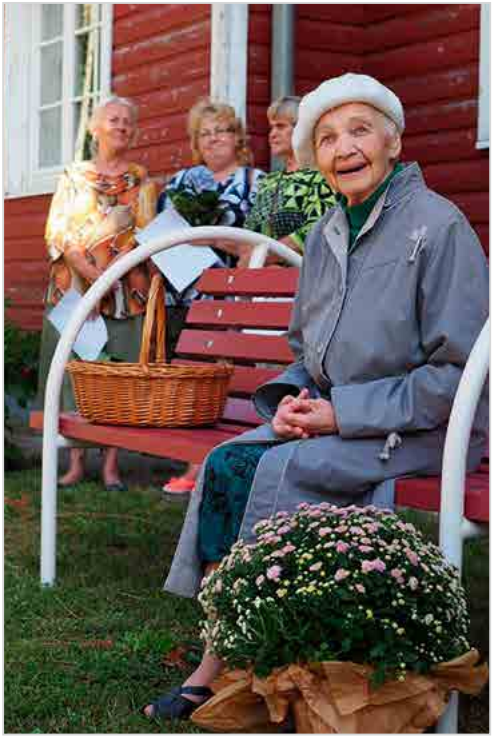

Dirigent Aili Soop istub omanimelisel pingil.
Foto: Liina Siniveer

Aili-Nelside Soop oli aastaid Lauka kooli muusikaõpetaja ja Lauka maakultuurimaja juhataja. Tema suurimaks saavutuseks võib

pidada Lauka segakoori. 1956. aastal asutatud koori nääpsuke juht Aili-Nelside oli tollal vaid 22aastane. Koor tegutses 2013. aastani – kokku 57 aastat. Nende aastate jooksul osales koor kõigil üldlaulupidudel, segakooride üle-eestilistel laulupäevadel ja kodusaare laulupidudel. Laulureisidel käidi Rootsis, Norras, Leedus, Soomes, Balti- ja Põhjamaade laulupidudel.

35 aastat tagasi Lauka segakooris laulnud Leili-Helve Väljas on meenutanud: „Mäletan koolitüdrukuna Kärdla pargis laulupeo rongkäiku oodates, et peagi näen oma lemmikut Lauka kandi kooride juhatajat Aili Soopi. Ta oli minu meelest maailma ilusaim inimene. Ja kui ta siis Muhu rahvarõivaste kollases seelikus koori ette astus, ei olnud minu meelest midagi kaunimat. Aga seda ma veel ei teadnud, et kunagi laulan ise tema kooris. See oli aastatel 1974/1975. Aili oli endiselt kena, kuid mina laulsin kooris, soovist üks kordki elus esineda üldlaulupeol suures lauljate peres. Juba laulupäeva rongkäik oli omaette elamus. Läbi hiidlaste kolonni kanti hiidlaste seltsinimedega plakateid-silte. Käinakad, naljamehed, kandsid oma meeskoori ees „märahiidlased". Pealtvaatajad kahel pool tänavat olid naerust kõverad. Nii kaua kui jaksasime, naersime kaasa." (*Hiiu Leht, 24.05.2001*)

„Aili-Nelside Soop on olnud kõik need aastad ikka väärikana ja nõudlikuna meie koori ees, vaid kümnekonnal viimasel aastal on abiliseks Aave Kark. Tema juhtimisel on koor esindanud meie valda erinevatel üritustel alates laulupidudest, sinna vahele arvukad kohalikud ning vabariiklikud esinemised, kirikukontserdid ja välisesinemised. See on imeline tahe ja entusiasm. Lauljad, kes tema käe all harjutavad ja on harjutanud, on tunnistanud, et aeg-ajalt on väga tüütu minna proovi ja muudkui harjutada. Aga soov laulda ja rõõm kooslaulust on olnud ikka ülekaalus," on kirjutanud koori endine laulja Katrin Sarapuu.

Koori 50. juubelil ütles tollase Hiiu maavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja Ermo Mäeots, et Aili on heas mõttes oma koori taltsutanud ja tuletas seejuures meelde Antoine de Saint-Exupery raamatut „Väike prints", kus öeldud, et kui sa kedagi taltsutad, siis pead ka selle eest vastutama ning Aili on suutnud oma „taltsutatute" eest vastutada.

Harda Roosna
ajaleht Hiiu Leht peatoimetaja

Tule olemine Hiiu saarel

XXVII laulu- ja XX tantsupeo tule tulemine on avamäng juubelipeole, kandes endaga laulu- ja tantsupeo väärtusi ja väge igasse Eestimaa nurka. 2019. aastal sai tuletulemise traditsioon 50aastaseks – esimest korda toimus see 1969. aastal seoses laulupeo sajanda juubeliga.

Tuli süüdati 1. juunil Tartus ERMi pargis ja alustas sealt oma 33 päeva pikkust teekonda mööda Eestit. Esimene peatuspaik oli Saaremaa, teine Hiiumaa.

Teisipäev, 4. juuni on imeilus suvepäev, täis päikest ja rõõmu. Laulu- ja tantsupeo tuli jõuab halulaevaga HiiuIngel Sõru sadamasse täpselt kell 10. Tule toojaks hea kolleeg Krista Saaremaalt. Kõlavad pasunahelid Emmaste noortelt puhkpillimängijatelt. Tuld on tervitamas Hiiumaa vallavanem Reili Rand ja Emmaste osavallavanem Hergo Tasuja. Ja siis kõlab reibas laul Emmaste lasteaia mudilastelt, Saaremaa Krista saab tule hoidmise ja toomise eest kingituseks väikese Karli joonistatud pildi ja õpetaja Heli abiga võetakse ette laulumäng. Väikese ülevaate Sõru sadamast ja Emmastest annab selle päeva giid Helgi Põllo. Tuli on sel päeval ekskursioonil Hiiumaal. Päripäeva ringi tehes külastab tuli kõiki Hiiumaa osavaldu ja kultuurilooliselt tähtsaid paiku. Ongi aeg ronida kollasesse PAZbussi, mis tule koos kaaskonnaga saareringile viib. Enne aga saadame väikesed tulekillukesed laternatega Emmaste kalmuaeda meenutamaks kuulsaid pillimehi Torupilli-Jussi ja Torupilli-Sassi, pillimeistrit ja rahvamuusikaorkestri juhti Johannes Soosterit, tantsuõpetajat Maret-Virve Kõmmust.

Järgmine peatus on Kõpu tuletorn, mis on kindlasti Läänemere ja Baltimaade (aga võib-olla ka maailma!) vanim töötav tuletorn aastast 1531. Ajaloost teame, et umbes 370 aastat tagasi, 1649. aastal hakati tornis lahtist tuld põletama. Kuigi paarsada aastat on olnud kasutusel ilmastikukindlamad tulenäitamise viisid, saab täna taas tornis elavat tuld näha. Kui tuletõrvik on autol Nobe torni alla jõudnud, viib noorte segarühm Patsiusti tõrviku üles ja näitab teda igasse ilmakaarde. Tuli on merepinnast 102,6 meetri kõrgusel, millest kõrgemaid majakatulesid Läänemere ääres ei ole. Oma tantsulise tervituse annavad tuletorni jalamil üle Kõrgessaare eakaterühm Martad ja Kärdla lasterühm Naadresed.

Üsna keset Hiiumaad metsade keskel Leigri-Murro I laulupüha kivi juures peatub tuli lõunatunnil meenutamaks 1867. aastal aset leidnud Käina ja Reigi laulukooride kohtumist Leigri-Murro kõrtsi õuel. Muuhulgas lauldi Reigi pastori Gustav Feliks Rinne laulu „Hiomaa ehk Issamaa laul“, mis oli eeskujuks Johann

Voldemar Jannsenile „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ sõnade kirjutamisel. Viimati nimetatu kanti ette I laulupeol Tartus 1869. Mõlema laulu puhul on kasutatud Friedrich Paciuse loodud meie tänase riigihümni viisi. Tule võtab Leigri-Murrol vastu Kõrgessaare osavallavanem Üllar Laid ja tule olemise teevad mõnusamaks lauljad Kärdla kammerkoorist, segakoorist Hiiula ja naiskoorist Anna. Esitatavate laulude hulgas on ka „Hiomaa ehk Issamaa laul“. On ütlemata õdus hetk keset tööpäeva tule, ajaloo meenutamise, laulu ja lõunasupiga!

Kollane PAZbuss vurab Kärdla poole. Tee peale jääb Reigi kirik. Jah, seesama, kus Gustav Feliks Rinne pastoriks oli, ja mille on kuulsaks kirjutanud Aino Kallas oma raamatus „Reigi õpetaja“. Siin teeb tuli väikese peatuse, et korraks meenutada meiega olnud ja meist lahkunud inimesi. Väike tulekilluke jääb laternaga Reigi kalmuaeda.

Ja olemegi Kärdlas, linnas, mis tänu Kalevivabrikule (1829-1940) kasvas välja külaolemisest. Vabrikudirektorite maja ehk Hiiumaa muuseumi Pika maja ees läheb tuli taas bussist tuleautosse Nobe ja sõidab kirikuparki I laulupeo kivi juurde. Siin on oma tervitust üle andmas Tiina tantsustuudio võimlejad ja hea sõnaga toetamas Kärdla osavallavanem Lauri Preimann. Giid Helgi Põllo räägib esimesest ülesaarelisest laulupeost, mis aastal 1926 siinsamas toimus ja mida juhatas Tuudur Vettik, ning laululavast, mis 1936. aastal sai valmis ja III laulupidu võõrustas. Enne Kärdlast lahkumist käib tuli laululavalt ja Kärdla keskväljakult läbi ning võtab siis suuna Suuremõisa.

Suuremõisa lossi juures tervitab tuld Suuremõisa kooli pere, kus igal lapsel on oma pill või rohkemgi. Edasi suundub tuletõrvik lossiparki. Suuremõisa lossi park on näinud Hiiumaa II laulupidu 1939. aastal (üldjuht Mihkel Lüdig) ja mitmeid pidusid hilisemast ajast. Viimati 2018. aasta suvel. Lossi paraadtrepil peatudes saab tuli kuulda Suuremõisa laste laulu Hiiu saarest ja näha Mõisakate pererühma tantsu. Oma toetava sõna annab tulele kaasa Pühalepa osavallavanem Liili Eller.

Õhtuks jõuab tuli Käina osavalda. Esmalt Rudolf Tobiase majamuuseum õuele, kus õhtul algab laulupidu. Tuletõrviku võtab vastu osavallavanem Omar Jõpiselg, kõige vanem ja kõige noorem lauljate hulgast kannavad selle peoplatsile. Esinevad mudilaskoorid Käinast, Kärdlast, Pühalepast, Hiiumaa poistekoor ja tütarlastekoor, segakoorid Käinast ja Kärdlast ning naiskoor Pühalepast. Seejärel liigub tuli taas autol Nobe Orjaku sadamasse, kus läheb lahti tantsupidu. Tantsurahvas üle terve Hiiumaa on kogunenud, et tule olemise viimaseid tunde lustlikuks teha. Koos päikeseloojanguga saadame tule Läänemaa poole teele. Hiiumaa vallavanem Reili Rand võtab tule tõrvikusse ja suundub koos tantsurahva ning vaatajaskonnaga

sadamakaile, et anda tuli taas halulaeva HiiuIngel pardale, seekord allakirjutanu hoole alla. Sadamakaile jääb sini-must-valge lippude meri, sest tule olemise päev Hiiumaal oli ka Eesti lipu päev. Üks ilus suvepäev on saanud ajalooks.

Helle-Mare Kõmmus
Rahvakultuuri Keskus Hiiumaa rahvakultuurispetsialist
Hiiumaa laulu- ja tantsupeo kuraator

Iiu kintsuviiul

Hiiu kannel, rahvapäraselt iiu kintsuviiul, on keskajast pärit poogenpill, mille tõid siiakanti rootslased, kes asusid elama meie saartele ja rannikule umbes XIII - XIV sajandil. Rootsi keeles on selle pilli nimi talharpa ja kõige elujõulisem oli talharpa mängutraditsioon Vormsi saarel, kus see kõigist takistustest hoolimata kestis 1944. aastani, mil vormsilased Rootsi põgenesid.

Rahvamuusika kogujad on 20. sajandil leidnud Hiiu kandle mängijaid ka Mandri-Eestist, aga mitte Hiiumaalt, mistõttu levis pikka aega arusaam, et Hiiumaal pole kunagi Hiiu kannelt mängitud. Arvatavasti on asi selles, et kui XIX – XX sajandi vahetusel hakati rahvaviise koguma, oli Hiiumaa rootslaste kogukond juba praktiliselt olematu. Küll aga sattus üks hiiurootsi meremees Georg Bruus 1908. aastal Helsingis oma Hiiu kandlega pillimeeste piknikule ja tekitas huvi ühes muusikatudengis, kes salvestas vaharullile kuus lugu Georgi esituses. Saatuse irooniana kadus nimetatud vaharull ligi sajaks aastaks arhiividesse. Nüüd on see leitud ja meiegi saame Georgi lugusid mängida.

Iiu kintsuviiul.
Valmistanud Kersti Rõbtšenko.
Foto: Viktor Rõbtšenko

Üle-eestiline Hiiu kandle taastulek on kestnud juba ligi 15 aastat. Meil on suvised Vormsi laagrid ja talvepäevad Viljandis, menukas duo Puuluup ja umbes 70 inimest, kes neil üritustel musitseerimas

käivad. Pillimeistreid, kes Hiiu kandleid soovijaile meisterdavad, on neli-viis, aga paljud Hiiu kandle mängijad teevad endale pilli ise. 2013. aastal toimus Hiiumaal Hiiu kandle meisterdamise kursus.

Esimene pill sel sajandil jõudis saarele umbes 10 aastat varem pillimeister Raivo Sildoja tööna, et Hiiumaa lastele näidata, milline Hiiu kannel välja näeb. Mängida seda keegi ei osanud ja nii ta siis riiulis tolmu kogus, kuni 2016. aasta suve hakul otsustasin, et peaksin ikka kätt proovima. Hakkasin kunagise kolleegi Janne Suitsu juures Viljandis tunnis käima. Samal suvel kuulsin Hiiu Folgi ajal 10 mängijat korraga musitseerimas ja see oli otsustav! Järgmisel kevadel kutsusin kampa Kersti, 2017. aastal lisandusid veel Mariana, Ene ja Heli ja järgmisel kevadel Külli. Kord nädalas koos käies õppisime lihtsaid lookesi. Kes kodus harjutas, eraldas end pereliikmetest mitme uksega, sest seda pilli tuleb pool aega häälestada ja teise poole ajast mängid ikka häälest ära pilliga.

MTÜ nimega Kintsuviiul moodustasime 2018. aasta alguses. Nüüd on meil kaks hooaega harjutamist seljataga ja kolmas käsil. Meil on uusi pille, oleme palju osavamaks muutunud ja tänu hiidlaste „kergeusklikkusele“ saanud ka esinemiskutseid, seljataga on isegi kontsertreis Leetu. Teist hooaega käime kord kuus Haapsalus rannarootsi muuseumis õpetaja Liisa Koemetsa juures tunnis. Sealt saime veel kaks seltsilist, Lydia ja Sirje.

Mängime võimalikult palju hiiumaiseid lugusid, sest kes siis veel, kui mitte meie! Kõlbavad nii viiuli, torupilli kui ka lõõtspillilood. Georg Bruusi lugudest on üks selge ja nüüd üritame juba teist näppu saada. Läinud kevadel Hiiumaa-Saaremaa Baltica eelpeol Kärdlas saime Sörve Marilt kaks lugu, mis meile kangesti meeldisid. Ühesõnaga, korjame lugusid siit ja sealt.

Tore on tõdeda, et huvi iiu viiuli vastu on õnnestunud äratada ka mõnes lapses. Hetkel on Lauka koolis neli Hiiu kandle huvilist õpilast, kes kord nädalas selle keerulise pilli mänguoskusi püüavad omandada. Pillid aitas neile hankida Käina huvi- ja kultuurikeskus, kus ma pilliõpetajana tegutsen.

Kõige vahvam suursündmus, mis meid ees ootab, on osalemine 2020. aasta suvel eestirootsi laulupeol Haapsalus. Kokku tuleb Hiiumaa ja Vormsi hiiukandleorkester! Ootame teid kindlasti kuulama!

Malle Mürgimäe
MTÜ Iiu Kintsuviiul eestvedaja

Tuli jõudis Ants Üleoja koduõuele. Foto: Mati Kämärä

IDA-VIRUMAA

Ida-Virumaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

ERIKA KÕLLO	rahvakultuuri valdkonna loova arendamise eest

Kodarraha

ERIKA KÕLLO	pühendumuse eest laulu- ja tantsupeo väärtuste hoidmisel ja edasikandmisel

Aastapreemiad

HELJU VEEDAM	suurepäraste saavutuste eest rahvakultuuri edasikandmisel
YURY HOREV	silmapaistva loometegevuse eest

Laulupeotuli puges idavirulaste südamesse

Reportaaž

Idavirulased saavad laulupeotule oma koduõuele kohe pärast jaanipäeva, kui Jõgevamaa selle rongiga üle annab. Avinurme muuseumirong, mis paar päeva varem tõrkus, käitub nii püha ürituse puhul laitmatult.

„Midagi pole teha – raudtee sai otsa ja peame teile tule üle andma. Hoidke seda sama väärikalt nagu Jõgevamaa!“ ütleb Mustvee vallavolikogu esimees Aivar Saarela, kes oli enne haldusreformi Ida-Virumaale kuulunud Avinurme vallavanem.

„Nagu vanad sugulased oleks kokku saanud,“ kommenteerib seetõttu Ida-Virumaa omavalitsuste liidu tegevjuht Veikko Luhalaid, kui tule teisipäeva hommikul kell kümme jaamahoone juures vastu võtab.

Lisas vürtsi

Tule üleandmisele eelneb kilomeetripikkune sõit kitsarööpmelisel raudteel platvormvagunis, saatjaks kaunis Avinurme naiskoor. Koorilaulja ja Avinurme puiduaida juht Eveli Tooming naerab, et 22. juunil, kui kilomeetrini pikenenud raudteelõik ametlikult avati, tegi rong trikke. „Rong jäi poolel teel seisma. Eks see on nagu lapsega: kui ema on närviline, on ka laps. Ju siis rong tundis ära, et rongijuht Eero oli närvis. Aga see lisas üritusele vürtsi,“ arvab Tooming. Jaanilaupäeval, kui Avinurmes peeti tünnilaata, vooris rong juba viperusteta edasi-tagasi, pakkudes lustisõitu sadadele soovijatele. Tuletseremoonia küll selliseid rahvamasse kokku ei too, aga need, kes tulevad, lahkuvad elamuse võrra rikkamana. Avinurmest võtavad tulesaatjad sihiks Oonurme. Et killavooris on lisaks nüüdisaja masinatele üks kärtspunane uunikum – Ikarus 55 – otsustab Aivar Saarela väikese jupi kaasa sõita. „Mäletan, kuidas 30 aastat tagasi sellega sõitsin. Tollal oli see vaieldamatult kõige mugavam sõiduriist. Avinurmest läks buss hommikul kell kolmveerand üheksa Tartusse ja sa kuulsid juba kaugelt – tal on mingi vilin. See on praegu ka?“ pärib Saarela bussijuhilt. Selgub, et 1960. aastatest pärit sõiduriistal on kõik nagu originaalis. Eesti tuntuim bussiettevõtja, Mäetaguselt pärit Hugo Osula on selle renoveerinud musta numbrimärgi vääriliseks ja andnud uunikumbussi Ida-Virumaa tuleteekonda ilmestama. Osula kaubamärkideks on küll Sebe ja Lux Express, aga armastusest vanade busside vastu näeb vahel Tallinna bussijaama juures seismas ka Ikarus 55. Järgmisesse peatuskohta jõudes tõdeme: oli alles raputav sõidukogemus.

Ida-Virumaa pinnal on esimene peatus armastatud dirigendi Ants Üleoja Opaku talus Oonurmes. „Siin õue peal on vahetevahel olnud palju inimesi, sageli kurbade sündmuste puhul, aga ka rõõmsate puhul nagu täna,“ tervitab 82 aastane peremees oma vanaisa ehitatud 110aastase maja õuel, kuhu ta on ringiga tagasi jõudnud. Oonurmes suvitav Üleoja enam koore ei juhata, aga teeb tähtsal päeval erandi ja astub mitu korda enda loodud Oonurme segakoori ette. Minilaulupeo lõpetuseks dirigeerib mitmekordne laulupeo üldjuht „Tuljakut“. Sama ülesanne ootab teda ka seekordsel üldlaulupeol. „Aktiivse koorijuhatamise lõpetasin paar aastat tagasi, aga

Kaks kanget Mäetaguse kandi juurtega meest: bussiettevõtja Hugo Osula ja dirigent Hirvo Surva. Foto: Matti Kämärä

üldpeol mind veel korra näeb. Ega ma ennast halvasti ei tunne, kui pean praegu koori juhatama," kinnitab Üleoja, kelle õuele jääb tuletulemist meenutama ühiselt istutatud õunapuu.

Killuke peotundest

Iisaku tuletseremoonia kõige liigutavam hetk on surnuaial, kui Annely Oone esitab koori saatel Robert Theodor Hanseni loodud laulu „Ema süda". On sümboolne, et laul kõlab Hanseni kalmul ja tema enda loodud koori esituses. Hansen, kes soovis

aktiivse köstrina minna 150 aasta eest esimesele üldlaulupeole, asutas selleks aasta varem koori. Otse loomulikult ei puudu pikkade traditsioonidega Iisaku segakoor tänavuselt laulupeolt. „Väga ilus oli, võttis pisara silma," tunnistab Silva Lavroska, kes elab talviti tütre juures Austrias ning käib kodukohas Iisakus suvitamas. „Patriotism on sees," põhjendab ta tuletseremooniale tulekut. Laulupidu kavatseb naine vaadata telerist, aga teisipäeval sai juba killukese peotundest kätte.

Rahvarohke on tule saabudes ka Mäetaguse mõisaõu, kus laul, tants ja pillilood on ikka käsikäes käinud. Seal mälestatakse Mäetaguse puhkpilliorkestri pikaaegset legendaarset juhti Otto Osulat, kes edendas kohalikku muusikaelu ligi 40 aastat. Korraldajad loodavad, et tuletulemisel mängivad pilli ka varem orkestri koosseisus mänginud orkestrijuhi eakas abikaasa Emmi ja poeg Hugo Osula. „Mind visati välja – laiskuse pärast," naerab proua Emmi, kui Põhjarannik tabab ta hoopis pargipingil istumas. Otto poeg Hugo Osula on proovidest kaks aastat poppi teinud, aga tema on ikkagi kampa võetud. Nii ei panusta bussiettevõtja laulupeo õnnestumisse mitte ainult transpordi, vaid ka pillimänguga. „Trompetimäng on nagu jalgrattasõit: kui korra oskad, siis ei unusta," kostab ta ise. „Kui Mäetaguse mehed hõikavad, et Hugo, tule, siis ma olen valmis. Õnneks ei nõua orkestris mängimine jäägitut pühendumist ja seda saab teha ka pingelise igapäevatöö kõrvalt. Minule on see võimalus tulla Mäetagusele, kus olen juured alla saanud, ja suhelda vanade tuttavatega."

Mäetaguse alevikus tehakse teinegi peatus – Virumaa poetessi Virve Osila tänupingi juures. Seal kõlab Jõhvi põhikooli ja Ahtme kunstide kooli õpilaste esituses „Õnn ei tule pikutades"". Virve Osila tekstile loodud lastekoori laul, mis on tänavuse üldlaulupeo kavas. Viisi on sellele kirjutanud laulja ja helilooja Kadri Voorand. „Kõlas väga hästi," kiidab Osila ja kujutab ette, kui võimsalt see veel laulukaare all kõlab. Kahjuks ei luba tervis seda oma kõrvaga kuulama minna. „Panen pildikasti hääle nii võimsaks, et laulupidu tuleb Tallinnast koju kätte," lubab poetess, kes on kirjutanud tuletulemise puhuks luuleread, mis peaaegu kõikjal ette loetakse.

Rohukõrs teeb dirigendiks

Järgmine Ida-Virumaa kuulsus, kelle kätte tõrvik pikemalt usaldatakse, on Hirvo Surva. Eelmise üldlaulupeo kunstiline juht on sellelgi peol dirigendipuldis, aga ei vastuta enam kogu peo õnnestumise eest. Oma kodukohas, Rajamäe talus, tervitab ta tuletoojaid koos Atsalama segakooriga. Hirvo kõrval on ema, koori pikaajaline dirigent Helga Surva, isa, elupõline laulja ja koorivanem Jaan Surva ja vend, kauaaegne koorilaulja Aivar Surva. „Olin kaheaastane, kui me siia kolisime,

ja mul on meeles üks väike seik. Käisime kilomeetri kaugusel Koltsina kõrtsi juures posti toomas. Alati, kui hakkasin väravast minema, võtsin rohukõrre pihku ja millegipärast vehkisin sellega. Huvitav, et see tööks sai," meenutab Hirvo Surva. „Kes oleks uskunud, et selline püha asi nagu laulupeotuli jõuab siia õue peale, kus ma väikese poisina ringi jooksin. Mul on hea meel, et ema ja isa, kes on jäänud truuks Virumaale, näevad seda. Elagu laulupidu! Tundke ennast nagu kodus!" kuulutab armastatud dirigent ja peab ise minema kiirustama.

Kohaletulnud rahvas aga täidab lubaduse ja naudib kodust aiapidu. Ida-Virumaa tuleteekonna kõnemees – laulja, näitleja ja värske riigikogu liige Üllar Saaremäe – laseb suitsurääbisel hea maitsta ja kinnitab, et ei võta oma rolli mitte töö, vaid naudinguna. Otsast lõpuni ei saa ta tuleteekonda kaasa teha, sest kodus kasvavad 8kuused kaksikud, keda ei raatsi mitmeks päevaks silme alt lasta. „Aga muidu on tore: igal pool, kuhu satun, on tuttavad näod ees," muheleb Kohtla-Nõmme juurtega kõnemees. Igatahes neljapäeva hommikul, kui Ida-Virumaa annab tule üle Saaremäe praegusele kodumaakonnale Lääne-Virumaale, lubab ta kohal olla. Illuka kiriku juures pajatab Saaremäe pikemalt kohalikust heliloojast, koorijuhist ja organistist Alfred Karindist. „Aga nüüd minule kõige olulisem fakt: tema tütar Laine Karindi dirigeeris pärast isa surma esimese naisena suurel laulupeol! Aplaus!"

Sillamäe lasteaialapsed nautisid tuletseremoonial võimalust tõrvikut oma käega puudutada. Foto: Matti Kämärä

Kirikuõpetaja Avo Kiir aplodeerib oma kõnes laulupeotraditsioonile kui sellisele. „Meil on suhteliselt vähe traditsioone ja need mõnedki, mis on – tuleb tunnistada, et rahvas neid eriti meeles ei pea. Olgu see vabariigi aastapäev või võidupüha – välja tulevad põhiliselt ametnikud. Aga meil on vähemalt üks traditsioon, mida kõik armastavad ja tähistavad. See on laulupidu. See, et tuld on vastu võtmas ja ära saatmas nii palju inimesi, näitab, et me tõesti hoolime sellest traditsioonist."

Maakonnakeskuses Jõhvis on laulupeotraditsioon samuti hinnas: rahvas koguneb kihelkondadevahelise laulupüha kivi juures. Jõhvi kultuuri- ja huvikeskuse juht Anne Uttendorf meenutab, et kihelkondadevahelist laulupüha peeti neli aastat enne esimest üldlaulupidu. „Järgmisel aastal on meil põhjust pidu pidada, sest esimesest laulupühast möödub 155 aastat. Kindlasti me seda päeva tähistame ja oma laulupeo Jõhvis korraldame. Täna oleme aga tulnud tervitama killukest eelseisvast laulupeost – selleks on laulupeotuli, mis süüdati 1. juunil Tartus ja rändab mööda Eestimaad, et põleda lõpuks suure leegiga lauluväljaku tuletornis laulupeo ajal 6. ja 7. juulil," räägib Uttendorf. Jõhvist liigub peotuli Narva, kus tuleb enne öömajale pääsemist koos sealse rahvaga simmanit pidada.

Piirivalvekaatri pardal

Teise päeva hommik algab vesiselt, sest Narva-Jõesuusse saabub peotuli piirivalvekaatri Udria pardal. Tuletoojaks on Udria ristiema, Narva eesti gümnaasiumi õpetaja ja rahvatantsurühma juhendaja Tiiu Assafrei. „Väga uhke sõit oli, palun hoidke seda tuld!" ütleb Assafrei Narva-Jõesuu vastrenoveeritud sadamasse jõudes. Peotunde tekitavad, nagu kõikjal tule peatumise kohtades, kohalikud lauljad ja tantsijad. Narva-Jõesuust jõuab peotuli naaberlinna Sillamäe promenaadile, kus see liigub trummipõrina saatel treppidest üles. Sillamäel torkavad tuletervitajate seas silma tervete rühmadega tulnud lasteaialapsed, kes väljendavad siiralt oma rõõmu, kui saavad oma käega tõrvikut katsuda.

Toila vallas teeb peotuli järjest kaks peatust: Voka rahvamaja juures ja Toila lauluväljakul. Lauluväljakul ootab rahvast peaaegu tunnipikkune kontsert. Toila gümnaasiumi lauljad ja tantsijad teevad oma etteastetega kummarduse oma kandi kultuuritegelaste Abram Siimoni, Aiki-Margit Peetsi ja Mart Loide ees, lähetades nende haudadele ka mälestusküünla. Toila vallavolikogu esimees Roland Peets tunnistab, et temale tuleb seekordne laulupidu eriline. „Sel aastal saab 50 aastat minu esimesest laulupeost, mis oli 1969. aastal Tartus, kus esinesid ainult mees- ja poistekoorid. See oli vau-elamus." Tänavusele peole läheb Peets Kirderanniku koori ja meeskoori Kaevur koosseisus. „Ikka mitu asja korraga, nagu kogu aeg," muheleb

Õpetaja Tiiu Assafrei tõi peotule Narvast Narva-Jõesuusse piirivalvekaatril Udria, mille ristiema ta on. Foto: Matti Kämärä

ta. Rahvatantsijat aga Aiki-Margit Peetsi pojast ei saanudki. „Minu rahvatantsija karjäär jäi väga lühikeseks ja lõppes algklassides. Seejärel keskendusin rohkem laulule."

Roland Peets jäi rahvatantsu suhtes immuunseks isegi hoolimata sellest, et peres oli teinegi kuulus tantsuõpetaja – tädi Eike Rõõmus. Just Eike Rõõmuse ja Virulase tänupinkide juurde jõuab peotuli järgmisena, viies eelseisva peo tunde Kohtla-Järvele.

Öömaja tornis

Ka peotule teine Ida-Virumaa öömaja on tööstusmiljöös – Kohtla-Nõmmel. Pärast seiklemist maa all ja talvise tuhamägede tantsupeo radadel ning suvesimmanit ansambliga Untsakad jääb tuli tuttu kaevandusmuuseumi tornis. Loodetavasti toob see rahulikuma une ka Kohtla-Nõmmel elavale laulu- ja tantsupeo Ida-Virumaa kuraatorile Erika Kõllole. Erika tunnistab ausalt, et enne tule saabumist Ida-Virumaale ei saanud ta üldse sõba silmale ja pärast esimest tuleteekonna päeva luges kokku kaks ja pool unetundi. Kas sabin oli nii suur? „Jõudsin koju enne südaööd ja mind ootas seal mitu kilo maasikaid, mille pidin moosiks keetma," kõlab üllatav põhjus. Eks närveldamist on olnud muidugi ka. „Õnneks on kõik enam-vähem sujunud. Kui sa näed inimeste nägusid, kes on tulnud tõesti südamesoovil tuld tervitama – neid ei ole siia keegi ajanud –, siis see annab jõudu juurde. Hea meel on tõdeda, et kõik kohad, kuhu me tulega jõuame, on seda väga oodanud."

Sirle Sommer-Kalda
ajaleht Põhjarannik ajakirjanik

Kohtla-Järvel rõõmustati ja valutati südant ilusa eesti keele pärast

Kohe, kui Eesti rahvamajade ühingu tegi üleskutse tähistada ilusa eesti keele nädalat, otsustasime meie, Kohtla-Järve kultuurikeskuse rahvatantsuansambli Virulane tantsijad, kasutada võimalust väärtustada oma emakeele rikkust ja omapära ning juhtida tähelepanu kurbadele tendentsidele keelekasutuses.

Eestlased Kohtla-Järvel on nii mõnigi kord tunnetanud, kuidas muu Eesti arvab, et siin tuleb rääkida ainult vene keeles. Kui paar aastat tagasi toimunud aastalõpukontsertidel pöördusid eesti poplauljad publiku poole eeskätt vene keeles, vabandades oma viletsa vene keele oskuse pärast, kihvatas meil sees nii, et korraldasime kohe, 2018. aasta alguses eesti kultuuri nädala. Meile tuli appi maakonna rahvakultuurispetsialist Erika Kõllo ning nädala iga päev sai kultuurikeskuses täidetud meie luule, juttude, muusika, käsitöö, rahvalaulu ja -tantsuga. Ehkki kohalik meediagi suhtus meie ettevõtmisse teatud arusaamatusega, ilmutas eestaste kogukond poolehoidu ja rohket osavõttu. Meie eesmärk oli näidata, et eesti kultuur elab Kohtla-Järvel endiselt. Võime rõõmuga tõdeda, et 2019. aastal meid külastanud pealinlastest esinejad kõnetasid kuulajaid ainult eesti keeles. Küllap on oma osa selles ka edukalt lõppenud võitlusel eestikeelse riigigümnaasiumi eest. Eestlastest elanikkond on mõistnud, et ei tohi pead liiva alla peita ja oma kultuuri eest tuleb kindlameelselt seista.

Kõnealusel ilusa eesti keele nädalal, mis küll meedias mingit kajastust ei leidnud, tegelesime meie eesti keele ilust ja valust mõtisklemisega. Pärast tantsutunde segarühma ja memmede rühmaga kogunesime kohvikusse. Igaüks luges ette oma lemmikluulet, tuues esile riimide kaunikõlalisust ja väljendite rikkust. Seda, et meie emakeel on tõesti kaunis, polnud ju vaja kellelegi tõestada.

Jagasime omavahel ka muret laialt maad võtnud keele vaesustumise ja „suurte" keelte ees „lömitamise" pärast. Oleme loobumas aegadest aegadesse käibel olnud väljendeist ja omaks võtmas üksluisust. Näiteks soomlastelt ülevõetud komme vastata tänamisele tänamisega („aitäh-aitäh"). Terveks päevaks tõuseb tuju, kui raadiost on kuulda tänule vastuseks ka „palun" või veelgi haruldasem „võtke heaks". Ilmselt inglise keelest on meile tulnud väljend „suured tänud", õnneks pole veel kuulnud öeldavat „suured aitähhid". Valdavaks on saanud „kaks pere", „kuulasin kõne" (varem oli tavaline „ kaks peret", „kuulasin kõnet"). Meie emakeelele teevad kurja poplauljad, kelle suust võib eetris päevast päeva kuulda näiteks „naaseda" „naasta" asemel, ja saatejuhid, kes ei kontrolli oma keelekasutust. Ei tahaks uskuda,

et ka kõrgharidusega eestlased ei oska sõnu pöörata („pugetakse“) või järgarve kasutada („kaks tuhat kakskümmend aastal“) ega tea, et iga sünnipäev ei saa olla juubel (ETV-l on 65. „juubel“). Kust või kellelt siis veel võiks loota austavat suhtumist emakeelde?

Väga hoolivat suhtumist meie keelde kogesime ilusal eesti keele nädalal meie kultuurikeskuse vene emakeelega noortelt töötajatelt. Nemad tahavad suhelda ainult õiges eesti keeles. Terve tund kulus allakirjutanul ja rahvakultuuriosakonna juhatajal Maret Käisil, et vastata küsimustele, kuidas on korrektne rääkida erinevates situatsioonides. Kui ka eestlased ise suhtuksid sellise lugupidamisega oma emakeelde, poleks hinges tuska vohama hakanud lohaka ja ükskõikse suhtumise pärast eesti keele rikkuse ning ilu väärtustamisse.

Urve Kilk
teenekas rahvatantsujuht, eestluse hoidja Ida-Virumaal

Virulaste laulupidu jättis võõrustaja Narva leigeks

Virumaa laulupäev pakkus küll publikule muusikalisi elamusi, aga kuulajaid piirilinnas nappis ja peomeeleolu varjutas sügiseselt kõle ilm.

Pühapäeval kogunes Kreenholmi õuele poolsada koori ligemale 1200 lauljaga. Kolmeeuroseid pileteid müüdi ligi 150, ent kui ühendkoorid kogunesid lõpulauludeks, olid paljud külmetavad mudilased koos lastevanematega lahkunud. Nii jäi kõige võimsama etteaste tunnistajaks käputäis inimesi.

Kontrastid eelarves ja publiku hulgas

Võrdluseks: neljapäevast pühapäevani toimunud Narva linna päevad kogusid korraldajate hinnangul 25 000 kuni 30 000 vaatajat. Narva linnavalitsuse kultuuriosakonna juhataja asetäitja Dmitri Vergun ütles, et põhipäeval, laupäeval, vedas ka ilmaga ja ainuüksi õhtust kontserti, kus peaesinejaks Peterburi rokkbänd Alisa, nautis ligi 10 000 inimest. Linnapäevade kõik 15 üritust olid külastajatele tasuta. Vergun märkis, et linnapäevade raames toimus Narva ja Peterburi koostöös rahvusvaheline nüüdiskunsti festival „Sõpruse sild“, mis võimaldas kulusid jagada. Narva linn eraldas selleks 75 000 eurot, mis on mullusest ligikaudu kümme protsenti rohkem.

Kreenholmi õue täitis võimas koorilaul. Dirigendipuldis on laulupäeva kunstiline juht Hirvo Surva. Foto Matti Kämärä

„Virumaa laulupäeva eelarve oli üle kolme korra väiksem ja raha tuli peamiselt Ida-Virumaa omavalitsuste liidu kukrust. Narva linn toetas seda üritust umbes tuhande euroga," ütles laulupäeva korraldaja, Ida-Virumaa rahvakultuurispetsialist Erika Kõllo. „Tahtsime korraldada Virumaa laulupäeva Narvas, et toetada Narva püüdlusi Euroopa kultuuripealinnaks saamisel. Kahjuks ei pidanud Narva rahvakultuuriüritust sellel teekonnal oluliseks." Kõllo kahetses, et rahalise toetuse kõrval nappis abi ka korralduses. „Väga keeruline oli Narvas laulupäeva korraldada, linn ei aidanud lubade kordaajamisega. Küll aga tänan vastutulelikkuse eest turvafirmat Rapid Security, osaühingut Narva Gate (Kreenholmi territooriumi haldaja) ja Narva eesti gümnaasiumi. Samuti toetasid üritust Astri ja Fama keskus."

Dmitri Vergun kinnitas, et Narva toetas Virumaa laulupäeva nii palju kui võimalik. „Eraldi eelarverida meil selleks ei olnud. Küsisime toetust ka integratsiooni sihtasutuselt, aga ei saanud. Meie kollektiivid osalesid laulupäeval aktiivselt. Olin ise Narva linna päevadega nii hõivatud, et ei saanud Virumaa laulupäeval käia ega oska seetõttu üritust kommenteerida. Linnaruumis ma reklaami ei märganud, nägin ürituse infot ainult Facebookis."

Peokoha suhtes vastakad arvamused

Kreenholmi õue sobivus laulupäeva korraldamiseks tekitas nii lauljates kui publikus vastakaid arvamusi. Narva-Jõesuu eestlaste seltsi Kalju vanem Tiiu Toom rõõmustas, et laulupidu toimus Narvas, aga pühapäevase ilmaga polnud Kreenholm selleks tema arvates kõige parem koht. „Tuul viis heli ära ja keerutas üles tolmu.

Ilusa vaikse ilmaga oleks pidu siia võib-olla hästi sobinud," arutles ta. Rakvere Solare kammerkoori lauljad Olev Rohumäe ja Margus Lehtpuu muljetasid, et hääl kippus kinnises hoovis pendeldama ja võimendus kohati laulu segama. Sellest hoolimata arvasid mehed, et Kreenholm sobib nii tööstuseks kui peopidamiseks. Laulupäeval poistekoore dirigeerinud Ka Bo Chan leidis, et peokoht oli seekord väga kihvt. „Kreenholm on omamoodi ja tuletas natukene meelde kogemust, kui ma töötasin rahvusmeeskooris ja meil olid kontserdid Noblessneri valukojas. Kindlasti on Virumaa laulupäev ka õppetund, mida saaks tulevikus teha paremini, et lauljad üksteist ja publik lauljaid paremini kuuleks. Aga minu arvates on suurepärane pidu!"

Erika Kõllo tõdes, et rahalistest ja korralduslikest raskustest ning ilmataadi tujukusest hoolimata pidu kokkuvõttes õnnestus. „Lauljatele oli väga oluline, et Virumaa laulupidu 15. korda teoks sai. Kõige lihtsam oleks olnud öelda, et jätame peo ära. Ka kohavalikuga olid dirigendid ja lauljad rahul. Virumaa laulupidu on peetud Narvas varemgi ja korduvalt, aga mitte kordagi Eesti iseseisvuse taastamise järel," rääkis Erika Kõllo.

Edaspidi ei kipu Kõllo rahvakultuuripidusid siiski Narvas korraldama. Järgmise laulupäeva teatepulk läheb niikuinii Lääne-Virumaale, aga siis on idavirulaste õlul ühise tantsupeo korraldamine. Ilmselt juhtub see noorte laulu- ja tantsupeo eel.

Sirle Sommer-Kalda
ajaleht Põhjarannik ajakirjanik

23. juuni 2019. Tule teekond. Foto: Reet Alev

JÕGEVAMAA

Jõgevamaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

MEELI NÕMME	koorimuusika ja muusikatraditsioonide hoidmise eest

Elutööpreemia

EENOK HAAMER	panuse eest kiriku- ja kultuurielus

Aastapreemiad

ANTS JA REET ALUOJA	ajaloolise mälu talletamise eest
MARET OJA	Alo Mattiiseni muusikapäevade korraldamise ja eestvedamise ning noorte muusikalise harimise eest
AINAR OJASAAR	MTÜ Jõgevamaa Kultuurikoja juhtimise ja maakonna tantsupeo eestvedamise eest

Eesti Kultuurkapitali Jõgevamaa ekspertgrupi preemiad 2019. aastal tunnustuspreemiad

ANNIKA KALLASMAA	kontserdi „Meestevägi Naistesaarel“ korraldamise eest

VILJA-MARI LUHALAID	kultuurielu hoidmise ja elavdamise eest maakogukonnas
ÜLAR MARTJAN	südamega tehtud töö eest rahvatantsutraditsiooni hoidmisel
VERNER MÖLDER	pühendunud tegevuse eest Mustvee valla muusikaelus ja puhkpillimuusika traditsioonide hoidmisel
ANNIKA ORAS	pühendunud tegevuse eest Kääpa kultuurielu hoidmisel
VELLO PÜTSEP	50aastase järjepideva tegevuse eest Kuremaa muusikakollektiivide juhina
ÜLLE SAKARIAS	pühendunud tegevuse eest Mustvee valla muusikaelus
URVE TOOMING	pühendunud tegevuse eest Mustvee valla muusikaelus
EHA TRALLA	suveetenduste „Põltsamaa lood“ kunstniku töö eest
KARIN UUSKÜLA	südamega tehtud töö eest rahvatantsutraditsiooni hoidmisel

Avinurme on paik, kus elab sajanditevanune kultuuritraditsioon

Kultuuri osaks on talletada ühe ajastu mõttetöö ja tegevus, et selle pinnalt saaks võrsuda uute ajastute tegijad, looming ning pärand. Kultuur on rahva mälu, milles säilitatakse need väärtused ja traditsioonid, ilma milleta katkeks järjepidevus.

Avinurme on olnud ja on jätkuvalt sajanditevanuste kultuuri- ja puutöötraditsioonidega paik. Siinne rahvas on alati laulu- ja pillimängu armastanud - sellest räägivad vanad fotod, kroonikaraamatud, ajaleheartiklid ja auväärses eas inimeste jutustused, aga ka mitmed arhiividokumendid. Meie piirkonna inimeste vaim on vaba ja loov ning ajast aega on püsinud tahe alal hoida ja säilitada kogukonna omapära. Siitkandi kultuurilätted ulatuvad esimeste laulupidude aegadesse. Päris kindlalt ei oska väita, kas meie kandi mehed olid osalised Tartus toimunud esimesel laulupeol, aga Avinurme koduloomuuseumi arhiivis on hoiul dokument Kulno Süvalepa vanaisa August-Eduard Schulbachi käsitsi kirjutatud palvekirjast, saata kohalikule pasunakoorile teise laulupeo noodid. Sealt alates kuni tänaseni pole olnud ilmselt ühtegi laulupidu, kus meiekandi koore, tantsijaid ja pasunamehi poleks laulupeol osalemas olnud!

Muusikaarmastus ning põlvest põlve edasi pärandatud traditsioonid on tänaseski Avinurmes täies elujõus! Väikese Avinurme aleviku kultuurikeskuses tegutseb hetkel seitse kultuurikollektiivi ning meie kodukandi tõeliseks rikkuseks on meie isetegevuskollektiivide juhid - siinse kohavaimu kandjad ja sajanditepikkuste traditsioonide jätkajad. Oleme aru saanud ja teame, et kulla väärtusega inimesi tuleb hoida, seda nii kultuurimaastikul kui ka üldisemalt. Osavõtt ringidest toimubki eelkõige liidrite pärast - nemad kujundavad meis kaasalüüatahtmise. Kui mõelda laulupeo kontekstis, siis eks selle suure peo kestmise pant on ju ka elujõulised kollektiivid ning motiveeritud ja haritud juhendajad. Aga meist igaühest sõltub tulemus ning ühiselt loome väärtust, mis ringiga jõuab uue põlvkonnani.

Inimesed, kes läbi aastakümnete meie kultuurikeskusesse on sattunud, ei jõua siinset vilgast kultuurielu ära imestada - milline suur hulk kaasalööjaid ja kui mitmekesine on meie kollektiivide tegevusraadius! Meie kultuurikollektiivid on väga hinnatud nii koduvallas kui ka väljapool. Oma laulude, pillihelide ja tantsudega on nad rikastanud paljusid sündmusi, festivale, laatasid ja erinevaid pidusid. Esinetud on väga paljudes Eestimaa paikades ning kodumaast kaugemalgi. Samuti on toodud rohkelt auhindu konkurssidelt. Igas põlvkonnas on neid, kes on pääsenud maailmalavadele, kogunud tuntust oma elutööga. Kodupubliku jaoks pole nad kadunud, vaid suurima heameelega annavad kõrgelt hinnatud muusikud ja teistes kultuurivaldkondades kaasa tegevad inimesed kontserte koduvallas. Koostöö ning võimaluste pakkumine esinemisteks on oluline - see omakorda sütitab kohapealseid tegijaid ning innustab ka noori. Stiimuleid kõrgekvaliteedilise kultuuri nautimiseks tuleb luua ja teha seda järjepidevalt.

Olen üles kirjutanud Aet Maatee kuldsed sõnad: „See pole mitte üksnes ühte laulmine, tantsimine või tikkimine, vaid see on ILO-õpetus. See on midagi väga olulist, mida ei suudeta kirja panna ühessegi õpikusse või talletada teadusesse. Midagi, mis tuleb otse südamest ega jäädvustu kuskil mujal kui otse südames."

Kui vaadata tagasi 2019. aastal peetud 150. juubelilaulu- ja tantsupeole, siis on suur rõõm tõdeda, et Mustvee vallast sai suurele peole mitu kollektiivi. Veel suurem rõõm on sellest, et Avinurme andis vallast suurele peole minevatest kollektiividest kolmveerandi: puhkpilliorkester, nais- ja meeskoor ning gümnaasiumi kaks kollektiivi. Eeltöö oli pingutust nõudev, repertuaar üsna raske, aga „kui raske õppustel, siis kerge lahingus". Abikäe ulatasid meile hääleseadjad ning pasunapoistel õnnestus õpetust saada laulupeo liigijuht Bert Langelerilt. Väga tore, et laulupeo toimumise aastatel saavad kollektiivid osaleda ka maakonna laulu- ja tantsupidudel, mis on justkui väikesed eelproovid suureks peoks ja aitavad

Avinurme kollektiivid Tallinnas XXVII laulupeol.
Foto: erakogu

Avinurme puhkpilliorkester Tallinnas XXVII laulupeol.
Foto: erakogu

kindlasti kinnistada repertuaari. Samuti ettelaulmised, pillimängud - see kõik on osa ettevalmistusperioodist, aga väga oluline osa. Mida peole lähemale, seda suuremaks läheb ootusärevus.

Oleme palju arutanud, kui erilised on laulu- ja tantsupeoaastad. Laulma või pilli mängima tulevad jälle need, kes erinevatel põhjustel vahepeal eemal on olnud. Aga soov olla milleski nii suures osaline, see paneb tegutsema. Kõik, kes olnud lauluväljakul laulukaare all või tantsuväljakul tantsimas, teavad, milline fluidum ja tunne tekivad nendes paikades, kus ollakse rahvana üks, unustatakse kasvõi hetkeks vaen, pessimism, kurvad mõtted. See on sõnulkirjeldamatu, mis inimeste hingedes nendel pidudel toimub. Kõike seda tehakse koosolemisrõõmust, soovides olla üks sellest tohutust inimsummast, koguda endasse seda, mida saab kogeda vaid kohal olles, ja kõiges kaasa lüües. See kõik on nii energiseeriv ja tekitab kindlasti soovi olla osaline ka järgmistel pidudel. Laulmine teeb meid rõõmsaks, julgeks ja vabaks, sünergia, mis kohapeal tekib, sellega võiks liigutada mägesid. Need tunded toidavad meid veel pikalt, pakkudes tagasivaatavalt ülivõrdes emotsioone. Laulupeo traditsiooni kannavadki edasi inimesed. Need on meie kultuuri juured, millele toitu tegutsedes kollektiividena anname. Seda järjepidevust tuleb toita rohujuuretasandilt maast madalalast. Heaks eeskujuks on ju lastele emad-isad, õed-vennad, vanaemad-vanaisad, läbi kelle peo- ja laulupeotraditsioonidega algust tehakse. Laulupidu on meile püha, justkui rituaal, mida ikka ja jälle soovime kogeda.

Avinurme isetegevuslastel on säilinud soov osa saada sellest kõigest, seista õlg-õla kõrval laulukaare all või tantsida Kalevi staadionil.

Kõige vanem kollektiiv on meil puhkpilliorkester, mille sünnihetked jäävad 1880. aastatesse, naiskoor saab 2020. aastal 30aastaseks ja meeskooril vanust juba üle kolmekümne. Nagu laulupidu ja traditsioonide hoidmine pole iseenesestmõistetav, vaid nõuab järjepidevat tööd, nii peame väärtustama neid, kes kannavad hoolt kooride-tantsurühmade elujõulisuse eest, hoidma oma kollektiivide juhte. Peame kohe eriliselt hoidma neid säravate silmade ja suure tahtejõu ning kogemustepagasiga inimesi, kelleta meil poleks põhjust kodunt väljuda, et saada osa ringide tööst.

Väga tore oli juubelilaulupeo tuletoomise teekond, millest nais- ja meeskoor ning puhkpilliorkester osa said. Orkester oli kutsutud mängima valdade piirile tule üleandmist ilmestma. Samuti olid pasunapoisid pillihelidega tervitamas tuld meie kiriku ja elulaadikeskuse juures, kust tuli edasi liikus meie turismiobjektile - kitsarööpmelisele raudteele. Seejärel sõitis laulupeotuli naiskoori toredate laulude saatel rongiga vastavatud jaamahooneni, kus teda tervitasid tuleteekonnal osalejad ja meeskond ning meeskoor oma mehiste lauludega. Ühtlasi anti jaamahoone

juures tuli üle ka Ida-Virumaale. Imelised ja meeliülendavad hetked. Tuletoomise traditsioonist on meie kogukond osa saanud mitmel varasemal korral. Need olid lisaks käesolevale juubelisaastal 1969, 1999 ja 2014.

Nii nagu laulupidu on suurem kui üksnes see, mis mahub laulukaare alla, on suurem ka meie piirkonna kultuuritraditsioon, mis ei mahu vaid kultuurikeskuse seinte vahele. See on nagu suur pusle, mille iga tükk on oluline, et kokku saaks tervik. Meil on väga vedanud, meie isetegevuskollektiivid on täies elujõus, teame, et seda leeki, mis meie kollektiive toidab, peame pidevalt õhutama, et järele ei jääks hunnik sütt, vaid kui tuli hetkeks näitabki vaibumise märke, on meie endi hool leida „puuhunnik", et leegid taas lõkkele lööks. Teame seda ja tõesti hoolime nii väikese kogukonna traditsioonidest kui laulupeoliikumisest tervikuna. Soovime, et see, mis meil hetkel olemas, oleks jätkusuutlik ka aastate pärast ja seetõttu on igaühe panus oluline. Eks ole nii, et mida rohkem aega panustab inimene teda innustavatele töövälistele tegevustele, seda produktiivsem on ta oma igapäevatöös. Selles peitub suur tähendus. Peame leidma endale hetki, mis meile häid emotsioone ja laengut pakuvad. Kultuuriga tegelemine on selleks üks väljund.

Teeme kõik selleks, et järgmisel laulu- ja tantsupeol oleks meie kogukonna kollektiivid taas sammumas laulupeorongkäigus, osalemas tantsupeol ja laulmas laulukaare all!

Katre Mölder
Avinurme Kultuurikeskuse kunstiline juht

Kaljaan 80

Ei sadanud just tugevalt, pigem tibutas, aga jahe rõskus pani õlgu väristama ja kiskus tuju alla. Miks on see pea alati nii, et alles peo lõpuks tantsime ilma ilusaks ja alles lõpus on meeleolu ja elamus, ilm ja olemine maailma parimad? Sestap ajad end liikvele. Esimesed kanged sammud, ei tunne end äragi, kuidagi puuhobuse tunne ja siis hakkad tasapisi sisse elama. Igal sammul on mõte ja sisu. Rütm hoiab keha liikumas. Meloodia loob õige suhtumise. Paariline su kõrval tunneb täpselt sedasama. Kelle emapiimaga oleme omad rahvaviisid täpselt ühtmoodi armsaks saanud? Ei ole vaja maailma algusest alata, meie teeme oma ja las jääda see teistele arvata, millal see kõik algas. Tähtis on, mida praegu teeme ja kuidas see välja tuleb.

Meile on tähtis just praegu, kätest kinni hoides, hoida ringi täpselt ringikujulisena ja ühine elekter läbib meid. Igaüks meist ju annab sinna oma särtsu sisse.

Ei saa salata, tegelikult on ka häid aegu olnud. Kõvasti harjutamist ja imeilusat jaanipäeva. Tunned iga ihurakuga, et see ongi tõeline tulemus, kõige ehtsam siin ja praegu pidu iseeneses. Vale jutt, et kehv suusailm igal suvel. Meenutustes on alati ja ainult kõige helgem pool. Võta või jäta.

Need aastakesed enne suurt ja loodetavasti viimast sõda eelmisel sajandil tähendasid kokku tulemise rõõmu. Esimene tants selgeks, siis teine. Vastutus esinemise ees pani kohati jala värisema, aga hea meel oli koos käia. Kellele tuli pähe, et ka esinema peab ja siis on tunded hoopis teised?

Hilda Ott. Kas sa tead, kes ta oli? Ei tea, aga oli mõttes, mis oli, ta pani alguse maha. Kindlasti oli kindel kuupäev kokku tulla, aga eks mõned sammud katsetati ka mõne paariga varem. Vaeti, kas ikka tasub. No ei tee meie põllumees midagi ehku peale. Muidugi ei tulnud Kaljaani nimi ette, vast püüti midagi leida, aga tähtis oli tants. Tähtsad olid inimesed, kes soovisid kokku tulla. Küllap oli mõni sõpruskond algataja ja tähtis oli, kus tantsida - rehealune või rahvamaja - ja pillimees, kes lugu mängib, ja vere poolel tosinal paaril käima paneb. Mis salata, ka noorus oli tähtis. Uljusest ja kogenematusest tulevat maailma võitev naiivsus, et kõik lõpeb hästi.

Kõik ongi hästi. Täna. Toona tuli just hõõguma hakanud tukid pikaks ajaks tuha alla matta, et säde ei kustuks. Üks teine leek oli ka lahvatanud, see ei olnud soojendav ega loov tuli, vaid tappev ja maailma segi paiskav. Selline tulekahju, mille eest pidi isegi loovat tuld peitma.

Pea viisteist aastat võttis inimestel aru saada, et omadeks ja vastasteks tembeldamine midagi head ei too, elu tahab ka elamist ja esimese idu ajanud ennesõjaaegne mõte saab uuesti jalad alla. Nüüd, kus esimene kogemus käes, ka suund sirgem. Aleksander Naur, vanuigi sirge rühiga härra, ja Hille Lugus juhendasid, Kaupo Lugus mängis lugupilli. Tegelikult ka, kui elu on nii mutta tambitud, siis saabki ainult paremaks minna ja läkski. Süda ihkas leivale rõõmu kõrvale.

1961. aastal pälvis tantsurühm oma grupis vabariigi parima segatantsurühma nimetuse Hille Braumeri juhendamisel. Tantsijateks olid Linda ja Heino Laugholts, Eini ja Heino Juhkam, Vilve Lettens-Käsper, vennad Aleksander ja Viktor Friis, Ain Merend, Paul Luht. Kui tiitlid indu ei anna, mis siis veel? Kõrvaltvaatajale tähendab see, et kindlasti tehti kõvasti tööd enda kallal. Olid kõik tingimused tantsimiseks olemas.

Olid, olid. Tantsijaid ju oli vaja. Ei tasu unustada, et siis oli juba leiutatud ideoloogiatöö ja igal sammul pidi omaalgatuslikke samme esile tooma - kui hea elu meil siin on. Seega pidi ka neile midagi andma. Tingimusi. Esineti paljudel kolhoosiüritustel - lõikuspeod, künnipeod, sügispeod, nääripeod. Kui toimusid valimised, siis pidi esinema paljudes valimiskomisjonides. Sellel ajal oli lihtne tantsuproovides käia. Kolhoosibuss tõi kõik tantsijad kultuurimajja ja pärast viis koju tagasi.

Aastail 1974-2004 oli tantsurühma juhendajaks Heino Müls. Klaverisaatjana alustas tema tütar Reet, kes oli siis 13-aastane. Praegugi on ta tantsurühmas üks tantsijatest. Pikk pidu läks lahti. Ikka voorsamm ja voorsamm, päkasirutus ja päkasirutus. Põhjalik noor mees. Nõudlik ja ambitsioonikas ka. Sobisid nad kokku: trupp ja juhataja, kolmkümmend aastat.

1978. aasta. Rakvere. Kojutulek üle Muuga tuuliku kestis varase hommikuni - ikka kõike teeme koos! Aga siis 1980. aastal esimest korda Tallinnas laulupeorongkäigus, veel mitte tantsumurule, aga juba järgmisel aastal esineti sealsamas tantsupeol. Ja nii nüüdseks igal tantsupeol!

Rahvatants oli saanud elu lahutamatuks osaks. Ümbruskonnas oli konkurente ja samas sõpru võrdlemisi palju. Sageli teatigi selle järgi, et tema tantsib seal ja tema jälle hoopis seal. Oldi oma rühmale truu, aga vahel aidati ka üksteist. Sagedamini muidugi ühised esinemised. Käis salajane võistlus isegi sellele, kes kaugemal ja eksootilisemas kohas esinenud. Naabrist parem ju ka rahvakultuuri osa.

Aasta 2000 toob Eesti-Soome rahvatantsupeo ja nime „Kaljaan". Olla küll mingi türgi keele tähendusega sõna, aga passib ka meile. Kõige vähem arvatakse võõrsõna olevat, pigem kõlab kui „kallis Jaan". Niikaugele olime siis jõudnud. Võime ette kujutada, kui iseenesestmõistetav oli see seltsielu ja kui tähtsatena end tunti. Ja ka see ei olnud veel kõik!

2004-2010 oli tantsurühma juhendajaks Ivo Targamaa, kes tõi endaga kaasa palju nooruslikkust ja uusi tantse.

2007. aastal esines Kaljaan Lätis Skrundas.

2008. aastal osales Europeade raames Ungaris Szegedi linnas.

2009. aastal külastas rühm Rootsi linna Enköping, kus toimus festival.

2011. aasta jaanuarist hakkas Kaljaani juhendama Ülar Martjan, kes õpetas ka algajaid tantsijaid hästi tantsima. See ei tähenda, et varem seda ei tehtud, aga kindel märk, et tase nii kõrgele pandud, noori peab eriti turgutama, vaja ju kohe koos

vanemate olijatega sammu pidada, sest et 2011. aasta juunis osales Kaljaan I Eesti naiste tantsupeol.

2012. aastal võeti osa Eesti-Soome III tantsupeost, mis toimus tookord Tamperes.

2014. aastal kandideerimine Tallinnasse XIX tantsupeole. Korda see läks!

2015. aastal meeste tantsupidu. Veel üks rajajoon ületatud.

Kui kellelgi veel meelde tuleb, kus võimalik esineda, ja „Kaljaan" pole seal esinenud, siis võib sellest märku anda.

Esinemise geograafia, see selleks, tähtsate tantsupidude nimekiri isegi ka, selle taga ju ainult inimesed ja nende tunded. Nii lihtne see ongi. Tuldud perena ja pereelu kaasa toodud. Tuldud üksikuna ja pereelu loodud. Lapsed juba ka tantsurühmas! Aeg pikk läbi käidud, mõni nii kaua kaasa löönud, et võivad seda aega täie õigusega elu osaks pidada.

Leo ja Tiina Tikkar oli üks pikaajaline tantsupaar. Nad tantsisid 37 aastat. Tantsurühmas on tantsitud ka lausa perekonniti. Aastatel 2010-2011 tantsis perekond Valk - Jaanus, Jaan, Ülle ja Ülo. Praegugi tantsib õde-vend Maia ja Kuno Lepiste. Ka Maia tütred Karita ja Kristina on käinud lühikest aega Kaljaanis tantsimas. Üks tagasihoidlik mees meie rühmas on suisa pesueht prantslane. Üldse on tantsurühmast läbi tantsinud üle 100 tantsija, seega peab nimede mainimisel ettevaatlik olema. Mitte et kõiki ei jõua, vaid kõiki isegi täna ei tea. Aitäh neile kõigile ometigi.

Rõõmuks teistele. Nad on alati väljas olnud, igal tähtpäeval, igal pidupäeval, igal rahva kogunemisel. Siiralt ja ausalt oma teinud ja aplausi pälvinud. Ei kordagi tusameelselt või ükskõikselt. Nad torkasid elurõõmuga juba enne esinemist silma. Oma uhketes rahvarõivastes ja loomuliku olekuga. Hea meel käis asja juurde alati. Isegi küla tantsuõhtul on nad fokstroti või rumba ajal põrandal, aga kui tuleb polka, siis mõistad, need ju meie rahvatantsijad. Meie omad.

Eks me väljenda igaüks end isemoodi. Mõni joonistab, mõni koob, mõni loeb raamatut. On inimesi, kellel on tantsulust jalgades, meeleolu näitamine kehahoiakus, kes on elurõõmsad algusest peale. Hakkajad, nii hakkajad, et tantsivad igal peol päikese välja. Panevad jala kaasa lööma igal pealtvaatajal. Märkamatult ja loomulikult. Ja kui ükskord kodutee õhtueel taas jalge all, siis mis meelde jäi, ahjaa, tantsis ju „Kaljaan". Neid küll, teeks ka paar pikemat sammu ja paneks polka või siis midagi sarnast juurde. Oot, kas ma vihmavarju jätsingi sinna Pajusi pargi pingile?

Heldur Lääne

Peotule Sadalasse toomisega austati motokultuuri korüfeed Igor Ellissoni

XXVII laulupeo ja XX tantsupeo tule tõid Jõgevamaale Sadalasse klubi Jõgeva MC ja teiste klubide mootorratturid. Tseremooniaga avaldati austust Jõgeva MC rajajale, rahvusvahelise motomatkajate kokkutuleku Jõgevatreff idee algatajale ja pikaajalisele korraldajale Igor Ellissonile, kes alustas motokultuuri edendamist Sadalas.

Peotule jõudmise juhatas sisse rahvapidu, mille avas Eesti Vabariigi hümniga kaitseliidu Jõgeva maleva ja Torma puhkpilliorkester. Esinesid pärimusmuusika ansambel Tuustar, segakoor Sõrahing, Laiuse-Sadala noorte segarühm, Sadala naisrühm ja Sadala külade teatri näitlejad. Rahvapeost oli osa saama kogunenud ligi poolsada tantsijat-lauljat, pillimängijat ja pealtvaatajat.

Igor Ellissoni poeg Eigo Ellisson, kes on Jõgeva MC juhatuse liige, märkis, et laulu- ja tantsupeotule toomine Laiuselt Sadalasse oli mootorratturitele auväärne ettevõtmine ja positiivne emotsioon. „Jõgeva MC kasvas välja just Sadalast," sõnas Ellisson. "Siin alustasime motohuvialaga tegelemist ka mina ja mu vend Argo Ellisson."

„Paarikümne mootorratturi jõudmine rahvamaja õuele koos peotulega oli tõeline kõrghetk, õhus oli nooruslikkust, headust, ühtehoidmist, soovi hoida olulist, mis loodud," ütles Jõgeva maakonna rahvakultuurispetsialist ning Sadala külade seltsi juhatuse esinaine Pille Tutt, kes on ka laulu- ja tantsupeo ning tule tulemise kuraator.

Eigo Ellissonilt võtsid XXVII laulu- ja XX tantsupeo „Minu arm" tule vastu Sadala rahvamaja kollektiivide juhid, kes osalesid 4.-7. juulini suurel peol Tallinnas. Segakoori Sõbrahing juhendaja Mare Talve ja Laiuse-Sadala noorte segarühma juhendaja Virve Muser võtsid peotule ja andsid selle edasi naisrühma Tantsulust juhendajale Artur Aunapile. Tuletõrvik liikus käest kätte ja jõudis Sadala tulealtari juurde, millel süütasid tule Sadala külade seltsi juhatuse liikmed, kes aitasid jagada peotuld kogukonna esindajatele ja kollektiividele ning kõigile huvilistele.

Kõlakoja juures avati külakivi, millel tänuplaadid peotule teekonnast ja I laulupäeva 85. aastapäeva tähistamiseks. See väega maakivi on kingitus Sadala külale 600. aastapäevaks. Kantkülasse ja Ookatkule, mis tähistavad tänavu samuti esmamainimise 600. aastapäeva, paigaldati samuti väega maakivid, millel tänuplaadid „EV100 igas külas" ja „Tule teekond sellest külast".

Eigo Ellisson, Valdi Reinas, Mare Talve, Virve Muser, Pille Tutt ja Sadala hoolekandeühingu esindaja Imre Väin tuletulemise tseremoonial Sadalas. Foto: Marge Tasur

Kogukonna haridus- ja kultuurielu ning piirkonna arendamist toetavatele koostööpartneritele ning eestvedajatele - koolile, nais- ja segarühmale, segakoorile, näitetrupile, hoolekandeühingule ja Sadala kandi edendajate ühendusele ning Jõgeva valla esindusele - anti tule teekonda tähistavad tulelaternad ja kodune küpsetis. Sündmusel osales Jõgeva vallavanem Aare Olgo.

Sadala külade teatri esimese liikuva rekvisiidi Phillip Morrisega, mis kuulub Eckard Klugile, viidi peotuli Ookatkule väega külakivi juurde ja siis juba naabritele. Sadala naisrühm viis peotule laternaga Kantküla väega külakivi juurde.

„Sündmus jättis väga võimsa mulje," ütles Sadala kooli direktor Angela Saksing. „Meeldis väga, et meie lapsed esinesid, kuid eriti avaldas muljet tõrviku saabumine ja selle käest kätte andmine. Siis tekkis tunne, et tegemist on millegi tõeliselt pühaliku ja väärtuslikuga ning see puudutas igaüht meist – nii suurt kui ka väikest. Olen väga uhke, et laulu- ja tantsupeotuli jälle ka Sadalasse toodi."

Jaan Lukas
ajaleht Vooremaa reporter

Sadalas tantsiti peol „Ega hää sõna konti murra"

Sadala rahvamaja kõrval kõlakoja juures tantsisid Jõgevamaa 761 rahvatantsijat Jõgeva maakonna tantsupeol „Ega hää sõna konti murra". Peo paremaks jälgimiseks olid pealtvaatajatele, keda kogunes Piletilevi andmetel 461, püstitatud kõrged tribüünid. Peo peakorraldaja oli Jõgevamaa kultuurikoda, pealavastaja Ave Anslan. Janek Varblas kirjutas ja lavastas sketšid, mida tantsude vahele suurelt LED-ekraanilt vaadati. Ka toimuvast peost kuvati ekraanile droonikaameraga tehtud pilte.

„Mul on teile hea uudis," ütles oma sõnavõtus Jõgeva valla abivallavanem Arvo Sakjas. „Äsja toimunud omavalitsusreform ei ole Jõgeva maakonna kultuurielu kuidagimoodi räsinud. Kindlasti oli arusaamatusi, üksteisest möödarääkimisi, aga

kõik on lõpuks laabunud. Kuidas muidu oleks võimalik tänasele peole osalema saada 750 inimest ja üleriigilisele tantsupeole meie maakonnast koguni 56 kollektiivi."

„See kõik on võimalik vaid tänu fanaatikutest ringide juhendajatele ja neis kaasalööjatele. Ei maksaks alahinnata ka meie omavalitsuste kaasabi hoonete ülalpidamisel ning ringijuhtide tasustamisel. Tänan kõiki isetegevuslasi ja omavalitsusi suure panuse eest rahvakultuuri arendamisel. Arvan, et vanasõna „Ega hää sõna konti murra" on aktuaalne ka tänapäeval, võib-olla isegi rohkem kui kunagi varem. Tunnustame üksteist rohkem! Hoiame endid ja ümber olevaid inimesi, arvestame nendega! Mitte keegi meist ei tohi arvata, et ainult tema on oluline, et ainult temal on alati õigus. Kõik ei pea alati ühe pilli järgi tantsima. Demokraatlikus ühiskonnas on igal oma pill, aga nad peavad kokku kõlama," rääkis ta.

Inimeste vahelised suhted on olulised. Peo pealavastaja Ave Anslan jäi samuti peoga rahule. Mitmes kord satub ta maakonnapidu korraldama suure tantsupeoga samal aastal. „Tantsisime ka maakonnapeol osaliselt suure peo repertuaari. Aga oli neidki, mis juurde võetud. Valitud sai nii, et iga liigi kavas oli üks tants suure peo repertuaarist ja siis veel üks," selgitas lavastaja. Peo teema ja pealkirja valiku kohta rääkis Anslan, et teda paeluvad kõige rohkem inimesi ja inimeste vahelisi suhteid käsitlevad teemad. „Need on universaalsed ja ajatud," arvas ta.

„Oli ilus. Tantsijad, võimlejad ja rahvamuusikud tegid selle ilusaks," ütles Jõgevamaa rahvakultuurispetsialist Pille Tutt, kes oli tänulik kõigile, kes kaasa aitasid. „Võib ju mõelda ja võib ju luua, aga kui ei ole, kellega koos luua, on tulemus tagasihoidlik. Siin oli üle aegade üks ilusamaid maakonnapidusid. Vallad on küll ühinenud, aga ega tantsijad pole kadunud. Tantsijate headus, sõbralikkus ja tahe oma alaga tegeleda on väga suur. Ollakse valmis, et minna ühiselt suurele peole," lisas ta.

„Ilm oli väärt seda, et tantsijatega koos olla. Ega vihm ja tuul ka meie loodusest ei puudu, aga kas nad just sel päeval peaksid olema. Mul on hea meel, et täna said tantsida kõik, kes on ennast rahvatantsukollektiivina kirja pannud ja rahvatantsurepertuaari õppinud. Maakonnapidudel saavad kõik tantsida. Mul on hea meel, et meil on omavalitsused, kes selliste asjade püsimisele kaasa aitavad. Meil on küll väike maakond, aga me oleme tublid," oli rahvakultuurispetsialist kindel.

„Jäime väga rahule," ütles ka Jõgeva kultuurikeskuse kunstiline juht Marika Järvet. „Palav oli küll, aga tantsijad on vastupidav rahvas. Eks me ootame juba suurt pidu ja see lisab veel emotsioone juurde," ütles Järvet.

Andra Kirna
ajaleht Vooremaa reporter

Järvamaa kultuurielu edendaja 2019 Anne Toomistu koos Järvamaa tütarlastekooriga.
Foto: Helje Mets

JÄRVAMAA

Järvamaa tunnustused 2019

Eesti Kultuurkapitali Järvamaa ekspertgrupi tunnustused

Kultuuripärl

ANTS OIDEKIVI	Pühendumusliku ja professionaalse loometegevuse eest

Kultuuritegija preemia

VALEV VÄLJAOTS	Järjepideva Järvamaa kultuuriellu panustamise ja toetamise eest ning Järvamaa Laulu- ja Tantsupeo sihtkapitali loomise eest

Kultuurisündmuse preemia

SA JÄRVAMAA KOGUKONNA FOND	Järvamaa Laulu- ja Tantsupeo sihtkapitali loomine

Järvamaa Omavalitsuste Liidu kultuuripreemiad

Järvamaa parim kollektiiv

KOERU NAISRAHVATANTSURÜHM ALLEAA	kontserdi „Meestevägi Naistesaarel“ korraldamise eest

Järvamaa kultuurihoidja

ANNELI KARMA	Roosna-Alliku rahvamaja juhataja ja tantsujuht

Järvamaa kultuurielu edendaja

ANNE TOOMISTU	Järvamaa tütarlastekoori dirigent

Kultuur on elulaad

Olen veerand sajandit kultuuritööd teinud, on olnud üllatavaid kokkupuuteid ja ilmsiks tulekuid. Kultuur on elulaad. Soovin jagada killukest ühest erilisest leiust oma otsingul.

Järvamaal Järva vallas tähistati kevadel uhkelt Imavere rahvamaja 75. juubelit. Sünnipäevadel vaadatakse ikka ajas tagasi ja otsitakse juuri. Enne, kui Imaveres rahvamaja asutusena loodi ning ka pärast seda toimus kultuurielu talude õuedel, ühispiimatalituse hoones, pagariäris, mõisas ja selle pargis ning koolimajas. Alati ikka seal, kus eestvedajad lähemal. Laulukoorid, orkestrid ja näiteringid tegutsesid õhinal ja olid ümbruskonnas teada-tuntud. Oma maja on rahvamajal Imaveres alles alates 1960. aastast.

Mitte keegi kohalikest inimestest ei mäletanud enam, kuidas ning millal loodi Imavere rahvamaja, rääkimata isikutest, kes seal töötasid. Kohaliku kultuuritöö jälgi taga ajades sain ootamatult tuttavaks härra Harry Ermiga, kes oli 1944. aastal loodud Imavere rahvamaja esimene juhataja. Kohtumine 1923. aastal sündinud Ermiga oli väga eriline sündmus, tõin temalt Imavere kandi rahvale kingituseks kaasa tervituse.

Harry Ermi meenutas: „22. septembril 1944 (olin siis 21aastane) kutsus mind Imavere rahvamaja juhatajaks täitevkomitee esimees Eino Ott. Rahvamaja Imaveres ei olnud. Algkooli juhataja oli Elmar Mölder, kes saatis mind Viljandisse kahepäevasele koolitusele. Sõitsin sinna hobusega, kaasas olid Leida Põder ja Aksella Sild (samuti noored inimesed). Koolitusel tutvustati meile sõjalist olukorda ja ilusat nõukogude tulevikku. Õpetati, et oleme Imavere valla esindajad ja peame nõukogude korra tutvustamise enda kanda võtma. Esimene, mida tuli korraldada, oli oktoobrirevolutsioonipüha. Ants Kuus lubas korraldada selle ühispiimatalituse teise korruse saalis. Rammu Vilja valmistas lakke riputamiseks kuusevanikuid,

Pae Volli Adaverest mängis akordioni, Eino Ott oli kõneleja. Kõneles ka üks tundmatu vene soldat, keda püüdis tõlkida Ellissaar. Kuidagi ei õnnestunud."

Õnnela Lees. Foto: Helje Mets

Harry ise kõnelnud, et kultuuriosa ei ole neil veel pakkuda, sest nad „alles sünnivad" ja lugenud Lermontovi luulet. Kohale oli tulnud 40-50 inimest. Aktusele järgnes ka pidu. Oktoobrikuu alguses kutsuti mees sõjakomissariaati. Harryt sõjaväkke ei võetud, sest tema ülesandeks oli teha kultuuritööd. Imavere rahvamaja juhataja oli Harry siiski vaid kaks kuud - 15. oktoobrist kuni 11. detsembrini aastal 1944. Ajad olid segased ja rasked. Ka temal tuli Arhangelskis ja Komis tosin aastat sütt kaevandada. 1956. aasta juunis lasti ta koju. Aastatel 1956–1958 tegi ta kaasa Imavere rahvamaja näiteringis, mängis H. E. Agapetuse etenduses „Patuoinas" kaubamaja direktorit.

Olen tulihingeline kultuurielu jälgija, sest kogu töö ja tegevus on selles valdkonnas kulgenud. Imavere rahvamaja 75. juubeliks koostatud näitusega „Rahvamaja" võtan omamoodi kokku tõed ja teadmised, mida olen õppinud kultuurielu eestvedajana. Näitus kirjeldab erinevatest külgedest, mis on rahvamaja, miks ja kellele seda vaja on. Rahvamajad pole tekkinud kunstlikult, neid on inimestele vaja, sest need on kogukonna ühtehoidmise kojad. Rahvamaja nimi on vastavalt riigikorrale ja valitsejate huvile ajas muutunud. Imaveres on olnud näiteks maakultuurimaja, huvi- ja päevakeskus ja lihtsalt huvikeskus. Eesmärk on olnud ikka sama - olla seltside kasvulavaks ning kultuuri- ja huvitegevuse keskuseks. Eestis on 450 rahvamaja, vanim neist loodi 130 aastat tagasi.

Juubelipeol ütles Järvamaa rahvakultuurispetsialist Külliki Aasa rahvakultuuri keskuse tänukirja edasi andes, et kultuur ei ole ainuüksi tants, pillimäng ja laul, vaid elulaad. Ta lisas, et Imaverel on olemas omapära. Igas paigas on inimestel välja kujunenud oma elulaad, millest saab rääkida ainulaadseid lugusid. Millised lood ja milline elulaad, seda tasub huviga jälgida, õppida, märgata ja mitte mingil juhul unustada.

Õnnela Lees
Imavere Rahvamaja kultuuritöö spetsialist

160 aastat raamatukogusid Paides

Paide, toona väikseima maakonnalinna (1847. aasta andmetel vaid 950 elanikku), foogtikohus tegi 6. septembril 1858. aastal otsuse, mis läks Eestimaa raamatukogunduse ajalukku. Selle otsusega määrati igal aastal linnakassast 25 rubla raamatukogu ülalpidamiseks. Nii loodi esimene omavalitsuse kulul tegutsev raamatukogu Eesti alal.

Pastor Hammerbecki poolt allkirjastatud teade raamatukogu asutamise ja põhimõtete kohta ilmus Eestimaa Kubermangu Teatajas 5. veebruaril 1859. aastal. Lugejatele avati raamatukogu 29. augustil, uue kalendri järgi 10. septembril. Ometi peab raamatukogu oma sünnipäeva ka 1. veebruaril. Toona esitati selleks kuupäevaks linnarahvale aruanne raamatukogu tegevuse kohta ja sel päeval valiti ka komitee, kes juhtis raamatukogu järgneval aastal.

Raamatukogu loodi selleks, et edendada ajakohast haridust linnaelanike seas. Kasutamisõiguse said ka linna lähiümbruse elanikud. Paide linna kodanik maksis raamatukogu kasutamise eest aastas ühe rubla, lugejad väljastpoolt linna kolm rubla. Raamatute laenutamine toimus kord nädalas ja kuni kolmeks nädalaks. Teoseid tuli kogusse valida nii, et need poleks liiga teadusliku sisuga, kuid siiski harivad. Romaanidest tuli välistada need, mis „ilma hinge ja südant puudutamata pakuvad meelelahutust vaid korraks“.

Raamatukogu jäi siiski oma saksameelse fondi ja linnavalitsuse saksameelse tegevuse tõttu linnaelanikele võõraks. 1881. aastal oli Paides ligi kahest tuhandest elanikust 63% eestlasi, kuid raamatukogus ei olnud ühtegi eestikeelset raamatut. Alles sajandi lõpuaastatel hakati muretsema eestikeelset kirjandust. Selleks ajaks oli Paides tegutsemas mitu seltsi. Üks neist karskusselts Idu, kes otsustas hakata koguma raha raamatukogu tarbeks. 1899. aastal trükkisid ajalehed teate, et karskusseltsile on antud luba avada raamatukogu. Esialgu oli see vaid lugemislaud ajalehtede ja ajakirjadega. 20. sajandi algul oli linnas kaks raamatukogu: Paide raamatukogu, kus ülemvõim saksa seltsil, ja Idu raamatukogu, mille ümber koondus eestikeelne elanikkond.

Linna kulud kasvasid ja kuna linnaraamatukogu oli saksa seltsi mõju all, tegi linnavalitsus otsuse lõpetada raamatukogule toetusraha maksmine 1909. aastast. Ometi ei katkenud raamatukogu tegevus. 1911. aastal loodi Paide raamatukogu selts. Lugejatele oli raamatukogu avatud iga päev, välja arvatud püha- või pidupäevad.

Ettevalmistusi linna avaliku raamatukogu loomiseks hakati tegema 1925. aastal.

Sellekohane otsus võeti vastu 1927. aastal. Paide raamatukogu selts andis uuele raamatukogule üle seni seltsile kuulunud eesti- ja venekeelsed raamatud, mis said uue Paide linna raamatukogu tuumikuks. Esimene raamat, mis kanti põhinimestikku, oli Eduard Vilde „Kogutud teosed" VII osa. Raamatukogu oli avatud kaks korda nädalas, kummalgi päeval üks tund. Kutselist raamatukoguhoidjat ei olnud, tema ülesandeid täitis linnavalitsuse sekretär. Kuigi raamatute kasutamine oli tasuta, nõuti igalt laenutatud köitelt kaks krooni kautsjoniks. Avati ka ajutine lugemislaud paari-kolme ajalehega. Paide linnavalitsus ja sakslased olid saavutanud kokkuleppe ning sakslased andisid linnavalitsusele kogu oma raamatukogu üle. Fond liideti linna avaliku raamatukoguga.

1940. aastal oli Paide linna raamatukogus 5880 köidet. Samal aastal reorganiseeriti Paide linna raamatukogu maakondlikuks keskraamatukoguks. Raamatukogus asusid tööle kutselised töötajad. Seoses karskusseltsi Idu likvideerimisega anti ka nende raamatukogu üle keskraamatukogule. Paides jätkas raamatukogu töötamist ka sõja ajal, kuid tagasihoidlikumalt. Kui jaotada raamatukogu arengulugu ajavahemikeks, siis algaks järgmine etapp 1944. aasta 1. detsembril, mil raamatukogu sai endale ruumid endises kirikukoguduse pastoraadis Lai tänav 1. Koliti välja keldriruumidest, kuhu raamatukogu oli sõjakeerises sattunud. 1940ndate aastate lõppu jääb ka lugemistoa, laste- ja rändosakonna avamine. Paide raamatukogust sai Järvamaa raamatukogude metoodiline keskus.

1940. – 1950. aastad oli kahjuks aeg, mil hävitati palju väärtkirjandust. Nii kujunes ka Paide raamatukogust tavakirjanduse kogu. Mindi üle nõukogude liidu raamatukogude tööstiilile. Raamatukogus demonstreeriti kitsasfilmiaparaadiga populaarteaduslikke filme, kuulati raadiot, mängiti malet, kabet jms. 1950. aastal loodi iseseisev lasteraamatukogu, 1965. aastal kolis raamatukogu Posti tänavale, kus oli tühjaks jäänud koolimajja. Kuuekümnendate aastate lõppu iseloomustas „individuaalne töö lugejaga".

1973. aastal elati üle järjekordne reorganiseerimisprotsess - mindi üle tsentraliseeritud töökorraldusele, s.t. linna- ja aleviraamatukogudest said keskraamatukogu filiaalid. Külaraamatukogud, olles küll iseseisvad üksused, kuulusid komplekteerimise osas ka mainitud ühtsesse süsteemi. Loodi uus osakond: komplekteerimis- ja töötlusosakond. Tekkis uus raamatukoguväline teenindusvorm ¬ehk raamatubuss, mis alustas tööd 1975. aastal ja lõpetas 1992.

1990. aastal said rajoonidest maakonnad ja vahepeal Paide rajooni raamatukogu ning Paide keskraamatukogu nime kandnud asutusele taastati Järvamaa keskraamatukogu nimi. Eesti Vabariigi taasloomine tõi töösse mitmeid uusi suundi.

1993. aastal läksid raamatukogud kohalike omavalitsuste alluvusse. See tingis jälle töö ümberkorraldamise. Keskraamatukogu sai endale maakonnaraamatukogu funktsioonid. Alates 1999. aastast tegutses raamatukogus avalik internetipunkt. 2001. aasta alguses alustas raamatukogu tööd uutes kaasaegsetes ruumides Lai tänav 33. Raamatukogu juurde loodi uus kunsti- ja muusikasaal.

2015. aastal ühines Paide linn Paide ja Roosna-Alliku vallaga. Järvamaa keskraamatukogu sai neli harukogu: Roosna-Alliku, Viisu, Sargvere ja Tarbja, mille üks teeninduspunkt asub Annas. Järvamaa keskraamatukogu koordineerib maakondlikku raamatukoguteenindust. Sama ülesanne oli keskraamatukogul ka 1973. aastal. Komplekteeritakse raamatuid kõigile maakonnas tegutsevatele raamatukogudele. Lisaks korraldatakse raamatukogutöötajate täiendkoolitusi ja tegeletakse erialase nõustamisega. Järvamaa keskraamatukogu eestvedamisel on maakonna raamatukoguhoidjad käinud õppereisidel Eesti teistes maakondades ning Soomes ja Lätis.

Raamatukoguteenus on endiselt väga oluline ning ajas muutuv ja arenev. Raamatukogu on kogukonna keskus, mis aitab inimestel orienteeruda tänapäeva infoühiskonnas. Järvamaa keskraamatukogu on suurim raamatukogu Eestimaa südames, mis aitab kaasa üldkultuurilisele arengule, lugemisharjumuse kujunemisele ja toetab elukestvat õpet.

160 aastat järjepidevust näitab, et inimeste huvi ja lugupidamine raamatute vastu ei kao.

Jane Kiristaja
Järvamaa Keskraamatukogu direktor

Elu nagu muinasjutus – täis põnevust, üllatusi ja aina uusi väljakutseid

Järva maakonna iidses vabakülas Veteperes, A. H. Tammsaare kuulsaks kirjutatud Albu kandis, elab väikest kasvu särtsakas naine, kes pole oma kodukandist kaugemale kippunud. Või kui, siis vaid selleks, et kõrgkoolis tarkust taga nõuda ja uute oskustega koju tagasi pöörduda. Erakordne on lugu seetõttu, et Järvamaalt ikka enamasti minnakse. Tulemist või jäämist on oluliselt vähem. Noored tavatsevad küsida: „Mis siin teha on?“ Kaja Kraav tegevuse puuduse üle ei kurda, vastupidi.

„Mul siin tegevust jagub!“ kirjutab Kaja kirju saates sõnumite lõppu. Kaja on Järva maakonna folkloorikuraator ja mitmete folklooriringide juhendaja. Enamik folklooriga seotud ettevõtmistest maakonnas toimuvad tema eestvedamisel.

Miks ja millal hakkasid huvi tundma rahvapärimuse ja pärimuskultuuri vastu? Miks oled huvitatud osalemisest suurprojektides „Hakkame santima!“ ja Baltica?

Olen selle põlvkonna laps, kes sai vanu rahvalaule lauda vanaemaga pliidisuu ees videvikutundi pidades. Kooli läksin lauluga suurest Marist ja pisikesest Peetrist. Küllap sealt pisik pärit on. Viljandi kultuurikoolis õppides jagasid seda Mikk Sarv ja Ene Lukka-Jegikjan. Kuskil alateadvuses on huvi alati olnud. Eesti muusikaõpetajate täiendkoolitusel muusikaõpetaja kutset omandades tegin lõputöö teemal „Trükis ilmunud regivärsiline rahvalaul Järva-Madise kihelkonnas“. Käisin mitmel väikekandle ning karmoška koolitusel ja teistel rahvamuusikakoolitustel. Kõike õpitut hakkasin kohe praktiseerima kooliõpilastega kui ka täiskasvanutega, kes aga huvi üles näitas. Tänaseks ongi juba viis aastat tegutsenud Ärmoonikud ehk naised, kes armastavad karmoškamängu. Täiskasvanud väikekandlemängijad Simmeldajad on koos käinud neli aastat. Õppisime ära Pillipeo repertuaari ja käisime suvel Tallinnas rahvamuusikapeol. Kolmas hooaeg algas Meite lapse pillitoal, kus mängivad lapsed vanuses 6 kuni 16 aastat rahvapillidele lisaks ka kitarri ja ukulelet. Enamasti esineme ikka oma kogukonna rõõmuks. Kui mõned uued tantsulood õpitud, toimub kindlasti tantsutuba, et õpitut kohe praktiseerida. Meil on väga vahva tantsuõpetaja Kersti Liivak, kes kohe kampa lööb ja tantse õpetama tuleb.

Baltical osalemisest unistasin juba väga ammu. Viimaks sai see teoks 2016. aastal, kui korraldasin Veteperes Vargamäel, Järvamaa kultuurihiie kiigeplatsil folkloorifestivali Baltica Järvamaa eelpeo. Appi korraldama tuli Järvamaal tegutsev naiste regilaulupunt Regirakuke, mille koosseisu ka ise kuulun. 2019. aastal korraldasin eelpeo Albu rahvamajas. Seekord saime osaleda ka Tallinnas toimuval festivalil. See oli väga tore kogemus. Andsime kõigi oma suurte ja väikeste rahvamuusikutega kontserdi festivali pealaval. Nüüd on soov minna järgmisel aastal Balticale Leetu.

„Hakkame santima!“ kampaania etteotsa sattusin juhuse läbi. Järvamaal pole väga palju folklooriga tegelejaid. Võtsin vastu ettepaneku teha huvilistele ja teel olevatele mardisantidele üks vahva mardisimman. Kui aru sain, et vean eest tervet liikumist Järvamaal, olin asjas juba täiesti sees ja nautisin protsessi. Sellel aastal tulevad kadrisandid, kadrikoolitused, uued kavad jne.

Elu nagu muinasjutus. Pildil Kaja Kraav. Foto: Helje Mets

Töötad Albu põhikoolis muusikaõpetajana ja juhendad mudilas- ning lastekoori. Lisaks oled Albu segakoori Sink-Sale-Proo dirigent. Õpilaste ja elanike arv tervikuna Albu kandis eriti suur ei ole, seetõttu on iga laulja nö arvel. Kuidas sa motiveerid lapsi ja täiskasvanuid kooriproovis osalema?

Ongi väga raske. Eriti laulupeoaastal. Appi tulevad rahvamuusikast inspireeritud tegevused, kus tegemise rõõm jääb alles. Olen ise rahvalaule ja ka muud repertuaari koorile seadnud. Just selliselt, et ikka minu lauljatele jõukohane. Motiveerivad laululaagrid ja ühised väljasõidud.

Lisaks muusikale meeldib sulle ka tantsida. Oled Aravete naisrühma Sebijad liige. Kuidas rahvatantsu juurde jõudsid ning mida tantsimine sulle annab?

Siin peab jälle meenutama Viljandi kultuurikooli aegu. Õppisin lisaerialana küll koorijuhtimist, aga kõik pidid käima ka eesti rahvatantsu tunnis. Sellel ajal alustas noore tantsuõpetajana tänavuse tantsupeo üldjuht Vaike Rajaste, kes komplekteeris soovijatest neiduderühma, kellega üle-eestilisel koolinoorte peol käisime. Kui noore kultuuritöötajana kodukohta tagasi tulin, otsisin kokku kõik vanad sõbrad, kutsusin naabrite juurest õpetajaks Järvamaa legendaarse tantsuõpetaja Ellen Krooni ja segarühm sai alguse. Tänases Kakerdaja rühmas tantsisin vahelduva eduga 2016.

aastani. Abikaasa põlvehäda tõttu pidime lõpuks koostantsimisest loobuma. Minul ei olnud tantsuhoog veel raugenud ja nii Aravete naistega liitusingi. Naudin tantsimist väga, see on suur puhkus. Pealegi üks väheseid kohti, kus ma ise midagi ei õpeta, vaid lasen ennast õpetada.

2019. aasta oli laulu- ja tantsupeo juubeliaasta. Peol oli tähenduslik pealkiri „Minu arm". Korraga toimus rahvamuusika-, tantsu- ja laulupidu. Osalesid tantsija, dirigendi- ja pillimängijana kõigil kolmel peol. See vajas põhjalikku ettevalmistust ja ülevaatuste läbimist. On see kõik ka sinu jaoks kokku võetav sõnadega „Minu arm"?

Päris kindlasti on! Muidu ma seda teha ei jõuaks. Olen väga õnnelik inimene, mul käivad töö ja hobi ikka käsikäes. Rahvamuusikapeole pääsesime kandlemängijate ansambliga Simmeldajad. Tantsupeost võtsin osa tantsijana Järva-Jaani naisrühmas Tuttuued Naised. Dirigendina viisin läbi tiheda sõela laulupeole Albu põhikooli mudilas- ja lastekoori ning Albu segakoori Sink-Sale-Proo.

Tean, et oled ka vanaema. Kuidas peaks lapsi õpetama lugu pidama meie oma pärimuskultuurist? On see tänapäeval keeruline? On see oluline?

Kõik oleneb lastetoast. Mina käisin oma lastega marti ja katri jooksmas. Nüüd käivad nemad oma lastega. Minu lapsed elavad üks ühes, teine teises Eesti otsas, aga kui külla tulevad, siis lapselapsed otsivad juba ise pillid välja. Oleme teinud nendega isegi ühe ühise kava ja Pärnus soome-ugri toidukultuuri seltsis esinenud. Sellel aastal käisin koos vanema tütre tütardega katri jooksmas.

Kui kodudes hinnatakse pärimuskultuuri, on õpetajal koolis lapsega väga kerge edasi tegeleda. Lapsed on väga avatud. Ega pärimuskultuuri peagi käsitlema kui midagi väga vana ja väga ammust. Kui see siduda tänase, neid kõnetava maailmaga, meeldib see lastele väga. See on loominguline tegevus, arendab musikaalsust, iga laps saab sellega hakkama.

Küsis Külliki Aasa
Rahvakultuuri Keskuse Järvamaa rahvakultuurispetsialist

Laulupeo tuli jõudis Martnasse. Foto: Urmas Lauri

LÄÄNEMAA

Läänemaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

MAIRI GROSSFELDT	südamega tehtud noorte kultuuri- ja tantsuelu edendamise eest

Elutööpreemia

VILLU BAUMANN	pikaajalise panuse eest käsitöö- ja tehnoloogiavaldkonna õpetaja ja mentorina

Aastapreemiad

HELI REICHARDT	lasteraamatu „Liisu, Leenu ja Kuuks“ koostamise ja väljaandmise eest
SA HAAPSALU JA LÄÄNEMAA MUUSEUMID	renoveeritud Haapsalu piiskopilinnuse püsiekspositsiooni loomise eest
TIIU RANDMANN-MIHKLA	installatsiooni-, foto- ja maalinäituse ning raamatu „Sprotid õlis“ koostamise eest
TALHARPA DUO: MARJU TAMM JA YNGVE ROSENBLAD	eestirootsi kultuurielu hoidmise, edasikandmise ja edendamise eest
ÜLLA PARAS	raamatu „Haapsalu. Aeg. Inimesed“ koostamise eest

Tunnustuspreemiad

DANGUOLE TAMBERG	muusikaelu edendamise eest
ELERI-KRISTEL KUIMET	koorilaulutraditsioonide hoidmise ja arendamise eest
HAAPSALU KUNSTIKLUBI	kohaliku kunstielu elavdamise ja näituste korraldamise eest
KALLI PETS	Läänemaa kultuuriruumi eripära säilitamise ja kaitsmise eest
KARIN MÄGI	pühendunud töö eest Läänemaa kultuuripärandi hoidmisel ja tutvustamisel
SILJA SILVER	kohaliku kultuuriloo ja kultuuripärandi hoidmise eest
TIA-HELINA KAUKES	muusikaelu edendamise eest

Heljo Talmeti nimeline rahvatantsupreemia

EHA TOOMSAR	rahvatantsu edendamise eest Läänemaal

Läänemaa sädeinimene

MALLE HOKKONEN	kogukonna elu edendamise eest Vormsil

Läänemaa sädemete säde

HILJA TAMM	kauaaegne rahvatantsujuht, kogukonnaelu edendaja

Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu hõbemärk

MIRJE SIMS	pikaajalise silmapaistva tegevus eest käsitöövaldkonna ülesehitamisel ja edasiarendamisel

Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA, Eesti Kooriühingu ja Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi aumärk (kodarraha)

MARJU VIITMAA	pühendumise eest laulu- ja tantsupidude väärtuste hoidmisel ja edasikandmisel

Kadri Kelner: „Laulukoor on sama äge kui jalgpall!“

Haapsalu poistekoor ületas end, õppides ära ühendkooride repertuaari, et saaks koos tuhandete lauljatega osaleda laulupeo uhkes finaalis.

Haapsalu poistekoori dirigendi Kadri Kelneri sõnul on koorilaul parem kui jalgpall. „Koorilaulus ei ole võimalik kaotada, saab ainult võita,“ ütles ta.

„Meie kooris laulavad kõige tavalisemad ja toredamad Haapsalu poisid, kes käivad lisaks ka trennis, nagu poisid ikka. Ja umbes pooled neist käivad muusikakoolis ka.“

Enne laulupeole sõitmist oli osa poisse hoopis jalgpallilaagris, sest laulud olid selged, koorijuhtidele ette lauldud. Kelneri sõnul on Haapsalu poistekooril praegu eriti head ajad, sest sama koosseis on saanud üsna pikalt koos laulda. „Tavaliselt on nii, et kui poistekooriga hooaega alustad, siis ei tea, millise koosseisuga lõpetad. Igal juhul ei õnnestu järgmist hooaega täpselt sama seltskonnaga alustada.“

Põhjus on proosaline. „Mõni poiss, kes on kevadel teinud imeilusat heledat häält, tuleb paari kuu pärast ja ütleb „tere“ mitu tooni madalamalt,“ selgitas Kelner. Jutt käib häälemurdest. See on üks eripäradest, mis iga poistekooriga kaasas käib ja seepärast poiste juhendamine näiteks täiskasvanute laulukooriga võrreldes ettearvamatumaks teeb. Kui tavaliselt tähendab häälemurre, et vähemalt poistekooriga on asi ühel pool, siis sel hooajal läks teisiti.

„Tavaliselt murrab häält üks poiss korraga, mullu aga kolm, mis oli tõeline vedamine, sest sain uue häälerühma juurde teha. Panin need poisid bassi laulma ja meil on nüüd kolmehäälne koor,“ teatas Kelner. Koorijuht on selle üle väga õnnelik. „Madalad meeshääled annavad koorile nii palju värvi juurde. Basse on nüüd kokku neli. Haapsalu poistekoori kohta ongi öeldud, et see on väike koor, mis kõlab suurelt.

Kelneri kõrvadele kõlab selline hinnang muusikana. „Kui meil olid laulupeo eelproovid ja ettelaulmised, saime Hirvo Survalt ja Lydia Rahula käest kõvasti kiita. Bassirühm tegi laulupeoks valmistumise keerulisemaks, aga samas huvitavamaks. Et veel vinti peale keerata, otsustas Kelner, et seekord õpitakse ära ka ühendkooride laulud, et saaks finaalis laulukaare all kõigi kooridega koos laulda. „See ei olnud poistekooridele kohustuslik ja neid, kes selle ette võtsid, oli väga vähe. Läänemaalt olime meie ainukesed. Aga koos ühendkooriga laulukaare all laulda - need ongi need hetked, kus tuleb laulupeo imelisus kõige kirkamalt esile.

Kui ta otsuse poistele teatavaks tegi, olid nood kohe päri: muidugi õpime need laulud ära! Samamoodi oli laulupeole minekuga - muidugi läheme! Ja muidugi

pääseme sellest tihedast kontrollsõelast läbi! „Meil on kõik koosseisud alati olnud hästi tublid - oleme alati olnud esimese kategooria koor“.

Ühendkooride repertuaari õppimine polnud lihtne, aga vaev saab ühes laulmisest tekkinud emotsioonidega kuhjaga tasutud. Noorim poiss kooris on seitsmeaastane, vanim 15aastane. See on Kelneri sõnul ka kõige suurema vanusevahega koosseis, kes on tema käe all koos käinud. „Aga see ei sega, sest suuremad aitavad väiksematel sisse elada ja võtavad nad oma hoole alla.“

Kuna Kelner kasvas ise üles oma tädipoegade seltsis ning ronis koos nendega mööda puid ja kraave, mõistab ta poiste hingeelu suurepäraselt. „Poistel ei tohi kooriproovis kunagi igav hakata,“ sõnastas ta kõige tähtsama reegli. Seda enam, et osa neist tuleb kooriproovi otse trennist, jalgpallipõlvikudki veel jalas, ega pruugi olla veel hingegi tõmmanud. Pealegi nõuab enda jalgpalliväljakult muusikaklassi ümber häälestamine oma osa.

Kuid üks element on täpselt sama - mõlemad nõuavad meeskonnatööd. „Üksteisega arvestada, üksteist kuulata ja jälgida - kummalgi pool ilma selleta ei saa. Selles mõttes on kooris laulmine jalgpalliga väga sarnane ja väga kasvatuslik, eriti just noortele meestele, kellest igaühel on ju oma idee sellest, kuidas asjad peaksid käima.“ Poiste- ja meestelauluga on Kelneri sõnul kurb, et iga aastaga jääb poiste- ja meeskoore aina vähemaks. „Nagu Hirvo Surva on öelnud: on oht, et mehed alustasid selle peoga ja naised lõpetavad,“ nentis Kelner.

Põhjus on nukker. “Eesti mehelt nõutakse liiga palju. Ühiskonnas on ootused meestele üsna kõrged ja neil lihtsalt ei ole enam jõudu ja jaksu pärast tööd veel laulma minna. Poistega on sama lugu - ei saa ju vanematele pahaks panna, et esimeses järjekorras mõeldakse ikkagi, et poiss peab olema tugev ja treenitud. Trennide vahele kooritundi pressida võib olla keeruline“. Aga noormehed, kes muusikaga tegelevad, on emotsionaalselt intelligentsemad ja empaatilisemad ning nende käes läheb kõik kuidagi paremini. Koorilauluga kasvõi mõnda aega tegelenud noormees mõistab ka ülikonda kanda ja sirgelt seista. „Nendel noormeestel on see teatav hoiak, mille tunneb alati ära,“ kiitis Kelner.

Lemmi Kann
ajaleht Lääne Elu ajakirjanik

Läki tantsule: 10 aastat inimesekasvatust

Ulrika Graubergi sõnul on need kümme aastat lennanud märkamatult ja kiiresti. „Aga algus on mul väga selgelt meeles. Oli suvine augustiõhtu. Ühe täiskasvanute rühma Lustlik õhtusel piknikul tulid minu juurde kaks noort tantsijat, selle rühma tantsijate lapsed. Nad ütlesid, et nad tahavad Wiedemanni gümnaasiumis noorte segarühma teha ja kas mina olen nõus nende juhendajaks hakkama. Mul polnud sel ajal ühtegi mõtet olnud, et ma võiksin laste või noortega segarühma teha. Aga ma ütlesin neile, et ajage kokku 16 tantsijat- kaheksa paari- ja hakkame tegema," meenutab Grauberg.

Paljud neist noortest polnud varem ühtegi tantsusammu teinud. „Esimene proov oli hirmuäratav," tunnistab Grauberg tagantjärele. Just tol suvel, 2009. aastal oli toimunud Ülo Luhti lavastatud tantsupidu, mis kandis nime „Meri". „See oli pidude pidu. Selle peo kunstilist taset ei ole minu meelest mitte keegi suutnud ületada ega korrata," märgib Grauberg. „Ilmselt oli see ka põhjuseks, miks Lustlikuga sellel tantsupeol kaasas olnud noored ka ise tantsima tahtsid hakata."

2011. aastal oli tulemas noorte tantsupidu „Maa ja ilm". „Sinna me siis tüürisimegi," sedastab Grauberg. Kuidas need kaks gümnaasiumipiigat - praeguse nimega Sarah Vahtra ja Rutt Olenko - suutsid tüdrukutele lisaks leida ja ära rääkida kaheksa koolivenda, ei tea Grauberg siiani. Igal juhul tuli tal alustuseks hakata õpetama noortele kõndimist, sest nad tegid seda täiesti valesti. „Pilt oli kohutav! Aga ma olin lubanud. Ja mina ei astu tagasi. Mitte kunagi," muigab Grauberg. „Nemad ei astunud ka tagasi. Neil oli mingi meeletu energia. Nad olid heas mõttes hullud. Ja tantsupeole me pääsesime. Tantsisime esireas, kuhu iga kollektiiv ei pääse."

Järgmisele tantsupeole aastal 2014 läks Läki tantsule nime all murule juba kolm koosseisu. Praeguseks on Läki tantsule katuse all seitse rühma. Sest iga järgnev põlvkond tahab ka tantsida. Päris esimene Läki tantsule koosseis on praeguseks mööda ilma laiali lennanud. Noorterühmad elavadki kolmeaastase tsükli rütmis - kui gümnaasium läbi, tuleb edasi minna ja nende asemele astuvad uued noored. Juhendaja jaoks algab siis iga kord kõik otsast peale.

Esimesed viis aastat oli Graubergi kõrval teiseks juhendajaks Malle Õiglas, kellega koos peeti maha ka Läki tantsule esimene suurem tähtpäev - 5. sünnipäeva kontsert. Praegu on Graubergil kaks abilist, sest inimvõimetel on piirid. Pealegi on tema sõnul alati hea, kui keegi kriitilisem pilguga kõrval on.

„Üks minu abilistest on, nagu ma alati ütlen, minu süda, hing, mõistus ja parem

Läki tantsule juubelikontsert. Foto: Tiiu Kammiste

käsi - minu tütar Grete Grauberg. Enne eelmist tantsupidu kutsusime appi ka Anne Kübarsepa, kelle käe all on Läki tantsule kaks pererühma“, seletab Grauberg. Grete Grauberg ütleb Kübarsepa kohta, et ta on tantsulastele nagu teine ema. „Üksi ei oleks jõudnud ja ei tahaks ka - meil on suurepärane klapp!“ Olgu öeldud, et kõik Läki tantsule rühmad pääsesid sellesuvisele tantsupeole. „See oli meeletu töö muidugi,“ märgib Ulrika Grauberg. Heasse õnne ja sellesse, et alati lähebki hästi, kui tantsud on ära õpitud, Grauberg ei usus. „Muidugi läks meil hästi, aga hästi läheb ainult siis, kui taod kogu aeg rauda nii, et see on nii kuum, kui üldse saab olla,“ märkis Grauberg. Sellele peab aga eelnema kõigi tantsijate sisedialoog: kas ma päriselt tahan tantsupeole pääseda ja olen valmis selle nimel pagana kõvasti pingutama ja loobuma ehk nii mõnestki mõnusast jõudehetkest? Sest poole sõidu pealt rongilt maha hüppamine tähendab kogu rühma altvedamist.

Läki tantsule liikmed on otsustanud, et nad tahavad seda kõike saada - festivalidel esinemist ja ühist tantsimist kogu Eestimaa rahvale. „Mina saan neile lubada ainult seda, et Läki tantsule nimi tähendab kvaliteeti. Ülejäänu teevad tantsijad,“ lisab

Grauberg. Muidugi on aastate jooksul olnud ka neid, kes ühel hetkel loobuvad. „Sellega ei ole midagi valesti. See on elu." Rahvatantsu võibki Graubergi sõnul ilma igasuguse kahtluseta nimetada elustiiliks. Osale see sobib, paljudele mitte. Aastad rahvatantsu muudab inimesi isiksustena ikka väga palju. Graubergi sõnul on imeline kõrvalt jälgida, kuidas muutuvad näiteks poisid ja mehed, kes on juba mõnda ega rahvatantsutrennis käinud. „Kuidas ta oskab oma partnerit hoida, teda sülle võtta, teda ees uksest sisse ja välja lasta. Sest mida rahvatantsus tegelikult õpetab meheks ja naiseks olemise rolli."

Grete Grauberg kinnitab, et rahvatants mõjutab inimeste elu ja olemust väga suurel määral. Kõrvaltvaataja ei pruugi selle peale mõelda ega tullagi. „Muutub kõik, alustades sellest, kuidas me kõik üksteisega arvestame. See algab pisiasjadest, mis kasvab üksteise austamiseks." Läki tantsule ei saaks eksisteeridagi, kui tantsijad üksteise suhtes tähelepanelikud ja abivalmis poleks. Läki tantsule on täielikult meeskonnatöö ja see on loomulik, et vanemad olijad aitavad nooremaid, kes alguses ei oska. Mina arvan, et Läki tantsule number üks missioon ongi kasvatada inimesi ja alles number kaks on panna nad tantsima," ütleb Ulrika Grauberg. „Rahvatants on väga nõudlik ja täpne, kui tahta seda tõesti hästi ja ilusti teha. Eesti rahvatants ei ole tehniliselt teps mitte nii lihtne, kui ehk arvatakse. „Tuljaku" ja hüpleva polka korralikult ära tantsimine on ikka väga keeruline ja ka füüsiliselt raske," kinnitab ta.

Grete Grauberg juhendab Läki tantsule lasterühmi ja käib emal abiks noorte ning täiskasvanute rühmi lihvimas. „Grete on treenerina palju nõudlikum kui mina, kuigi tundub, et see pole võimalik. Aga on küll. Mina näen üldpilti, tema näeb puid metsas. Kui minu jaoks tundub trennis kõik juba hea ja olen täitsa õnnelik, lähevad Grete silmad suureks ja siis hakkab tulema: see detail ja too käsi," muigab Grauberg. „Meie tandem täiendab teineteist selles mõttes suurepäraselt."

Grete Graubergil on enda sõnul väga vedanud, sest lasterühmades on palju selliseid, kes alustasid juba lasteaias. „Me oleme viis aastat koos ja kokku kasvanud ning vahel ei pea ma enam lausetki lõpetama, kui nad juba saavad aru, mida tahan öelda."

Salamisi loodab Grete, et see tohutu potentsiaaliga kooslus tantsiks end gümnaasiumisse välja. „Kui head tantsijad nad siis juba on! Nad on selleks ajaks saanud väga tugeva koolituse, mis annab võimaluse valida mistahes tantse, sest mitte miski ei ole siis enam raske. Nendest lastest võivad ühel päeval tulla järgmised eesti rahvatantsu tipptegijad!"

See tulevane hetk ja paljud teised suuremad ja väiksemad imelised hetked, mis sünnivad esinemistel või trenniski, on Graubergide sõnul liikumapanev jõud, mis käivitab nii neid juhendajatena kui ka kõiki Läki tantsule tantsijaid. „Need väikesed imed tekivad täiesti kummalisel viisil. See ei ole lihtsalt tehniliselt väga hästi sooritatud tants. See on hetk, kui tundub, et ümberringi jääb kõik seisma, isegi õhk, ja on ainult tants. Täielik sünergia. Hea energia. Seda ei saa seletada. Seda saab ainult tajuda. Ja seda ei saa mitte millegagi mõõta. Vot sellised hetki ma kogun. Ja nende hetkede pärast Läki tantsule tantsijad ka teevad seda, mida nad teevad. Iga selline hetk muudab inimest," ütleb Ulrika Grauberg.

Lemmi Kann
ajaleht Lääne Elu ajakirjanik

Risti lastekoor - imelapsed, kes teevad imeasju

Neljapäeva hommik Ristil on vihmane, kooli ümber valitseb vaikus. Kell on pool kümme. Risti kooli muusikaõpetaja Ivi Küla on lapsed keset suurt suve kokku kutsunud, aga kedagi pole näha. Kas keegi ei tulnudki? Lukk ragiseb, koolimaja uks läheb lahti ja Küla pistab pea ukse vahelt välja. Ennäe - lapsed on juba varakult kohal, istuvad viksilt klassis. „No nii, palju teid, tibupoegi siis on," ütleb Küla rõõmsalt ja hakkab lapsi üle lugema. Kõige nooremad kaheksateistkümnest laululapsest lõpetasid kevadel kolmanda klassi, kõige vanemad üheksanda. „Täna ei ole nii, et laulame ja alles siis sööme kommi," ütleb Küla ja laseb maiusekoti ringi käima. Täna on kõik teisiti - alguses magus, siis peoasjad ja lõpuks lauldakse. Laulupeoni on jäänud veidi üle nädala. „Kas te mäletate, kuidas see kõik algas?" küsib Küla ja vastab ise: „Läinud sügisel, kui pidime end peole registreerima."

Selleks formeerus Risti koor ümber - mudilaskoorist sai lastekoor. „Mäletad sa, Mariliis, kuidas sa tulid ja ütlesid, et lähme lastekoorina?“ küsib Küla. Tüdruk raputab pead. Kerge see muutus ei olnud. Seni kahehäälselt laulnud koor pidi ühtäkki hakkama laulma kolmehäälselt. Ühendkoori laulud olid tõsised, mitte lustakad lastelaulud nagu seni, ja rasked ära õppida. Kõik, kes sügisel alustasid, vastu ei pidanud.

Kui üks kolmest allesjäänud vaprast poisist tahtis samuti alla anda, mobiliseerus pool Ristit teda ümber veenma ja veenis ka. Peo repertuaarist üheksa laulu olid uued: kui mõni oligi teada, oli seade teistsugune. Vaid kümnes – hümn – oli õpitud viis.

„Ütlesin kohe alguses, et mina saan tööd teha siis, kui ma ei pea kedagi keelama“, meenutab Küla. Nii oli. Ka sel päeval on lapsed hiirvait ja kuulavad tähelepanelikult. Eks dirigendi vaatamine ole üks suur arvestamine. Kooris käimine õpetab teistega arvestama ka muudes olukordades ja annab oskuse oma tunded kõrvale jätta. „Mul on nii hea meel, et me tegime selle ära, pääsesime peole,“ ütleb Küla ja jagab laiali lastekooride laulikud – juhuks kui keegi tahab korrata või lugeda dirigentide kohta. „Mõistlik oleks teada, kes teid laulukaare all juhatab,“ ütleb Küla ja nimetab laulud, mis pole küll repertuaaris, aga neid võiks korrata, sest lisapalana võib neid tarvis tulla.

Peosõel oli tihe, repertuaar tõsine pähkel. „Võibolla kõige raskem oli „Koit“ - tuttav laul, aga täiesti uues seades“, ütleb Risti lastekoori liige Annett Arula. Mariliis Koplik on temaga nõus. Kõige rohkem meeldib tüdrukutele Pärt Uusbergi „Igaviku tuules“. Kui palun Külal arvata, mis on tema arvates laste lemmik, ütleb ta mõtlemata, et „Igaviku tuules“ - seda olevat nad kohe algusest peale armastanud. Kõige raskemaks aga oleks õpetaja Mihkel Lüdigi „Koit“ asemel pakkunud hoopis Rasmus Puuri laulu „Maa, mida armastan“.

„Seal on igas taktis ise taktimõõt,“ ütleb Küla. „Mõtlesin, kuidas ma selle küll selgeks saan.“ Tüdrukutele õpetaja Küla meeldib - räägib palju ja huvitavaid lugusid, on lõbus ja proovides ei jokuta. Küla on Ristil muusikat õpetanud 11 aastat, ise on ta laulnud kuulsas Ellerheina kooris. Ristil on ta igal aastal korraldanud kooli lauluvõistluse. Risti lapsed on laululapsed, nii et laulupidu iseenesest pole uus ega võõras. Mudilaskoorina on peol käidud kolm korda. Lastekoorina on tõepoolest esimene kord.

„Meil on terve aasta olnud see hüüdlause, et liigume loogeldes laulupeo poole,“ ütleb Küla. Aastaga on lapsed lauludesse sisse kasvanud – lastekoorilaulud tundusid

neile alguses igavad, enam mitte, mis alguses oli tüütu, tundub nüüd väga ilus. Lastele (õpetajale muidugi ka) tähendas laulupeoaasta topeltkoormust – kahe tunni asemel nädalas neli tundi proovi, aga kõik on nõus, et asi oli seda väärt. „Ärasõit on reedel kell 7.45 kooli eest," alustab Küla instrueerimist. „Öö d oleme Lasnamäe koolis, lauluväljakule saab jalgsi – üle kanali ja hopsti," jätkab Küla. Mis kell rongkäik liikuma saab, seda õpetaja veel ei tea. „Pärast rongkäiku ei jää keegi torni alla troppi," manitseb ta.

Järgmine punkt: riietus ja vihm, laulupeoliste nuhtlus. „Kõige tähtsam on päeva alustada kuiva jalaga. Kui vihma kallab, panete kummikud jalga. Kilemantel või keep. Kõige ilusam on läbipaistev, ei varja rahvariideid ära. Aga kui vihma sajab, paned kasvõi roosa," ütleb õpetaja. Magamiseks madrats. „Kas madrats mahub bussi?!" muretsetakse. Õhkmadrats mahub. Matt mahub. Aga tavaline madrats? „Mina ei tea, kuidas see bussi mahub", kahtleb Küla. Võiks ikka olla matkavariant. Magamisriided. Vahetusjalatsid. „Et te ei traaviks mul, liiv taga. Ega seal koristata," teab õpetaja.

Peol tuleb kanda tumedaid kinniseid ja otse loomulikult sissekäidud kingi. Kindlasti peab olema kaasas peakate ja see peab olema peas, kui päike paistab. „Kord võtsin terve kotitäie varupeakatteid kaasa, aga ikka sai üks tüdruk päikesepiste," hoiatab Küla.

Järgmine juhis - hoolitse, et sa ei oleks näljane, sest näljane laps on tige. Kartulikrõpsudega Küla end turgutada ei luba - need ei toida ja haisevad. Taskuraha võib olla, aga Küla kinnitab, et ellu jääb laps ka ilma ühegi sendita. Nõuanded liikumiseks kõlavad juba üsna hirmuäratavalt, nagu mindaks laulupeo asemel mingisse senitundmata ja ohtlikku paika. Ütle, kuhu lähed, ja kui lähed, siis ära mine üksi! „Ja ära looda, et sa helistad mulle ja teatad, et oled kadunud. Seal massi sees ei pruugi levi olla," hoiatab Küla.

Kõige tähtsam aga on kaasa võtta rahu ja kannatlik meel. „Ega sellega meie lastel probleeme ole", ütleb Küla hiljem. Risti lapsed on Küla jaoks imelapsed, kellega saab teha imeasju. Ja imesid jätkub. Üksnes laulupeole pääsemistest juba piisaks. „Kas oli hirm ka, et ei pääsegi peole?" küsin tüdrukutelt. „Väike hirm oli, aga suurt mitte," ütleb Arula. „Me oleme alati saanud!" lisab Koplik. Klassist hakkab kostma „Ärkamise aeg" – puhas ja ilus.

Kaie Ilves
ajaleht Lääne Elu ajakirjanik

Tuli see südamed ühendab. Foto: Jaanus Lekk

LÄÄNE-VIRUMAA

Lääne-Virumaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

URVE TINNURI	Virumaa üks viljakamaid kirjanikke, kelle loomingust on rõõmu ja uhkust tundnud paljud

Elutööpreemia

PILVI LEPIKSOO	viiskümmend aastat oma elust pühendanud Lääne-Virumaa kultuurile

Aastapreemiad

ENE HEIDE	Kadrina valla raamatukogu direktor, Kadrina valla kultuurielu elavdamise eest
DMITRI HARTŠENKO	koreograaf, Lääne-Virumaa balletielu arendamise eest

Tunnustuspreemiad

preemia Elurõõm

TENO KONGI	puhkpillimängijate järelkasvu koolitamise eest

preemia Looming

NOORTETEATER „JABLOKO“ MTÜ	festivali „Popolam/Pooleks” korraldamise ja eduka esinemise eest

preemia Maa Sool

HANNO TAMM	koduloo uurimise eest

Lääne-Viru maakonna kuldne vapimärk

RIHO HÜTT	panuse eest maakonna kultuurivaldkonna arengusse
TÕNU PAJU	panuse eest maakonna majanduse, kultuuri ning spordi arengusse

Oh laula ja hõiska, ah ketra ja luuleta!

Ehkki rahvalaul ütleb, et suu laulab ja süda muretseb, on koorilaul teinud tihtipeale hoopis rinna rõõmsaks ja meele helgeks, rahvalaulude seast võib aga leida viguriga tekste ning naabritelt laenatut.

Päeva paistel pärna vilus istus neiu mure sies.
Punus krantsi, mis nii ilus, kokku ruosililledest.
Taevast tõusid udupilved, päike oli vieremas,
neiu oma lillekrantsi oli nuttes valmistand.

Nõnda laulis vana pärimuslugu aastal 1961 Eesti kirjandusmuuseumi kogujale Simuna kihelkonna Suur-Rakke mees Villem Viirmann.

Kadrinas, kus koorilaul olnud au sees enam kui 100 aastat ning rahvalaule lauldud muistsest põlvest peale, kõneldi laulupidude 150aastase ajaloo käsitlusest ja sellest, mis on jäänud jälgedesse – kaante vahele ja plaatidele koondatud Virumaa lauludest ja lugudest.

Kaks säravat uurijat ja kõnelejat – muusikaloolane Alo Põldmäe ja folklorist Ingrid Rüütel – võtsid Kadrinas Viru instituudi ja Neeruti seltsi ühisel konverentsil luubi alla laulupidude ajalookäsitluse ja virulaste 20. sajandi alguskümnete lauluvara.

Laulupeod: koorilaulust ooperini

„Isa kirjutas mõned raamatud laulupeost," ütles Kadrinast pärit Alo Põldmäe oma isa Rudolf Põldmäe monograafilisele uurimusele „Esimene Eesti üldlaulupidu 1869" aastast 1969 ja selle 1976. aastal ilmunud järjele „Kaks laulupidu 1879–1880" osutades.

„Isa Rudolf Põldmäe elas Tartus, töötas kirjandusmuuseumis ning puutus kogu aeg kokku ajalooliste kirjandustegelastega. Tema põhiliseks uurimisobjektiks oli Carl Robert Jakobson ja ka Jakob Hurt. Ema, kelle loominguline nimi oli Aino Undla-Põldmäe, uuris Koidulat," sõnas muusikaloolane Alo Põldmäe, kelle lapsepõlves kuulus hommikukohvi juurde ema ja isa arutelu Koidula, Jakobsoni, Hurda, Jannseni üle. „Nad vaidlesid: isa oli Jakobsoni kaitsja, ema oli radikaalsem ja kriitilisem, sest Jakobson astus välja esimese üldlaulupeo korraldamise vastu. Meie kodus olid laulupeoga seotud teemad kogu aeg perekondlike arutelude keskmes."

Alo Põldmäe jutustas, et isa jõudis laulupidude käsitluseni vennastekoguduse liikumise uurimise kaudu. „Ta leidis, et vennastekoguduse liikumine on väga oluliselt edendanud eesti kooriliikumist ja muusikategevust 18. sajandi lõpust alates," nimetas ta meie laulupeoliikumise põhilist tõukejõudu.

„Isa kirjutas raamatu eessõnas, et tema käsitlus laulupeost pole ammendav, sest ta pole muusikateadlane ega kirjanik ega ajaloolane, vaid ta tundis sundi kirjutada talle Jakobsoni ja Hurda uurimisega kätte tulnud teemal," selgitas muusikaloolane. „Ta rõhutab, et see, kuidas sündis meie au ja uhkus esimene laulupidu, on uurimisteema paljudele teadlastele. Kahjuks ei ole uut käsitlust siiamaani ilmunud," tõdes ta ja lisas, et loodab isa soovitusi kuulda võttes väga, et keegi kirjutab uue raamatu.

„Väga palju asju on ju vaja vaadata veidike teise nurga alt. On ju Johann Voldemar Jannsen saanud nõukogude käsitlustes palju peksa, sest tegi kompromissi baltisaksa tegelastega, jättis kõrvale segakoorid, tegi valiku saksa lauludest ja võttis eeskuju saksa laulupidudest. Temast tehti patuoinas. Tegelikult on tema meie rahvuskultuuri väga suur edendaja," kõneles Põldmäe.

Alo Põldmäe ise kirjutas laulupeo 150. aastal sel teemal rea artikleid, kõneles raadiosaadetes ning pani paberile esimesest laulupeost kõneleva ooperi „Emajõe ööbikud", mida mängis Taaralinnas Tartu Uus Teater.

„Idee ooperi loomiseks pärineb mu emalt. Ta kirjutas Koidulast mononäidendi, mida on edukalt mängitud. Gustav Ernesaks kutsus ta laulupeo ettevalmistamisest kõneleva ooperi stsenaristiks. Nad hakkasidki tööd tegema, arutasid palju meie

Tartu kodus. Aastaks 1972 või 1973 oli stsenaarium peaaegu valmis, aga ooperist asja ei saanud, sest minu mäletamist mööda tekkisid kontseptuaalsed vastuolud: Ernesaks tahtis rahvalikumat käsitlust, aga ema oli akadeemilisema liini esindaja. Ilmselt sellepärast asi pooleli jäigi. Võtsin juubeli eel ema ja Ernesaksa idee ja viisin ellu. Oli kümme etendust ja tundus, et rahvale see meeldis," jutustas Alo Põldmäe.

Suvist juubelilaulupidu „Minu arm" Tallinnas kandis Põldmäe sõnul haruldane rahva ühtsuse tunnetus ning erakordselt arvukas publik oli vastastikku hooliv ja sõbralik. „See on märk sellest, et laulupidu läheb rahvale korda. See ühendab meid. Selles on folklooril ja laialdasel folkliikumisel eriline roll. Meie edu pandiks on side oma rahva loominguga," rõhutas ta.

Laul on jäänud jälgedesse

Folklorist Ingrid Rüütel saabus Kadrinasse vastse teosega „Virumaa laule ja lugusid", sarja „Mis on jäänud jälgedesse" neljanda teosega, millega kaasas plaadikogumik originaalesitustega. „Tahan sarjaga jätkata nii palju kui jõuan, saada Eestimaale tiiru peale, sest olen käinud kogumas igal pool Eestis," sõnas Rüütel.

Folklorist rääkis, et Virumaa laule on seni ilmunud trükis palju, aga ehedaid rahvalaulu helinäiteid vähe. „Siin plaatidel on 92 pala. Raamatus on nende lugude tekstid ja viisid," tutvustas ta.

Põhiline osa lauludest ja pillilugudest on kogutud kirjandusmuuseumi folkloristika välitöödel Virumaa kihelkondadest 1960., 1970. ja osalt ka 1980. aastatel. „Vana regilaul oli tol ajal aktiivsest käibest taandunud, aga perepärimusena kohati veel säilinud. Põhiline oli uuem rahvalaul, mida vanadelt inimestelt lindistasime. See oli põhiliselt käibel 20. sajandi alguses ja 19. sajandi lõpul."

Kogumiku vanemad palad on salvestatud 1930. aastatel. „Siin plaadil on hulk kõige suurema Virumaa lauliku Liina Kaskmanni laule, mis Haljala „Vanas kandles" kirjas. Tema on selle poolest huvitav, et kui paljud naislaulikud laulsid enamiku oma laule ühel-kahel viisil, siis temal on palju eri viise. Tema polnud oma laule pärinud naisesivanematelt, vaid isalt, kes oli suur laulik. Veel on eriline, et ta varieerib viisi palju laulu kestel. See materjal on muusikaliselt väga huvitav ja huvitavad on tema laulude süžeed," kõneles ta naisest, kel laulusõnad valmisid ketramise kõrval.

Ingrid Rüütel meenutas viljakat ekspeditsiooni Kadrinasse aastal 1969, kui folkloristide peatuspaik oli Kadrina kooli internaat ning lindistati palju viise, mida varem polnud üles tähendatud. Elisabet Vari laulis pulmalaule ja ristitantsulaulu, mis

tuntud Mulgimaal ja mille juured viivad Leetu. „Folklooris on vahel mõistatuslikke asju, mida ei saa päriselt dokumenteerida, kuidas need on selliselt levinud. Selliseid huvitavaid asju on tulnud välja veel 60.–70. aastatel," märkis folklorist.

Ta meenutas, et Kadrina kooli legendaarne eesti keele ja kirjanduse õpetaja Mare Sakk laulis kogujatele paar uuemat ballaadi, mis tekkisid Saksamaal 18. ja 19. sajandil ja mille kohta sakslased ütlevad, et need on pseudoballaadid: väga sentimentaalsed, kus enamasti armastajad lahutatakse ja mis lõpevad mõlema surmaga. „Tekib küsimus, miks nad meil nii populaarsed olid," lausus folklorist.

Rüütli sõnul on populaarsuse aluseks nii muinasjutuline sotsiaalne atmosfäär kui ka see, et samad olukorrad olid meil talupojaühiskonnas täpselt samuti aktuaalsed. „Minu oma vanavanaema, emaemaema Leenaga, kes on pärit Kadrina kihelkonnast Saksi külast, juhtus täpselt samasugune lugu. Ta oli juba kirikus maha hõigatud perepojaga, kellega nad teineteist armastasid ja tahtsid abielluda. Aga ehkki vanavanaema oli suurest talust, oli tal kümme õde-venda ja midagi suurt pärida ei olnud. Peigmehe vanemad leidsid pojale rikka pruudi, kel samuti oli oma peigmees ja kes toodi kohale vastu tema tahtmist. Vanemate tahtel tehti tegelikult neli noort inimest õnnetuks. Niisugused juhtumid polnud kindlasti erandlikud. Siis pole ime, et sellised sentimentaalsed armastuslaulud ja ballaadid olid Eestis väga populaarsed," rääkis Ingrid Rüütel.

Laulude seas leidub kiitus mõisasaksale talgute korraldamise eest. Pildiliselt toetab seda Theodor Gehlhaari litograafia raamatu tagakaane siseküljel. „Kui sellised toredad asjad kokku viia, annavad need eesti rahva ajaloost informatsiooni, mille peale muidu ei tulekski," sõnas rahvaluuleteadlane.

„Virumaa laule ja lugusid" on Eesti kirjandusmuuseumi ja Viru instituudi kuues ühine väljaanne. Marge Lepik Viru instituudist ütles, et koostöö, mis kaheksa-üheksa aasta eest Ingrid Rüütli juhatusel algas, on viinud sisukate folklooriuurimuslike kogumike ilmumiseni. „Meil on vaimujutud, lastemängud, laulud, veel ei ole tantse ja muinasjutte. Ma ei tea veel, mis on järgmine raamat," ütles Marge Lepik, olles veendunud väärtteoste rea jätkumises.

Inna Grünfeldt
ajaleht Virumaa Teataja ajakirjanik

Elo Üleoja – sündinud dirigendiks

Elo Üleoja viib laulupeole „Minu arm" kaheksa koori. Dirigentide dünastia esindaja rõõmustab, et kõik tema koorid laulsid kõrgele hindele. Kuidas on kulgenud Elo enda tee laulukaare all?

Elo Üleoja on laulukaare all jõudnud aste-astmelt mudilaskoorist dirigendipulti. Aastal 1972 laulis ta mudilaskooris. „Sealtpeale olen kõigil laulupidudel kas laulnud või dirigeerinud. Dirigeerimine algas veel eelmisel sajandil, aastal 1999. Siis tuli väike vahe ja aastast 2007 olen juhatanud nii noorte kui ka täiskasvanute pidudel. Neid on kokku ikka üksjagu," räägib ta.

„Tunne lauljana on olnud väga võimas," sõnab Elo Üleoja. „Kuni olin lihtsalt oma lauljate dirigent, laulsin alati laululaval kaasa. Tahtsin kogeda seda tunnet. Nüüd, laulupidude dirigendina, olen suure huviga jälginud seda kuulajana. Tegelikult on laulupidu väga äge tervikuna kuulata."

Dirigentide Ene ja Ants Üleoja tütre esimene udune peomälestus pärineb 1969. aasta juubelilaulupeost. „Olin vanematega kaasas. Mingi lapse-emotsioon on meeles, mingi tunne ... mingi vägev tunne. Edasi olin juba aktiivne osaleja," kõneleb ta. Lastekooride ees jättis tüdrukule mulje Heino Kaljuste. „Kui olin suurem, olid tipphetked seotud Gustav Ernesaksa ja Tuudur Vettikuga. Ühel peol läks kordusse „Su põhjamaa päikese kullast". Vettik juhatas – ja terve koor oli tal sõrmeotsas! See on jäänud meelde. Väga," lausub Üleoja, hääl hell.

Hiigelkoor sõrmeotsa saada on Üleoja sõnul paras nõidumine. „Käed ja sõrmed on dirigendi energia pikendus. Kui kaugele kellegi energia ulatub, on erinev. Üks ongi laulupeodirigendina vägevam kui teine. Seda ei saagi ratsionaalselt selgitada. Loomulikult tekib kooriga ka ühine väli. Energia, mis sealt vastu tuleb, on meeletu. See võtab lihtsalt jalad nõrgaks. Seda ei saa üldse millegagi võrrelda."

Elo Üleoja tunnistab, et laulupeo dirigendipulti minek on katsumus. Jutustab loo elust enesest, kui dirigent enne pulti minekut palus kolleegi: „Ole hea, laula mulle mu laulu algus ette ..." „Närv on selline. See on niisugune koht, et ... see ei ole nali," kõneleb ta tunnetest, mida laulupeo nautijad ei oska aimatagi. „See on suur näitelava. Võib tõesti juhtuda, et pilt läheb hetkeks ära."

Elo Üleoja, suur närveerija, sai üllatava kogemuse osaliseks, juhatades noortepeol ühendkoori „Ta lendab mesipuu poole". „Läksin esimest korda lauluväljakul nii proovides kui ka kontserdil dirigendipulti täiesti rahulikult. Ise ka imestasin. Laul on selline, et see ei saa mitte tulla. Seal on teised dimensioonid kordi olulisemad kui

Elo Üleoja. Foto: erakogu

see, kas ta tehniliselt on perfektne. Mingit hirmu ei olnud. Lugu läks kordamisele ka veel," jutustab dirigent.

Elo Üleoja ootas huviga, kas peol „Minu arm" lastekooride ees tuleb närv jälle sisse või saadab teda rahu. Lugu, mida ta juhatas, oli „Maarja kuld". Seal oli sümfooniaorkester, väikekandled ja kromaatiline kannel, plokkflööt ja viiul, laulusolistid. „Selline sigrimigri paneb natuke muretsema, kuidas kõik kokku läheb, ehkki laul ise on väga lihtne ja väga meeldib lauljatele."

Elo Üleoja on laulnud nii ema Ene Üleoja kui ka isa Ants Üleoja koorides. „Ema käe all laulsin segakooris Noorus. Isaga olen pigem koos töötanud – juhatanud inseneride meeskoori ja Oonurme segakoori. Oonurme kooris olen laulnud kaasa. Ja loomulikult laulupidudel," lausub ta. „Isa on koorijuht, kellel on müstiline seljakott energiat, millega ta on siia maailma tulnud. See on lihtsalt imekspandav! „Tuljakut", mis on laulupidudel tema juhatada olnud, dirigeerib ta praegu veel suure säraga, aga kui ta oli noorem ... Milline energiahulk sealt tuleb, on kolossaalne," kõneleb ametikaaslasest tütar.

Elo Üleoja koorijuhitee on olnud üsna sirge. Väike Elo pandi muusikakeskkoolis õppima üldklaverit, sealt sai edasi minna puhkpilliõppesse või koorijuhtimisse. Tüdrukul oli juba enne kooliminekut eesti kooriklassika peas, sest dirigentide kodus kõneldi aina koorimuusikast. „Käisin vanematega Pärnus koorijuhtide laagris, mida vedas Gustav Ernesaks. Mulle meeldis koorilaul ja amet, mida isa ja ema pidasid. Teadsin kohe lapsena, et tahan koorijuhiks saada," kõneleb ta.

Tema vend Mikk Üleoja käis läbi tükk maad keerulisema tee: vahetas pilliõppes viiuli trompeti vastu, aga jõudis ikkagi koorijuhtimise juurde. „Mind kutsuti Tallinna muusikakeskkooli dirigeerimise õpetajaks, kui õppisin alles muusikaakadeemias. Olin oma venna esimene koorijuhtimise õpetaja. Edasi läks ta õppima isa juurde – kõrghariduse sai Ants Üleoja dirigeerimisklassis. Minu teada ongi Miku ainsad koorijuhtimise õpetajad tema õde ja isa," mainib Elo Üleoja.

Üleojade järgmine põlvkond dirigeerimisest ei unista. „Minu tütred laulavad mitmes kooris, aga arvatavasti ei tule neist dirigente. Nagu Miku lastestki. Miku lapsed on käinud muusikakoolis ja laulavad, aga suunitlus tundub teine – üks tütar on Tartu ülikoolis ajaloo lõpetanud. Minu vanem tütar plaanib minna Tallinna ülikooli klassiõpetajaks õppima. Kuna minu ema on ju ka olnud eelkõige pedagoog ja alustanud dirigendina alles pärast neljakümnendat eluaastat, arvan, et pedagoogiline anne on tulnud sealtpoolt. Kunstianne ka," arutleb ta.

Elo Üleoja käe all said laulupeoks „Minu arm" küpseks Rakvere reaalgümnaasiumi mudilaskoor, poistekoor ja lastekoor, Rakvere reaalgümnaasiumi ja gümnaasiumi segakoor, kooristuudio So-La-Re lastekoor ja noortekoor – seal on ta Keio Soomelti kõrval teine dirigent –, täiskasvanute kooridest kammerkoor Solare ja Rakvere teatri segakoor.

„Kõikide kooride juures töötame mitmekesi. See ei oleks muidu mõeldav. Seda enam, et olen lastekooride liigis ka laulupeo dirigent," rõhutab Elo Üleoja. „Olen jaanuarist peale teinud lastekooridega üle Eesti 32 proovi. Samal ajal peavad ju omad õppima laule. Suur aitäh minu abilistele Ly Hiirele, Ka Bo Chanile ja Keio Soomeltile!"

Laulupeo „Minu arm" repertuaar ei olnud Elo Üleoja hinnangul sugugi raskem kui varasematel pidudel esitatu. „Arvan, et mitmeski liigis on lihtsam kui eelmisel üldlaulupeol ja noortepeol. Mudilaskooride, lastekooride ja poistekooride repertuaar on väga hästi valitud ja meeldib lastele väga," sõnab Elo Üleoja, kes tõusis suurel juubelipeol taas dirigendipulti.

Inna Grünfeldt
ajaleht Virumaa Teataja ajakirjanik

Jäljed kultuurimaastikul ja mälus – Pilvi lugu

Meri uhub liivalt jäljed, rohi katab karjatee, aga jäljed, mis jäetud inimeste hinge, ei rohtu. Seal asuvad jäljed, millel on põlvkondade austuse sügavus ja traditsioonide pikkus, jäljed mida ei kustuta elusaatus.

Lääne-Virumaa kultuurimaastikule on sügavad ja kõnetavad jäljed jätnud Pilvi Lepiksoo, kel täitus 2019. aasta 1. augustil viiskümmend aastat tegusat toimetamist maakonna kultuuripõllul.

Pilvi on kasvanud Ida-Virumaal väikeses külas, olles peres kõige pisem ja kõigi poolt armastatud ning hoitud. Aeg oli muidugi üsna karm, ehkki tema seda ei tunnetanud - kuus aastat oli möödunud sõjast, kaks aastat märtsiküüditamisest ja kolhooside loomisest. Nendegi pere oli oma maad ja loomad kolhoosi andnud, aga õnneks saadi elada oma kodus. Ema ja isa töötasid kolhoosis, hinge sees hoidmiseks oli aiamaa ja loomad, tööharjumus tuli koos perega talitades. Kuigi küla oli väike, oli igas peres palju lapsi ja ühiselt võeti ette nii mõndagi. Olid oma mängumajad, palli- ja jaanituleplats, käidi jooksmas marti-katri, lasti vastlaliugu ja oodati jõuluvana. Küla- ja pereelu käis ikka rahvakalendri järgi: vastlapäeval söödi oasuppi, jõuluks tehti verivorsti ja sülti.

Seitsmeaastaselt läks Pilvi Tudulinna keskkooli, mis asus kodust viie kilomeetri kaugusel. Seda teed tuli sammuda jalgsi läbi kevadhommikute ja linnulaulu, aga ka tuisus ning tormis. Mälestustesse on jäänud esinemine esimesel koolipäeval, kus ettekandmisele tuli H. Männi luuletus „Väike uba“, mille vanem õde oli talle selgeks õpetanud. Koolis oli Pilvi aktiivne tüdruk, luges luuletusi, mängis näidendites, tantsis tantsurühmas, sageli oli koolipidudel teadustajaks, käis laulukooris ja keelpilliorkestris. 1965. aastal käis esimest korda lastekooriga Tallinnas suurel laulupeol.

Väga tähtsaks isikuks Pilvi kujunemisel oli kooliõpetajaks õppinud lell, kes 1956. aastal Siberi vangilaagrist tagasi tulles hakkas tegelema kodu-uurimisega, tehes kaastööd nii Eesti rahva muuseumile kui kirjandusmuuseumile. Koos käidi makiga mööda küla ja salvestati külamemmede laule ning lugusid.

Peale põhikooli lõpetamist tuli teha valik, kuhu edasi õppima minna. Algselt sai koos pinginaabriga võetud sihiks Rakvere keskkool, aga suvel, kui kohtuti õe klassiõega, kes oli õppinud Viljandi kultuurikoolis, oli otsus tehtud, ning sügisest sai Pilvist Viljandi kultuurharidustöökooli õpilane. Kolme aastaga tuli omandada

keskharidus, klubitöö ja näiteringi juhi eriala. Koolis toimus õppetöö kuuel päeval nädalas, 8-10 tundi päevas pluss individuaaltunnid. Tubli õpilasena lõpetas ta kooli edukalt, kõik riigieksamid ja diplomitöö olid viied. Koolist on Pilvile jäänud ilusad ja meeldivad mälestused, kursus oli väga kokkuhoidev ning kaaslastega kohtutakse siiamaani.

Elu ilusamad aastad

Viljandi kultuurikooli 1969. aastal õpetanud Pilvi suunati Kiltsi rahvamajja tööle sõnadega: „Kiltsi rahval kibekiire, Pilvi teeb kultuuris tiire!“ Aga õnneks Kiltsi siiski minema ei pidanud, sest Väike-Maarja kultuurimajas vabanes metoodiku koht ja 1. augustist võis töö alata. Pilvil oli oma klubiliste asutuste piirkond, kus oli üle kümne rahvamaja, kultuurimaja, klubi, punanurga, mille töö suunamise ja juhtimisega tuli tegeleda. Ta lõi kaasa kõiges ja kõikjal. Kutsus kokku sõnakunstiringi. Nende kohta tegi Pilvi ka oma diplomitöö. Liitus naisrühmaga, mida käis viimast aastat juhendamas tantsuõpetaja Maie Orav, kes oli juba Väike-Maarjast lahkunud, kuid juhendas selleks, et 1970. aastal saaks rühm Tallinna tantsupeole. Pilvi taaselustas vahepeal katkenud segakoori, kelle dirigendiks tuli Arno Kasemaa. Tänaseks tegevuse lõpetanud koor tegutses aastakümneid. Kuna Pilvi eelkäijaks oli teenekas ja kauaaegne kultuuritöötaja Harry Veldi, siis tundusid tema kingad algul ikka päris suured. Lisaks kõigele oli Pilvi kunstnik, kes tegi lavakujundusi, dekoratsioone, näitlikku agitatsiooni. Kõige sellega oli algul ikka väga raske hakkama saada. Kuulutused tuli valmis teha käsitsi, tušši ja sulega ning kümnete kaupa.

Töö algaastatel kutsuti ellu pereklubi, mis püsis aastakümneid ka peale Pilvi äraminekut Väike-Maarjast. Malli sai võetud Rakvere rahvamaja pereklubilt Sõrmus. Tööd oli palju, alates laudade toolide tassimisest, võileibade tegemisest ja kohvi keetmisest, külaliste-orkestri kutsumisest, õhtu kava koostamisest, peo läbiviimisest koristamiseni välja. Ükskord jäi külaline Jaak Joala tulemata, kuna auto oli katki läinud, aga tantsuorkester oli olemas, ette olid valmistatud tekstid, viktoriin, mängud. Pidu toimus! Eks ikka alati oli närv sees, kas kõik kutsutud jõuavad kohale.

Noortele korraldati puhkeõhtuid, kus käisid tuntud ansamblid Tallinnast. Lüürikud koos klaverimängija Rene Eespere ja solist Mait Maltisega olid publiku lemmikud, lisaks veel Andromeeda, Merkuur jt. Kultuurimaja buss käis järel, ansamblile tuli maksta tolle aja kohta hiigelsumma, 8-10 rubla pillimehe kohta, selle raha saamiseks müüdi kutseid. Muidugi tasusid õhtud ennast ära, sest publikut kogunes kahe-kolmesaja ringis ja raha jäi ka maja erivahendite arvele, millest tollal

Pilvi Lepiksoo. Foto: Maria Kruusenvald

tasustati ringijuhte. Üks kutse jõudis kuidagi kultuuriministeeriumisse ja neile pidudele tuli lõpp. Korraldada tuli muidugi mitmesuguste tähtpäevade aktuseid, viia ellu nõukogulikke kombetalitusi, tööeesrindlaste autasustamisõhtuid ja pidada loenguid kõikvõimalikel kasvatuslikel teemadel, nõukogulikust moraalikoodeksist tsiviilkaitseni, kokku oli kasvatusteemasid üle kahekümne. Eks osa asju näidati ka

ainult paberil.

Nädalavahetustel toimusid lindimuusikaga tantsuõhtud, siis neid diskodeks ei nimetatud, aga põhimõtteliselt seda nad olid. Toimusid puhkeõhtud rajooni ansamblite VIA-de ehk vokaalinstrumentaal ansamblite saatel. Väike-Maarjas möödusid Pilvi elu ilusamad aastad, sinna aega jäid esimesed armumised, abiellumine ja laste sünd. Maarjasse minnes valdab Pilvit alati eriliselt soe tunne nagu oleks saabunud koju.

Tuhat tegemist Rakveres

1978. aastal kolis Pilvi pere Sõmerule ja töökohaks sai Rakvere rajooni kultuurimaja klubitöö metoodikakabinet – aga kirjade järgi oli ta ikka edasi Väike-Maarja piirkonna klubitöö metoodik. Juba Väike-Maarja perioodil käis ta ühe päeva nädalas, vajadusel ka rohkem, Rakveres tööl, nii et sealsete kolleegide ja tööga oli igati tuttav. Metoodikakabinetis töötas neli metoodikut, kelle ülesanne oli klubitöötajatele koolituste korraldamine (seminarid, õppepäevad, näidisüritused, kultuuritöötajate laagrid, õppeekskursioonid, rahvaülikool), maakonna klubide töö juhtimine, suunamine, tööplaanid, nii kvartali- kui aastaaruanded, kavade kinnitamine. Igal üritusel, mis kuskil klubis läbi viidi, pidi olema kava, mille metoodik pidi üle vaatama ja kultuuriosakond kinnitama. Aastaaruandesse tuli kirjutada kogu maakonna klubiliste asutuste töö nii vormi kui teema järgi ja seda oli kokku oma 70-80 lehte, mis tuli trükimasinal valmis trükkida ja kultuuriministeeriumile esitada. Igal aastal toimusid taidlusülevaatused, küll üleliidulised, vabariiklikud, algasid nad kõik kohalike ehk rajooni ülevaatustega. Metoodikute korraldada olid mitmesugused tähtpäevad – aastaid tuli teha võidupüha ja Rakvere vabastamise üritusi ausambamäel. Ükskord toodi kohale isegi ilutulestik Velikie Lukist.

Sellesse aega jääb töö rajooni laulupeo komisjoni liikmena, kus Pilvi tegeles aastaid just rahvatantsu poolega - korraldas koolitusi, seminare, ülevaatusi tantsurühmadele ja muidugi maakonna laulu- ja tantsupidusid koos kultuuriosakonnaga. Isetegemist jäi sellesse aega vähem, rohkem tuli olla ikka korraldajate poolel. Kuid tänaseni on vahva meenutada ühiseid kultuuritöötajate päevi, mis sisustati oma jõududega – omadest ansambel, orkester, estraadi-sõnakunstnikud, liikumisrühm.

Uued ajad - uued kombed

Eesti iseseisvumise saabudes metoodikute kohad kaotati. Rajooni kultuurimaja läks Rakvere linna alluvusse ja tegeles edaspidi ainult linna kultuurieluga. Pilvi viidi

üle Lääne-Viru maavalitsuse kultuuriosakonna vanemspetsialistiks. Sisuliselt töötas ta edasi ikka samas valdkonnas, aga uute muutuste tuules. Toimusid I ülemaailmsed virulaste päevad. Viru Säruga alustati esimese folkloorifestivalina Eestis. Tuli tegelda ka muuseumide, raamatukogudega ja teatriga. Koguda materjalid ja kirjutada maakonna aastaraamatu kultuuri osa, olla abiks maavanema vastuvõttudel ja teistel maakondlike sündmuste, ürituste korraldamisel. Algas arvutiajastu, mis tegi paljud asjad lihtsamaks, aga samas ka raskemaks. Algas ka projektide ajastu, et midagi korraldada, tuli ikka erinevatest allikatest raha küsida ja need taotlemised on läinud aasta-aastalt keerulisemaks ning võtavad kultuuritöötajatelt palju energiat, jättes vähem aega sisulisele tööle.

Rahvakultuur ja folkloor

Oma tegemistes on Pilvi alati hinnanud rahvakultuuri ja pidanud oluliseks kanda põlvest põlve edasi folkloorivääртuseid ja pärimust. Kõike seda sai ta hakata maakonna rahvakultuurispetsialistina ellu viima 2001. aastast, kui asus tööle rahvakultuuri arendus- ja koolituskeskusesse, kus ta töötas 2019. aasta lõpuni. See oli tore aeg, tekkis ühtehoidev ja toetav tunne kolleegidega üle Eesti, kokkusaamised on olnud pidupäevad ja väga oodatud. Eredaks ja meeldejäävateks on jäänud õppepäevad erinevates maakondades, nii on kogu Eestile ring peale tehtud. Töö on läinud kogu aeg tehnilisemaks, vähem on alles jäänud loomingulisust, eelkõige ollakse ikkagi ametnik.

Kakskümmend kuus aastat ehk organisatsiooni loomisest peale on Pilvi olnud maakonna folkloorikuraator Eesti folkloorinõukogus. Hõimupäevi korraldas ta 31 aastat järjest. Kõik need aastad on rikastanud maakonna kultuurielu, sest Pilvi panust on näha pea kõigis maakonna kultuurilistes tegemistes, hoides koos maakonna rahvakultuuri ja kultuurivaldkonna inimesi ning saades osa erinevatest žanritest.

Tants ja muusika südames

Kuigi Pilvi õppis koolis näitejuhiks, on tants olnud ilmselt kõige südame- ja hingelähedasem. Kui muusika mängib, ei saa ta tantsimata olla. Miks tantsueriala ei valinud? Ilmselt sellepärast, et kooli ajal puutus rohkem kokku näitemänguga ning tasemel tantsurühmi koolis polnud. Ka tööelus puutus Pilvi kõige enam kokku just tantsurühmadega, olles aastakümneid üldtantsupidude maakonna kuraator, rühmade registreerija, seminaride, koolituste ja ülevaatuste läbiviija ning ka mentorkoolituste korraldaja, samuti maakonna ja Virumaa tantsupidude korraldaja.

Lauluga on Pilvil seevastu tavalise eestlase suhted. Kuna eestlane olla laulurahvas, siis laulab ta koos rahvaga pidudel ja seltskonnas. Laulupidudel ja kontsertidel on kuulaja rollis. Ise on laulnud lastekooris ja Viljandis kooli naiskooris.

Teame Pilvit kui Virumaa noorteorkestri ema, kes 1997. aastal koos tollase kultuurijuhti Valdur Liiviga pani kokku orkestri eesmärgiga tuua laulupidudele sümfooniaorkestrid. Oldi teerajajaks ja mõttealgatajateks ning see teostus. Tänaseks on orkester osalenud juba kolmel noortepeol ja kolmel üldlaulupeol. Orkestrist kasvasid 2000. aastal välja Virumaa noorteorkestri pärimusmuusikud, kellega koos on sellest ajast saadik osaletud rahvamuusika- ja pillipidudel.

Pilvi on suure südamega ja alati kõigi jaoks olemas. Oma armastust kultuuri vastu soovib ta edasi anda kõigi teistegi südametesse pisipõnnist kuni eakani. Tema mälulaegas on täis meie maakonna tegemisi, inimesi ja fakte. Võib julgelt öelda, et ta on justkui elav leksikon Lääne-Virumaa kultuurimaastikul. Pilvi on läbi aastakümnete olnud siduv lüli maakonna kultuuritegijate ja tarbijate vahel.

Õhinal edasi

Ehkki eelmise aasta lõpus pani Pilvi küll palgatööle punkti, ei malda tegus naine käed rüpes istuda. Sihikindlalt jätkab ta oma hobiga ehk orkestritega, kuna sinna on pandud palju aega, südant ja hinge. Töö noortega annab elurõõmu, usku, jõudu - kui on õpitud selgeks uus lugu, esinetud kontsertiga, käidud festivalil. Pilvi jätkab ka Virumaa pärimuskultuuri komisjonis ja Virumaa kultuurikorraldajate liidus, elades kaasa ja osaledes kultuurielus, ilmselt rohkemgi, kui tööl olles, sest nüüd saab olla oma valikutes vaba. Nüüd on tal rohkem aega pühendada oma lastelastele ja lastelastelastele. Neid on kokku kümme. Kaks tütart, viis tütretütart, kaks tütretütre tütart ja üks tütretütre poeg. Ta ei ole küll vanaema, kes sokki koob, küll aga see, kes jutustab muinasjuttu. Rahvajutuaastal on vana-vanaema repertuaaris peamiselt rahvajutud.

Sünnikodu Alutagusel on alles. Lutska talu koos maja, aia- ja heinamaa, metsa ja linnulauluga. Seal kasvatatakse koos õeperega oma järeltulijatele aed- ja puuviljad, aurutatakse mahlad, keedetakse moosid. See on koht, kuhu suvel kõik kokku tulevad, kus Pilvi hoiab ja kannab edasi oma vaimset pärandit, mille juured ulatuvad juba kahe aastasaja taha.

Annika Aasa
Rahvakultuuri Keskus
Lääne-Virumaa rahvakultuurispetsialist

Hetk Põlvamaa laulu- ja tantsupeost „Sinule, Eesti, sinule, Põlvamaa!" Foto: Indrek Illus

PÕLVAMAA

Põlvamaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

MARGE TRUMSI	Räpina valla kultuurijuht ja külaliikumise eestvedaja

Elutööpreemia

ENE MÄHAR	pühendunud raamatukogutöötaja, piirkonna kodulookoguja ja -säilitaja, näitejuht ja stsenarist.

Aastapreemiad

Aasta tegija

TRIINU LAAN	Moostes toimunud Eesti filharmoonia kammerkoori muusikalise lavastuse "Suidsusannasümfoonia" kohaliku projektijuhtimise ja "Suidsusannapääva" projekti eestvedamise eest.

Aasta tegu kultuuris

KATI TAAL ASSER JAANIMETS LEEVI LILLEMÄE IVARI SAARE	Juubelipeo Tule tulemise korraldamise eest Põlvamaal

Anne Vabarna nimeline omakultuuripreemia

ÕIE SARV SULO NURMEOTS	pärimuskultuuri hoidjad ja arendajad (vallasisene preemia)
HELJU TSOPATALO	Petserimaal tehtud tänuväärse töö eest seto pärimuskultuuri hoidmisel ja edasiandmisel (vallaväline preemia)

Jakob Hurda nimeline rahvuskultuuri auhind 2019

MEELIS KIHULANE	traditsioonilise puutöö meister
JANIKA ORAS	etnomusikoloog, rahvaluule koguja ja uurija, õppejõud

Põlvamaa Omavalitsuste Liidu preemiad

Põlvamaa vapimärk 2018 (anti üle veebruaris 2019)

ESTER LIBLIK	Põlva muusikakooli direktor ja dirigent

Põlvamaa vapimärk 2019

LEO KÜTT	Räpina Loomemaja asutaja ja visionäär, kultuurisündmuste korraldaja.

Põlvamaa aukiri 2018

ESTI TAAL	Põlvamaa naiskodukaitse ringkonna esinaine, kolme Kagu-Eesti tantsupeo projektijuht
MARTIN RUUS	Põlvamaa mainesündmuse Intsikurmu Festival programmijuht ja MTÜ Munalinn juhatuse liige
MILVI HIRVLAANE	Tunnustatud lektor ja koolitaja, aktiivne Kanepi valla kultuuriloo koguja, talletaja ja tutvustaja, koduloo-uurija ja ajaloolane

Põlvamaa aukiri 2018

MARGOT SUUR	Tuntud ja tunnustatud professionaalne lauluõpetaja, kelle laululapsed on pälvinud väga palju erinevaid tunnustusi ja kõrgeid kohti nii riiklikel kui rahvusvahelistel konkurssidel
ANDRE LAINE	Kagu-Eesti tantsupidude pealavastaja, Meie Stuudio juht ja tantsuõpetaja

Põlvamaa teenetemärk 2019

SIRJE VILL	Jakob Hurda nimelise Põlva Rahvaharidusseltsi esinaine, kauaaegne ajakirjanik, harrastusteatri lavastaja, pedagoog

Põlvamaa Arenduskeskuse tunnustus „Põlvamaa kodanikuühiskonna parimad 2019“

Aasta vabatahtlik

ENE LELLEP	Põlva väärikate ülikooli algatamine koostöös Tartu ülikooliga

Põlvamaa sädeinimene

MARGE TRUMSI	Räpina valla kultuurijuht ja külaliikumise eestvedaja

Aasta kodanikuühendus

MTÜ LINTE TEGUSAD	Ühingu suursündmuseks on augustikuus toimuv kogukonnafestival "Kõik koos, pidu hoos"

Lõõtsapealinn Põlva – rahvamuusika hoidja ja kandja

2019. aastal möödus esimesest laulupeost 150 aastat ning 85-aastane tantsupidu toimus 20. korda. Põlva lõõtspilliselts osales rahvapillipeol, mille loominguline juht oli iseseisvunud Eesti esimene lõõtsakuningas ja esimeseks vabariigi pillimeheks valitud Juhan Uppin. Aasta tähtsündmuseks Eesti lõõtsapealinnas Põlvas oli 9. korda toimunud lõõtspillipidu Harmoonika, kus lõõtspillimängijate kogukonna initsiatiivil ja Põlva vallavalitsuse toel anti lõõtspillientusiast Heino Tartesele üle Eesti lõõtspilli maestro tiitel ja kohane ametikett. Selle pani maestrole kaela lõõtsapealinna linnapea Georg Pelisaar.

Lõõtsapealinn

Põlva kuulutati Eesti lõõtsapealinnaks muusika-aastal 2015. See sai võimalikuks tänu siinsetele lõõtspillientusiastidele ja nende eestvedaja Heino Tartese armastusele

muusika ning August Teppo loodud lõõtspilli vastu. Lõõtsapealinna tiitli andis Põlva linnapeale üle tollane Tallinna linnavolikogu esimees Toomas Vitsut. Põlvas on viimasel aastakümnel tehtud palju tööd Eesti rahvusliku lõõtspillitraditsiooni edasikestmiseks: siin saab õppida eesti rahvuslikku lõõtspilli mängima ning seda ka valmistama, populariseeritakse lõõtspillimuusikat, kogutakse lõõtspillipärandit, väärtustatakse lõõtspillimeistrite osa rahvuskultuuris ning korraldatakse rahvusvahelisi lõõtspillipidusid.

Miks Põlva?

Eesti kõige kuulsam lõõtspillimeister oli August Teppo (1875-1959), kelle valmistatud pille teised meistrid hiljem järele tegema hakkasid. Teppo kodutalu asub küll praegusel Võrumaal, kuid siiski endises Põlva kihelkonnas, mille piir oligi Võru linna all. Kuulsaks mängis Teppo lõõtspilli aga Valgjärve mees Karl Kikas (1914-1992), kes kutsuti pilli mängima ka raadiosse, mis omakorda andis lõõtspillile ka veidi „soliidsema“ staatuse. Sinnamaani oli lõõtspill külameeste pill, mida mängiti ka peamiselt maal, külades.

Nende kahe mehe kaudu on Põlva nimi lõõtsatraditsiooni sisse juba kirjutatud. Kõige suurem roll on Põlva saamisel lõõtsapealinnaks on aga Heino Tartesel, kelle armastus Teppo-tüüpi lõõtspilli vastu on olnud paljude siinsete algatuste ja sündmuste aluseks. Just Heino Tartese eestvedamisel, aga ka endise Põlva linnavalitsuse, praeguse Põlva vallavalitsuse tugeval toetusel kujunes Põlvast eesti rahvusliku lõõtspilli traditsiooni keskus. Siin on pingutatud nii pillimängutraditsiooni elujõulisuse kui ka pilli valmistamise oskuse püsimajäämise pärast.

Vanad meistrid

August Teppo 140. sünniaastapäevaks otsustati Põlvas lugusid temast ja tema pillist jäädvustada ka filmis. Teppo kaasaegsete pillimeeste ja -meistrite mälestused kirjutasid filmistsenaariumiks Loone Ots ja Rein Pakk, lavastas Ain Mäeots. Valminud neli filmiklippi tulid esilinastusele 2015. aasta Harmoonika peol.

Jäädvustamaks Karl Kikka tähtsust Teppo-tüüpi lõõtsa kultuuriloos, avati Heino Tartese ja kohaliku lõõtsakogukonna eestvedamisel 19. juulil 2014 Põlva kesklinnas temast skulptuur, mille valmistas harrastuskunstnik Juhan Vein. Pillimees leidis sobiliku koha Põlva linna kesktänava ääres, endise kultuurimaja vastas, kus Karl Kikas ka kunagi mänginud on. Naivistlikus stiilis lõõtspillimehe kuju sai rahvale kiiresti omaseks ning kujunes populaarseks pildistuskohaks.

Et asendada kuju ilmastikukindlama pronksskulptuuriga, korraldas lõõtspilliselts annetuste kogumise. Karl Kikka uue skulptuuri toetuseks korraldati ka Eesti lõõtspillimängijate suurkontsert Eesti rahva muuseumis Tartus. Skulptor Ekke Väli valmistatud pronksskulptuur, mille pronksivalu valmistas Bruno Kadak, avati Põlvas 20. juulil 2019.

Uued meistrid

20. sajandi teises pooles jäi Teppo-tüüpi lõõtspillide valmistajaid, ja seetõttu ka lõõtspille, üha vähemaks. Vana põlvkonna meistrid olid kadumas ning uusi peale eriti ei tulnud. Kui pole enam pilli, pole ka mängijaid! Otsustav pööre toimus siis, kui Heino Tartes tegi endale lõõtspilli valmistamise selgeks ja otsustas vastupidiselt endistele meistritele oma teadmisi ka teistega jagada. Tartes hakkas korraldama lõõtspillivalmistamise kursusi ning tänaseks on toimunud juba mitmed kursused ka kutseõppeasutustes. Veelgi enam, Heino Tartes on juhendanud rahvusliku lõõtspilli taastamise ja ehitamise kursusi ka naabervabariigis Lätis.

Telekonkurss „Rahvalõõts“

Koostöös Tallinna televisiooniga käivitas lõõtsapealinn Põlva 2015. aastal eesti rahvusliku lõõtspilli populariseerimiseks telekonkursi „Rahvalõõts“. Konkurss koosneb mitmest saatest, kus esinevad lõõtspillimehed ja -naised ja kus publik saab peale telesaate lõppu anda oma lemmikule telefonihääletusel poolthääle. Konkursi finaalkontsert leidis aset Põlvas, kus siis otsesaates valis telepublik oma suurima lemmiku. 2019. aastal said konkursisaated ja konkursi osaks olevad simmanid salvestatud, kuid eetrisse need kahjuks ei jõudnud Tallinna TV sulgemise tõttu. Praegu otsitakse aktiivselt võimalust need saated siiski mõnel olemasoleval telekanalil vaatajani tuua.

Publiku lemmikuteks on saanud Kristin Semm (2015), Ainar Arula (2016) ja Kert Krüsban (2017). 2018. aastal kandis konkurss nime „Rahvalõõts Pluss“, mis tähendab, et esinesid duod: lõõtspilli toetas mõni teine pill. Ka oli esimest korda hindamisse kaasatud žürii ning konkursi võitja selgus žürii hinnete ja publikuhääletuse liitmise teel. Konkursi neljanda hooaja võitjateks said Kristi Kool lõõtspillil ja Janne Suits rootsi kandlel.

Telekonkurss on olnud rahva seas hinnatud ja suurendanud üle Eesti rahvusliku lõõtsa ja lõõtsamängu tuntust.

HARMOONIKA

Et taaselustada ja elavdada August Teppo aegset kohalike lõõtspillimeistrite ja -mängijate traditsiooni, on Põlvas ellu kutsutud (eestvedajad lõõtspilliõpetaja Heino Tartes ja puhkpilliõpetaja Mare Põld) lõõtspillipidu Harmoonika, mis sai alguse 13. augustil 2011 Põlva linna rannas.

2012. aastast on pidu peetud Intsikurmus ning see on kujunenud rahvusvaheliseks, kuna kontsertpeost võtavad osa külalised erinevatest riikidest. Intsikurmus toimunud pidudel on esinenud lõõtspillimehed üle Eesti küll sooloesinejatena, küll erinevates ansamblites ja kooslustes ning kindlasti ka peo algseks eripäraks saanud lõõtspillide koondorkestris. Eesti juubeliaastal 2018 oli orkestris laval üle 100 pillimehe! Enne suurt Harmoonika pidu Intsikurmus toimuvad väiksemad ümbruskonna külades. Külaharmoonikad. Külapidu on ju lõõtspilli „isakodu", kui nii võib öelda. Igal pool ootab rahvas ühislaulu lõõtspillide saatel, mis on ka rahvusliku lõõtsatraditsiooni üks kindel osa.

Harmoonika peo tarbeks on valminud ja ette kantud algupärane kodumaine lõõtsamuusikal „Lõõtspillihullus", mille libreto kirjutas Jan Rahman, lavastas Ain Mäeots ning muusikajuht oli erinevate muusikastiilide viljeleja Tiit Kikas. Rahvale on näidatud ka lõõtspillimängu labakinnastes ja ainulaadset esimest „lõõtspillitantsuansamblit", kus pilli mängiti samal ajal tantsides.

Eesti Vabariigi 100. aastapäevaks valmis lõõtspillimeister Heino Tartesel 100. Teppo-tüüpi lõõtspill ning valmistati praeguste lõõtspillimängijate fotoskulptuurid, mida esitleti ka Harmoonikal. 2019. aasta Harmoonika peol said Eesti rahvuslikust lõõtspillitraditsioonist osa kõigi Euroopa riikide esindajad, kes osalesid samal ajal Põlvas toimunud Euroopa maapiirkondi ühendava harta suurkohtumisel. Kümnes Harmoonika pidu toimub 2020. aasta 18. juulil Intsikurmus. Peo lavastaja ja juht on taas Ain Mäeots.

… ja veel

2019. aastal mahub lõõtsapealinna sündmuste kalendrisse veel Tallinna linnatranspordi aktsiaseltsi poolt liinile saadetud rahvamuusiku ja pillimeistri Heino Tartese auks nimetatud tramm, kus Heinot ja ta sõpru suuremate riiklike tähtpäevade puhul ka pilli mängimas näha võib.

Põlva vallavalitsus andis 2018. aastal välja Sirje Villa poolt kirjutatud raamatu „Mees, kes tõi pealinna Põlvasse". See on elulooraamat „Eesti lõõtspilli maestrost

Heino Tartesest ja tema tööst lõõtsatraditsiooni hoidmisel". 2019. aastal ilmus raamatust kordustrükk.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Teppo-tüüpi rahvuslik lõõtspillitraditsioon on saanud jätkusuutlikuks ja Eestis hoolitakse selle kestmisest. Selles on suur osa ka lõõtsapealinn Põlval ja selle ühel eestvedajal Heino Tartesel.

Annely Eesmaa
Põlva Vallavalitsuse avalike suhete spetsialist

Suitsusaunapäevad ja „Suidsusannasümfoonia" Moostes

Suitsusaun on vanim saunatüüp, mis on tänaseni kasutusel Vana-Võromaal Eesti kaguosas. Võrokestele on see paik, kus saavad puhtaks nii ihu kui ka hing. Suitsusauna ja saunaskäiguga on Vana-Võromaal seotud rikkalik ja omanäoline kombestik, mis unikaalsuse tõttu on kantud ülemaailmsesse UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Seetõttu ei ole ime, et suitsusaun inspireerib võrokesi lisaks tavapärasele saunaskäimisele saunaainestikku kasutama ka sündmuste korraldamisel ja loomingulistes protsessides.

1.–4. augustil 2019 peeti Mooste mõisa ümbruses suitsusaunapäevi – need toimusid samal ajal Eesti Filharmoonia Kammerkoori muusikalavastuse „Suidsusannasümfoonia" etendustega. Saunapäevadel sai käia suitsusaunas, ekskursioonidel, kuulata loenguid, vaadata näitust, proovida suitsusauna virtuaalreaalsust ja osaleda saunakütmise ja vihategemise töötubades. „Suidsusannasümfoonia" oli aga muistsest suitsusaunakombestikust ajendatud muusikalavastus, mis elustas loomis- ja kangelaslood olnud aegadest. Teos avas ukse teise reaalsusse ja viis vaatajad müütilisse esiaega, kus kivid olid veel pehmed ja saunas loodi terve maailm. Täissaalides etendused toimusid suureks suitsusaunaks muudetud Mooste folgikojas.

„Suitsusaunapäevad aitasid suitsusaunakultuuri märgata nii kohalikel kui külalistel," oli suitsusaunapäevade programmijuht Egle Vodi pärast päevade toimumist rahulolev ja märkis, et kogu programmi õhkkond oli mõnus nagu suitsusaunas. Egle Vodi elab hoopis Haanja kandis, kus ta on aastaid

osalenud sealsete suitsusaunapäevade korraldamises. Sel aastal võtsid aga sealsed korraldajad puhkuse ja lõid kaasa Mooste suitsusaunapäevadel ja said nii selle kandi saunu ja saunakultuuri uudistada. Hiljem leiti ühiselt, et sellised sündmused võiksidki rännata mööda Vana-Võromaa erinevaid paiku, sest nii saaksid tähelepanu iga kandi rohked suitsusaunad.

Suitsusaunapäevade huvireisidel külastati Mooste kandi suitsusaunu ja räägiti, kuidas saunu ehitatakse ning iga saunaomanik jagas kuulajatele oma sauna ajalugu. Huvireisiks aitasid saunu välja valida MTÜ Vanaajamaja spetsialistid, kes hiljem reisidel oma teadmisi saunade ajaloost ja ehituslikest nüanssidest ka giididena jagasid. Suuremad saunahuvilised said pere või sõpruskonnaga päriselt saunas käia, sest mitmed ümbruskonna suitsusaunaomanikud pakkusid võimalust saada osa oma pere saunakommetest ühise saunaskäigu ajal.

Suitsusaunapäevade külalised kiitsid sannaimä Eda Veeroja põhjalikke loenguid, Kairi Orava arhailise käsitöö asjatundlikku töötuba ja Haani kandi mehe Aare Rätsepa saunavihtade köitmise töötuba. Mooste mees Ülo Needo viis läbi suitsusauna kütmise töötuba ehk siis lihtsamalt öeldes küttis kolmel päeval Mooste veskiteatri juures olevat suitsusauna ja tutvustas huvilistele selle hingeelu. Töötoa lõpuks korjunud saunasoe ei läinud ka selle sauna puhul raisku, vaid pakkus kosutust nii suitsusaunapäevade kui „Suidsusannasümfoonia“ meeskonnale ja külalistele.

Suitsusaunapäevade raames Mooste veskiteatris avatud ja hiljem mööda Vana-Võromaad ringi rändama läinud fotonäitus pealkirjaga „Mõskmise luuminõ“ näitas suitsusaunakultuuri sellisena, nagu ta on – elujõulise ja rahva hulgas populaarsena. Näituse autor on Võrumaa juurtega fotograaf Andres Treial, idee näituse koostamiseks tuli Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogult. 2018. ja 2019. aastal erinevates Vana-Võromaa suitsusaunades pildistatud fotod viivad vaatajad retkele mööda suitsusaunaga seotud tegevusi, alates sauna ehitamisest kuni saunaga seotud töödeni. Nii näeb näitusel lisaks leili viskamisele ja saunatamisele ka suitsusauna ehituspalkide metsast väljavedu hobusega, sauna ja kerise ehitamist ning kerisekivide hooldamist, ettevalmistusi sauna kütmiseks, vee ja puude toomist sauna, viha tegemist, talvel kuumast saunast jääauku hüppamist, saunajärgset rahulikku hingetõmbamist ja liha suitsutamist saunas. Nii fotograaf Andres Treial kui näituse projektijuht Kati Taal olid tänulikud imelistele saunaomanikele ja saunalistele, kes nad lahkelt kampa võtsid ja pildistada lubasid.

Muusikalavastuse „Suidsusannasümfoonia“ muusika kirjutas Märt-Matis Lill. Lavastusmeeskonda kuulusid dirigent Kaspars Putniņš, lavastaja Tarmo Tagamets

Stseen „Suidsusannasümfooniast“ – on sündinud laps, kellele Naine tema esimest unelaulu laulab. Foto: Peeter Laurits

ja kunstnik Liisa Soolepp. Esitajatena olid lisaks koorile kaasatud pärimusmuusikud Mari Kalkun ja Meelika Hainsoo, Eesti riikliku sümfooniaorkestri instrumentalistid ning näitlejad Lauli Otsar, Sten Karpov (Endla teater) ja Agu Trolla.

Helilooja Märt-Matis Lill, kes kahasse Taago Tubinaga teose libreto kokku pani, ütles, et sümfoonia jutustab elukaarest. Lugu algab loomislooga, elukaar teeb läbi sünni, haigestumise ja surma. Ja teistpidi ka tervenemise ja uuestisünni ja ring hakkab jälle otsast peale.

Lavastusprotsessi juhtinud Tarmo Tagamets tutvustas „Suidsusannasümfooniat“ kui maailma loomise lugu, mida raamib võromaine suitsusaunakombestik. „„Suidsusannasümfoonia“ on eepiline muusikaline lavastus Ilma loomisest ja suitsusauna loomisest Ilma. Samuti Loojast ja Inimesest, tema sündimisest sauna. Lugu räägib Looja ja Inimese rõõmudest, lootusest, kurjusest ja kaduvusest, samuti valgusest ja mitmetest kujundlikest saunarituaalidest ning inimhinge puhtaks pesemisest. Erinevad loomingulised maailmad sobituvad lavastuses kokku, sest maailm on üks ilmatusuur saun. Ettekavatsetult suitsune ja palav,“ kirjeldas Tagamets. „Suidsusannasümfoonia“ kuulus Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale pühendatud muusikaprogrammi ja oli inspireeritud Lõuna-Eesti pärimusest, „Kalevalast“ (tõlked võru keelde Jaan Kaplinski) ja Hasso Krulli eeposest „Kui kivid olid veel pehmed“.

Nii sai suitsusaunakultuur 2019. aasta suvel teenitud tähelepanu – suitsusaunapäevadele ja „Suidsusannasümfoonia“ etendustele jõudis inimesi üle Eesti ja ka välismaalt. Erilist tähelepanu osutasid nii päevadele kui lavastusele soomlased, tekkis lausa huvi „Suidsusannasümfooniat“ lähiaastatel ka Soomes etendada. Eks näis! Nõsõgu Su sannast sakõstõ savvu ja jakkugu Su sinnä alati lämmüst, lõunõt ja häid inemiisi, hää lugõja!

Triinu Laan
„Suidsusannasümfoonia“ projektijuht

Peeter Änilane laulupeo rongkäigus.
Foto: Indrek Illus

Peeter Änilane ja ta kodulinn Põlva

Põlvamaa inimesed on ühelt poolt kõik üle loetud, samas jälle ei pruugi tunda ja teada üldse, kes su naabrimees on ja mida ta toimetab, mis ala inimene on. Linn on piisavalt suur. Ümbruskond samuti.

Peeter Änilane on kindlasti üks neist, kes ei ole siinmail tundmatu. Teda on märgatud. Märganud on teda eelkõige kultuuri- ja muusikahuvilised, sest pole suuremat või ka väiksemat sündmust, kus teda kitarriga laval või puhkpilliorkestri eesotsas ei näeks. Isegi nüüd, kui mees hoopis teises valdkonnas oma leiva teenib, tegeleb ta jõudumööda ja suure entusiasmiga oma lemmikalal, milleks on muusika.

Et kõik ausalt ära rääkida, peab minema ajas tagasi. Peeter räägib, et muusikaga tutvust alustas ta lastemuusikakoolis, siinsamas Põlvas. Siin kasvas ka tulevane orkestrijuht üles.

Ta vanemad saabusid siia ülikooli suunamisega, mis oli nõukaajal üsnagi tavaline viis tollasesse rajoonikeskusesse elama sattumisel. Vanemate juured on omakorda Alatskivil ja Viljandimaal. Mõlemad olid erialalt maakorraldajad. Peeter küll tõdeb, et ei isa ega ema näidanud muusikakooli õppima minekul „mitte mingit initsiatiivi, kodupoolset eeskuju polnud," sõnab ta ise. Sinna läks poiss puhtalt vanemate sõprade eeskujul. Romet Pott, muusikainimene, oli üks neist olulisemaid mõjutajaid. „Sõber käis ja mina läksin ka."

Ta asus või õigupoolest suunati õppima klarnetit, kuid miks just seda instrumenti, maestro ise meenutada ei suuda. Ta arvab, et viiul talle ei sobinud, ja ta „praagiti" puhkpilli välja. „Ju ma polnud ikkagi nii andekas, ju oli ka mingi koolipoolne surve," leiab Peeter tänasel päeval.

Seda Peeter ei mäleta, et ta oleks esimestel muusikakooli aastatel muusikast eriti huvitunud või muusikat spetsiaalselt kuulanud. Koolis lihtsalt käidi ja õpiti sõpruskonnaga. Ta oli siis ka ju alles teise klassi õpilane. „Me olime ju ikka täitsa lapsed veel, mis muusikat me ikka kuulasime."

Ennast pillimängijana mäletab ta hoopis sellest, et kui vanemad sõbrad hakkasid rokkmuusikat kuulama ja seda ka ise tegema. Peetergi hakkas kitarri tinistama. „Siis on mul meeles, et nii klarneti kui muusikakooli vastu oli pigem vastikustunne. Siis aga tuli ka vanemate poolne sund, et muusikakool on vaja lõpuni käia," meenutab Peeter. Ta kinnitab, et ei jätnud kooli pooleli, leidis endast kohusetunde ja käis lõpuni. Kidravärk ja klarnet asusidki sellest hetkest koos edasi liikuma ning kui aus olla, käivad tänase päevani.

Peeter mängis Põlva linnaorkestris, mida juhatas Sulev-Arnold Unt, kes samuti oli tuntud klarnetist. Oma elu ajal juhatas ta ka Väägvere orkestrit. Legendaarne mees. Selle seltskonnaga käis meie loo peategelane ka laulupeol juba 1987. aastal ja Läti reisidel.

Krõks selleks, et ikka muusikaga oma elu tihedamalt siduda, käis siis, kui tekkis sõprus Meelis Hainsooga ja loodi rockansambel Valem Vale. „Too on ikka see käivitav jõud." Elleri koolis õppis Peeter juba kontrabassi ning mängis üsna mitmes bändis. Siis juhtus see, et Põlva kant jäi pisuke tahaplaanile ning soiku jäi ka orkestris mängimine.

Küll aga, kui Elleri muusikakooli diplom taskus, tuli Peeter tagasi kodukanti ja läks tööle Põlva ühisgümnaasiumi ja hakkas Raimo Reiteli juhendatud orkestris taas mängima. Pärast maestro Põlvast lahkumist oligi asjade loomulikuks käiguks, et 1998. aastal võttis Änilane orkestri juhendamise üle.

Peeter käis lisaks Elleri kooli lõpetamisele enda sõnul veel kümmekond aastat Tartu ülikooli haridusteaduste instituudi muusikaosakonnas, kuid paraku lõpetada tal seda ei õnnestunud. Aktiivne muusikuelu ja teised elulised tegemised ja toimetamised nõudsid oma osa.

Enamasti on muusikukarjäär ja orkestrijuhtimine samuti seotud ennekõike Põlvaga. Ka Põlvamaa noorte puhkpilliorkestrit tuli juhatada siin. Selles kollektiivis mängis muusikuid nii Räpinast kui Põlvast. „Tegemist on olnud siin nii palju, et mujale pole lihtsalt jõudnudki," ütleb Peeter. Kontakte on aga nii Eestis kui väljapool meie riigi piire.

Alates 2001. aastast on ta vabariikliku orkestrijuhtide puhkpilliorkestri (VOP) liige ja mille iga kokkusaamine ongi koolitus ja enesetäiendamine kõige paremas mõttes. Hiljutigi käidi Soomes tutvumas üldhariduskoolide ja puhkpilliorkestrite seotusega. „Meil on heaks näiteks Põlva ja Põltsamaa, kus puhkpilliorkestrid tegutsevad samuti üldhariduskoolide juures" Põlva ja Põltsamaa on pikaaegsed sõbrad ja omavahel seotud nagu sukk ja saabas," räägib dirigent, kes on olnud nii õpetaja kui orkestrijuht samaaegselt.

Õpetaja ametist Peeter hiljuti loobus ja pühendas elu puitmajade tootmisele. Nii oskab ta tuua välja seoseid majade projekteerimise ja muusika arranžeerimise vahel. Tema jaoks on need üsnagi sarnased tegevused. Koolist ja ka puhkpilliorkestri dirigeerimisest loobumisele aitas ühe komponendina kaasa koolielu ümberkorraldamine, kuid eks põhjusi oli maestro sõnul veel. See kõik muidugi ei tähenda, et ta enam orkestri tegevusele kaasa ei elaks. Hoiab kätt pulsil, nagu öeldakse, sest see on siiani moodustanud Peetri elus äärmiselt suure ja tähendusliku osa. Ja eks rokikuradile on lisaks sõrmedele ka käsi juba ammu antud. Ta ühendab mõlemat: nii puhkpillimuusikat kui rokki. Olgu ansambel nimega Karmid Torud selle tõestuseks.

Selleaastasel ülimalt suure tähendusega laulupeol dirigeeris Peeter Änilane Riivo Jõgi lugu „Sinule, Eesti!". Lugu on samuti tähenduslik, sest ka loo autor on Põlvast, Põlva patrioot ja suur muusikategelane. Nii võib Orajõe kaldal asuv Eesti kõige kaunim linnake oma poegade üle uhkust tunda.

Indrek Sarapuu
Ajaleht Vooremaa reporter

Mesilased Baltical Rocca al Mares. Foto: erakogu

PÄRNUMAA

Pärnumaa tunnustused 2019

Eesti Kultuurkapitali Pärnumaa ekspertgrupi tunnustused

Elutööpreemia

JAAK KÄND	kirjanduse- ja näitekunstivaldkonna järjekindla tutvustamise eest

Kultuuripärl

PRIIT LOOG	jõuliste ning tähenduslike loominguliste tegevuste eest 2019. aastal

Kultuuritegija

TAJE TROSS	järjekindla ja omanäolise tegutsemise eest kunsti valdkonnas

Aasta kultuurisündmus

PÄRNU VALGUSFESTIVAL „ÖÖVALGEL“	Pärnu sügisõhtute valgustamise ja haaravate lugude uuenduslikkuse eest

Eesti Kultuurkapitali Pärnumaa ekspertgrupi tunnustused

Aasta toetaja

JANOR JA JANNO AASA

Aastate tegutseja

ALLI PÕRK

Aasta üllataja

ROCKIFESTIVAL SINDI ROCK

Aasta rahvakultuuri tegija

MATI VÜRST

Aasta noor kultuuritegija

MARTIN SEMPELSON

Pärnu linna tunnustused

Korraldajapreemia

MTÜ ÖÖVALGEL

Loomingupreemia

PRIIT LOOG

Pool sajandit rahvatantsujuhina

Oli aasta 1965. Poolteist aastat tagasi olin lõpetanud Viljandi kultuurikooli ja asunud suunamisega tööle Vändra kultuurimajja, kuhu olen jäänud ringijuhina tööle siiani. Samal aastal oli mul esimene kord koos oma rühmaga osaleda suurel tantsupeol.

Esimesest peost saadik olen oma rühmadega platsil olnud ka kõigil järgnevatel täiskasvanute tantsupidudel. Kokku on neid nüüd 14. Mis on muutunud? Vist ikka päris palju. Suuri muutusi tõi riigikord, kui nõukaajal oli kõigil pidulistel

Vändra tantsurühmad üldlaulu- ja tantsupeo rongkäigus Tallinnas 1965. aastal.
Foto: erakogu

lubatud töölt puududa palga säilimisega, siis nüüd tuleb planeerida puhkus juba varakult, teadmata, kas õnnestub suurest konkursist võitjana väljuda või mitte. Esimestel pidudel mindi Tallinnasse rongiga. Bussid viisid meid Tori jaama ja sealt võttis tantsijate rong meid peale. Need olid lõbusad reisid ja rong sõitis kaua. Kõik peod on olnud omamoodi meeldejäävad, elame ju Tallinnas nädal aega. Väga tähtis on teada, millist ilma lubatakse peonädalaks. Naiste eelproovid toimusid toona Kadrioru staadionil. Ühe peoproovi ajal algas lausvihm. Kõik naised olid paljajalu ja lausa tilkusid. Kontrastiks sellele mäletan pidu, kus ennustati madalaid temperatuure, aga ilmad läksid väga ilusaks ja naised sõna otseses mõtte põlesid näost, siis ei olnud veel kaitsekreeme.

Emotsioonid pidudel. Need on alati olnud – kord tugevamad, kord nõrgemad. Ikka tuleb pisar silma ja klomp kurku. Tantsupidude joonised on läinud järjest puhtamaks, tantsud tehniliselt raskemaks (vähemalt ülevaatustel). Suurel tantsumurul meeldivad mulle enim tantsud, mis põhinevad eesti rahvatantsu sammustikul. Vaatan pidu ka õpetaja pilguga. Minu naisrühm ei ole alati peole pääsenud, ikka jälgin, kui hästi või halvasti murul tantsitakse ja võrdlen oma rühmaga. Seda tunnet teavad väga paljud tantsujuhid.

Vabariiklikud tantsupeod on maakondades tegutsevatele rühmadele suureks stiimuliks. Nende pidude kollektiivid ei ole nn projektirühmad. Minu rühmades tantsib inimesi erinevatelt elualadelt: on õpetajaid, arste, teenindustöötajaid, talupidajaid jne. Neid kõiki ühendab soov tulla kokku ja tantsida. Tantsupeod

on kui säravad pärlid meie rahvakultuuri hoidmises. Pärast meeldejäävaid suuri pidusid on sügisel uue hooaja alguses ikka uusi soovijaid tantsurühmadesse. See tähendab meile, tantsujuhtidele, et peod jäävad kestma. Tunne, mida kogevad nii tantsujuhid kui tantsijad suure peo finaalis, on midagi nii ülevat ja ilusat, et seda tahetakse läbi elada ikka uuesti ja uuesti.

Kädi Pärnoja
rahvatantsujuht

Pärnumaa toidukultuur
Pärnumaa maitsete aasta fookuses

2018. aastal hoogsalt alanud Pärnumaa maitsete aasta sündmused jätkusid 2019. aastal. Fookuses oli Pärnumaa toidukultuur, et aidata kaasa kohaliku toidu tutvustamisele ning meelitada piirkonda rohkem külalisi läbi erinevate toidusündmuste. Pärnumaa metsikud maitsed jõudsid presidendi vastuvõtulauale ja tõid uhkeid tiitleid välismaalt. Rõhku pandi ka koostöövõrgustike loomisele, väiketootjate koolitamisele ning lühikese tarneahela käivitamisele tootja ja tarbija vahel. Lisandväärtusena tõstis Pärnumaa maitsete aasta kohalike toidutootjate konkurentsivõimet ja andis hoogu ettevõtluse arengule maapiirkonnas. Maaeluministeeriumi poolt Pärnumaale antud toidupiirkonna tiitel jäi maakonda kuni 2019. aasta maini, misjärel Pärnumaa maitsete aasta saadikud andsid sümboolse suure puidust kahvli koos tiitliga üle Vana-Võromaale.

Pärnumaa tunnustatud tooted

Pärnumaa võib uhke olla väiketootjate üle. Kohalikud joogid ja toiduained on tunnustust pälvinud nii kodu- kui välismaal. Maailma tippude hulka jõudis Toris valmistatud naturaalne siider. Tori Siidritalu, väike pereettevõte Pärnumaalt, osales 26.-29. septembril siidrifestivalil IX Salón internacional de les Sidres de Gala ja võitis šampanjameetodil valminud poolkuiva siidriga kuldmedali. Tori siidritalu toodetest said veel Jääsiider pronksmedali ja *Rose´* hõbemedali. Eesti õuntest kääritatud siider on maailmatasemel ja konkurentsivõimeline ka suurte siidrimaadega.

Piesta Kuusikaru talu toode Piesta õuna*stroop* pälvis Eesti parimate mahetoodete konkursil põneva toote eriauhinna. Lisaks osutus *stroop* üheks kolmest publiku lemmikust. Pärnumaa ettevõtlusauhindade konkursil pälvis tänavu parima toote tiitli Pootsi mõisa vaarika vahuvein, mis oli žürii maitse-eelistus ja võitis ka rahva poolehoiu.

Metsikud Pärnumaa maitsed presidendi vastuvõtul

Pärnumaa maitsed särasid 24. veebruaril Eesti Vabariigi 101. aastapäeval presidendi vastuvõtu suupistelaual. Seda tänu Pärnus südalinna restorani Umberto peakoka Evari Tšetsini julgusele astuda presidendi kantselei peakoka žürii ette suupistetega, kus staari rolli täitsid umbrohud. Suupistetes võis leida hapendatud karulauku, kikkaputke tolmu, mesiputke ja nurmenuku õisi. Koos Pärnumaa kutsehariduskeskuse koka eriala õpilastega valmistati pidulaule kolme sorti suupisteid, kus komponentideks vaid kohalikud Pärnumaa maitsed ja metsikud maitsed loodusest:

- Pärnu rukkileib hapendatud karulauguvõi, vimma filee ja täidetud vutimunaga;
- seemne-näkileib Mätiku talumeierei toorjuustu, kikkaputke tolmu, nurmenukuõie ja umbrohu pestoga;
- singi-juustu tort peedikrõpsuga ja kaselehega.

Pärnumaa maitsed turismimessil ja piiri taga

Toit on turismi lahutamatu osa. Turismimessil Tourest 2019 olid Pärnumaa maitsed esindatud mitme kandi pealt - pakuti ehedaid ja puhtaid piirkonna maitseid suupistetena, piirkonnas toodetud jooke ning serveeriti suupisteid ligi kolmesajale külalisele. Meie toidukultuuri olid tutvustamas Liivi lahe kalanduskogu,

Romantiline Rannatee, Rohelise Jõemaa koostöökogu, C. R. Jakobsoni talumuuseum Kurgjal ja Allikukivi veinimõis. Eesti toidu päevade raames on Pärnumaa maitsed jõudnud Saksamaale, Šotimaale ja Valgevenesse.

Pärnumaa maitsed poeletil ja restoranides

Koostöös Rimi Talu Toidab ja taluturu esindajatega paranes Pärnumaa maitsete kättesaadavus kohalikel poelettidel. Lisaks Pärnu keskuse taluturul pakutavale võime tänaseks rõõmustada Pärnumaa talutoodangu üle Pärnu Kaubamajaka Rimi

toidupoes, kuhu Ökosahvri abiga said kaubad kenadele riiulitele müüki. Rimi Talu Toidab müügialad on väikesed talupoed suurte kaupluste sees, mille lettidel müüakse ainult Eesti talude ja väiketöötlejate kaupa.

Kummarduse kohalikule toorainele tegid restoranide peakokad Pärnu restoranide nädala avaüritusel, peakokkade õhtusöögil, mis kandis nime „Metsast mereni ja ninast sabani". Õhtusöök koosnes seitsmest käigust, mille valmistasid seekord koguni 15 Pärnu peakokka restoranidest Eagle Restaurant & Lounge, Café Grand, Mon Ami, Lime Lounge, Pastoraat Cafe, Tervise Paradiis spaa-hotell&veekeskuse restoran, Restoran Raimond, Villa Ammende, Pärnu Kalamajaka kohvik, Embecke Restoran, White Beach Golf restoran, Piparmünt, Villa Wesset ja Vorstid & Vahvlid KÖÖK & BAAR. Nagu õhtusöögi nimetusest aimata võib, serveeriti taldrikule nii kohalikke mereande kui ka hästi palju umbrohtu ja selliseid taimi, mida enamik inimesi pole ehk kunagi maitsnud. Põnevast menüüst saab aimu kasvõi ainult eelrooga kirjeldades. Eelroa juurde pakuti tammetõrujahust leiba ja peale määrimiseks hapendatud karulaugu võid. Sama roa juurde kuulus ka kikkaputkest korall ning kõik see jõudis sööjani koos Mätliku talu praetud juustuga.

Piirkondlikul toiduaastal võeti eesmärgiks võõrustada miljonit Pärnumaa maitsete saadikut. Pärnumaa maitsete aasta projektimeeskonna hinnangul sai eesmärk täidetud, kuna lisaks toidupidude külastajatele ning kohaliku toidu nautijatele siinsetes kohvikutes-restoranides jõudsid Pärnumaa maitsed ka riigipiiridest laugemale. Pärnumaa maitseid pakuti erinevate ürituste raames Valgevenes, Saksamaal ja Šotimaal Pärnumaa maitsete aasta eestvedajate kinnitusel on aasta igati korda läinud ja püstitatud eesmärgid täidetud. Kohalike kohvikute ja restoranide menüüdest leiab järjest enam piirkonnas kasvatatud toorainet ning menüüs sellekohast märget. Toidumeene konkursi raames loodud mitmed põnevad tooted nagu tammetõrujahust küpsised, kartulivorstid ja mustsõstramaiused kogusid kiiresti tuntust ja on nüüd omal kohal toidumeenete kingikotis või suupistelaual.

Aprillis 2019 lõppes Pärnumaa maitsete aasta, kus tänuüritusel Klaara-Manni puhke- ja seminarikeskuses anti toidupiirkonna tiitel üle Vana-Võromaale. Kuigi tänuürituse raames vaadati tagasi möödunud aastale ja tänati abistajaid, toonitas Pärnumaa maitsete aasta turundusjuht Kadi Elmeste, et töö kohalike maitsete leidmiseks ja Pärnumaa toidukultuuri tutvustamiseks jätkub. Neid, keda tänati, oli väga palju: Esta Tamm, Mercedes Merimaa, Aino Viinapuu, Annika Parm, Eveli Loorents, Orvika Reilend, Merle Einola, Ragne Värk, Marika Sabiin, Kaidi Oksaar, Enn ja Riina Rand, Evari Tšetsin, Herkki Ruubel, Herdis Elmend,

Pärnumaa omavalitsuste liit, Eesti maaturism, Liivi lahe kalanduskogu, Pärnumaa arenduskeskus, maaeluministeerium. Aga nemad polnud ainsad. Suurimat südamlikku tänu ja tunnustust on väärt Pärnumaa maitsete aasta projektijuht Kadi Elmeste, kelle panus piirkonna toidukultuuri tutvustamiseks ja Pärnumaa maitsete suurele pildile toomiseks on olnud mõõtmatu.

Pärnumaa valiti 2018. aastal maaeluministeeriumi poolt Eesti toidupiirkonnaks, mis andis võimaluse piirkonnas toodetud toidule ja toidukultuurile pöörata aasta jooksul suuremat tähelepanu. Pärnumaa maitsete aasta tegevusi toetasid maaeluministeerium, Rohelise Jõemaa koostöökogu, Liivi lahe kalanduskogu, Pärnu lahe partnerluskogu, Pärnumaa omavalitsuste liit ja Pärnumaa arenduskeskus ning rahastati Eesti maaelu arengukavast 2014–2020 ja *Leader*-programmist.

Merle Einola
SA Pärnumaa Arenduskeskus
rahvatervise ja turvalisuse koordinaator

Rääma folklooripidude lugu

Pärnu Rääma folklooripidusid on peetud selle aasta seisuga 24 aastat järjest igal aastal.

Pärnu aianduse ja mesinduse seltsi (AMS) juhatuse liige Aime Oitsalu võttis 1996. aastal mõtteks, et võiks kutsuda kokku oma maja kollektiivid ja teha ühiselt üks suur pidu. Kuna üheksakümnendate aastate lõpus ei olnud eriti palju tegevusi ega pidusid, oli selline idee kõigile väga meeldiv. Kõige tähtsamad on inimesed ja seltskond, kellega midagi uut luua. Oli vajadus ja suur soov ühiselt tantsida, laulda, pilli mängida ning pidu pidada. Sellel ajal ei teadnud keegi veel nii täpselt sõna „pärimus" ega ka „folkloor", kuid kuna juhendajad alati esitasid enda seatud tantse, tekkis ka huvi, et teha oma pärimuspidu. Võrdluseks: Eesti-Läti-Leedu suurim rahvakultuurialane ühispidu Baltica sai alguse 1987. aastal. Esimene pärimusfestival peeti 1989. aastal Eestis. Baltica on ainus folkloorifestival, mis keskendub ajaloolistele vormidele ning kannab edasi meie esivanemate traditsioone ja ehedat autentsust.

Kuna autentsus oli ka Pärnu AMSi ringijuhendajatele väga omane ja südamelähedane, oli tahe olemas ja tänu folkloori armastavatele ringidele sai vahva

peo kokku panna. Sõna Rääma sai folklooripeo ette seepärast seatud, et Pärnu AMSi seltsimaja asub Rääma linnaosas. Nii sai Rääma täiesti omanimelise pidupäeva. Esimene pidu toimus 1996. aasta veebruarikuus.

Kõik rahvatantsurühmad õppisid ära viis ühtemoodi tantsu, et neid koos Rääma pärimuspeol tantsida. Iga kollektiiv õppis veel lisaks uusi tantse, mida siis teistele näidati. Esimesel Rääma folklooripeol 1996. aasta veebruaris tantsinud rühmad olid folklooriselts Mesilane (juhendajad Aino Siling ja Taimi Laitus), folklooriselts Kaasike (juhendaja Valve Lankots), folklooriselts Kunglarahvas (juhendaja Õnne Aavik), seeniorite seltskonnatantsu kollektiiv Räämakad (juhendaja Sirje Osipov), rahvapilliansambel Tõmba-Jüri (juhendaja Elle Mitter) ning folklooriselts Kaera-Jaan tantsijad (juhendajad Reet Koitla ja Mari Karon). Kõik seadsid oma rühmadele seaded ja lõid aina uusi ja uusi tantse.

Sellest esimesest peost Pärnu AMSi seltsimajas saigi aluse traditsiooniline Rääma folklooripäev veebruarikuus, sest see kuul sai tähistada ka Eesti Vabariigi sünnipäeva.

Esimestel aastatel peeti pidu ikka samas Pärnu AMSi seltsimajas, siis tuli võimalus pääseda ka suurele Baltica festivalile Tallinna. Kui esimene rahvusvaheline Baltica 1998. aastal Tallinnas toimus, pääsesid kõik Pärnu AMSi rühmad festivalile.

1999. aasta tõi Rääma folklooripäevale juba suurema soovijate nimekirja ja AMSi seltsimaja saal jäi kitsaks, nii mindigi üle Nooruse maja suuremasse saali pidu pidama. Aasta-aastalt on lisandunud kollektiive ja pärimuse austajaid nii Pärnust, Pärnumaalt kui ka teistest maakondadest. Ingeri-soome selts Mummot ja Kullero, folklooriselts Kägara, Piccolo folkloorigrupp ja pereansambel Pernu Lete ja teised imelised pärimuse kandjad. Meid ühendavaks jõuks on koosolemise rõõm ning nii üksikesinejate kui folkloorirühmade ühine soov siduda kombestik ja autentsus. Tänu Aime Oitsalu algatatud Rääma folklooripäevale on see traditsioon toonud Rääma rahvale ja teistele pärnakatele palju huvitavat, rõõmu ja äratundmist.

Aastast 2015 on Rääma pärimuspeo eestvedajaks olnud Terje Ojaste, kes alustas Rääma pärimuspeol uuendustega ja kutsus ning kaasas lapsi. Ilma lasteta ei ole ju päris pärimuspidu, kui pole kellelegi oma tarkusi, mõtteid ja traditsioone edasi anda. Kohe järgmisel pärimuspeol 2016. aastal olid kohal Jänesselja lasteaialapsed koos juhendajatega ja vahva näidendiga „Kui heeringas elas kuival maal". Järgneval aastal tulid Jõõpre rahvatantsulapsed Anu Kurmi juhendamisel ja 2018. aastal Rääma põhikooli õpilased näidendiga „Kapsapea". Neid juhendas Heli Buht ning tulid ka Rääma põhikooli rahvatantsulapsed, keda juhendas Ulla Helin-Mengel.

Baltica avamine. Kaera-Jaani piknikul presidendi roosiaias.
Foto: erakogu

2019. aastal mängisid kandlel ja laulsid imeliselt Liblika tänava lasteaia lapsed, keda juhendasid Sirje Sossi ja Timo Dreimann.

Nii nagu elus ikka, vajavad ka rühmad uuendamist ja nii juhendab Reeli Tänavsuu folkloorirühma Kunglarahvas, Aino Siling Mesilaste tantsurühma ja Timo Dreimann muusikalist osa, Malle Ormilaan juhendab folkloorirühma Kaera-Jaan ja Esta Ruusmann on Tõmba-Jüri juhendajaks. Lisandunud on folkloorikoor Rannalised, keda juhendab Terje Ojaste.

Erilist rõõmu teeb, et meil on Pärnus ja Pärnumaal nii palju pärimuslikku materjali ja inimesi, kes soovivad jagada oma teadmisi ja mõtteid teistele. Viimastel pärimuspidudel on meil olnud võimalus kuulata viiuliansamblit Spelmanslag (juhendaja Erhard Ohlhoff) ja näiteseltskonda Seljametsa külateatrist (juhendaja Aire Koop). Igal aastal üllatab korraldajaid ja vaatajaid mõni põnev rühm, kes hoiab ja kaitseb meie esivanemate traditsioone. Ühel aastal oli meil külas jutuvestja Piret Päär, kelle lummavatesse lugudesse viis imeline teekond. Väikesed lapsed kuulasid huviga neid jutustusi ja pajatusi. Piret Päär oskas panna kuulama 300 saalis viibijat. Aitäh imeliste hetkede eest! Loodan, et meie Rääma pärimuspäeva traditsioon jääb kestma ikka veel ja veel.

Terje Ojaste
Pärnu Aianduse ja Mesinduse Seltsi esimees

Tule tulemise rongkäik Keava raudteejaamast Kehtna laululavale. Foto: Aivar Pihelgas

RAPLAMAA

Raplamaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

ANNE UMMALAS	tulihingelisele ja pikaajalisele Raplamaa rahvakultuuri hoidjale

Elutööpreemia

HELDI TAGEL	pikaajalise ja südamega tehtud töö eest koori-, puhkpilli- ja rahvamuusika õpetaja ning dirigendina

Aastapreemiad

HELI LINTS	XXVII laulu- ja XX tantsupeo Rapla maakonna kuraatorile
KAIRI ORGUSSAAR	mitmekülgsele professionaalsele kunstnikule ja 10 aastat Raplamaa kaasaegse kunstikeskuse eestvedajale
PILLE LILL	kontsertide korraldajale ja Rapla kirikumuusika festivali kunstilisele juhile
KRISTIINA BENDER	pühendunud raamatukoguhoidjale ja raamatukogu valdkonna arendajale valla ja maakonna tasandil

RAIKKÜLA MÕIS MTÜ	mõisakultuuri edendajatele, konverentside ja koolituste korraldajatele
EEVI TÄTTE	maalikunstnikule, kellel täitus 40 aastat aktiivset näitusetegevust
HILLE POROSON	kauaaegsele Rapla Maarja-Magdaleena koguduse organistile, Rapla kiriku oreli 80. aastapäevale pühendatud kontserdi korraldajale

Kultuuripreemiad

TARVO METT	vabakutselisele klaasikunstnikule ja klaasinäituste korraldajale
KAI RULJAND	Kohila koolituskeskuse professionaalsele ja inspireerivale muusikaõppe vedajale ning klaveriõpetajale
MAI SIPELGAS	pikaajalisele pühendunud raamatukogutöötajale ja paikkonna kultuurielu rikastajale Kivi-Vigalas
FOLKLOORISELTS KIITSHARAKAD	Vigala kihelkonna pärimuskultuuri hoidjale ja talletajale

Vihmas ja päikeses tantsis Alus üle 300 rahvatantsija ja võimleja

25. mail toimus Alus järjekorras juba X Alu minitantsupidu, mille seekordne pealkiri oli „Tantsupärlid mõisamurul". Tantsima oli kogunenud rühmi Rapla maakonna kõigist valdadest, lisaks osales peol Läti segarühm Saikavieši. Sündmuse eestvedaja oli Anne Paluoja koos Alu segarühmaga.

Kuna ilm oli pilvine ja hommikul sadas vihma, kaalusid korraldajad tantsupeo üleviimist Alu spordihoonesse. Kella üheks oli sündinud siiski otsus, et pidu toimub Alu mõisa taga muruplatsil, nagu plaanitud, ja nii sammusid vihmast hoolimata 331 tantsijat rongkäigus reipalt tantsumurule. „Nüüd mina hakkan minema, tantsupeole sättima, valmis seelik lendlema, sõle rinda asetan, patsi kokku punutan, pastlad jalale kinnitan, vööga piha pingutan," kõlas üle väljaku Anne Paluoja hääl, kes terve kontserdi enda koostatud kaunite tekstidega ühte põimis.

„See, et teie meie rahvakultuuri üleval hoiate ja seda meile kõigile näitate, on see väärtus, miks on Eestis ilus elada. Kultuur on see, mis meid toidab ja mis meid rõõmustab, mis annab meile põhjuse kaasa lüüa sellistel sündmustel nagu täna. Ma soovin teile kerget tantsujalga ja publikule rõõmsat meelt. Ma arvan, et vihm ei sega küll mitte kedagi. Ilusat pidu teile!" soovis pidulisi tervitama tulnud Rapla valla kultuurikomisjoni esimees Väino Sassi. Oma tervitussõnad ütles ka maakonna rahvakultuurispetsialist Triinu Ülemaante, kes nentis, et keegi meist ei ole suhkruvatist ja sestap saab leida tantsurõõmu ka vihmase ilmaga. Seda oli näha. Tantsuplatsi ääres võeti küll appi kummikud, keebid, vihmavarjud ja istumisalused, ent kui esinemiskord kätte jõudis, heideti „soojendusdress" kõrvale ja tantsiti, nägu naerul, sirge seljaga ka läbi vihma.

„Tantsijad on ju karastunud – harjunud nii vihma, tuule kui ka päikesega. Suurel peol on ju samamoodi. Tantsud peavad kontserdiks selgeks ja tantsitud saama, olgu mis ilm tahes," ütles enda tantsukorda ootav Almar Rahuoja.

Juhtus siiski imeline kokkusattumus, et just siis, kui Anne luges sõnu: „Päikese võim on võrratu. Päike teeb suureks väikese," tuli päike välja. Pilved küll pisut õrritasid, ent suuremat sadu siis enam ei tulnud.

Ühe ajajärgu lõpp

Kontsert oli meeleolukas. Tantsumurul astusid üles suuremad kui ka väiksemad võimlejad, nii laste-, noorte- kui ka täiskasvanute rühmad. Näha sai uut rühmaliiki – pererühmi -, kes tänavusel suurel tantsupeol esmakordselt murule jooksevad. Oli väga tore vaadata emasid-isasid, vanaisasid-vanaemasid koos lastega tantsimas. Tantsulusti tundub neis rühmades kuidagi topelt olevat.

Eriliselt jäid kavast meelde Järlepa naisrühma esitatud tants „Laevuke" ning suurte ja väikeste võimlejate ühisnumber „Rabahaldjad", mis mõlemad olid hinge hellitavalt romantilised. Päeva kõige tempokama esituse tegi aga Kehtna segarühm Umbsõlg, esitades väga jõulise karakteriga „Kadrelli". Alati on huvitav näha läti tantse, mille põhisammustik ja muusika eesti tantsudest oluliselt erinevad.

Kogu kontserti jäid raamima aga laulusõnad „Terve vald oli kokku aetud, kihelkond kokku kutsutud", mis pärinevad armastatud „Tuljakust". Kontserdi alguses tantsiti selle tantsu pärimuslikku varianti, lõpus aga Anna Raudkatsi seadet. Mõistagi sobis see hästi kokku tantsupeoga, kuhu oli suisa neli valda ja mitu kihelkonda kokku tulnud.

Minitantsupeo korraldaja Anne Paluoja tänamine.
Foto: Armar Paidla

Rapla kesklinna kooli pererühm tantsimas „Kirisabalindu".
Foto: Armar Paidla

„Minu keel ei paindu küll ütlema minitantsupidu. See ei olnud mingi mini, see oli väga suur ja väga rõõmus ja särtsakas pidu," ütles Rapla valla kultuurinõunik Rita Triinu Peussa tantsijaid tänades.

Nii tantsurahvas kui ka publik jäi peoga rahule ning ka külalised Lätist. „Iga aasta on meil Lätist mõni kollektiiv tantsimas käinud. Kuna seekord oli meil väike juubel, tuli tantsima see rühm, kes ka meie esimesel peol esines," rääkis Anne. „Nad ütlesid, et neil on alati väga hea Eestisse tulla ja nad imetlevad seda, kuidas kõik inimesed vaatavad ja tunnevad sellest üheskoos rõõmu. Lätis ei pidavat see nii olema, sest kõik tantsurühmad püüavad justkui üksteist üle trumbata. Siin on aga kõik üksteise suhtes väga sõbralikud," rääkis Anne edasi lätlaste muljeid.

Esimene Alu minitantsupidu oli kakskümmend aastat tagasi. Pidu on enamasti peetud iga kahe aasta tagant. Seekordne pidu oli ümmarguse numbriga, kümnes, ning jääb Anne sõnul tema eestveetud peona ka viimaseks. „See on ühe ajajärgu lõpp. See on väga ilus number. Kui keegi võtab korraldamise üle, siis olen ma õnnelik, aga minu poolt jääb see pidu viimaseks," nentis Anne, kuid lisas, et ta on väga rahul sellega, milliseks see pidu kujunes ning et ta on väga tänulik kõigile tantsijatele, juhendajatele ja toetajatele.

Mari Tammar
ajaleht Raplamaa Sõnumid ajakirjanik

Heli ei öelnud juhatusele ei

Möödunud aasta tippsündmuseks oli XXVII laulu- ja XX tantsupidu. Raplamaal juhatas esmakordselt vägesid kuraatorina Heli Lints. Laulu- ja tantsupidudel on ta abiks olnud alates 2007. aastast tantsumaja perenaise ning staabijuhina. Lisaks on Helil üle 30 aasta kultuurikorraldaja kogemust ning praegu töötab ta Märjamaa vallas kultuurinõunikuna.

Kuidas sai sinust kultuuritöötaja?

Peale kooli lõpetamist läksin tööle Vigala kolhoosi sekretär-masinakirjutajaks. Mõned leidsid, et kohalikus kultuurimajas on vaja uut juhatajat. Tehti mulle pakkumine: „Noor inimene – võta ja proovi, nii kaua kui leitakse keegi teine."
1986. juulikuus astusingi KiviVigala kultuurimaja kunstiliseks juhiks ning 1987. aasta jaanuarist sain juhatajaks.

Heli Lints sätib Tule tulemise teekonnale.
Foto: Triinu Ülemaante

Sellega aga asi ei piirdunud. Nõukogude ajal oli Vigala piirkonna metoodikuks Darja Lehtsalu. Järjekordsel kontrollimisel ütles Darja, et mul pole üldse kultuurialast haridust - tuleb õppima minna. Eks tal omad kasud olid sees – tal ei olnud ka. Kahekesi läksime Viljandi kultuurikooli kaugõppesse kultuuritöökorraldust õppima.

Kogu aeg on olnud arusaam, et kui ma kultuuritööd teen, siis koolitused on väga tähtsad. Kui vähegi võimalik, võtan osa ja soovitan teistel osaleda. Kultuuritööl on väikestes majades valdavalt üks inimene. Kaua sa räägid tühja seinaga, saad koolitustel teistega kokku! Magasin kultuuriakadeemias kultuurikorraldajate kõrghariduse esimese korra maha. Teisel korral kandideerisin ja läksin kõrgkooli. Kui meid alustas 17, siis lõpetas ainult kolm.

Kui sa kultuuritöötajaks poleks saanud, kes sa siis oleksid?

Tahtsin minna õppima õigusteadust Tartu ülikooli. Käisin konsultatsioonis. Sisseastumise hommikul võtsin dokumendid välja, mulle ei meeldinud - Tartu ei meeldinud.

Tulin koju ja hakkasin Noorte Hääles koolide kuulutusi läbi lappama. Jäi silma asjaajamise organiseerimine Tallinna kergetööstustehnikum. Läksingi sinna - õppisin kaks aastat seal.

Peale kooli tuli suunamine. Sekretäre taheti igale poole, mind suunati Tallinnasse, aga see ei meeldinud mulle. Tahtsin koju maale. Panin tutvused tööle nii koolist kui Vigalast, et minusugust töötajat on väga Vigala kolhoosile vaja ja läks läbi! Mida ma väga tahtnud olen, need olen suutnud läbi suruda. Sihikindlus ja positiivne maailmavaade on kindlasti need kaks, mis on mind paljuski aidanud.

Enam sa Kivi-Vigala rahvamaja juhatajana ei tööta, kuid sul on seal kollektiive. Milliseid kollektiive juhendad ja millest ise osa võtad?

Hetkel juhendan ja osalen Kivi-Vigala memmede naisrühmas Kullerkupp ja Kivi-Vigala rahvamaja näitetrupis Sõbra-vägi. Miks ma neid juhendan? Seepärast et mõlemad juhendajad jäid vanuse tõttu pensionile. Et kollektiiv laiali ei läheks, oli vaja, et keegi juhendaks. Kuna kohapealt kedagi võtta ei olnud, hakkasin ise seda tegema. Järjekordselt ütlesin jah.

Lisaks laulan memmede naisansamblis Hõbejuus. Tantsin latiino-show-tantsutrupis Singirullid, kes samamoodi käib koos Kivi-Vigala rahvamajas. Meil tuleb Singirullidega 15. hooaeg.

Et natuke ennast tuulutada ja väljaspool käia, osalen Pärnu-Jaagupi aleviteatris

Rändtirtsud. Oma näitetrupiga hoian madalat profiili - juhendaja ise peaks olema juhendaja, mitte väga lavale pürgima, edevuse saan tasa teha naabermaakonnas Rändtirtsudes.

Kuidas sa laulu-ja tantsupeo kuraatoriks said?

Laulu- ja tantsupeoprotsessist sain esimest korda osa 2007. aastal, kui Irina Pärila oli Raplamaa kuraator. Raplamaa laulu- ja tantsupidu ning memme-taadipidu oli paar aastat enne seda olnud Vigalas, talle jäi Vigala punt meelde. 2007. aastast alates olengi olnud staabijuht ja tantsumaja perenaine. Hüppasin tundmatusse, kuid väga meeldis ja oli vahva. Nüüd olengi „üle elanud" kolm kuraatorit.

Juubelipeo ettevalmistamise eel olid maavalitsused kadunud - maakonnaülest kultuurispetsialisti polnud veel tööle võetud, ühtlasi oli äsja töölt lahkunud tolleaegne rahvakultuurispetsialist. Laulu- ja tantsupeo sihtasutus hakkas Raplamaa omavalitsuste liiduga läbi rääkima, pöörduti minu poole: „Kui sina ei ole, siis Raplamaa ei osalegi laulu- ja tantsupeol!"

Võtsin vastutuse, kuigi pelgasin veidi. Esiteks ma olin juba Märjamaa vallavalitsuses tööl. Rapla on aga keskpunkt, niiditõmbamine peaks sealtpoolt tulema. Sai kaugjuhtimise käigus tegeleda. Kui nüüd tagasi vaadata, lõpp hea, kõik hea. Õnnestus täiesti!

See oli kuues pidu, millel osalesin. Nii suurt, südamlikku ja suurejoonelist pidu ei ole varem olnud. Tule tulemine oli vapustav. Võrdlen olümpiatulega - tuleb sealt kuskil ja kõik hoiavad. Oli väga ülev hetk.

Kuidas läksid laulu- ja tantsupeo ettevalmistused Raplamaal?

Ma olin eelnevalt kokku puutunud ainult Tallinna-nädala tantsijate majaga. Eelproovidest ei olnud mul õrna aimugi. Pidin ise avastama hakkama. Polnud isegi šnitti võtta. Muutusid proovide asukohad, pidin mõtlema, kus milliseid eelproove korraldada saab.

Mul ei lähe kunagi meelest jaanuarikuu hommik, kui tantsijate eelproov oli Raplas. Ärkasin, paks lumi ja tuisk! Enne seitset startisin Vigalast. Kui pöörasin Tallinn-Pärnu maanteelt Rapla peale, vaatasin, et mu järel autorida, tantsijad suundusid Raplasse. Sõitsin aeglaselt. Teed polnud nähagi.

Rapla kesklinna kooli jõudes nägin, majandusjuhataja juba roogib lund. Läksin sisse. Siis hakkasid tulema säravad mehed ja naised - rahvariietes, huuled värvitud. Kõigil nii hea tuju. Mõtlen, et normaalne inimene ei pista sellise ilmaga nina toast välja. Nemad tulevad kohale särasilmi, sest tahavad tantsida. Jääb elu lõpuni meelde.

Tule tulemine. Millised on mälestused?

Kui sina olid kõige ees, siis mina olin rongkäigus kõige viimane (naerab). Nii südamlik oli, kui inimesed tee ääres tuld ootasid ja kui me autodega mööda sõitsime, siis nad lehvitasid. Kusjuures nad olid kahe sündmuse toimumise kohale jäävale teealale tule tulemist ootama tulnud.

Avastasime Raplamaal selliseid paiku, milliseid mina ei olnud varem näinud: Adila külaplats, Keava mäed. Hästi südantsoojendav oli tule vastuvõtmine Hageri hooldekodus. Tule tulemine ühendas Raplamaad. Kollektiivid pidutsesid koos, korraldamisel tehti koostööd. Kõik sündmused olid eriilmelised. Vallad ja nende kultuurikorraldajad lõid sündmused oma silma järgi.

Inimestega on nii, et usalda neid, nad võtavad ja teevad ära. Ainult vaata pärast, pane käed rinna peale ja ütle: „Oii! Kui vägev!“

Laulu- ja tantsupeo nädal Tallinnas. Kuidas sujus? Kuidas sulle kontserdid meeldisid?

Kui tantsupidu tribüünilt vaatasin, oli ilus. Kahest tantsust ei saa ma üle ega ümber. Need on „Maa hing“ ja „Pihlapuu“. Kaks sellist lugu, et ohh! Muidugi oli väga vahva vaadata „Tuljaku“ seadet: naisrühmad olid keskel.

Laulupeol sain samuti suure elamuse. Üks on olla laulukaare all, aga teine on vaadata laulupidu. Väga vahva. Pisarad tulevad iga laulu ajal. Me ju kõik oleme eestlased.

Tantsuplatsile ma jalga pole saanud, aga laulukaare all olen olnud kolm korda. Märjamaa keskkooli ajast sain 9. ja 11. klassis käia ja korra Vigala segakooriga.

Oli ka rongkäik. Iga maakonna uhkus ja peamine jõud pannakse ju rongkäigu päisesse. Raplamaal toimuvad järjepidevad missivõistlused. Meil olid päises missid, kellel seljas viie Raplamaal oleva kihelkonna rõivad. Missilintidel olid kihelkondade nimed, et teaks, kes millise piirkonna rõivaid kannab.

Raplamaa on tuntud korvpallimaakonnana. Meie pikad Rapla Avis Utilitase korvpallurid marssisid esindusrivi ees. Rahvas vaatas pikki mehi ja ahhetas. Märkamata ei jäänud ka nende valged põlvikud, mis olid seotud rahvusliku paelaga.

Sul on viimasel kahel aastal väga palju uusi tegemisi. Rahvamajast läksid valda tööle, tegelesid peo ettevalmistustega.

Ma ei hüpanud tundmatus kohas vette. Märjamaa on täis kultuuri. Palju kollektiive, rahvatantsijad, koorilauljad, lisaks lõõtsamängijad, pärimus Vigala

poole pealt. Kunagi oli Märjamaa vallas kõige rohkem rahvatantsijaid. Ma usun, et siiamaani on nii. Meil on Märjamaa folk, mida 2020. aastal korraldatakse viieteistkümnendat korda. Ses suhtes on Märjamaa vallas kultuurinõunik väga lihtne olla.

Olen pere välja koolitanud. Mees teadis, kellega ta abiellus. Olin juba kultuuritöötaja. Kui olin lapsehoolduspuhkusel, sai mu abikaasa maitsta kultuurimaja juhataja tööd, kuna tema oli minu ametlik asendaja. Noorem tütar tantsib praegugi rahvatantsu ja näitleb, kui tarvis on. Vanem tütar on hetkel pääsenud, kuna kolis Tartusse. Kultuur käib mu eluga alati kaasas. Pigem ongi sellest ainult rõõmu. Koos perega käime palju kontsertidel ja teatrites. Mees käis nii laulu- kui ka tantsupeol. Jäi täitsa rahule.

Kust leiad tööks inspiratsiooni?

Kui vaatan väge, kes laulavad ja tantsivad ja teevad isetegevust, siis mõtlengi, et kuidas ma ei organiseeri. Nende nimel ju! Kõik ei pea laulma, kõik ei pea tantsima, osad peavad korraldama ka! Mina arvan, et olen võtnud selle missiooni omale. Isegi, kui mul pole olnud kõige parem päev, proovin ikka süstida teistesse positiivsust.

Mis edasi?

Tuleb järjekordne töine ja vahva aasta: üks tunnustamissündmus, teine tunnustamissündmus, Märjamaa folgi juubeliaasta, Singirullide 15. sünnipäev, augustikuus Eesti rahvamajade ühingu suvekool. Mõnes mõttes on ees olev aasta mitte nii aktiivne suursündmuste poolest, kuid tegevust jätkub.

Triinu Ülemaante
Rahvakultuuri Keskus Raplamaa rahvakultuurispetsialist

Rapla maakonna noorte puhkpilliorkester 20

Rapla maakonna noorte puhkpilliorkester tähistas oma tegevuse 20. aastapäeva kontserdiga 30. märtsil 2019. Koos põhikoosseisuga mängisid kaasa mitmed orkestri vilistlased. Juubelikontserdi kava oli mitmekesine – ühispalad, ansamblilood, soolonumbrid; lisaks laulupeo repertuaarile just selle orkestri jaoks komponeeritud teosed endistelt mängijatelt Pärt Uusbergilt ja Patrik Sebastian Untilt, menukate poplugude seaded ja loomulikult klassikat.

Rapla maakonna noorte puhkpilliorkester koos vilistlastega 20. aastapäeval.
Foto: Maiu Linnamägi

Kollektiivi esimene kokkusaamine oli 30. oktoobril 1999. aastal. Orkestri „ristiisadeks“ võib pidada tolleaegseid Märjamaa muusika- ja kunstikooli õpetajaid Robert Kasemäge (1919–2015) ja Tõnu Soosõrva. Aastate jooksul on õpetajate-dirigentidena kaasa löönud veel Raimo Tappo, Angela Katkosilt, Liia Ringo. Praegu Tõnu Soosõrva kõrval teise dirigendina tegutsev Eesti muusika- ja teatriakadeemia üliõpilane Silver Niinemets on kasvanud välja orkestri mängijate ridadest. Algusest peale on orkestri korralduslikku poolt toetanud Maiu Linnamägi.

Algkoosseisus oli 19 Rapla muusikakooli, Kohila koolituskeskuse ning Märjamaa muusika- ja kunstikooli õpilast. Suurima koosseisuga esines orkester oma 5. aastapäeva kontserdil, kui koos noortekoosseisuga oli laval 35 mängijat. Läbi 20 aasta on olnud orkestriga seotud 95 noort pillipuhujat. Lisaks ülalmainitud muusikakoolidele on lisandunud mängijaid ka Kehtna kunstide koolist.

Orkester on esinenud paljudes kohtades Eestis, kontsertmatkad on viinud Soome, Lätti, Peterburgi, Saksamaale ja Ungarisse. Oma tegevusaja jooksul on kollektiiv osalenud kõikidel noorte- ja üldlaulupidudel, maakondlikel laulupidudel, samuti

memme-taadi suvepidudel, paljudel maapäevadel ja muudel riiklikel tähtpäevadel, traditsioonilisel Raplamaa noortekollektiivide advendikontserdil jm.

Mitmed orkestri mängijad teevad arranžeeringuid ja kirjutavad muusikat. Paljud orkestrandid on seisnud solistidena oma kaaslaste ees, mängides flöödil, klarnetil, saksofonil, trompetil, tromboonil, tuubal, marimbal. Tunnustatud helilooja Pärt Uusberg peab oma noorteorkestriaastaid väga märgilisteks ja innustavateks professionaalse muusiku teele suundumisel.

Rapla maakonna noorte puhkpilliorkester on koostööd teinud Türi, Tallinna tehnikaülikooli ja Nurmijärvi puhkpilliorkestritega, Kotka linna noorte puhkpilliorkestriga, Saksamaa Kaiserslauterni sümfoonilise puhkpilliorkestriga.

Külalisdirigentidena on orkestriga töötanud Valdo Rüütelmaa, Hando Põldmäe, Ants Oidekivi, Pärt Uusberg, Bert Langerer, Riivo Jõgi.

Maiu Linnamägi
Rapla maakonna noorte puhkpilliorkestri mänedžer

Saare maakond pealinnas juubelipeo rongkäigus. Foto: Gert Lutter

SAAREMAA

Saaremaa tunnustused 2019

Eesti Kultuurkapitali Saaremaa ekspertgrupi ja Saaremaa valla koostöös väljaantavad preemiad

Kultuuripärl

KAIRIT LEVIT	järjekindla ja professionaalse klaveriõppe ja muusikaelu arendamise eest Orissaares

Hendrik Krummi nimelise kultuuripreemia

EDA MARIPUU	väikese Muhumaa suure ajaloo kirgliku elushoidmise eest.

Aastapreemiad

SANDER MÖLDER	Saare- ja Muhumaa rahvalaulude osava ja loomingulise kasutamise eest popmuusikas
ANNIKKI ARUVÄLI	Saaremaa tšellokultuuri arendamise ja Läänesaarte kammerorkestri loomingulise vedamise eest
RAIVO TRASS	Mereröövlitest Saaremaa Mässuni, Tuulikust Vaarandini – Saaremaa kultuuriloo tundliku lavale toomise eest

LEANA VAPPER-DHOORE ja HARTWIN JORIS DHOORE	Saaremaa uuspärimusmuusika loomise ja esitamise eest

Muhu valla kultuuripreemia

MARIAN HEINAT	Eesti parim naisnäitleja

Muhu valla aasta tegu 2018

Algatus VÄIKESELE MUHULASELE OMA PÄTIPAAR	tublide tikkijate Tiiu Tuusti, Alliki Oidekivi, Piret Lemberi ja Triinu Traumanni algatus valmistada ja kinkida hõbelusikapeol igale väikesele muhulasele pätipaar

Tuli lookles kihelkondades

Seekordse juubelilaulu- ja tantsupeo juhtmõttest „Minu arm“ lähtudes oli 2019. aasta Tule tuletulemisel tule hoidjad ja edasikandjad taas maakonnad, nagu ka 1969. aastal. Tuli hakkas tulema Tartust, kus süüdati ka kõige esimese laulupeo tuli.

Esimene maakond, kus tuli oma rändu alustas, oli Saare maakond. Tuletulemine on alati väga emotsiooniderohke ja võimsaid elamusi pakkuv suursündmus. Sel korral maakonnast-maakonda liikudes tekkis väga paljudel inimestel võimalus tuletulemisest isikliku pühendumise kaudu osa saada.

See oli meile meeldiv võimalus oma identiteedi tutvustamiseks ning hea võimalus kodupaiga kultuuriloo avastamiseks, et nii eilseid kui ka tänaseid kultuuriloolisi suurkujusid meeles pidada ja märgata.

Saarelistel liikus tuli läbi kõikide kihelkondade. Aastasadu on meie jaoks kihelkond olnud tugev identiteedi kandja, eriti oluline on see tänases päevas. Kanname oma kihelkonna rahvarõivaid, laulame oma kihelkonna laule ja räägime oma kihelkonna murdes.

Juubelipeo tuleteekond kulges läbi kihelkondade ja tõstis esile selle paikkonna väärtused oluliste inimeste näol, rahvarõivaste kandmise, laulude ja pillimängu või selle kihelkonna rahvale tähtsate ehitiste ja paikadega.

Saare maakonnas tegi tuli 33 peatust, et valgustada meie kultuuriinimeste ja kogukondade tegemisi. Tuli põles kahel suurel kogukonna korraldatud kontserdil - Kärla kihelkonnas tervitas tuld Peeter Süda, kes andis koos sealsete lauljate ja tantsijatega tulele oma õnnistuse. Kuressaare vastvalminud keskväljakule olid rivistatud pea kõik selle paiga lauljad ja tantsijad, kes seejärel kohtusid suurel peol – päris laulukaare all ja Kalevi staadioni tantsuplatsil.

Saaremaal viidi tuld paigast paika 14 erineva sõiduvahendiga. Meie jaoks olulisim oli teha juubelitulega kummardus merele, mis on samuti saarlase identiteedi üks tähtis osa. Meresõidud koos tulega tegid uisulaev Moonland, vabatahtlik merepääste oma kaatritega ning halulaev Hiiuingel.

Kolmeteistkümnes Saare maakonna kihelkonnas kohtus tulega ligi 2000 inimest ning oma nõu ja abiga olid kahe päeva jooksul teekonnaga hõivatud 95

organisatsiooni ja asutust. Kihelkondi läbides saime tulele anda jõudu allikast, mis on alguseks igale suurele teole.

Laulupeotulest süüdati kümneid ja kümneid küünlaid laulu- ja tantsupeo loomisele kaasa aidanud inimeste kalmudel. Süüdati mälestusküünlad neile, kes on hoidnud seda tuld enne meid, ja nüüd usaldanud meie kätesse. Üks selline eriline inimene oli Martin Körber. Tema eestvedamisel toimus Massinõmmel Saaremaa I laulupidu juba 1883. aastal. Seda sündmust võib lugeda mitteametlikult laulupidude alguseks kogukondades.

Triino Lest
Aste klubi juhataja

Krista Lember
Rahvakultuuri Keskus Saaremaa
rahvakultuurispetsialist

Tuli Kaarma kihelkonna noorte kanda.
Foto: Valmar Voolaid

Meie Muhu ilu elab edasi

Selle suve üks kultuuri suursündmusi Muhu saarel oli 20. juulil toimunud „Ilu elab. Eput päe“, kus meie väikese ent rikka saare traditsioonilisest pärimuskultuurist, eriti just Muhu mustritest üleskerkinud uuslooming ja mõistagi ka vana kaunis rahvakunst end läbi loengute, töötubade, moeetenduse ning näituse taastutvustas.

Muhulastena oleme ju kursis, et Muhu muster on Eestis tuntud ja laialt kasutatud motiivistik, kuid tegelikult on Muhu pärand mustrite maailmas veel palju enamat kui kollane siilikutriibustik või tikand mustal taustal. Seepärast tahtsimegi seda oma ja head ühel päeval aastas rõhutatult tutvustada ning Muhu tegijaid nende lausa igapäevaselt sündiva imelise loomingu eest tunnustada.

Ilus päikseline „Eput päe“ algas hommikul Muhu muuseumis Koguval, kuhu saalitäis huvilisi (neid jätkus väljapoolegi) oli kogunenud kuulama loomepäeva esimest esinejat, muuseumi teadurit Eda Maripuud, kes andis põhjaliku ülevaate Muhu mustrite ajaloost ja arengutest. Eda järel sai sõna graafik, illustraator ja installatsioonikunstnik Urmas Viik, kes tutvustas folkloori ja kunsti seoseid läbi isiklike kogemuste. Kaunite Muhu-teemaliste portselannõude maalijana tuntud Sabina Kaukis andis oma loenguga „Muhu mustrid väikeettevõtluses“ nii mõnegi hea mõtte Muhu ja ettevõtluse ühendamiseks. Viimasena esines keraamik Marget Tafel, kelle filosoofilis-visuaalne tagasivaade kunstniku loomingulisele arengule andis loomepäeva loengutele Muhu muuseumis kena lõpetuse.

Seejärel oli muhulasel, suvemuhulasel ja lihtsalt saarekülastajal võimalik liikuda mitmesugustesse töötubadesse. Uudistamist jätkus igasse Muhu otsa. Koguval Männiku käsitöötoas sai Sirje Tüüri juhendamisel valmistada nahast käepaelu, Muhu käsitööseltsi Oad ja Eed ruumides Liival õpetasid Tiina Saar ja Maris Tamm huvilistele kuidas „eriti mahlaseid Muhu maasikaid“ tikkida. Liival Muhu pärandikoolis pastoraadihoone ruumides toimus Kadri Tüüri osaval tüürimisel põnev semiootiline diskussioon-esemeanalüüs. Paenasel näitas Eva-Liisa Kollo huvilistele, kuidas Muhu mustreid maalingutena puidule võluda ning Marget Tafeli Loovuspesas Lõetsas elustus läbi keraamika legendi Muhu vägilasest Mustast Mardist. Metallikunstnik Kristjan Sisa juhendamisel sai ka Nõmmküla kandis oma käega imet luua, seal toimus nimelt metallist ehete valmistamise töötuba. Kristjan lausus päeva kohta kaunilt: „See päev tõi esile keskkonna ja inimese vahelise kvaliteetse suhte, mille pinnalt tekivad uued loovad potentsiaalirikkad tulemused. Tekkis pärandkultuuri traditsiooniliste väärtuste ja innovatsiooni võimas sümbioos.“

Oma ateljeed ja poekesed olid uudistamiseks avanud teisedki kunstnikud ja käsitöölised. Näiteks Hilja Tüüri pööningupood, Mare Peegeli kangakudula, Janne Kommeli Muhu lambanahatöökoda, Sabina Kaukise Muhu portselani suvestuudio, Urmas Viigi *Wunderkammer* ja Velli Saabase Kuivastu käsitööpood. Mõneks tunniks saime avatuna hoida ka oma ateljeestuudio Liival, kus koos tegutsemas meie Ilu Elab õhinapõhine tuumik- Triinu, Gea, Piret ja Pille-Riin.

Kauni päeva võttis kokku moeetendus „Muhu moodi moodi loodi“, kus Muhu muster elustus kohalike loojate poolt osavalt kaasaegsesse moekeelde pandud kollektsioonides. Suur oli meie üllatus, kui külalisi aina tuli ja tuli ning lõpuks oli saal rahvast puupüsti täis, osad pidid kahjutundega lahkumagi. Kes aga saali mahtus, sai nautida kuut eriilmelist Muhu-ainelist rõivakollektsiooni. Seekord tulid lavale oma loominguga Alliki Oidekivi, Anne Keerd, Piret Lember, Gea Promet, Pille-Riin

„Ilu elab“ ühispilt koos disainerite ja modellidega. Foto: Thomas Elson

Luht ja Triinu Traumann. Soe suveõhtu, laval säravate kohalike modellide energia ja kaunis Muhu moodi mood kütsid nii pealtvaatajate kui osalejate emotsioonid kõrgustesse. Või nii nagu üks pealtvaataja hiljem tõdes: „Tunne oli nii võimas, et etenduselt lahkudes mu jalad justkui ei puutunudki enam vastu maad!“

Osad moekollektsioonid said üle tammi Orissaares resideeruva fotograafi Thomas Elsoni poolt ning kaunite modellide Mariani ja Eva-Maria kaasabil üles pildistatud. Valminud fotod ja kollektsioonide näidised kujunesid Muhu muuseumis kauniks näituseks. Muuseumi juhataja Meelis Mereäär kommenteeris väljapanekut nii: „Ilu elab“ näitus oli minu selle aasta kindel lemmik. Kogu väljapanek üllatas professionaalsuse ja terviklikkusega.“ Ta lisas naljatades: „Parimaid pilte eksponeerisingi ainult oma kabineti seinal.“

„Ilu elab“ meeskond tänab südamest kõiki organiseerimise juures olnud inimesi. Rõõmu valmistasid nii pereliikmete kui valla tugi, nii kohalike ettevõtjate vastutulelikkus, modellide särasilmne entusiasm, kui ka külastajate ülipositiivne tagasiside. „Üllatavalt professionaalne“, „kõrge tasemega“, „hea energiaga“, „oi, nii suurelt polegi siin sellist asja tehtud“ jne sõnumid täitsid organiseerijad uue innu ja ideedega järgmise aasta ürituseks. Marget Tafel võttis kogu ürituse kenasti kokku lausega: „Oli superfiiling. „Ilu elab“ on kui rühmitus, ideede pank, labor, mis tahab jõuda iga saare inimeseni ja kaugemalegi üle Euroopa, levida üle maailma.“ Unistame siis meiegi suurelt!

Triinu Traumann ja Gea Promet
„Ilu elab“ meeskonna esindajad

Rand-ränd-kino

Persoonilugu Mikk Rannaga

„Ma kõnnin ja kõnnin otsata teed ...“

See värsirida „Nipernaadi“ filmist on tuttav igale eesti filmihuvilisele. Samamoodi võiks ümiseda ka Mikk Rand oma tegemiste, asjaajamiste ja võitluste saateks Eesti kinomaastikul. Käidud on omajagu, kuid tee on pikk ja käia veel kaua.

Mikul on kindel veendumus, et filmikultuur on sama oluline (rahva-)kultuuri osa nagu rahvalaul, näitemäng või käsitöö. Kino peab kuuluma rahvamajade juurde sama iseenesestmõistetavalt nagu laulukoor, tantsurühm või näiteselts. Filmikeele aktiivne tarbimine arendab publiku visuaalset kirjaoskust. Hirmul, et kinos käimise harjumuse juures on tegemist pelgalt kommertslikkusega, meelelahutusega, pole Mikk Ranna arvates alust - filmikunst on ju mitmekesine, žanreid väga erinevaid. Kuna tänapäeva noori kõnetab pildiline kirjaoskus üha enam, on ka rahvamajades vaja osata rääkida nende keeles ning seeläbi suunata uut publikut püsivamate väärtuste – kunstide – juurde.

Huvi filmitegemise vastu algas Mikul juba keskkoolis – sõbra isa kaameraga said üles võetud esimesed märulifilmi sugemetega episoodid. Et sõpruskonna energiat ja aktiivsust mõistlikult suunata, leidis toonane Tallinna 54. keskkool vahendid, lõi filmiringi ning ostis filmikaamera. Pärast kooli lõppu viis Miku tee amatöör-actionfilmi juurest hoopiski Nukufilmi – kus ta alustas valgustajana, seejärel töötas animaatorina ja lõpuks lõi stsenaristi-režissöörina iseseisvalt kolm filmi. Mikk leiab, et Nukufilmis töötamine rikastas tema kui toonase filmitudengi arusaamist filmikunstist väga palju. Lisaks erinevate (filmi)tehniliste käsitööoskuste omal käel läbi proovimisele, avardas töö animatsiooni valdkonnas ka kinematograafilist mõtlemist, andis julguse ja vabaduse laiendada piire. Selline ellusuhtumine ja mõtteviis Mikule meeldisid ja sarnast, pigem raamidest väljaspool, mõtlemist-tegutsemist on ta püüdnud praktiseerida.

„Ma kõnnin ja kõnnin teed kõvad kui keed ..“.

Kinobuss kui organisatsioon sündis pigem protestiks, vastuvoolu liikumisena 2000ndate riiklikule kultuuripoliitikale. Sellel ajal toimus maal aktiivne kinopunktide sulgemine, riiklikku rahastust ei leitud ja üldine arusaam oli, et filme saab näidata vaid suuremate linnade kinodes. Kinobussi tuur hõlmas kogu Eestit,

Ihu ja hingega kinomees Mikk Rand. Foto: Nadja Buelow

15 maakonda, eesmärgiga populariseerida eesti filmi ning elavdada kinokultuuri just maal. Buss oli populaarne, seda oodati igasse valda ja külla. Mikk tõdeb, et ilmselt käidi üle kümne aasta jooksul läbi kõikidest Eesti rahvamajadest ja koolidest. Liikumine kasvas 2011. aastal grandioosseks kinokoolituse sündmuseks Need olid filmitalgud, millest võttis osa rohkem kui 5000 huvilist. Kuna kaasalööjate hulgas oli ka arvukalt rahvakultuuriaktiviste kõikidest maakondadest, toimus talgute käigus valminud filmi „Täitsa lõpp“ esilinastus 11.11.2011 samaaegselt kõikides talgutega seotud rahvamajades. Toona alguse saanud suhtlemine käivitas praeguse kinokodade võrgustiku. Tänaseks on kinokojaga liitunud ligi 200 kinopunkti, neist aktiivseid filminäitajaid on umbes 75. Mikk on rõõmus, et tänu pikaajalisele selgitustööle on tehnilised võimalused muutunud paremaks - mitmed kohad on saamas kaasaegse kinoprojektsiooni, kinokeeli DCP (digital cinema package) süsteemi. Nende kasutuselevõtul kaob tehniline piiratus, ka väikestes saalides saab võimalikuks näidata kõiki filme.

Mikk tõdes rahuldustundega, et tänaseks on kinobussist välja arenenud arvestatav filmialane koolitustugi, millel on väga erinevad väljundid – alates animatsiooni töötubadest koolides-rahvamajades, mängufilmikoolitustest suvepäevadel kuni

rahvusvaheliste projektideni, erinevate filmiõppemetoodikate väljatöötamisteni. Viimaste hulka kuulub näiteks filmikeele sidumine loodusteaduslike ainete õpetamisel või ettevõtluse õpetamine läbi meediakirjaoskuse. Mitmetest kunagistest kinobussi tuuridel või filmitalgutel osalenutest lastest-noortest on tänaseks saanud tuntud filmitegijad. Mikk võib õigusega pidada end nende esimeseks filmiõpetajaks ehk hooandjaks.

„Tund hiline, tee on kõva kui kee ...“

Kinorännakud on Mikku viinud filme näitama ja koolitusi tegema maailma eri paikadesse - Euroopasse, aga ka Lõuna-Ameerikasse. Kas nende rännakute tõttu või hoopis kiuste sai Mikk ühel hetkel aru, et lärmakas pealinnaelu ei paku enam pinget ning kolis pealinnast ära kaugele – Saaremaale, kust on pärit tema vanavanemad.

Uueks väljakutseks on tasapisi kujunemas Värava kinotalu, kus Mikk on juba viis aastat korraldanud Laimjala lühikeste ööde filmifestivali ehk LLÖFFi, mis keskendub just lühifilmidele. Linale tulevad animatsioonid, tudengifilmid, reklaamfilmid jt. Festivali teeb eriliseks nn telg-in-kino formaat. Teisisõnu - filme saab vaadata oma isiklikus telgis pikutades. Kui väsimus peale tuleb, pole probleemi ööbimiskoha leidmisega. Heal lapsel mitu nime: LLÖFFi teiseks nimeks on ÖSEL ehk öise saare erksad lühikad. Selle nime all võeti möödunud suvel osa Kuressaare merepäevadest.

Jälgides Mikk Ranna toimetamisi, pole mingit kahtlust, et mees on algusest peale tegelenud valdkonnas, mis talle meeldib, mille käekäigu pärast ta südant valutab. Ta on ihu ja hingega kinomees. Tõsiselt. Kuigi viimasel ajal kipuvad organisatoorsed kohustused loomingulist poolt üle trumpama, põgeneb Mikk esimesel võimalusel ikka kaamera taha. Kasvõi kohalikest sündmustest videoid või hingerahustuseks kauneid loodusfotosid tegema. Läbi kaamerasilma on nägemine teravam, fookus läheb paika. Ka ülekantud tähenduses. Filme vaadates, filme näidates, filme tehes saad minna rändama. Just sinna, kuhu ise tahad.

Inga Rand
Laimjala rahvamaja juhataja

Tartu – Laulupidu150! Foto: Maris Savik

TARTUMAA

Tartumaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

TIINA KONSEN	Tartumaa folklooriliikumise ja pärandkultuuri edendamise, hoidmise ning talletamise eest

Elutööpreemia

VIIVI KÜTT	45 aastat südamega tehtud kultuuritöö eest Tartumaal Nõo vallas

Aastapreemiad

JAAN TOOMING	professionaalse teatrikunsti ja rahvakultuuri ühendamise ning arendamise eest
JAANUS RANDMA	tantsuetenduse „Loodud jääma" idee ja lavastamise eest
MEELIKA KAARNA	Tartumaa lastepeokese „Suvevaheaeg" lavastamise ja läbiviimise eest
TRIIN KOCH	Tartu laulupeo kunstiline juht ja suurepäraste saavutuste eest rahvusvahelistel koorikonkurssidel
MARGUS MÖLL	Elva LendTeatri maja ja lavastusprojektide tehnilise teostamise eest

RIHO LEPPOJA	XXVII laulu- ja XX tantsupeo Tartu linna kollektiivide prooviperioodi läbiviimise ja linna tugimeeskonna töö koordineerimise eest peo perioodil
ASTRID HALLIK	XXVII laulu- ja XX tantsupeo Tartumaa kollektiivide prooviperioodi läbiviimise ja linna tugimeeskonna töö koordineerimise eest peo perioodil

Rahvakultuuri Keskuse tänukirjad

KÄRT VUKS	märkimisväärse panuse eest Tartumaa rahvatantsumaastikul
MAIRE JÜRGEL	lastetantsupeokese „Suvevaheaeg“ korraldamise ja märkimisväärse panuse eest Tartumaa rahvatantsumaastikul
MEELIKA KAARNA	lastetantsupeokese „Suvevaheaeg“ korraldamise, lavastamise ja märkimisväärse panuse eest Tartumaa rahvatantsumaastikul
UVE SAAR	märkimisväärse panuse eest Tartumaa rahvatantsumaastikul
TARMO LILLO	Tartu tantsupäeva korraldamise ja märkimisväärse panuse eest Tartumaa rahvatantsumaastikul
MARIS PEEBO	Tartu laulupeo 150 produtseerimise ja Tartu kultuurielu rikastamise eest 2019. aastal
MAARJA ÜLPER	Tartu laulupeo 150 korraldamise eest
KAJA UDSO	Puhja kogukonna kultuurielu edendamise ja hoidmise ning Tartumaa kultuurimaastiku rikastamise eest aastakümnete jooksul

Laulu- ja tantsupeo teema-aasta Tartumaal

2019. aasta jooksul oli tähelepanu all UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistusse kantud laulu- ja tantsupidude traditsioon. Esimese laulupeo toimumisest möödus 150 aastat ning tantsupidu toimus 20. korda. Tartumaagi andis oma märkimisväärse panuse teema-aastasse, korraldades mitmeid traditsioonilisi ja ka uusi suursündmusi.

Rahvusvaheline pärimuspidu Baltica 2019 toimus tänavu 29. maist 2. juunini 32. korda, Eestis 11. korda. Festivalile eelnesid väiksemad pärimuspeod Eesti erinevais paigus. Tartu linn liitus Baltica festivaliga 1990. aastal, kui Eesti folkloorinõukogu koostööpartneriks sai 6. septembril 1990. aastal asutatud Tartu rahvakultuuri keskus Sinimandria (tegutses kuni 31. oktoobrini 1993). Esimene Tartumaa trallam toimus Sinimandria ettevõtmisel 22. juunil 1991.

Tänavune Tartumaa trallam peeti 30. märtsil Tartus Korp! Rotalia majas. Osales 19 pärimust viljelevat Tartu linna ja maakonna kollektiivi, neist seitse olid laste- ja noorterühmad. Rahvusvähemustest esitasid oma folkloorset pärandit ingerisoomlased, marid, romad, ukrainlased, valgevenelased, venelased, jt. Tartumaa trallami kevadpeol esitatud kavasid said kollektiivid ette kanda Baltica kontsertidel Tallinnas Raekoja platsi laval ja Tornide väljakul.

Ühel väga vihmasel maikuu viimasel pühapäeval toimus Elva laululaval 21aastase traditsiooniga Tartumaa memme-taadi lustipidu „Lõõts kutsub". Peo üldjuht, peakorraldaja ja segarühmade liigijuht oli Lea Kurvits, abiks liigijuhtidena Kaie Tali (memmede rühmad 1 ja 1.-3. klasside rühmad), Made-Heljo Ruul (seeniortantsud), Viivika Kook (memmede rühmad 2), Tairi Paumets (lasteaiarühmad). Peol osales 374 inimest ning pealtvaatajaid 300 ümber. Lõõtsamängijate eesotsas oli Heino Tartes.

Esmakordselt sai teoks Tartumaa lastetantsupeoke „Suvevaheaeg". 31. mail olid Tartu ülikooli staadionil esindatud kõik Tartumaa kaheksa omavalitsust, esmakordselt kaasati peole ka lasteaiarühmad ning lapsi tantsis peol 981. Pidu oli mõeldud kõigile Tartu linna ning maakonna rühmadele, alates lasteaia-mudilastest kuni 8. klassi õpilasteni. Liigijuhid olid Kaie Tali (1.-2. klass), Ülle Kepler (3.-4 klass), Külli Petersell (4.-5. klass), Margit Metsla (6.-8. klass), Kristel Maruste (lasteaedade rühmad).

Peo pealavastaja oli Meelika Kaarna ning peakorraldaja Tartumaa rahvatantsujuhtide liit, eesotsas juhatuse liikmete Maire Jürgeli ja Meelika

Kaarnaga. Oma panuse peo õnnestumisse andis Tartumaa rahvakultuurispetsialist Kati Grauberg-Longhurst.

Suurim sündmus Tartu maakonnas oli Tartu laulupeo 150. sünnipäeva tähistamine, sest just Tartust algas meie laulupidude traditsioon. Selle sündmusega olid läbi aasta seotud kõik Tartumaa kultuuriasutused. Laulupeo sünnipäevale pühendatud programm oli mitmekülgne. Korraldati konverents, anti välja raamat ja juunis etendati Tartus kaht lavastust laulupeo ajaloost: Tartu uues teatris Alo Põldmäe kammerooper „Emajõe ööbikud" (lavastaja Ivar Põllu) ja Raadi suveteateris Loone Otsa draamat „Pidu tuli" (lavastaja Karl Laumets).

Tartu juubelilaulupeo korraldas Tiigi seltsimaja ja kaks aastat tagasi välja kuulutatud ideekonkursi võitnud idee viisid ellu muusikaline juht ning peadirigent Triin Koch, produtsent Maris Peebo ja projektijuht Maarja Ülper. Sündmused algasid 20. juunil ühiskontserdiga laulupeo sünnipaigas Maarja kirikus ja kulmineerusid laulupeoga 22. juunil Tartu laululaval.

21. juunil leidis laulupidude sünnikodus Tartus peo 150. sünnipäeva auks aset laulupidude ajas rändamise päev. Kontsertide ühine pealkiri oli „Ometi" ning need viisid publiku ajas 150, 100 ja 50 aastat tagasi. Peo kavas ei unustatud ka rahvatantsu. 21. juunil koguneti Tartu raekoja platsile Tartu tantsupäevale. Raekoja platsile püstitatud tantsulaval esinesid rahvatantsurühmad nii Tartust kui Tartumaalt.

Tantsupäeva korraldas Tartumaa rahvatantsujuhtide liit (TRL), kes seitsme tegevusaasta jooksul on korraldanud juba neli suuremat Tartumaa tantsupidu ning ka hulganisti tantsulaagreid. 2014. aastal korraldas TRL just samalaadse tantsupäeva Tartu linna avalikus ruumis. Kuna 2014. aasta oli suure üldpeo aasta, nii nagu ka 2019. aasta, otsustati, et nendel aastatel suurt Tartumaa tantsupidu ei korraldata ning maakonna rahvatantsijad kutsutakse suurele tantsupäevale Tartu laulupeo nädalal.

Tartu tantsupäev kulmineerus päikeseloojangul tantsuetendusega „Loodud jääma" Kassitoome orus. Etenduse idee autor ja pealavastaja oli Jaanus Randma. Kontsert-etendus vaatas korraga nii rahvatantsu ajalukku kui ka tänapäeva, näidates rahvatantsude muutumist läbi aja. Etendust sai nautida vaid ühe korra. Peol osales 752 Tartu linna ja maakonna rahvatantsijat.

Tartu linnas toimuvate laulupeosündmustega samal ajal jõudis laulupeotuli 20. juunil Piirissaare kaudu Tartumaale, kus jätkas teekonda läbi Peipsiääre, Luunja ja Kastre ning jõudis õhtuks Eesti koorilaulu hälli - Kambja valda. 21. juunil jätkas tuli teekonda läbi Nõo ja Elva ja õhtuks jõudis Tartu valda. 22. juunil liikus laulupeotuli

Laulu- ja tantsupeo tuld edasi andmas.
Foto: erakogu

Tantsuetendus „Loodud jääma“ Kassitoome orus.
Foto: erakogu

mööda Tartu linna, külastades Tartule oluliste kultuuritegijate kodusid ja ajaloolisi paiku ning saabus õhtuks Tartu laulupeo rongkäiguga Tartu laululavale, kus Triin Koch süütas Tartu laulupeo tule.

Laulupeol osales 8536 lauljat-orkestranti ning pileteid müüdi sündmusele 7000. Esitusele, ja mõne puhul lausa mitu korda, tuli 37 muusikapala. Tegemist oli väga emotsionaalse õhtuga, kus üle terve Tartu kaikus kaunis muusika.

23. juuni hommikul jätkas laulupeo tuli lodjal oma teekonda mööda Emajõge Jõgevamaa poole ja tartlased tervitasid Raekoja platsil juba võidupüha paraadi.

Augustis saabus Tartusse rõõmusõnum. Pingsas rebimises saavutas Tartu võidu Narva üle, saades õiguse olla Euroopa kultuuripealinn 2024. aastal. Tulevasesse programmi on sisse kirjutatud ka laulu- ja tantsupeo korraldamine.

Tartumaa omavalitsuste liit avalikustas 13. novembril Tartumaa kultuurirahva terve aasta väldanud töö tulemuse - Tartumaa Kultuuristrateegia 2025. Strateegia sisaldab endas kokkuleppeid, millega Tartu maakonna kõik omavalitsused on nõus, ja tegevuskavas on üks esmane ülesanne leida võimalused parandada meie lauljate ja tantsijate juhendajate elujärge.

14. detsembril kogunes Tartu Raekoja platsi munakividele 800 (rahva)tantsijat, et osaleda XI Tartu talvisel tantsupäeval. Seekordne teema oli „Rahva tantsud“, mis tähendas, et repertuaar oli kokku pandud tantsijate ja juhendajate lemmikutest. Päeva kunstiline juht oli Kelli Kärsna. Kogu tants toimus elava muusika saatel, kus saateansambli juht oli Tiit Kikas ning liikmeteks Cätlin Mägi ja Allan Jakobi.

Pärast lemmiktantsude tantsimist Raekoja ees ootas Püssirohukeldris simman, kus jalakeerutamise saateks mängisid Matis ja Laurits Leima.

2019. aasta erilisse teema-aastasse andsid oma panuse kõik rahvakultuuri-kollektiivid ja rahvamajad, kus korraldati palju kontserte ning peeti oma tähtpäevi ühes etenduste andmisega. Aitäh, Tartumaa, et Sa oled nii toimekas ja hea vaimuga!

Astrid Hallik
Tartumaa Omavalitsuste Liidu kultuurinõunik

Kati Grauberg-Longhurst
Rahvakultuuri Keskuse rahvakultuurispetsialist Tartumaal

Pääv ei õle pääväle veli: aastaring Kodavere pärimuskeskuses

MTÜ Kodavere pärimuskeskus asutati Palal 17. detsembril 2018, et arendada, jäädvustada, uurida ja tutvustada mitmekülgselt ajaloolise Kodavere kihelkonna (tänase Peipsiääre valla) pärimuskultuuri. Keskuse loomise idee kasvas välja sama aasta sügisel kokku kutsutud Kodavere pärimuskultuuri mõttekodadest. Asutamiskoosolekule Pala kultuurimajja tuli kokku 16 pärimuskultuuri huvilist, kes valisid endi hulgast tegusa viieliikmelise juhatuse koosseisus Grete-Stina Haaristo, Mikk Kirikal, Reet Kruup, Helgi Vaga ja Ergo-Hart Västrik.

Peipsiääre valla lahkel loal sai keskus 2019. aasta alguses voli kasutada oma tegevusteks Pala vallamaja, mis seoses hiljutise haldusreformiga oli kaotanud oma esialgse ülesande. Kodavere pärimuskeskus on seadnud endale eesmärgiks täita see väärika ajalooga hoone uute funktsioonidega, toimides samaaegselt nii atraktiivse külastuskeskuse, erilise auraga ürituste korraldamise koha, hariva kompetentsikeskuse kui ka ainulaadse teemamuuseumina. Esimesed sammud selle visiooni elluviimisel said 2019. aastal tehtud tänu paljude kohalike inimeste aktiivsele osavõtule ning Peipsiääre valla, rahvakultuuri keskuse, Tartumaa omavalitsuste liidu ja Eesti kultuurkapitali toetusele.

Esimese tegevusaasta jooksul korraldas või kaaskorraldas Kodavere pärimuskeskus 18 avalikku üritust, millest suur osa toimus keskuse algatatud kalendritähtpäevade sarja „Pääv ei õle pääväle veli“ raames. Sari kutsuti ellu eesmärgiga elavdada kogukonna pärimusalast tegevust, laiendada kohalikus kultuuris osalejate ringi ning tutvustada ajaloolise Kodavere kihelkonna omanäolist kultuuripärandit. Sarja läbiviimist koordineeris Ergo-Hart Västrik, kes astus pea kõigil üritustel üles rahvakalendriteemalise sissejuhatava sõnavõtuga. Kõigist sarja üritustest on Kodavere pärimuskeskuse Facebooki lehel ka värvikad fotoalbumid.

Sarjaga tehti algust 2. veebruaril *küünläpäävä ommokuga*, mil kõneldi küünlapäeva kommetest, valmistati Aire Järve juhendamisel küünlaid ning lauldi Reet Kruubi akordioni saatel rahvalikke laule. Keha sai kinnitada tangupudru, kringli ja taimeteega ning pärimuskeskuse koridoris oli võimalik vaadata Elina Kalme fotonäitust „Aeg jätab jäljed maastikule ja inimeste südametesse“ Pala ümbruse pärimuspaikadest.

Sarja teine üritus, *vaslapääv*, toimus koostöös kohaliku kooliga 5. märtsil Pala Trossimäel, kus lasti liugu, kõneldi vastlapäeva kommetest, valmistati üheskoos

õlgedest ja vanadest riietest *metsik* ning viidi see vastlalaulude saatel metsa puu otsa. Proovida sai vurri keerutamist ning meeleolukale ennelõunale panid punkti maitsev hernesupp ja vastlakuklid.

23. aprillil alustasime välihooaega ehk *jüripäävä õsta* toimus pärimuskeskuse sisehoovis, millest kujunes kogu suveks mõnus kooskäimise ja ürituste korraldamise koht. Tule tähendusest ja selle kasutamisest kõneles Reet Hiiemäe, Kodavere piirkonnas traditsioonilise kaerakile valmistamise töötoa viis läbi Rutt Pirk ning rahvalikke laule võttis seekord eest Urmo Markus. Neli päeva hiljem oli samas Sibulatee kalapuhvetite päeva raames avatud Vallamaja puhvet, mille eestvedajad olid pärimuskeskuse liikmed Ako Laugamets ja Grete-Stiina Haaristo.

16. mail tähistati pärimuskeskuse hoovis linnuristipäeva Kristiina Ehini ja Silver Sepa luule- ja muusikaõhtuga „Aga armastusel on metsalinnu süda". Sissejuhatavalt kõneldi linnuristipäeva tähendusest rahvakalendris ning Kristiina Ehin luges palu hiljuti ilmunud samanimelisest luulekogust, kus on tähtsal kohal samuti linnud. Silver Sepp esitas omi laule, saates neid fantaasiapillidel ja lõpetades meeleoluka õhtu päevakajalise uue looga „Nõuan linnurahu!".

Suvistepüha laupäeval, ehk 8. juunil toimus pärimuskeskuse rahvarohke avamine. Tutvustati keskuse ruumidesse üles seatud temaatilisi väljapanekuid ja tunnustati neid, kes keskuse käimalükkamisele olid kaasa aidanud. Kohaletulnud said tutvuda näitusega „Kodavere kihelkonna vallad ja vallamajad" (koostajad Hanno Talving, Tõnis Türna ja Ergo-Hart Västrik), uue asukoha leidnud Anna Haava mälestustoaga (üleandja Helle Värs), endisesse vallavolikogu ruumi sisse seatud *Kodavere kiäle pesäga* (kokkupanija Ann Kilk) ning mahuka käsitöönäitusega „Tõrva Liisi ja tütred" (koostaja Liia Mägi). Lisaks oli siseõuel välja pandud *stencil*-tehnikas portreede näitus „Kodavere nägu", mille tööd valmisid mõni päev varem Pala kooli Kodavere laagris tänavakunstnik Von Bombi juhendamisel. Kaasahaaravat muusikalist külakosti pakkus üritusel Mooste rahvamuusikakooli pilliklubi Krista Sildoja juhendamisel ja pidu lõppes kodaveremustrilise tordi söömisega.

13. juulil oli Pala *süägilavva päävä* raames pärimuskeskuse hoovis avatud taas Vallamaja puhvet, mida seekord vedas eest Helgi Vaga. Puhveti kultuuriprogrammis sai kuulda Kodavere pajatusi ning kohalike hobipillimeeste-lauljate musitseerimist. 17. augustil osales pärimuskeskus kaaskorraldajana traditsioonilise Assikvere folklooripäeva läbiviimisel, mille kavas oli Ergo-Hart Västriku ettekande augustikuistest tähtpäevadest Kodavere rahvakalendris.

14. septembril löödi kaasa Sibulatee puhvetite päeval, mil pärimuskeskuse

Kodavere pärimuskeskuse juhatuse liikmed Grete-Stina Haaristo ja Ergo-Hart Västrik. Taustal pärimuskeskuse hoone Palal. Foto: Ahto Sooaru

hoovis oli koostöös Alatskivi noortekeskusega avatud Kodavere noorte puhvet *„Ae, tulga süümä!“* (koordinaator Reet Kruup). Puhvetis sai proovida vanu Kodavere kandi pärimuslikke roogasid nagu liistupiirak, silmailu pakkusid kodaverekeelsed infostendid ning musitseerisid Alatskivi kunstide kooli õpilased. Kaks nädalat hiljem, 29. septembril tähistasime samas *mihklipäävä*. Osa sai siis võtta Taavi Pirgi juhendatud laastukatuse löömise õpitoast, Astrid Tuisk tutvustas Kodavere kandi vanu ja uusi mänge ning rahvalikke laule kitarri saatel võttis eest Eha Lihtne.

13. novembril korraldasime koostöös Berit Petolaiga Liivi muuseumist Pala kooli 1.-4. klassi lastele mardi- ja kadrimaskide meisterdamise õpitoa. Sellele järgnenud mardi- ja kadripäevapeol mängisime sanditamise koos laulude ja kommetega kaks korda ka läbi – kõigepealt tulid mardid kadridele külla ja siis vastupidi, kadrid martide juurde santi jooksma. Iga klassi stiilseim mart ja kadri said preemia ning ürituse lõpul pakuti kõigile pidulistele kuivatatud õunu ja kommi.

28. novembril pärimuskeskuses toimunud *Kodavere kiäle* videvikutunnil meenutasime Elle Pintsoni eestkõnelemisel soome keeleteadlase Lauri Kettuse (1885-1963) uurimisretki Kodavere kihelkonda, mille algusest möödus mullu 110 aastat. Huviga vaadati Ann ja Andrus Kilgi filmi „Kettunen ja Kodavere murrak” (2013) ja kõneldi Kodavere keele hetkeseisust. Nautida sai ka osalejate valmistatud imemaitsvaid küpsetisi.

Jõulukuu juhatas sisse 1. detsembril koostöös Peipsiääre vallaga korraldatud ansambel Triskele kontsert „See jõuluaeg on rõõmust suur“ Alatskivi lossis. Kontserdil kõlasid jõuluaega sobivad eesti rahvakoraalid ja laulud Helme organisti Gustav Swahni noodivihikust aastast 1774, mis mõisainterjööris väga hästi kõlasid. Pärimuskeskuse esimesele tegevusaastale tõmmati joon alla 16. detsembri hommikul keskuse õuel, kus kogu Pala koolipere sai kuulda vanematest jõulukommetest ja kaasa laulda regivärsilist jõululaulu. Sellele järgnes kohaliku pärimustoidu *tindipiiraka* valmistamise õpituba Kadrina mõisas Rutt Pirgi juhendamisel ning arutelu uue aasta tegevuste teemal.

Saigi ring peale Kodavere pärimuskeskuse tegusale aastale. Uuel aastal on kavas enamal määral tähelepanu pöörata Kodavere keele elustamisele, selle õpetamisele ja laiemale tutvustamisele. Esile soovime tõsta ka pajatuste kõnelemise traditsiooni, mis on Kodavere kandile omane ja omanäoline elav kultuurinähtus ning sellisena kindlasti väärikas täiendus vaimse kultuuripärandi nimistusse.

Ergo-Hart Västrik
MTÜ Kodavere Pärimuskeskuse juhatuse liige

Kas sant on tõesti õnne pant?

Lõbusad sanditamised hämaravõitu mardi- ja kadripäevade eel on läbi aegade olnud vahvateks ettevõtmisteks erinevates kogukondades ja pärimushuviliste seltskondades.

Tõsi on ka see, et viimasel ajal on populaarsust võitnud halloween´i tähistamine. Kaubanduskeskustes pilku püüdvad kostümeerimisvahendid lausa ärgitavad koos sõpradega ukse taha koputama minema. Paraku on kommertsmaailm tänaseks lämmatanud halloween´i algse mõtte ja lihtsustanud selle vaid saamiseks.

Meie mardi-kadripäeva tähistamised on samuti toredad kokkusaamine sõpradega, kuid veel on osaliselt või täielikult alles selle eesmärk – minna naabrite, sõprade või tuttavate poole, koos lustida ja pererahvale head käekäiku soovida. Andide paluminegi on mõnus mõlemale osapoolele. Santimise traditsioonid on päris pika ajaloo ja omamoodi väega. Kellel meist siis poleks soove, mille täitumist võiks oodata hea sõna abiga! Mardi- ja kadrisantide eelõhtutel toimuvast me vähem või rohkem teame. Kuulnud oleme ka pulmasantidest. Sootuks on ununenud mihkli- ja andrese-, luutsina-, tooma-, tabani- ja nuudisandid, hingesandid, jõulusandid. Vastlaliugu laseme, aga vastlasantide tegemised on unarusse jäänud.

Vahvad sandid on õnne pandid. Foto: Leelo Isidora Viita

Tartus Tiigi seltsimajas toimuvatel ja kõigile huvilistele avatud seminaridel „Pärimuskultuur linnaruumis“ on sanditamise kombestikku mitmel korral käsitletud. Kõnelejaks on teadurid ja ettenäitajateks kogemustega järjepidevuse hoidjad. Eriti vahvad on olnud need mardi- ja kadripäeva õpitoad, kus kogemusi jagavad noored ise. Näiteks pärimusringi Tähelinnud noortega koos lauldi-mängiti-tantsiti-mõistatati läbi santimise kõik etapid, sisse palumisest pererahva tänamiseni. Noortelt noortele – see on suurepärane võimalus vanemate tavade omandamiseks ja sõnumi viimiseks oma sõpruskondadesse!

„Pärimuskultuur linnaruumis“ koolituste eesmärgiks oleme seadnud tutvumise teiste tähtpäevade santimiskommetega. Juba on toimunud seminar pulmasantide tegemistest, tulemas on tutvumine andresepäeva tavadega.

Mullusel Euroopa kultuuripärandi aastal käivitasid Eesti folkloorinõukogu ja rahvakultuuri keskus mitmeaastase aktsiooni „Hakkame santima!“ santimise kommete ja tähenduse ausse tõstmiseks. Aktsioon on mitmekülgne - mentorkoolitused, trükiste ja õppefilmide üllitamine, kostümeerimiseks sobivate rõivaste väljapanekud

nn teise ringi poodides, santimiste jäädvustamine fotos ja videos, mälestuste kogumine varasematest sanditamistest, santimas käijate ja sante vastu võtta soovivate seltskondade kokku viimine, jpm.

Aktsioon „Hakkame santima!“ rõõmustab Tartumaa folkloorirühmade juhendajad ja pärimusringide õpetajaid, sest tekkinud on suurepärane võimalus oma seniseid teadmisi piirkondlikel mentorkoolitustel täiendada ja juurde õpitut huvitekitavamalt jagada oma sõprade, õpingu- ja töökaaslastega. Aktsiooniga liitumine on tekitanud parema üksteise mõistmise ja sünergia koos lustimiseks, seda ka Tiigi seltsimajas toimuvatel Tartumaa laste ja noorte talvistel pärimuspäeval Taaderandi talisted.

Ülemaalise algatuse mõju on märgatav, sest seni pealtvaatajateks jäänutel on tekkinud tegutsemistahe. Oma osa selles on nii Kalevi kommipakkidel ja Coopi kliendilehtedel kui ka Kadri Vooranna uuel kadrisandilaulul ja üleskutsetel. Kui kolm aastat tagasi oli talistete Kadritrallidel osalejaid ligi nelisada, siis tänavustel, XIV Taaderandi talistetel juba üle kuuesaja.

Tartumaa pärimushuvilised on varasematel talistetel lustinud kadrihane ja mardikaruga, jõulusoku, krati, Tahma-Toomasega. Osalejate sõnul võimaldavad maskeeringud neil olla „mina ise“ ja julgelt lustida, korraks isegi unustada helendavad ekraanid peos ja toas.

Taaderandi talistetel omandatud kogemustega saavad uutele huvilistele häid soovitusi marti-kadrit jooksmise ja santide väärika vastuvõtmise kohta jagada pärimusringide Tähelinnud, Maatasa, Kaval käsi, Jauramid ja Unipiha kooli noored ning lasteaedade Hellik, Krõll, Kannike, Klaabu, Krõll, Midrimaa, Mõmmik, Narumaa, Ploomike, Poku, Ristikhein, Rukkilill, Rõõmupesa, Sass, Tõruke ja Tähtvere muusikaõpetajad. Santimise pisikuga olevat nad nakatunud ka pere liikmed ja naabrid.

On tore vahelduseks tähistada rahvakalendri tähtpäevi, soovida endale ja teistele head käekäiku meie sanditamise kombestikku järgides. Ehk aitab see meil jääda iseendaks ja uutele, lähedalt ja kaugemalt tulnud kaasmaalastele hämaratel sügisõhtutel selgitada mõtet santidest kui õnne pantidest.

Tiina Konsen
Tiigi Seltsimaja kultuurispetsialist

Ometi!
Jah, just nõnda!

Ei tahagi alustada kaugelt, vaid otse nende samade sõnade juurest, mida Jarek Kasar laulis möödundsuvisel Tartu laulupeol:

…ma tean, kes ma olen
kui mäletan, kes ma olin.

Jarek Kasar „Minu inimesed“

Nõnda peaks igaüks märkama, kas siis iseenda tarkusest või teiste kaasabil, kui oluline on mäletada olnut. Olgu selleks siis vanaema käepigistus Balti ketis, ammune Itaaliast saadetud postkaart või lapsepõlve koduvärava ärevakstegev kriuks. Samas ei piiritle meid vaid meie isiklik kujunemistee, kaalukas sõna on kaasa rääkida teistel, kogukonnal, ning sellel, mis olnud enne meie aega. Seetõttu on rohkem kui asjakohane pärida, missugused on need lood, lõhnad ja puudutused, mis meid rahvana saadavad? Ja üsna mõistlik oleks hetkeks aru pidada, millised meid saatvatest lugudest on need, mida oleme ise kogenud ja millised neist on meile vahendatud. Kuid ehk olulisim on hoopis märgata, missugused teadmised on kirjutatud meie tahtele kättesaamatusse seljaajju, meie rahva salakoodi, millest pole võimalik otsesõnu kirjutada.

Kui kuulata sotsiaalteadlast Marju Lauristini rääkimas eestlaste identiteedist ja laulupeost[1], siis tahab rõõm jalust niita – just see, et laulupidu määratleb meie lugu ja olemist ning seda mitte käsukorras ülevalt alla, vaid ainult südamest, on see, mida me kõik kuskil oma paksu või õhukese naha all teame. Nagu me oleks kokku üks suur ja sidus laulusüda. Või nagu president Lennart Meri 1999. aastal ütles: „Laulupidu ei ole moeasi. Laulupidu on südameasi. Nagu eesti keel ja meel, nagu armastus.“[2]

Ometi pole kõik nii lihtne. Ega siis armastuseski pole, eks. Seega tsiteerin Tartu laulupeo lavastajaid Anu Lampi, Riina Rooset ja Karl Laumetsa: „Laulupidude lukku süvenedes sai selgeks, et laulupeo tunnussõna on – ometi. Nagu ka Eesti riigi. Nagu ka eesti rahva. Kõige kiuste, ikkagi, siiski, kõigest hoolimata, vaatamata sellele, et esimese laulupeo korraldamiseks saadi ametlik luba alles 20. veebruaril 1869, et kogumikule „Eestirahva 50-aastase Jubelipiddo-Laulud“ andis Liivimaa konsistoorium lõpliku trükiloa alles 20. aprillil ja Tartu tsensor kinnitas selle 5. mail, ja kui juurde arvata veel trükkimise ja laialisaatmise aeg, siis ei saadud noote

tervikuna kasutada rohkem kui kuus nädalat, et Jakobson oli astunud laulupeoga opositsiooni ja tegi korraldajatele etteheiteid, et … ometi.“[3]

Elu voolab etteheidetest või kiidusõnadest hoolimata omasoodu. Nagu Emajõgigi. Ei ole selle veed ainult need, mis saavad alguse Võrtsjärve kirdenurgast, vaid ka palju uut, mis tuleb kaasa teekonnal Peipsi poole. Nõnda pole inimene ise, ja miks mitte laulupidu, tema sees ainult minevikuhõllandus, vaid alati ja ikka midagi uut. Olgu siis sel korral selleks imeilus reedene päev enne laulupeo peakontserti, kus õlg õla kõrval käisime läbi terve päeva alates jumalateenistusest Toomel, ajastukontsertidest Tartu erinevais paigus kuni väikse suurvaimude öömuusikani Raadi surnuaial. Või siis neljapäevane laulupeo avakontsert Maarja kirikus, kus aeg tahtis vägisi seisma jääda ja jutustada hoopis loo heinamaast, pääsukestest, Koidulast ja Jannsenist. Ja rääkiski – otse, vahetult ja ilma sõnu kasutamata. Või inimkeeli öeldes: „Millal me saame valmis? Millal on mu meel küll õnneks valmis? Kas ta tuleb vargsi, salamisi? Oma saladuses ma olen valmis. Ja ma laulan maast, mis valmis, oma õnnes, rõõmus.“[4] Kas see ongi siis ellujäämise kunst, kui mäletad vana ja lood uut? Kas jääme ellu? Tundub, et jääme. Ometi ja kõige kiuste.

Maarja Ülper
Tartu laulupidu 2019 - Laulupeo 150. sünnipäev ideekavandi üks autoreist ja projektijuht

Kasutatud allikad:

Rookäär, M. 2019. Luukamber. Laulupidu teadusuuringu tulemuste valguses. Klassikaraadio, 30. 10.

Meri, L. 1999. Kõne üldlaulupeol. 3.07.

Lamp, A., Roose, R., Laumets, K. 2019. Tartu laulupidu 2019 Laulupeo 150. sünnipäev kavateatmik.

Reinvere, J. 2019. „Mu isamaa. Mu õnn ja rõõm.“ Kirjastaja: Fennica Gehrman.

Tule teekond jõudis Tõrva. Foto: Kaja Mõts

VALGAMAA

Valgamaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

MERILIN KIRBITS	Eesti lipu 135. aastapäevale pühendatud vabaõhulavastuse „Taevas, muld ja tulevik“ väljatoomine

Elutööpreemi

LILLE TALI	pühendunud rahvamuusik ja pärimuskultuuri kandja

Aastapreemia

OTT-MAIT PÕLDSEPP	lootustandev noor – väga töökas ja motiveeritud muusik

… uus Vanapagan

„Taevas tahtis,“

et toimuks suur haldusreform Eesti Vabariigis ja väiksemad vallad saaks kenasti liidetud ühtseteks suurteks valdadeks. Nii juhtus see olema ka Otepää piirkonnas. Ühinesid Otepää vald, Sangaste vald ja osa Puka ning Palupera vallast. Uus, uhkem ja suurem vald hakkas kandma nime Otepää vald. Nüüd on meil suur vald ja meil on palju toredaid inimesi, koole, kultuurimaju ja isegi raudtee. Otepää vallal on olemas peaaegu kõik peale lennuvälja ja sadama. Aga mida selle kõigega nüüd siis teha?

„Nagu Vanapagan oma eidega“

Uus volikogu ja vallavalitsus said endale ülesande liita kogukonnad ja panna üle suure valla toimima ühtsed teenused. Vallavalitsus hakkas kibedalt rehnungeid tegema, et vald on suur, on suured ka rahanumbrid, mis selle ülalpidamiseks kuluvad. Punaseid, siniseid ja rohelisi jooni veeti risti ja rästi. Kuskilt oli puudu ja kuskilt ajas kellegi meelest üle. Lõpuks leiti lahendus. On selle ühinemistoetusega nii, nagu on, nüüd oleme me ühtsed ja meie vald peab arenema võrdselt. Loodi mitmeid uusi asutusi, mis koordineeriks tööd üle valla. Üks neist oli ka Otepää kultuurikeskused ja arvan, et siinkohal olekski sobilik sel teemal pisut täpsemaks minna.

„Kust sa tedsid, et … tühi on?“

Ega ma ju ei teadnudki. Juhtus nii, et saatuse tahtel tegi vallavanem mulle ettepaneku hakata juhtima uut loodavat asutust nimega Otepää kultuurikeskused. Otepää kultuurikeskused rüppe kuuluvad Otepää, Sangaste, Puka ja Nõuni kultuurimajad. Palusin mõtlemiseks paar nädalat. Mõtelda on mõnus ja mõttetegevus viis mind mõttele, et peale mõtlemise oleks vaja nüüd ka tegutseda. Otsus langetatud. Ma võtsin selle pakkumise vastu ja siis see algas.

„Kaugelt mehi olete?“

Täpselt nii tervitati mind, kui astusin kultuuriringkonda. Paljudele tundmatu noor inimene! Osad pilgud olid põnevusest ootel, osad noogutasid sõbralikult, osad aga teadmata-tundmata põletasid juba oma solvangutega sildu. Huvitav tundus mulle see maailm ja seltskond. Ma tundsin, et siin ongi see koht, kus sillapõletajad tuleks jätta omale kaldale lõket tegema ja liikuda edasi nendega, kes suudavad, tahavad ning oskavad mõista. Kuskil on keegi ütelnud, et nii peab tegema ja nii on. Mina aga arvan, et see riigikord on juba aastaid, aastaid meie kodumaalt kadunud, kes kirjutas meile kogu plaani eluks ette. Ja kas mitte erandid ei kinnita reeglit? Kui me kõik mõtleks ja teeks asju ühe mõõdupuu järgi, mis siis selle tulemus oleks? Vaevalt me seda tahame. Kultuur on mitmekesine ja põimunud eri kihtidest ning kultuuri hoidjaks, kandjaks ja loojaks võib hakata igaüks, kes tunneb end sellest puudutatuna. Tähtis on, et oled hinge ja südamega asja kallal.

„Eks ta lakas ole, kus mujal!“

Nii võis arvata nii mõnigi ennatlikke järeldusi tegev inimene, et nüüd kaob küll kultuurielu Otepäält ära. Aga ei!

Otepää kultuurikeskused hakkas kohe mõtlema suurelt. Enam ei ole me tagasihoidlikud üksikud kultuurimajad, kes nokitsesid omaette. Nüüd oleme suur ja ühtne mees-/naiskond. Mina haarasin sarvist eelarveridadel, kultuurikorraldajad

sündmuste plaanidel ja meie loominguline juht võttis käsile sündmuste visuaalse poole ja sisu sättimise. Tõstsime kõrgele kohale ka reklaami ja turunduse. Õnneks leidsin ette antud eelarvest võimalusi ridasid nihutada nii, et see sobis hästi meie plaanidega.

Tulemus tuli nii, nagu olime seda prognoosinud. Meie korraldatavatel sündmustel kasvas külastajate arv järkjärgult ja korraldus sai kiita. Oleme võitnud kodanike usalduse ja see on meile suur au. Nüüd tuleb seda ka hoida ja langetada mõistlikke ning südamest tulevaid otsuseid. Südame hääl, rahva usaldus ja armastus oma töö ning loomingu vastu on toonud meid siiani. Meie konkurentideks ei ole teised kultuuritegijad. Meie hindame neid kõrgelt ja teame, et seisame sama asja eest. Meie konkurendiks on kultuuritus.

Jorma Riivald. Foto: erakogu

„Sel ju alles varsahambad suus“

Otepää kultuurikeskused alustas oma tegevust 2018. aasta märtsis. Nooruke on see asutus, aga tänu oma inimestele on ta tohutu kogemuste kambri ja hingestatud tegevusega. Otepää kultuurikeskused hoiab au sees traditsioone ja pärimust. Kindlasti ei pane me kätt ette uuendustele, sest tark on alati õppida miskit uut ja teinekord on uuest vaatenurgast piilumine vanale heale asjale meeldivaks värskenduseks.

Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks! On üks meie motosid, aga siinkohal ei tohi kindlasti unustada oma juuri ja armsat Eestimaad. Meie kultuurielus on kokku põimitud nii taevas kui põrgu, sest nii leiab sellest midagi igaühele. Kultuur peab olema üdini aus ning suutma peegeldada ühiskonnale pilti, mis muidu võib jääda meie kiires igapäevaelus märkamata. Töötame rõõmuga iga päev selle nimel, et meie kultuuriruum toimiks ja jääks püsima igas Otepää valla nurgas. Sest leiame, et nii kaua kui püsib kultuur ja selle mälu, kestab ka rahvas ja rahvus.

„Küllap vist“

Tundub, et tänaseks ongi kõik. Lubatud kogus tähemärke on juba märkamatult täis kirjutatud. Kui sul tekkis huvi saada rohkem teada Otepää kultuurielu kohta, siis tule meile külla. Oleks patt kõik see teile lahti kirjutada, sest nii kitsas see maailm meil ei ole, et kõik paberile ära mahuks. Paberil on pelgalt sõnad. Emotsioonid, teod ja teostus aga hoopis mujal. Oma silm on kuningas.

Tere tulemast Otepää kultuuriruumi, armas kultuurisõber!

Jorma Riivald
Otepää Kultuurikeskused juhataja

Aegade tee läbi enese

Jõululaupäev, Anno 2019 - jõulumissa Helme kirikus

Traditsionaalne liturgia. Kõlavad imelised ajatud jõululaulud. On palved ja jutlus, palju sära ja helgust. Kõige selle sees viibijana on aeg enesele – kuulata, mõtiskleda, kaasa laulda mõtteliselt ja hääletult.

Ühtaegu tajun ennast kompamas ruumis, nägemaks ja kuulmaks kõiki neid kollektiive, ansambleid, soliste, kellega on siin kolmekümne aasta jooksul esinetud. Ja see on olnud nii loomulik, et olen kirikus oma armsate lauljatega. Nüüd aga olen üksi... iseendaga!

27. detsember, Anno 2019 - Pärnu Elisabeti kirik

Naudin Hispaania tenorite trio *Les Bohemes* kontserti. Tund ja viiskümmend minutit kõlavad järjepanu kaunid muusikahitid, *evergreen*'id. Nautlen ajas, muusikas ja imelises kirikus. Ja jällegi manan silme ette need hetked, kui olen siin kirikus oma kollektiividega esinenud. Peaaegu kolmkümmend aastat tagasi pulmatseremoonial esinesin toonase kammerkooriga ja alles neli aastat tagasi kammernaiskooriga. Laulsime ühendnaiskooris Max Filke ülestõusmismissat.

29. detsember - oma kodus

Olen just tulnud Hortus Musicuse kontserdilt Tõrva kirik-kammersaalist. Ei saa lahti vanamuusika võludest. Ja otsekui jätkuks hakkan kodus kuulama barokiajastu surematuid helindeid. On Bach ja Händel ja veel teisigi ajastu suurkujusid. Küünlavalgus avab mõtisklused ja tee iseendasse. Aeg just kui hakkab tagasi voolama,

sätestab voolusängi 45 aastat kestnud töö muusikuna, klassiõpetajana, vokaalpedagoogina, dirigendina. Kui palju on kokku lugeda kollektiive, esinemispaiku Eestis ja Euroopa riikides. On suuri ja väiksemaid muusikajälgi ajas ja ajatuses. On sõprust, tuntust ja tunnustust.

Laulupeod, meie rahvuslik suurus ja uhkus. Üldlaulu- ja noortepeod, liigilaulupeod, vaimulikud suurpeod ja väiksemad paikkondlikud peod. Meeletul hulga repertuaariga hakkama saadud. Võistulaulmised ja rahvusvahelised konkursid edukalt läbitud. Kammernaiskoori ja neidudekoori poolt võidukarikad koju toodud. Laululahingki võidetud. Teekond laulupeost laulupeoni. Kavade lihtsus ja keerulisus. Läbi harjutamiste selgus ja võit iseenda üle. Millegi väga-väga suure hingestatud lõppakord ja taas uue laulusilla ehitamine. Mudilaskoorid, lastekoorid, poistekoorid, nais- ja neidudekoorid, meeskoor. Segakoorid, kammerkoor ja kammernaiskoor. Olen tänulik lauljatele kõigist neist kooridest, kelle ees olen dirigendina seisnud.

Ükskord saavad algused otsa... Ja nii otsustasin dirigendina lõpetada just nüüd, just sellel aastal, krooniks juubelilaulupidu. Ilus aeg! Selles 45 aastat kestnud ajas.

Tahe ja energia lubavad mul jätkata vokaalõpetajana. Hea kui midagi saan läbi laulmise edasi anda solistidele ja ansamblitele. Läbi muusika avardada maailma, arendada oma võimeid. Proovile panna ennast konkursitingimustes, saada kõiksugu lavakogemust ja lihtalt palju esineda – publiku rõõmuks. Siingi on palju häid võite, paremaid kohti ja *grand prix*. Aitäh Triinu Taul, Anne Soro (Loho), Valdek Ott, laulustuudio ansamblid, koorid! Aitäh, et olen osanud aidata oma õpetusega klassikalises vokaalmuusikas ja suunanud lauljatee valikul teid, Monika-Evelin Liiv, Melissa Maisla, Kadi-Triin Terve!

Maie Kala laulupeol laulutaat Gustav Ernesaksa juures. Foto: erakogu

Põnevamad aastad kahtlemata olid Laulustuudio ajad, seda aega oli ligi 20 aastat. Kõiksugu ettevõtmised, kontserdid, muusikalavastused, konkursid, festivalid. Oma lauluperega reisisime palju. Nägime Euroopa riike nende headuses, omapäras, suuruses ja võlus. Kontsertide kaudu popmuusikast kuni kooriteosteni said paljud kuulajad osa eesti keele kaunidusest ja eesti muusikast. Tänu headele sõpradele ja meeldivale juhusele oli sügis aastal 2000 laulustuudio lauljatele vägagi eriline - avanes võimalus osa saada Hannoveris maailmanäitus EXPO-2000st. Meeletu rahvuste melu, vaimustavad kohtumised ja nauditavad esinemised erinevate riikide paviljonides.

Kuna olen üldhariduskooli muusika- ja laulmisõpetajaks õpetatud ja õppinud, on seegi tee olnud väga südamelähedane. Kõige rohkem vaimustusin klassitundi ettevalmistavast perioodist. Kuidas tundi kokku sobitada nii laulmine, teooria, pillimäng, ajalugu kui muusika ja sellest arusaamise õpetus? Kurb kui tund liiga ruttu otsa sai ning selle tõttu midagi põnevat pooleli jäi. Hea, et õpilased aitasid aastatega siluda minu rangust, nõudlikkust ja suunasid tolerantsuse poole. Suur tänu neile selle eest!

Filosoofia kunstis, luules, muusikas. Ajalugu ja ajaloolised suurisiksused. Erinevate rahvaste kultuurid nii sõnas kui pildis, nende vahetu avastamine, nägemuslik tunnetamine koos ülima vaimustumisega – see kõik on sütitanud reisikire. Aastatega on palju nähtud. Iga riik, rahvas ja kultuur võlub omamoodi, on lummuslik. On see Kreekas bütsantsi kultuur, Ateena akropol, *Olympus* või Rooma või hoopiski Lõuna-Saksamaa lossid. Suursugused lossid ja aiad Inglismaal või kanarbikulised mäenõlvad Šotimaal. Põnev ja närvekõditav sõit üle Kõrg-Atlase mägede Marokos või hoopiski kevadel tulpidesse mattunud Istanbul oma suursuguste mošeedega.

Ainuüksi Leonardo da Vinci maali „Mona Lisa" nägemise pärast tasub minna Pariisi Louvre'i kunstimuuseumi.

Suurima tänutundega meenutan aegu, inimesi ja hetki, mil minu töid ja tegemisi on märgatud tunnustamistega. Erilise tundega kannan aasta õpetaja tiitlit 1987. aastast. Iial ei unune presidendi vastuvõtt 1988. aastal, aasta naise 2009 nominent ja pidulik tänugala Pärnus. Kohaliku kultuuri edendamise eest Mari Kulli preemia laureaadina jään meenutama aastat 2010. Dirigendina ja pikaajaliselt järjepanu laulupeoprotsessis osalejana sai mulle osaks kooriühingu pidulik vastuvõtt ja hõbeprees aastal 2019.

Kõigele on kusagil algus? On`s minulgi lapsepõlve ulatuv pisikese lasteklaveri

kinkimine vanemate poolt või juba teadlikumad muusikaõpingud keskkoolipäevilt. Ehk hoopiski geneetiline musikaalsuse edasiandmine oma sugulusliinilt. Juba üldhariduskooli eelviimase klassi õpilasena teadsin väga kindlalt oma suundumust elukutsevalikul. Selleks tuli saada haridus kõrgkoolis. Olen õnnelik, et oskasin valida ja ette võtta nii ilusa, hingestatud ja huvitava teekonna väga pikkadeks aastateks.

Kogu elu on tee oma sileduses, konarustes, tõusude ja langustega. See tee on täpselt niisugune, nagu selle ise oskame sillutada. Ikka ja jälle kumab mõttes Georg Maureri luuletus „Inimene”:

Avatuim loodud olendeist on inimlaps,

Koda, kus kohtuvad kõik küsimused...

Me lahti teeme kõik, mis lukus on.

Naerukil suu! Seal tõde käib sisse-välja.

Pärani silm! Seal kokku saab kogu maailm.

Avatud süda! Kõveraimgi rada siin muutub otseseks.

Nõnda on inimkond end tundma õppinud:

nii kaua kui ta küsib, on tal elu,

nii kaua kui ta vastab, sünnib õnn.

Maie Kala
muusikaõpetaja, koorijuht ja edasikulgevas ajas
vokaalpedagoogina Tõrva muusikakoolis

Viljandimaa laulu- ja tantsupeo „Mu õnn ja rööm“ rongkäik 8. juunil 2019. Foto: Jaan Männik

VILJANDIMAA

Viljandimaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

BERT LANGELER	puhkpillimuusika edendaja

Aastapreemiad

KADI KASK	eduka ja tulemusliku töö eest koorijuhina
MAARIKA REIMAND	suure panuse eest tantsupeo „Minu arm“ tantsude saatemuusikate vokaalosade ettevalmistamisel

Aasta tegu

TONIO TAMRA	tantsupeo „Minu arm“ muusikalise keele loomise eest

Tunnustuspreemiad

PILISTVERE PILLIMEHED	pikaajalise tegevuse eest rahvamuusika valdkonnas
LIINA SAAR	edukate ettevõtmiste eest muusikavaldkonnas
ANNELI KUNDLA	laulu- ja tantsupeo „Minu arm“ Viljandimaa kuraator

Viljandimaa rahvakultuuriauhind

IVI-HELJO HARJU	Karksi-Nuia teenekas koorijuht ja muusikaõpetaja
RASMUS KADAJA	aktiivne noor lõõtsakultuuri edendaja Viljandimaal
EVE KUUSE	tubli mulgi käsitöötraditsioonide hoidja ja edasiarendaja
MAIE TAMMEMÄE	kauaaegne ja aktiivne rahvatantsutraditsioonide hoidja ja edendaja Viljandimaal

Hõimlaste hõlmas

Keset lehelanguskuud peidab ennast üks eriline nädal ja veel erilisem päev, mil me heiskame riigilipud. Sellel päeval haaran ma hõimlastel hõlmast ja tähistan koos heade inimestega hõimupäeva Viiratsi rahvamajas.

Minu poole sajandi pikkuse elu sisse jääb nii mõndagi, mida seoses hõimlastega meenutada ja tähistada. Aasta siis oli 1990, kui minust oli värske ajutine saarlane saanud ja jätkasin õpinguid Eesti kultuuriministeeriumi haldusalasse jäävas kultuuritöötajate täienduskoolis, mis kannab tänasel päeval nime Rahvakultuuri keskus. Kui veel täpsem olla, siis õppisin folkloorikoolis ning olime saavutamas nn kõrgemat taset.

Teel sellesse imelisse seltskonda juhatas meid Ene Lukka-Jegikjan. Leidsin kirjavahetuse hulgast Ene kirja 1990. aasta suvest, kus ta teatab suure rõõmuga, et mul on võimalik osa saada soome-ugri rahvaste rahvuskongressist Marimaal Joškar Olas (5.- 6. oktoober 1990). Hiljem saabus Enelt teine kiri, mis andis nõu kaasa võetavate asjade osas. Nimekiri sisaldas rahvariideid, mõningaid rahvuslikke suveniire, noote või raamatuid, st kõik oli sobilik, mis mahtus eesti folkloori mütsi alla. Nii ma tegingi, haarasin kaasa Kihelkonna rahvariided ja mõned meened. Saabusin kongressile rahvariietes, mis tekitas pintsaklipslastes tõsise tormijooksu minu kõrval olevatele vabadele toolidele. Sain üheks naabriks tolleaegse maride kultuuriministri ja teiseks udmurtide kultuuriministri. Nendega kõrvuti olles andsin ka intervjuusid tolleaegsele Nõukogude Liidu pressile.

Esimese päeva õhtul jagunes Eesti delegatsioon pooleks. Ühed sõitsid maale pidustustele, maha jäi väike grupp, kes pidi kohalikus televisioonis esinema. Kuuludes mahajääjate hulka, sain ülesandeks laulda regilaulu „Orjaks viheldud“. Esinemisjärjekorras tekkis korraga segadus ja sebimine. Enne meid esinevatel

mordvalastel oli keegi haigeks jäänud ning pikk tumeda peaga mees ulatas mulle puidust rütmipilli, teatades, et minu ülesanne on täita puuduva instrumentalisti koht nende ansamblis. Paar sekundit enne otse-eetrit sain aimu rütmist, mida mordva rahvamuusika ansambliga pidin kaasa mängima. Lohutasin end sellega, et keegi ju mind ei tunne, kui mul peakski midagi nihu minema. Midagi sellist õnneks ei juhtunud. Esinemise lõppedes teatas saatejuht, et kuulsite mängimas internatsionaalset ansamblit. Sellisel kummalisel moel tutvusin ma nüüdseks kuulsa mordvalase Vladimir Romaškiniga.

Teisel kongressi päeval astus Vladimir minu juurde ja palus, et ma viiksin oma kodukohta kohalikule muuseumile nende õpilaste valmistatud puidust pisikese vankri. Langetasin valiku Kuressares asuva muuseumi kasuks. Lennureisil olles keegi meist selliste kogukate kingituste edastamise üle eriti ei rõõmusta, aga minu kohusetunne lasi nõustuda. Vladimir tegi mulle ettepaneku linnaga tutvuda. Ma olin mõtlematagi nõus, sest mul oli salasoov maalimise tarbeks õlivärve osta. Võtsime suuna linna muuseumidesse. Pileti eest tasumise asemel laulsime Vladimiriga tema õpetatud nn eestikeelset laulu kahehäälselt. Muuseumitöötajad sattusid vaimustusse. Vähe sellest, et tasuta külastusõiguse saime, meid külvati üle „punaste agitatsioonivoldikutega“. Mõned neist olen siiani säilitanud.

Enne kongressile tagasi minekut püüdsime kunstitarvete poest mulle õlivärve saada. Kahjuks selgus, et selles poes neid ei olnud. Meile ruttas appi kohalik venelanna, kes meid õigesse poodi viis. Nagu sellest kõigest veel vähe, kutsus ta meid mõlemaid endale külla. Meid kostitati värske praetud kalmaariga. Perenaine kinkis mulle oma sõbra Arkadi Krupnjakovi autogrammiga raamatu, millele ta lisas enda ja oma poja Denisi pühenduse. Meeleolu oli ülev kuni küsimuseni, mis asju me Joškar–Olas ajame? Nüüd võttis sõna Vladimir ja hakkas selgitama väikerahvaste halba olukorda suures Nõukogude Liidus. Kuna aga tegemist oli patriootliku venelannaga, siis tüli rahvusküsimustes ei lasknud ennast oodata. Ma hoidsin madalat profiili ning nende tulisesse vestlusesse ei sekkunud. Tüli aga kogus tuure ja olime sunnitud lahkuma. Olime taas kongressil. Päeva teises pooles sõbrunesin mansidega, kellest üks kinkis mulle Nõukogude Liidus elavate väikerahvaste esimese ajalehe Golos Stepha numbri. Häid tutvusi ja kingitusi tuli veel ja veel.

Mis sai edasi peale kongressi? Peale kongressi saabusid Mari kultuuriministrilt suures ümbrikus Eesti suurimale saarele ajalehed Mari Kommuna ja Mariiskaja Pravda kongressi materjalidega, värvifotod ning vene-mari vestlussõnastik, mis sisaldas soovi, et ma õpiksin rääkima mari keelt. Loen toimunud kongressi hõimuliikumise taaselustamiseks ehk soome-ugri rahvaste uueks alguseks Eestis.

Torama ansambel Viiratsi rahvamajas oktoobris 2018. Foto: Maire Paju

Pärast meie riigi taasiseseisvumist jäin suhtlema ainult mordvalase Vladimir Romaškiniga. Olime temaga aastaid kirjavahetuses. Nende aastate sisse jäi tagasi tulemine oma juurte juurde ehk lahkusin Saaremaalt ja minu koduks sai Viiratsi. 1993. aasta oktoobris nägi ilmavalgust minu folkloorirühm Õunake. Vladimir omakorda pani aluse Mordva ersade kultuuri kestvusele veel tugevamal moel ja lõi ansambli Torama. 1998. aastal küpses meil plaan korraldada mordva ja eesti laste kultuurivahetuseks laagreid nii meil kui Mordvas. Sel ajal Eesti veel Euroopa Liitu ei kuulunud ning see tähendas omakorda, et toetuse saamine Euroopa Nõukogu fondidest nõudis veel ühe Euroopa liikmesriigi osalust. Paraku sai Vladimiri aeg siinilmas enne otsa, kui me Soomet projekti kaasata jõudsime. Tagasiteel Ungaris toimunud folkloorifestivalilt 2002. aastal kui Ikla piiripunkti läbisin, kuulsin raadiost tohutust kaotusest soome-ugri rahvaste ridades. Olin uudisest šokeeritud, ega ole Vladimiri kaotusest siiani täielikult üle saanud. Headmeelt valmistab, et lisaks president Lennart Meri annetatud Maarjamaa Risti V klassi ordenile annetas toonane president Arnold Rüütel Vladimirile postuumise tunnustuse eesti ja mordva rahvaste vahelise sõpruse edendamise eest.

Taaskord ühel oktoobrikuu päeval 2004. aastal võttis minuga ühendust Viljandimaa omavalitsuste liidu tolleaegne nõunik Ele Saar ja palus hõimunädalal saabuvate ungarlaste saatjaks ja tõlgiks. Nõustusin tingimusel, et Viiratsi rahvamaja saab neilt ka ühe esinemise. Rahvamajas toimuski esimene hõimupäev, mille keskmes olid küll ungarlased, aga meie omalt poolt esitlesime oma maja kollektiive. Edaspidi olin kõikidel aastatel mõne kollektiivi tõlk ja saatja, kuni saabus aasta 2009, mis oli nii hea kui halb aasta. Hea selle poole pealt, et minust sai rahvamaja juhataja ning halb, hea koostööpartneri Ele Saare kutsusid kaasa taevased teed. Nii ei jäänudki mul muud üle, kui luua otseühendus Fenno-Ugria seltsiga (sügav

kummardus kapten Jaak Prozesele) ning jätkata katkenud traditsioone meie majas. Viieaastase pausi järel olen hõimupäeva sidunud ka eakate päeva tähistamisega. Viiratsi rahvamaja hõimu- ja eakate päeva on külastanud: 2014. aastal handid–mansid, 2015. aastal udmurdid, 2017. aastal marid, 2016. ja 2018. aastal neenetsid, 2018. ja 2019. aastal mordvalased.

2018. aastal olid meie külalisteks lisaks Kulno Malvale ning neenetsitele, mordvalased ja kui täpsem olla, siis just Vladimir Romaškini loodud meeste lauluansambel Torama, milles lõi kaasa ka tema poeg. Panin selle sündmuse puhul näitusele välja nii palju materjale, kui mul mordvalaste kohta on, ning lisasin juurde kirjavahetuse Vladimiriga. Valmistasin Vladimiri pojale tõelise üllatuse. Peale nõupidamist ansambliga tuli ta ja küsis, kas ma tahaks ärajäänud ideed nüüd ellu viia, st viia eesti lapsed Mordvasse ja oodata nende lapsi meile külla. Pidin kahetsusega nentima, et ma ei ole enam Eesti folkloorimaastikul aktiivselt tegev. Praegused aina suurenevad töökohustused ei laseks mul seda tööd enam südamega teha ning poolikud asjad ei ole minu teema.

Mida lisada lõppu? Kokkuvõtet ei tule, annan hoopis lubaduse, et külastan tulevikus Vladimir Romaškinile pühendatud muuseumi Mordvamaal ja annetan meie kirjavahetuse neile, kui sealsel rahval peaks selle vastu vähegi huvi olema ning jätan endiselt väikerahvaste kultuuri ja keele oma südameasjaks ning hoian neid soojas oma hõlmas.

Maire Paju
Viiratsi rahvamaja juhataja

Lugu õnnemaalastest ja nende haldjast

Eestimaa serval päris Läti piiri ääres elab oma tagasihoidlikku elu väike linnake Mõisaküla, mille kultuurimaja saali koguneb iga teisipäeva õhtul paarkümmend meest-naist, et alustada rännakut mööda muusikalist muinasjutumaad. Lihtsamalt öeldes algab täpselt kell 19.00 kammerkoor Kungla proov.

Kungla on eesti mütoloogias õnnemaa. Arvatavalt võttis selle sõna esimesena kasutusel Fr. R. Kreutzwald, kes mainis Kunglat Eesti rahvuseepose „Kalevipoeg" esimeses ja ka üheksateistkümnendas loos. Seetõttu julgeme end isekeskis aegajalt nimetada ka õnnemaalasteks, kuigi dirigent Kadi Kask armastab meie poole pöörduda sõnadega „kallid kunglakesed".

Ükskõik, mismoodi me kooriliikmeid nimetame, ei saa me läbi ilma juhita ehk õnnemaa haldjata. Kõlab müstiliselt, kuid ma arvan, et kogu koor noogutab sellise tiitli peale heakskiitvalt. Kadi juhendamisel alustati 2009. aastal segaansamblina. Sealt alates on kollektiiv tasapisi kasvanud ning jäänud püsima 22-25liikmelisena. Väikese n-ö kaadrivoolavuse tekitavad kooliõpilased, kes õpingute lõppedes õnnemaa radadelt kaugemale uitavad, kuid vahel ka kõigi rõõmuks tagasitee leiavad. Lisaks oma õpilastele on Kadi nakatanud koorimuusikapisikuga ka kõik oma lapsed. Õnnemaalaste nimekirjas seisavad kindlalt neist kaks nooremat. Kontserdipubliku hulgas on aga tihtipeale näha vanemate õdede duot. Nemad on ka Kungla suurimad fännid.

Mõisaküla kammerkoori Kungla dirigent Kadi Kask. Foto: Kungla koori kogust

Miks on kammerkoor Kungla nii eriline? Tulla riigi väikseimast linnast ja jätta endast jälg Eesti koorimuusikasse – see pole jõukohane just igale mitteprofessionaalsele laulukoorile. Ka paljud maakonnakeskustes ja suuremates asulates tegutsevad kollektiivid pingutavad, et olla nähtaval. Eriliseks teevad meie koosluse inimesed, kes on andnud oma südame ja hinge muusikale. Meie kooriproovid mööduvad alati väga-väga töiselt, jutuajamiseks aega ei ole. Tähtsam informatsioon jagatakse kiiresti proovi alguses või pannakse üles Facebooki gruppi. Tööd on tehtud kümne aasta jooksul palju ning nüüd, oma juubelihooaja künnisel, saaime nautida selle vilju. Näitena võib tuua projekti „*Veni, Veni,* Emmanuel" koos Pärnu linnaorkestri ja Pärnu kammerkooriga. See oli edukas nii Pärnus kui Viljandis. Et aga selline võimalus saada, oli vaja ülipõhjalikult valmistuda üldlaulupeo „Minu arm" ja ka sellele eelneva laulupeo „Aja puudutus. Puudutuse aeg" ettelaulmisteks. Meid märgati ja me jäime meelde.

Jõuame aga tagasi meie haldja juurde. Küllap iga koorilaulja tunneb vahel, et kohe kuidagi ei viitsi proovi minna ja nii hea on soojas kodus diivanil telekast

tühja-tähja vaadata. Siis aga hakkab „pirn“ pea kohal põlema ja südametunnistus piinama, sest kuidas saab koju jääda, kui sisimas on teadmine, et Kadi ootab alati meist igaüht ning eeldab igal teisipäeval toimuvas proovis koori sajaprotsendilist osalemist. Kui poleks Kadi ülimat põhjalikkust meie õpetamisel, siis vist laulaksime tänase päevani ainult Karl August Hermanni „Kungla rahvast”. Oleme juba isegi nii julged, et 2020. aasta maikuus osaleme Eesti kammerkooride festivalil.

Kadi suhtub meisse kõigisse kui oma parimatesse sõpradesse, kelle muresid ta on valmis kuulama ja ka lohutava sõna ütlema. See innustab ja motiveerib omalt poolt vastu andma. Ainult talle omasel leebel moel juhib ta meie tähelepanu ebatäpsustele noodireas, salaja üle põlve libisenud jalale või täiesti iseenesest kätte ilmunud nutitelefonile. Me ju teame, et ka tema on õhtuks väsinud, sest muusikatunnid Abja gümnaasiumis ning mudilas-, poiste- ja lastekoori harjutused võtavad päris palju energiat, ent ometi ei luba ta endale iial ilmuda meie ette n-ö närtsinuna. Ikka naeratav ja särasilmne, nii me teda tunneme.

Kammerkoor Kungla tänu Kadile pühendumuse ja kulutatud närvirakkude eest ei mahu ei sõnadesse ega millessegi materiaalsesse. Lihtsalt nii hea tunne on viibida muinasjutumaal, kuhu ta meid igal nädalal viib. Loodetavasti õhkub meie tänulikkus temani, kui ta taaskord õnnemaa haldjana meie ette astub, et anda hääled: sopran, alt, tenor, bass!

Aitäh, Kadi, et oled!

Triin Ojamaa
Mõisaküla kammerkoor Kungla esindaja

Rajaste ja Rahnel – tegus rahvatantsutandem Ramsilt

Neljapäeva õhtul kell pool üheksa kostab Ramsi vaba aja keskusest muusikat, tantsusamme ja tantsuõpetaja Vaike Rajaste nõudlik hääl. Klaveri taga saadab tantsutundi Maire Rahnel. Umbes nii on see käinud juba ligi 40 aastat. Vahetunud on küll tantsurühmad ja -saalid, aga need kaks kanget naist on jäänud.

Kui Vabajala tantsurühma tund läbi saab, on kell üheksa. Kuna tantsujuht Vaike Rajaste töötab põhikohaga Tallinnas Eesti laulu- ja tantsupeo sihtasutuses toimetajana, jõuabki ta kodukanti Viljandisse alles neljapäeva õhtul ja peab

pealinnas esmaspäeval tagasi olema. Tantsutunnid Ramsil Vabajala ja Pärilistega peavad sinna vahele mahtuma.

Maire Rahnel alus-tas tantsurühma klaverisaatjana 1966. aastal Viljandi kultuurimajas. Mõne aasta pärast läks rühm koos klaverisaatjaga üle Viljandi KEKi. 1980. aastal otsiti uut juhendajat ja nii sattus sinna noor tantsuõpetaja Vaike ning algas pikk ja viljakas koostööperiood. „Vaike sai mind päranduseks," muigab Rahnel. 1989. aastal mindi koos edasi Viljandi kultuurimajja, kus oli ajuti juhendada suisa kuus kuni seitse tantsurühma.

Klaverisaatja Maire Rahnel ja tantsuõpeta ja Vaike Rajaste on koostööd teinud ligi 40 aastat ja mõistavad teineteist sõnadetagi. Foto: Kristi Ilves

„Tantsurühm Vabajalg sündis koos Ramsi vaba aja keskuse avamisega juba 2005. aasta sügisel. Kui Viljandi kultuurimaja läks 2009. aastal remonti, siis tulime kõik siia Ramsile. Ka tantsuansambli Viljandi koosseis tuli siia ja sai nimeks Pärilised," räägib Rajaste. Erinevaid tantsuansambleid, alates lastest kuni veteranideni, on naistel aastate jooksul olnud väga palju.

Tantsurühma klaverisaatja on tänapäeval haruldus. Nüüd tuleb muusika tavaliselt ikka plaadilt või arvutist. „Makimuusikaga sõltud sellest, mis sealt tuleb, see lööb loovuse täiesti kinni. Kodus ei saa ju ette mõelda, millises meeleolus on kollektiiv, kes kokku tuleb. Vaja on luua tööõhkkond ja Maire tuleb sellega kaasa, loob meeleolu. Mõnikord on vaja tempot või rütmi muuta ja ma saan seda kohe teha," toob Rajaste välja klaverisaatjaga töötamise eelised.

„Ma pole kellegi teise jalgu nii palju vaadanud kui Vaike omi," ütleb Rahnel naerdes vahele. „Maire jälgib mu jalgu ja mängib selle järgi. Mina näitan tantsijatele harjutuse ette, aga mu ajus töötab juba järgmine. Maire teab, mida ma tegema hakkan, tuleb juba järgmise teemaga kaasa," kiidab Rajaste pikaajalist koostööd. Mõnikord treenitakse pausita järjest pool tundi või tund aega. Plaadimuusikaga nii ei saaks.

Maire Rahnel ise hakkas rahvatantsu tantsima kaheksa-aastaselt. Tantsukogemuseta ju tantsijate klaverisaatja olla ei saaksk. „Kui ma 1966. aastal lõpetasin Viljandi lastemuusikakooli akordioniklassi, siis meie rahvatantsuõpetaja vaatas, et valssi ja polkat mängida oskan, ja kamandas mu klaveri taha. Mina ise ei tahtnud, tahtsin tantsida," kirjeldab Rahnel karjääri algust. Eriala poolest on ta aga lasteaiaõpetaja ja 40 aastat ka erinevates lasteaedades töötanud. Praegu peab ta Ramsi vaba aja keskuse juhataja ametit.

„Kevadel mõtlesin küll, et panen ameti maha – enam ei jõua. Aga siis Vaike solvas mind, ütles et 99,9% ta enam sellist ei leia, mina lootsin ikka, et ta ütleb 100 %! Loomulikult ei leia enam kedagi, kes 40 aastat järjest ta jalgu vahiks. Ja siis nad tulid mind veenma koos tantsijatega ja ma ei saanud neist enne lahti, kui lubasin ühe hooaja veel olla," jutustab Rahnel.

Eredamateks hetkedeks nendest aastakümnetest peavad naised arvukaid reise. Reisidel saatis Rahnel tantsijaid akordionil. Toonased reisid tunduvad praegu hullumeelsetena. Kaasa võeti bussitäis võõraid lapsi, saatjaiks vaid Vaike ja Maire. „Kõik tuli ise organiseerida, kunagi ei võinud kindel olla, kas meid sihtpunktis ka päriselt oodatakse, kas toitlustus ja öömaja on ikka tagatud. Minule ei olnud need reisid mingi lõbu," meenutab Rajaste ja räägib, kuidas ükskord tuli Ungaris kolm päeva oodata, et bussile kütust saada. Viimane ühine reis oli 2018. aastal Marimaale. Tantsupidudel käis Rahnel kaasas vaid lasterühmadega.

2020. aasta tõotab tulla tunduvalt rahulikum kui eelnev, mis oli XX tantsupeo idee autorile ja pealavastajale Vaike Rajastele suisa pöörane. Plaanis on aga tähistada Päriliste tantsurühma 10. ja Vabajala 15. sünnipäeva. Energiat ja tegutsemislusti paistab Vaikel ja Mairel selleks ja paljuks muukski jätkuvat.

Kristi Ilves
ajalehe Üitsainus Mulgimaa ja ERR Mulgi uudiste toimetaja

Võrumaa pidu. Foto: Maido Jaason

VÕRUMAA

Võrumaa tunnustused 2019

Kultuuripärl

PIRET RIPS-LAUL	särav pärl Võrumaa muusikaelus

Elutööpreemia

SILVI JANSONS	aastatepikkune mitmekülgne panus Võrumaa kultuuriellu

Aastapreemiad

ERJA AROP	pikaajaline pühendunud tegevus Võrumaa kultuuri- ja muusikaelus
TIIA MUST	panus Võru pärimustantsu festivali eestvedamisse
JANE REILJAN	Võrumaa muusikaelu ja meestelaulu edendaja
HELGA ILVES	pikaajaline pühendunud tegevus Võrumaa kultuuri- ja muusikaelus
HELLE LAANPERE	pikaajaline pühendunud tegevus Võrumaa laste raamatuhuvi kasvatamisel
AGU TROLLA	mitmekülgsed ja professionaalsed teatrirollid
KERSTI JUURMA	laste teejuht muusikamaailmas
LEILI VÄISA	Antsla piirkonna tantsuelu väsimatu vedaja

KADRI MÄHAR ja PRIIDU TEPPO	lõõtspillimängu propageerimine kursuste ja uute lõõtspillilugude konkursi algatamise kaudu
MTÜ MÜÜDUD NAER	missioonitundlik Võrumaa kultuuri- ja teatrielu rikastamine

Bernard Kangro kirjanduspreemia

MAARJA HOLLO	artiklikogumik „Kõik, mis oli, on suurem ja suurem“

Kreutzwaldi mälestusmedali laureaat

REIN VEIDEMANN	Eesti rahvuseepost “Kalevipoega” tutvustavate ja uusi aspekte lisavate kirjandusuurimuslike käsitluste eest

Võru linna vapimärk

AIMI HOLLO	staažikas muuseumitöötaja
SILJA OTSAR	muusikaõpetaja

Võru linna 2018. aasta kultuuritegelane

JOSE ANTONIO PAGE RAMIREZ	Võru muusikakooli õpetaja, Võru puhkpilliorkestri dirigent

Seto lauluema Anne Vabarna nimeline elutööpreemia

ÕIE SARV SULO NURMEOTS HELJU TSOPATALO	pärimuskultuuri hoidjad ja kandjad

Seto leelo ajast aega. Seto leelo elujõulisus

Setomaa on olnud laululine piirkond, mida on tähele pandud juba paari aastasaja eest ja siiani on seto leelolaul nii külakogukonnas kui linnades tavaelus ja esinemisolukordades olemas.

Eelmise sajandi kuuekümnendatel, kui Setomaa külad olid veel elujõulised ja laulutraditsioon tugev, hakkasid tekkima rahvalauluansamblid ehk leelokoorid. Kui oli vaja esineda, siis külanaistest leelokoori kokkusaamine oli lihtne, sest laulmine oli tavaline, traditsioon ei olnud veel katkenud. Oskajaid ja teadjaid laulunaisi

oli palju, neid oli vaja ainult kokku kutsuda ja sättida nad lavareeglite vormi. Ka rõivastega ei olnud tol ajal probleemi, sest kõigil olid majapidamises seto rõivad ja ehted, kellel ei olnud, see sai sugulaste või naabrite käest laenata.

Nüüdseks on muidugi olukord muutunud, sest oleme teiste mõjude meelevallas, me ei ela enam ainult seto kultuuri keskel. Nüüd tuleb vanavanemate kultuuri suhtuda teadlikult, et seda säilitada, õppida, õpetada ja edasi anda, et seto leelo ja sellega kaasnev ka tulevastele põlvedele alles jääks.

Laval esinemised on aastate jooksul seto laulu mõjutanud ja paratamatult muutnud, sest laval esinemine erineb külas või peres omavahelisest laulmisest väga mitmel moel. Piiratud aeg on tinginud laulude lühenemise ning mingil määral on kunstlikult loodud traditsioonile võõraid liikumisi, et n-ö võõras keeles (seto) laulu kuulamine ei oleks publikule tüütu ja igav.

Seto külades on alati olnud häid pillimehi, kes rõõmuga mängisid tantsuks. Kuni 20. sajandi keskpaigani ei olnud vaja seto tantse õpetada, sest naised oskasid niigi. Ainult juhendati, et kuidas laval käituda ja olla – tuleb hoida ühtlasi vahesid, olla lõbus ja naeratada publikule.

Aastakümnete jooksul on tegutsenud umbes 20 seto rahvamuusikaansamblit või leelokoori. Praegu on sõna „seto“ ja „leelo“ natuke moeasi, mis omakorda aitab kaasa uute ansamblite tekkele, tekitab huvi ja uudishimu. Seto laulu sünnimaa on aga jäänud setodest ja lauluoskajatest hõredaks, sest rahvas on aastakümnete jooksul läinud elama peamiselt linnadesse. Just selle asjaolu tõttu ongi praegu palju leelokoore väljaspool Setomaad ja on toimunud põlvkondade vahetus. Esimesed rahvalauluansamblid ehk leelokoorid on jäänud ajalukku, pikaajaliselt tegutsevate ansamblite alustajatest on järel ainult mälestused. Samal ajal uued leelokoorid arenevad, õpivad, täienevad ja kohanevad praeguse aja nõudmistega.

Kui räägitakse seto leelost, siis tavaliselt tuleb meelde nimi Anne Vabarna (1877-1964), kelle laulud ja teadmised pakkusid huvi rahvaluuleuurijatele juba tema eluajal ning Annelt on palju laule üles kirjutatud ja lindistatud. Anne sai tuntuks ka väljaspool Setomaad ja Eestit, ta käis oma pereliikmetega esinemas nii Soomes, Moskvas kui ka mööda Eestimaad August Pulsti korraldatud ringreisidel.

Mõeldes lähimineviku peale, siis 1969. aastal loodi praeguse kontrolljoone taha jääval Setomaal Molniga küla naistest seto leelokoor, mida kutsutigi küla nime järgi. Kui tolle küla eestlauljad läksid igavikuteele ja uueks sõnoliseks kujunes lähikülas Kossjolkas elav Maria Pähnapuu (1914-2001), siis hakati lauluparki nimetama Kossjolka kooriks.

Kuulsaks ja tuntuks laulunaiseks sai ka Veera Pähnapuu (1916-1989) Põrste külast. Seegi küla jääb kontrolljoone taha. Veera Pähnapuu laulu „Laul läts läbi Setomaa“ teavad kõik praegused laulunaised ja seda nimetatakse omavahel seto hümniks.

Setomaal on olnud leelokoorid Obinitsas (1981-1990) ja Helbil (1983-2011), Meremäe laste leelokoor Maräkõnõ (1988-1999). Ka kuulus leelokoor Leiko (1964-2014) on tegevuse lõpetanud. Oma 51 tegevusaasta jooksul on nad käinud väga palju ja kaugetes kohtades esinemas – Pariisist Ameerikani.

Setod, kes on linnadesse elama asunud ja nende järeltulijad, on püüdnud organiseeruda, et koos laulda omi esivanemate laule. Tallinnas on olnud ja on praeguseni mitu leelokoori. 1973. aastal Petserimaal sündinud Veera Virgo läks rahvamuusikaansambli Leegajus juhi Igor Tõnurist palvele, et kas too võtaks ka seto naised oma ansambli juurde laulma, ja juba samal aastal oligi esimene esinemine. Aastal 1976 seto leelokoor iseseisvus, juhiks sai Vaike Sarv ja nimeks Sõsarõ. Tänaseks on sealt välja kasvanud Siidisõsarõ’ (1999), Õiõ Seto’ (2000) ning Tallinnas tegutseb veel Hõpõhõim (2007), Sorrõseto’ (2009) ja Seto Latsi Kuul (2012) ning Kultuuriklubi Setolood (2013).

Tartus oli aastatel 1988-2004 leelokoor Leelonaase, mille eestvedajaks ja sõnoliseks oli Aleksandra Siruli. 2012. aastast saab tänu Maria Noormetsale käia Tartus seto laulu laulmas leelokooris Ilolang. Maria on hea sõnade tegija ja kooride looja. 2003. aastal tegi ta Põltsamaale leelokoori Kullakõsõ’, mis aastast 2012 eksisteerib Nõos ja seal laulavad koolilapsed. Tartus laulavad ka mehed – Liinatsuraq.

Võru linnas on samuti leelokoor, mille asutas aastal 1986 Anne Linnupuu, kes oli siis ka põhiline sõnoline – Helmekaala’. Põlvas on leelokoorid Ilolinõ, Madara ja Vel´o’.

Setomaal on olnud ja tuleb juurde uusi leelokoore. Praeguses Setomaa vallas Mikitmäel on leelokoor Helmine (1989), Värskas on leelokoorid Kuldatsäuk (1988), Verska Naase’ (2008), Meremäel on leelokoorid Hõpõhelme’ ja Meremäe Mehe’ (2003). 2011. aasta suvel tekkis Seto Miihi Summ, Obinitsas on Mokornulga leelokoor (2008) ja Õiõ Seto’ (2000).

Vanas seto laulutraditsioonis laulsid leelokoorina noored meheleminekueas noorikud ja nooremad abielunaised. Eraldi lastekoore ei olnud. Lastekoorid on uuema aja nähtus seto kultuuris. 1986. aastal Leelopäevaks koondati lapsed laulma, eestvedajaks olid Liidia Sillaots ja Olli Kuhi. Koori nimeks on olnud Pääsläse’, 1989. aastal Rieka Hõrna juhendamisel Tsibihärbläseq. Tallinnas õpetatakse laste seto laulu Seto Latsi Koolis ja Kultuuriklubis Setolood, Nõos on noorterühm Kullakõsõ’.

Õiõ Seto' leelokoor 2019. aasta leelopääval. Foto: Sven Tupits

Viimastel aastatel on mõned leelokoorid võtnud enda kõrvale laulma lapsi, et õpetamine ja õppimine toimuks loomulikul teel täiskasvanutelt lastele kooslaulmise käigus (Õiõ Seto', Siidisõsarõ jt.). Koolilastele õpetatakse seto keelt läbi laulude, mis on üks võimalus saada kultuurist teadmisi huvitavamalt ja laiemalt kui mõnel teisel moodusel. Heaks näiteks on Värska gümnaasiumi juures juba aastaid Maret Vabarna juhtimisel laste leelokoor Laanõtsirk, Petseri lingvistilises koolis Tsirgukõsõ' (juhendab Jelena Variksoo), Metkavitsa koolis Mar´akõsõ' (juhendab Helju Tsopatalo).

Setod on 19. sajandi lõpus rännanud Krasnojarski kraisse elama. Aeg on teinud oma töö ja setod on segunenud, noored läinud üle vene keelele, aga peredes on seto kultuuri tunnetus ja keeleoskajaid veel alles, mille põhjalt hakatakse vaikselt seto laulu, tantsu, keelt ja teadmisi ellu äratama. Viimaste aastate jooksul on siinne setokogukond käinud Siberis nende juures külas ja nemad siin kohtumas oma sugulastega ja saanud sõbraks Eestimaal elavate setodega. Haida külas on leelokoor Lill, kus on koos täiskasvanud ja lapsed. Väga oluline näide, et tuleb lapsi esinemistele ja reisidele kaasa võtta, sest tänu sellele on Siberi eestlaste külas noored poisid, kes õpivad lõõtsamängu.

Seto laulukultuuri kandjad ja edasiviijad on põhiliselt naised, sest see on olnud ja küllap on edaspidigi naise elu üks osa. Naised on laulukeeles mõelnud

ja end väljendanud. Mehedki on lauluoskajad olnud, aga nad on näiliselt jäänud tahaplaanile, sest laul kui rituaal on naiste kanda.

Seto meeste laulu ja laulmist on püütud üles kirjutada, lindistada ja filmida – see on mõneti ka õnnestunud. 20. sajandi keskpaigast on mälestusi ja fikseeringuid näiteks Uusvada ja Tiirhanna külade meeste laulmistest. Meestel ei ole esinemise mõttes eraldi koorina laulmist olnud, nad on laulnud koos vajaduspõhiselt. 2011. aasta suvest tegutseb põhiliselt Meremäe ja Obinitsa meestest koosnev laulupark – Seto Miihi Summ. Nende esimeseks juhendajaks ja abistajaks on Vassili Lillepuu Küllätüvä külast.

Kiires muutuvas maailmas on väga vaja oma esivanemate kultuuri teadlikult hoida, sellega tegeleda ja edasi õpetada nii palju kui hetkel võimalik. Seto kultuurile ja eriti seto leelo jaoks on suureks toeks ja abiks, et 2009. aasta 30. septembril valitsuste vaheline UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse komitee kandis seto mitmehäälse laulutraditsiooni UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja.

UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja kandmine tähendab maailma tasemel tunnustust nii seto laulunaistele kui ka kogukonna omavahelisele koostööle riigiga seto leelo ja kultuuri hoidmise eest. See on märk sellest, et tänapäeva üleilmastumise ajal suudavad ka väiksed rahvad olla nähtavad, säilitades ja hoides sealjuures oma kultuuri ning saades seeläbi tunnustuse osaliseks.

UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja arvamine on üks tähtis märk seto laulukultuuri hoidmise ja edasiõpetamise teel. 8.-9. oktoobril 2009 toimus seto leelokonverents, mis oligi selleks kokku kutsutud, et nii teadlased kui ka leelonaised ja -mehed saaksid koos oma teadmisi ja probleeme välja tuua, et ühiselt jätkata tööd laulukultuuri paremaks edasikandumiseks.

2020. aasta maikuus toimub V leelokonverents, mis on pühendatud 10. aastapäeva möödumisele seto leelo arvamisest UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Konverentsile kogunevad leelokooride esindajad ja teised seto kultuuri hoidjad arutlema seto kultuuri, sealhulgas seto leelo ja seto keele praegusaja olukorrast ning UNESCO nimekirjas olemise mõjust.

Õie Sarv
sootska, seto kultuuri kandja

Võrumaalt juubelilaulupeole 100 ja 150

Võrumaa laulu- ja muusikatraditsioonid - juubelilaulupidu 100

Võrumaa esimesed laulu- ja pillikoorid tekkisid XIX sajandi teisel poolel. Esimesest laulupeost 1869. aastal võttis Võru kreisist osa kuus meeskoori (Kanepi, Urvaste, Rõuge, Räpina, Põlva, Hargla) ning Tsooru puhkpilliorkester. 1881. aastal loodud laulu- ja mänguselts Kannel alustas näitemängu õppimist, asutas meeskoori, mõne aasta pärast ka segakoori. 1890. aastal asusid Võrru elama Sänna muusikud vennad Bruno ja Karl Anderson ning panid aluse orkestrile, kus mängisid nii keelpillid kui puhkpillid. 1898. aastal asutas sepp Nikolai Sifting Võru puhkpilliorkestri, mis tegutseb tänaseni.

1927 loodi Võru meestelaulu selts, 1937 asutati Võruhõimu juurde naiskoor Kannel. Võru orkestrimuusika sai oma sära aastatel 1923-41, kui Võru muusikaelu juhtis dirigent, helilooja ja muusikapedagoog Eduard Tamm, kellest kujunes XX sajandi esimesel poolel Võru muusikaelu liider. Ta võttis üle Kandle poolkutselise teatri kiratseva orkestri, juhtis gümnaasiumi sümfooniaorkestrit, oli algkooli muusikaõpetaja, asutas skautide puhkpilliorkestri, oli Võrumaa laulupidude üldjuht. Tema looming jõudis üldlaulupidude kavadesse – 1928. aastal avamäng „Tule koju“, 1933. aastal avamäng „Kalev ja Linda“. Tamm asutas 1934. aastal Võru sümfooniamuusika seltsi ja seltsi juurde 45-liikmelise sümfooniaorkestri. Kaasaegsete hinnangul mängis või õppis pillimängu Tamme orkestrites üle 200 muusiku. Võru kooride ja orkestrite tegevus oli innustajaks kogu maakonna, kihelkondade, valdade, külade muusikaelule.

Teise maailmasõja järgne Eesti ei olnud enam väike ja armas oma riik, kus oli hulgaliselt rahvalikke ühendusi - laulu-, muusika-, näitemängu-, raamatukogu- ja karskuseseltsidega-, kes korraldasid piduõhtuid, kontserte, laulupidusid. 1940. aasta riigipööre ja uus riigikord - ENSV keelas seltside tegevuse. Asendama pandi rahva- ja kultuurimajad, raamatukogud ning valdades (uue nimetusega külanõukogud) kultuuriinstruktorid ja maakondades (uue nimetusega rajoonid) täitevkomitee kultuuriosakonnad. Kohe pärast sõja üleminekut 1944. augustis sai Võrust ajutiselt ENSV pealinn. Alustas tegevust kutseline Võru kammerorkester, kus said tööd mitmed Tamme muusikud. Paul Elken kutsus kokku laulumehed, Samuel Onno otsis sõjas ellu jäänud pillimehi ja pille ning pani mängima puhkpilliorkestri. Vabariigiaegsed laulu- ja pillimängu traditsioonid hakkasid taastuma. 1945. aastal määras ENSV valitsus, et 1947. aastal toimub üldlaulupidu. Rajoonides ja linnades loodi laulupeokomisjonid. Kultuuritööinstruktorid, rahvamajade juhatajad, koolide muusikaõpetajad asusid koore ja puhkpilliorkestreid koondama. 1947. aasta

laulupeo kava koostati suures osas eelmiste pidude lauludest. Laulupeole soovitati minna rahvariietes. Otsiti emade ja vanaemade veimevakkadest ning kodudest leiduvaid rahvariideid. Kuigi oli kaupade vähesus, otsiti võimalusi piduriided juurdegi teha. Erilubadega sai villast lõnga rahvariidekangaste kudumiseks. Endisest Võru rajoonist (praegune Põlva- ja Võrumaa) sõitis suurele peole üle 50 laulukoori. Järgmised laulupeod olid juba politiseeritud ja hakkasid toimuma iga viie aasta tagant – 1950, 1955 jne. Palju kahju tõi Eesti rahvale 1949. aasta märtsiküüditamine ja totaalne kolhooside loomine – kollektiviseerimine – külad hakkasid tühjaks jääma, lauljaid-pillimehi jäi vähemaks, koorid-orkestrid hakkasid maalt kaduma.

Uus ärkamine oli 1969. juubelilaulupidu. Pealinna loodi 30-liikmeline mitme alakomisjoniga üldlaulupeo peakomisjon - esimees asepeaminister Arnold Green ning operatiivstaabi ülem Ilmar Moss. Juubelilaulupeo koori- ja orkestrisektsioonide esimees oli Gustav Ernesaks. Temal oli imeline jõud kõiki innustada, sõna otsese mõttes kõiki – kooride ja orkestrite juhte, lauljaid, pillimehi, rahvatantsijaid, kunstnikke, igal tasandil korraldajaid, kõiki abilisi. Ta avaldas 100 hüüdlauset pealkirja peo ettevalmistamiseks, peo korraldamiseks ja peol osalemiseks: „Juubelitõrvik Tartust läbi Eestimaa!“, „Eelproovidel kõlavamalt, kaunimalt, tulisemalt!“, „Koorid võistulaulmisele, orkestrid võistumängimisele!“, „Rahvariie au sisse, kooridele lipud, embleemid“, „Juubelilaulupidu kogu rahva suureks peoks!“.

Ja nii ka läks. 1968. aastaks oli peo repertuaar kindel, esimesel aastapoolel jõudsid laulikud ja noodid kohtadele. Juubelipidu tõi uusi lauljaid kooridesse, maal taastati mitu endist koori. Kooride-orkestrite esimesed ning koondproovid korraldasime Võrus sügisel 1968. Eelproovid-ettelaulmised üldjuhtide käe all toimusid 1969. aasta veebruaris ja aprillis. Kontrolliti nii kooslaulu kui -mängu kui ka igat koori ja orkestrit eraldi. Selle põhjal anti rajoonile hinne.

Agaramad ja tublimad olid meie puhkpillimängijad. Rajooni puhkpilliorkestrite instruktor Samuel Onno alustas maakonna orkestritega koostööd juba 1964. aastal. Ta kutsus neid Võrru orkestrite koondproovidele, käis kohtadel dirigente abistamas, otsis maaorkestritele sobivat repertuaari. Et orkestrimuusika kaalukust tõsta, hakkasime korraldama lauluväljakul lisaks laulupäevadele ka muusikapäevi. Esimesel muusikapäeval 1964. aastal esines puhkpillide koondorkester, sümfooniaorkester, viiuldajate ansambel, akordioniorkester ja sõprusorkestrid Tallinnast, Tartust ja Põltsamaalt. 1967. aasta muusikapäeval oli veelgi suurema esinejate koosseis ning liitus ka Läti-naabrite Aluksne orkester. Selline koostegemine hoidis Võru puhkpilliorkestrid vormis ja juubelipeo eelproovidel esineti hästi. II eelproov puhkpilliorkestritele toimus 27. aprillil kultuurimajas Kannel. 170

pillimeest oli Samuel Onno käe all pillid häälde seadnud, pisut ka palasid proovinud. Saali tuli üldjuht Leopold Vigla. Ütles vist nii: "Hakkame prooviga peale, vaatame, kui selge teil on või peame veel proovima". Tõstis dirigendikepi ja lugu tuli välja! Orkestrit ei olnud tarvis korrakski peatada. Dirigent oli üllatunud: „Noo, kuulge mehed, teil on ju selge!" Mängiti läbi kõik seitse lugu. Hinne kindel viis. Ka kooride eelproovid möödusid hästi, hinded ikka head. Üldjuhtidele ettelaulmiseks liitusid väiksemad maakoorid ja nii kõlas ka nende laul Kandle kontsertsaalis meeldivalt.

Varasemate üldlaulupidude traditsiooni taaselustamiseks korraldati juubelipeo eel kooride ja orkestrite võistulaulmine ja -mängimine. Osavõtt oli vabatahtlik. Kollektiive ei jaotatud linnade või maa, suuruse või kunstilise taseme järgi gruppidesse. Eelvoorud viidi maikuu jooksul läbi kuues keskuses: Tallinnas, Tartus, Pärnus, Viljandis, Kohtla-Järvel ja Võrus. Eelvoorudest pääses lõppvõistlusele 65 koori ja 16 orkestrit. Finaalid toimusid vahetult enne Tartu ja Tallinna juubelipidustusi. Võru meeskoor võistles 18. juunil Tartu ülikooli aulas. Kohal kõik Eesti tippu kuuluvad meeskoorid. Võistlus oli pingeline. Noore dirigendi Heino Pehki käe all suutis Võru meeskoor saali kuulama panna. Kui koor lõpetas Zoltan Kodaly „Karadi laulud", oli saal korraks haudvaikne ja siis vallandus aplausitorm. Võistulaulmise tulemused olid järgmised: Tallinna ja Tartu kõrgemate koolide lõpetanute teeneliste meeskooride järele oli II koht Võru meeskooril. Võistulaulmise ja -mängimise finaalides võistles Võrust kuus koori ja kaks orkestrit. II koha sai ka Silvia Aruste Võru I 8-klassilise kooli lastekoor. III koha pälvisid Rõuge 8klassilise kooli väike poistekoor (dirigent Heli Teppo), naiskoor Kannel (dirigendid Aleksander Krull ja Eva Tammemägi), Võru puhkpilliorkester (dirigent Samuel Onno) ja Võru sümfooniaorkester (dirigent Hendrik Juurikas). Maarajooni kohta oli see väga hea tulemus.

Palju panustati kooride ja orkestrite riietustele. Juubelilaulupeoks suudeti murda rahvariiete kandmise kivinenud traditsioon, et ilusad on ainult saarte rahvariided nagu Muhu, Anseküla jt. Rahvariideid valmistas põhiliselt Tallinna kunstitoodete kombinaat. Laulupeo eel lubati ka rahvakunstimeistrite koondisel Uku lauljatele riideid valmistada. Võrus otsustati Ukult tellida segakooride naislauljatele Võrumaa triibulised: Rõuge, Uue-Urvaste, Vana-Urvaste ja Hargla seelikuriided. Valge linane pluusiriie ja villane sinine pihikuriie osteti laulupeobüroo lubade alusel tekstiilikaupade ladudest, rahvariidevööd valmistas koondis Uku. Õmblemine korraldati kohtadel, mõned komplektid suutis õmmelda oma moeateljee Tamula. Meeslauljate ja puhkpilliorkestrite ülikonnad valmistati Tallinnas. Tegi õmblusvabrik Baltika ja osaliselt ka moeateljee Lembitu. Puhkpilliorkestritele telliti Ukust ka valgest vildist kaabud. Nõukogude riigis oli plaanimajandus. See

tähendas, et tootmine toimus riiklike plaanide aluse ja ka tarbimine-kulutamine pidi toimuma plaanide järgi. Laulupeoriiete valmistamiseks ja ostmiseks anti rajoonidele erandkorras luba laulupeoriietuseks teatud koguse raha kasutamiseks. Võrul oli luba kasutada 35 000 rubla. Hiljem, kui kõik ostud kokku arvutati, saadi kuluks 45 000 rubla. Selles olid kultuuriosakonna eelarveraha ja täitevkomitee lisaraha. Koolid ja ka mõned majandid panustasid riiete ostmiseks ligi 20 000 rubla. Üks meeste ülikond maksis kuni 100 rubla ja meeter rahvariideseelikuriiet 15 rubla.

Juubelipidustused said alguse laulupeo sünnilinnas Tartus. 18. juunil olid Tartu laulupühale kutsutud mees- ja poistekoorid ning puhkpilliorkestrid. Kell 15.30 süüdati laulupeokivi juures päiksekiirtest laulupeotuli. Tuli kanti piduliste rongkäigus Tamme staadioni laululavale. Pärast kontserti alustas tuli teekonda läbi Eestimaa. Mõned päevad hiljem võtsid laulupeotule Põlva rajoonilt vastu Võru rajooni Väimela tehnikumi ratsasportlased ja tõid tule Kreutzwaldi ausamba juurde. Tervituskõned, laulud ja tuli rändasid Võrust edasi Valga poole.

Laulupeole sõitmiseks pandi käiku erirongid. Pühapäeval, 22. juuni hommikul ootas Võru raudteejaama perroonil pikk rong. Varem kohale tulnud Helmut Kostabi noored puhkpillimängijad Osulast tervitasid oma marssidega teisi pillimehi ja lauljaid. Algas teekond läbi Valga, Elva, Tartu ja nii edasi Tallinna. Iga pikema peatuse korral hüppasid Võru pillimehed ehk Tammepoisid perroonile (Võru puhkpilliorkestris mängis siis veel Eduard Tamme orkestrite mängijaid ja tema õpilasi) ja nende puhkpillihelid tervitasid uusi laulupeolisi. Õhtuks jõuti Tallinna. Vastas olid sõpruskooride lauljaid, pillimehi, ajakirjanikke, isegi televisioon. Bussid viisid rongilt tulijad majutuskohtadesse Tallinna koolides. Algas töö- ja pidunädal. Sega-, nais- ja lastekooride võistulaulmine, sümfooniaorkestrite võistumängimine, külaliskooride kontserdid ning pikad eelproovid.

Ja oligi käes 28. juuni hommik. Juubelilaulupeo rongkäiguks kogunemine. Rõõmus meeleolu, kärsitus ja ootus, sest kohe-kohe algab meie oma rahva pidu. Võrukatel, keda sai kokku üle 1700 laulja-pillimängija, oli eriliselt hea tunne, sest laulud ja pillilood olid hästi selgeks õpitud, võistulaulmisel väärikalt esinetud, uued Võrumaa rahvariided, kooridel uued lipud. Kultuurileht Sirp ja Vasar kirjutas: „Võru on Võru, vabariigi kõige kaugem rajoon, parim laulu- ja pillimängumaa. Võru rajoon pidas oma tänavust laulupäeva 38 koori ja 9 puhkpilliorkestriga ning nad suutsid kõlama panna ka kõik laulupeo kantaadid. Iga rajoon sellega toime ei tulnud“.

Ja veel milline üllatus! Tallinnas selgus, et juubelilaulupeoks ettevalmistamisel oli Võru parim rajoon. Reedel, 27. juunil peale viimast lauluväljaku proovi autasustati võistulaulmise ja -mängimise võitjaid ning anti ka üle üldlaulupeo peakomisjoni

juubelilaulupeo mälestuslipud parimatele linnadele ja rajoonidele. Võru oli kolmas Tartu ja Kohtla-Järve linnade järele. See andis õiguse sammuda rongkäigus kolmandana. Traditsiooniliselt rivistatakse laulupidude rongkäigukolonnid tähestiku alusel – Võru tavaliselt viimasena. Rongkäigu lõpetab Tallinn. Juubelipeo Võru kolonni ees kanti uhkusega suurt siidist juubelilaulupeo märgiga võidulippu ning säravates värvides plakatit, kus olid kujutatud jääajast Suur-Munamägi, Katariina ajast vapikuusk ja ärkamise ajast päike.

1969. aasta üldlaulupeo tuli toodi Võrru ratsanikega. Foto: erakogu

1969. aasta juubelilaulupeost ei võtnud osa rahvatantsurühmad. Võrumaa aga tegi erandi ja palus tantsumemmel Kai Leetel austada Võru kolonni ja olla koos oma Kannel tantsurühmaga juubelipeo külaliseks. Võru on rahvuseepose „Kalevipoeg“ sünnilinn. Kalevipoega kolonni marssima ei saanud kutsuda - ikka veel põrguväravas valvamas- , aga Vanemuine oma kandlega oli nõus selle pika teekonna lauluväljakule kaasa tegema, et kandlehäälel panna laulma linnud ja mühisema laaned. Laulukaare all „ju laulud löövad lõkkele“… ja nii ka toona sündis.

Nõukogude ajajärgu laulu- ja tantsupeod olid pühendatud mõnele poliitilisele või sõjalisele tähtpäevale. 1969. aasta juubelilaulupidu oli meeldiva erandina pühendatud vaid meie laulule! Juubelipeo I kontserdi avas Mihkel Lüdigi „Koit“ Gustav Ernesaksa juhatusel. Kultuuriministeeriumi ja heliloojate liidu poolt juubelilaulupeo eel korraldatud uute laulude konkurss tõi seitse võidulaulu. Üks

neist, Veljo Tormise „Laulu algus“, kõlas ühendkooride esituses samuti I kontserdi avamiseks. Kogu kava oli eesti heliloojate looming esimesest laulupeost kuni aastani 1969. Ühendkooridele järgnesid poistekoorid, meeskoorid. Puhkpillimängijaid kogunes lavale ligi 2500. Nende hulgas ka Võru üheksa orkestrit. Esimesena esitas koondorkester Eduard Tamme avamängu „Kalev ja Linda“, dirigeeris Leopold Vigla. Esimese päeva kontserdi lõpetasid segakoorid. Teise päeva kontserdi avasid sümfooniaorkestrid Neeme Järvi juhatusel Dmitri Šostakovitši piduliku avamänguga. Siis kõlas Heino Rannapi juhtimisel Heino Elleri „Kodumaine viis“. Aplaus, lavale kutsuti autor. „Kodumaine viis“ tuli kordamisele selle autori ja toona eesti vanima helilooja Heino Elleri taktikepi all. See oli tema viimane ülesastumine dirigendina. Aastapäevad hiljem ei olnud armastatud heliloojat ja muusikapedagoogi Heino Ellerit enam oma rahva seas.

Juubelilaulupeo pidulikuks lõppakordiks kogunesid lavale ühendkoorid. Dirigendipuldis Gustav Ernesaks. Kanti ette Gustav Ernesaksa kantaat „Laululavalt lahkuvatele kooridele“. Tänusõnad peakomisjoni esimehelt Arnold Greenilt. Ja oligi aeg laulda „Koit“, „Mu isamaa on minu arm“ ja „Kodumaa“. Ja nagu ikka kordamistega. Kuidagi ei tahetud laiali minna. Ülev meeleolu, ilus ilm. Peagi jõudis laul ja pillimäng Tallinna tänavatele. Rongid ja bussid hakkasid lauljaid-pillimehi koju viima. Võru rahvale tehti omamoodi „kingitus“ – meie rong väljus alles järgmisel päeval, esmapäeva, 30. juuni õhtul kell 23.30. Öö rongis. Teisipäeva hommikul oldi vastuvõtjate kaisutustes Võru raudteejaamas.

1969. aasta juubelipidu kinnitas, et laulupeod on ja jäävad. Gustav Ernesaks ütles laulupeojärgsel vastuvõtul: „Juubelipeo hea õnnestumine tegi kõik sõnatuks…, veel uneski kuuled ja näed hiigelkoori laulukaare all tuld purskamas“.

Ilmar Kudu
Võru maakonna kultuuriosakonna juhataja 1963 -1991

Võrumaa lauljad, tantsijad ja muusikud XXVII laulupeol ja XX tantsupeol „Minu arm” aastal 2019

Võru maakonna lauljate, tantsijate- ja muusikute teekond juubelilaulu- ja tantsupeole algas juba 23. jaanuaril 2018. Sel päeval korraldati Võru kultuurimajas Kannel Terepäev maakonna kollektiivijuhtidele. Sel päeval oli palju rahvast koos, sest ka Põlvamaa kollektiivide juhendajad olid Terepäeval. Tihe koostöö Põlvamaaga jätkus kogu peoprotsessi vältel.

Eesti juubelilaulupidu 100. Võru kolonni pea Tallinna laululaval.
Foto: Mati Pakler

Eesti juubelilaulupidu 150. Võrumaa rongkäigu pea Tallinna laulupeorongkäigus.
Foto: Aigi Pall

Terepäeval tutvustasid juubelipeo peakorraldajad ja loominguline toimkond saabuva peo ideed ning kollektiivide teekonda juubelipeole. Täiesti juhuslikult oli minul, Võru maakonna kuraatoril, sellel päeval sünnipäev, lausa väike juubel. Siis saabuski hetk, mis on minu hinges nüüd aegade lõpuni. Nii kaunilt, mitmehäälselt, rohkearvuliselt ja ukulele saatel pole mulle ju kunagi sünnipäevalaulu lauldud. Aitäh!

Seejärel hakkas Võrumaa laulu-, tantsu- ja pillipeoks tasapisi valmistuma. Kollektiivid said kätte juubelipeo repertuaari ning õppematerjalid. Juhendajatele toimusid seminarid ja esitlus-kontserdid. Ees ootas protsessi juhtiva toimkonna loomine, eelproovide läbiviimine, tuleteekonna planeerimine, rongkäigu kolonnikujunduse loomine, rahaliste vahendite leidmine ja peonädala sujuv korraldus Tallinnas. Võrumaa arenduskeskuse nõukogu moodustas laulu- ja tantsupeo komisjoni, kuhu kuulusid Võrumaa arenduskeskuse kultuurispetsialist Aigi Pall, Rahvakultuuri keskuse Võru maakonna rahvakultuurispetsialist Maie Pau, Võru muusikakooli õppealajuhataja Maire Nirk, Võru vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja Siiri Konksi, Võru linnavalitsuse kultuurispetsialist Inge Tolga, Antsla vallavalitsuse kultuuri- ja noorsootööspetsialist Merle Tombak, Rõuge vallavalitsuse kultuuri- ja spordispetsialist Marko Palo ja Setomaa vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja Karin Viljus.

Peale õppematerjalide kättesaamist algas kollektiivide kibekiire ettevalmistus. 1. november 2018 seisuga pürgis Võru maakonnast peole 91 kollektiivi 1997 osalejaga. Ettevalmistusaeg möödus kiiresti ja juba saabusidki esimesed ettelaulmised ning -tantsimised. Eelproovide periood jaanuar-mai 2019 oli pingeline ja emotsiooniderohke aeg. Võrumaa kollektiividele toimus ligi 40 erinevat liigiproovi. Enamik eelproove toimusid Võru Kandles, kuid mõned liigid sõitsid eelproovidesse ka Tallinnasse, Tartusse, Põlvasse ja Valgamaale.

Maikuus hakkasid saabuma eelproovide tulemused ja 7. juunil toimunud akrediteerimise tulemusena registreeriti Võru maakonnast juubelipeole 66 kollektiivi 1410 osalejaga, sealhulgas juhendajad, saatjad ja toimkonna liikmed.

Viimane aeg oli hakata ette valmistama sujuvat peonädalat Tallinnas. Võru maakonna kollektiividele eraldati peonädala majutuseks Tallinna reaalkool, Tallinna kesklinna põhikool ning Tallinna kesklinna vene gümnaasium. Kaasatud meeskonna liikmed aitasid korraldada transpordi Tallinnasse sõiduks, sõlmiti kokkulepped majutusasutuste ja toitlustajatega, tagati turvalisus ja meditsiiniteenus. Lisaks oli tarvis korraldada maakonna kollektiivide ja esindusliikmete osalemine rongkäigus ja palju muud. Seda kõike aitasid tagada tublid toimkonnaliikmed Karin

Lätting, Heino Pall, Kadi Kronberg, Jan Erik Konksi, Margus Külm, Siiri Konksi, Maire Nirk, Maie Pau, Inge Vill, Agi Märdin, Reet Tiks, Kairit Kiilu, Tõnu Karjus, Tiit Tõnts ja Antsla kaitseliidu mehed.

Enne kui kõik peole pääsejad Tallinna poole minema hakkasid, saime osa erilisest juubelipeo tuleteekonnast. Tuli saabus Võru maakonda Valgamaalt 16. juuni hommikul. Seejärel liikus peotuli koos kultuuriprogrammiga läbi kõikidest omavalitsustest. Esimese päeva õhtupoolikul süüdati suure peo laternast Võru maakonna laulu- ja tantsupeo „Võru vere värinal" tuli ja teise päeva õhtul toimus juhtmevaba simman Tamme-Lauri tamme juures. 18. juuni hommikul andis Võrumaa juubelipeo tule edasi Põlvamaale.

Oligi aeg asuda teele kauaoodatud juubelipeole. Peale nädalast ettevalmistust harjutusväljakutel ja laulukaare all võis pidu alata. Emotsioonid olid ülevad ja mälestus juubelipeol osalemisest on hindamatu. Siiras ja mõõtmatu tänu kõigile lauljatele, tantsijatele, muusikutele, juhendajatele, saatjatele, toetajatele ja korraldajatele!

Aigi Pall
XXVII laulupeo ja XX tantsupeo „Minu arm" Võru maakonna kuraator

Võta või jäta?
Võru festival 25! Ikka võta, ära jäta!

18.-21. juulini 2019 peeti Võrus kahekümne viiendat korda folgipidu! Kui 1995. aastal esimene toimus, vaevalt siis kalkuleeriti, et mitu pidu teeme. Tehti vaimustuse ja entusiasmiga, rahuldust pakkus igati hea vastuvõtt linlase ja külalise poolt. Rõõm on tõdeda, et publikut jagus ka viimati peetud juubelipeole.

Nii mõnigi 1990. aastatel ellu kutsutud festival on kahjuks hääbunud. Elus on pärimusmuusikapeod, Võru peost natukene vanem Viljandi folk ja teised hiljem tekkinud nii öelda väikesed Viljandi folgid. Võru jäi kangekaelselt rahvatantsija pastlapaeltesse kinni ja on täna vaieldamatult üks pikema ajalooga folgipidu Eestis. Leiti, et rahvatantsulisust peab rohkem esile tõstma ka peo nimes. Nii kannabki Võru folkloorifestival alates 2016. aastast uut nime – Võru pärimustantsu festival. Kõikidel festivalidel on kaasa löönud segarühm Kannel, kapell Kannel ja naisrühm Tsõõr.

Juubelipeo vaimus on sobilik olnut meenutada

Lõõtsadel hakati võistu mängima kohe esimesel peol ja see osa festivalist sai hoogu juurde, kui peopaigana lisandus Teppo talu Loosu külas (2007), kus hiljem koguni lõõtsamuuseum avati.

Lastele kui meie järelkasvule mõeldi samuti kohe esimesel peol ja neile pühendatud ettevõtmisi on olnud kõikidel pidudel.

Teatrile, just folkloorsele teatrile, on festivalilavad alati avatud olnud. Esimesel peol möllasid paganad Paganamaal, mitmelgi aastal on üles astunud Papa Kreutzwaldi õueteater, teatrielamusi on pakkunud harrastajad ja professionaalid.

Populaarsed on olnud jutuvestmised ja jutuvestjad lähedalt ja kaugelt. Öökinogi on näidatud küll Kandle saalis, küll Vabaduse platsil. Festivalilava tasuta kontserdi paigad on olnud Kesklinna park, Vabaduse plats ja Vabaduse tänav. Peo pärispaik on olnud kultuurimaja Kannel ja Kandle suveaed. Omaks on võetud Kreutzwaldi muuseum ja Päkapiku lasteaia tore hoov. Kui esimene päikeseloojangukontsert peeti esimesel peol tagasihoidlikult Lauluisa pargis kõlakoja kõrval, siis viimased juba tuhandete kuulajate pilkude all uuel järvepromenaadil. Südamlikud on olnud kirikukontserdid.

Võru pärimustantsu festival on lõppenud. Tegijad pildis. Foto: erakogu

2017. aastal pakuti linlastele võimalus korraldada soovi korral kontsert lausa *uma moro pääl*. Võib õigusega tõdeda, et festival on täitnud kogu linna!

Festivalil on õpetanud rahvalaulu, pillimängu, rahvaste tantse, käsitööd, *võro kiilt*. Võromaad on tutvustatud bussiretkedel.

- **2016. aastal** toimus meeleolukas öötantsupidu Kubija mändide all.
- **2014. aastal** toimusid esimest korda jutujalutuskäigud, kus teadjad pajatasid põnevat Võru linnast.
- **2015. aastast** alates on festivalipäevil Võrus avatud ka kodukohvikud.
- **2011. aastast** alates alustatakse peopäevi Kreutzwaldi pargis folkaeroobikaga.
- **2012. aastal** sündis tantsuorienteerumise traditsioon.
- **2000. aastal** püüti Võru tänavatel Sabatantsu tantsides pääseda Guinnessi rekordite sekka. Ei õnnestunud. Aga tänavatantsud jäid!
- **1997. aastal** sai alguse rahvuslõunate traditsioon ning peetud on rahva- ja maitserohkeid kulinaariume.
- Kõikide pidude kõik peopäevad on lõppenud simmanitega Kandle aias. Lisaks eelkirjeldatule veel noppeid põnevamatest ettevõtmistest:
- **1999. aastal** Soome pulmapidu külalistega Kaustiselt;
- **2000. aastal** rahvarõivatund Leigaritega;
- **2001. aastal** põletati Roosisaarel muistsel viisil keraamikat;
- **2008. aastal** demonstreeriti viljapeksu rehepeksumasinaga ja suisa kootidega;
- **2011. aastal** anti noortele võimalus tutvustada tänavatantsukultuuri;
- **2014. aastal** peeti Loosul ööülikool;
- **2015. aastal** oli võimalus lasta end rahvariietes pildistada;
- **2017. aastal** oli etnodisko Stedingu kohvikus;
- **2018. aastal** peeti lausa öölaata.

Statistikahuvilistele anname teada, et 25 aasta jooksul on Võru peol esinenud kollektiivid 47 riigist. Rahvaid ja kultuure, kes meile oma folkloori on tutvustanud, on veelgi rohkem, sest näiteks Iisraelist, on meie peol käidud seitsmel aastal. On olnud araabia kultuuri esindavaid rühmi. USAst on käidud neljal aastal ja esindatud on olnud iiri ja indiaani kultuurid. Ungarist on Võrru tuldud üksteist aastat, on esinenud sealsete sakslaste folkloorigrupp. Venemaa föderatsioonist on toimunud meie juurde seitseteist külaskäiku. Paljudel kordadel on külas olnud sealsete soome-ugri rahvaste esindajad.

Lõpetuseks lühidalt viimati toimunud festivalist

Teema „Veerand pööret“. Kavalehelt võib leida nelja päeva peale kokku 59 alguskellaaega, mil oli võimalus minna pargilava kontserdile, Kandle majja või aialavale, kodukontserdile, tantsuõpituppa, jutupiknikule, muinasjutuõhtule, tänavatantsule, pannkoogihommikule, laadale, Teppo tallu, juubelitänavatantsule, linnupesakese mängumaale. Kahe festivali ajalugu kokku võtva improetendusega astusid publiku ette Silvi Jansons ja Siiri Toomik. Silvi esitas noppeid tema poolt kauaaegsete festivalitegijatega tehtud intervjuudest, Siiri kandis ette varasematel festivalidel kirja pandud humoorikaid ülestähendusi ehk pressinguid. Peol leidus igaühele midagi.

Peole tulid väliskülalised Kanadast, Saksamaalt, Poolast, Hispaaniast, Tšiilist ja Venemaalt (Tjumenist ja Mari Eli vabariigist). Eestimaalt olid lasterühmad Turba ja Nissi ning Lagedi koolist, Tallinna võrokeste ansambel Liiso, folklooriselts Kunglarahvas Pärnust, Hanila laulu- ja mänguselts, segarühm Kusta ja tantsuseltsi Taara segarühm Tartust, Valguta Vahvad Rõngust, rahvusvaheline muusikakollektiiv Eesti ETNO 2019, Eesti tantsujuhtide rahvatantsurühm ja rahvakunstiselts Leigarid. Võrust ja Võrumaalt osales kaksteist kollektiivi.

Tänavu oli suurepärane võimalus lisada peopaikade sekka ka intrigeeriva kujundusega vastvalminud linna keskväljak, kuhu juubelikontserdile ja pika laua peole Untsakate muusika saatel kogunes väga palju rahvast.

Kohtumiseni Võru pärimustantsu festivalil!

Siiri Toomik
teenekas Võrumaa giid ja kultuuritöötaja

Ummamuudu lood

Meil siin Võrumaal on kõik ummamuudu. Mõnikord öeldakse küll tagasihoidlikult: „*Mis tan iks: kõik nigu muistõ muialgi.*”

Loosu küla Tigase talu polnud muistegi sama, mis igal pool mujal. Muiste elas siin pillimeister August Teppo, kelle elutööd tänapäeval tutvustab MTÜ August Teppo lõõtsatalu lõõtsamuuseum. Muuseumi omanikud Kadri Mähar ja Priidu Teppo võiksid lõõtsatalu ettevõtmistest igal aastal midagi omapärast pajatada.

2019. aasta sügiskuudel võimaldasid nad lõõtsamänguhuvilistel hinnata uute lõõtspillilugude konkursile esitatud võistlustöid. Kaheksateistkümnest autorite enda salvestatud helifailidest tuli üks lemmik välja valida. Rahvahääletusel said hääli kõik võistlustööd ja 17 lugu pääses 23. novembril Võru Kandle majas toimunud finaalkontserdile. Vahetult enne kontserti avalikustati ka lugude kolmteist autorit. Nagu võistluse juhend lubas, oli mõni autor esitanud hindamiseks oma kolm värskelt valminud lugu. Uute lõõtspillilugude konkursi „Ummamuudu lugu" žürii - Juhan Uppin, Kadri Laube, Harri Lindmets, Kait Tamra, Siiri Konksi - valis pika arupidamise järel parimad uued lõõtsalood välja.

Võitjad:

I koht Rasmus Kadaja „Nuiamehe reinlender"

II koht Kalev Hellamaa „Talu polka"

III koht Herbert Konnula „Taevasina"

Hääd lood:

Kristi Kool „Õhtune valss"

Lembit Link „Kihnu Virve"

Rahva lemmik eelvoorus ja kontserdil oli Rasmus Kadaja „Nuiamehe reinlender".

Konkurss „Ummamuudu lugu" sai teoks tänu Kadri Mäharile ja Priidu Teppole. Töökas tandem on enda ümber koondanud lõõtsamängijate kogukonna, kelle hulgas on Võrumaa pillimeeste kõrval inimesi teistestki Eesti nurkadest. Võrumaa lõõtsakogukond käib iga kahe nädala järel koos mängimas Navi seltsimajas. Kogukonna kolmekümne lõõtspillimängija esimene ühiskontsert toimus kultuurimaja Kannel aialaval Võru XXV pärimustantsu festivali ajal. Neliteist pillimeest tervitasid viie tuntud koosmängulooga konkursil osalenud võistlejaid ja publikut. Mängijate hulk täieneb pidevalt, sest lõõtsatalu korraldab nii mänguõpet kui lõõtspillide meisterdamise kursusi. Tänavuse konkursi saagist on võimalus uut värsket repertuaari valida kõigil pillimeestel.

Konkursi „Ummamuudu lugu" peakorraldajate Kadri ja Priidu elukäiku võib samuti ummamuudu looks nimetada. Nad pole kodukandist juuri lahti rebinud. Omavahel tutvusid lapsepõlves Loosu külas, kus kõrvuti Teppode Tigase ja Vaidlate Suti talud. Seal Teppode juures sirgus siis 1964. aastal sündinud lõõtsameistri August Teppo poja Augusti järeltulija Heino Teppo poeg Priidu. 1971. aastal sündinud Kadri Mähar elas suviti oma emapoolse vanaema Aino Vaidla juures. Esimeste kohtumiste kohta ütleb Kadri: „Priidu oli nii palju minust vanem. Mind

viidi vahel tema vanaema juurde hoida. Ma ei arvanud temast suurt midagi, sõitis suure jalgrattaga... Mina olin plikatirts väiksel jalgrattal."

Nüüd elavad nad Loosul ja on Priidu vaarisa August Teppo pärandihoidjad, Võru pärimustantsufestivali toimkonna liikmed, rahvatantsupartnerid ja elukaaslased. Nende teekond on üheaegselt nii „umma- ku vannamuudu". Vanamoodi ses mõttes, et poeg jääb isatallu emale toeks ja omandab elukutse kodu lähedal. Ühes maakohas väikelinna lähedal võib omamoodi hästi hakkama saada, kui vaid ise oled õige mees. Küll siis leidub õige nainegi, kes sama meelt. Kodukamaral väljakujunenud elustiil virgutab vaimu ja kõigile elusolenditele omane sümbioos aitab elupäevades õnnelikke hetki luua.

Tantsule pühendunud Kadri

Lasva algkooli õpetaja Marju ja kolhoosi Oktoobri lipp traktoristi Madis Mähari peres sündinud Kadri läbis kodulähedased koolid: Lasva algkool, Kääpa põhikool, Võru keskkool. IV klassi õpilasena asus Kadri Võru muusikakoolis akordionimängu õppima. Võru keskkoolis oli pedagoogikakallakuga eriklass. Suvel lasteaias praktikal viibides tekkis Kadril huvi lasteaia muusikaõpetaja kutse vastu. Juba Võru linna lasteaias Päkapikk töötades omandas ta valitud erialal uusi teadmisi Tartu ülikooli õpetajate seminaris ja Tallinna ülikooli Rakvere kolledžis. Päkapikule on Kadri tänaseni truuks jäänud. Klaveri- ja akordionimängu oskajat tütarlast kutsuti varakult ka rahvatantsurühmade muusikasaatjaks. Aga Kadri tahtis tantsida. Eks maakoolis tegid õpilased kõike: laulsid, tantsisid, mängisid pilli, tegid näitemängu ja sporti.

Juba IV klassis köitis tütarlast kõige enam tants. Kääpa kooli õpetaja Valdur Andsumäe käe all sai Kadri proovida nii karaktertantse kui rahvaste tantse. Põhikooliaegset laste- ja neidude rühma juhendas Valve Lepist. Kui neiu Võru mööblivabriku Wermo segarahvatantsurühmade proovide ajal klaveri taga istus ja vaatas, kuidas Priidu tantsib, ja hästi tantsib, siis sai temas tantsuhimu võidu. Õnneks kutsus Priidu ta endale partneriks ja juhendaja Tiiu Liiv lubas ühe rühmatunni ajal Kadri klaveri tagant vabaks. Juba keskkooli ajast Loosul elaval Kadril tuli vahel siiski naabri-Priidu tantsu kõrvalt imetleda.

Oli tantsupeoaasta ja Wermo rühmad ei saanud tantsupeole. Kus selle kahju ots! Siis liideti kaks Wermo rühma üheks, juhendaja leidis uue klaverisaatja ja Kadri oli saatemuusika tegemisest prii. Wermo rühmast mindi koos Võru Kandle tantsurühma Hebe. Millegipärast ei olnud Hebe rühm üldtantsupeost huvitatud ja kui selgus, et Kandle maja segarahvatantsurühmas on üks paar puudu, siis tuli

kindel otsus ennast sinna pakkuda. Õnneks kõik tahtsid ka Tallinnasse peole pääseda. Soov täitus. Taasiseseisvunud Eesti esimesest üldtantsupeost, mis toimus 1994. aastal, alates on siiani igal üleriigilisel ja maakondlikul peol käidud, samuti kõikidel Võru festivalidel tantsitud. Jaanus Randmaa kutsus 2006. aastal kokku Eesti tantsujuhtide rahvatantsurühma. Kadri ja Priidu naudivad võimalust tantsida Eesti tipptantsujuhtide käe all. Nii harjutused kui esinemised sujuvad heas meeleolus. Eesti üldtantsupidude põnevate hetkede hulka kuuluvad kohtumised kunagiste Võru tantsijatega, kes jõudnud Eesti erinevatesse rühmadesse elukoha muutuste tõttu. Elutee tantsuga kokku kasvatanud paar tänab juhendajaid Maie Paud, Kai Leetet, Maire Udrast.

August Teppo pärandihoidja Priidu

Võru metsamajandi Kirumpää tootmispunkti tööliste Linda ja Heino Teppo ainuke poeg Priidu lõpetas Väimela 8-klassilise kooli ja isa surma järel otsustas jääda emale elutoeks. Ta omandas Võru Tööstustehnikumis tehnik-tehnoloogi ning tisleri kutse, sai tööle Võru Wermosse. Helgi Noormets oli põhikoolis kehalise kasvatuse õpetaja, kes juhendas kooli tantsurühmagi nii edukalt, et Priidu juba koolieas Tallinna suurpidudel esines. Priidu laulis Väimela poistekooris juhendaja Ene Lumi ja Võru poistekooris Heino Pehki käe all. Üsna pea pärast sõjaväeteenistust Ivanovo oblastis kutsusid Wermo kaastöötajad Priidu mööblivabriku ametiühingu klubi rühmadesse tantsima. Aasta oli 1986. Edaspidist Priidu käekäiku koos Kadriga te juba teate.

Kadri tunnistab, et Priidu on tema kalju: usaldusväärne, heasüdamlik inimene, kelle suust ei kuule kunagi ühtegi halvustavat sõna. Priidu julgustab ja leiab igale probleemile lahenduse. Kadri tõsist tööpinget aitab maandada Priidu huumorimeel. Kadri tänab saatust, mis neid Priiduga liitnud: „Me oleme kui sobituvad puzzletükid. Saame hakkama küll ka üksi, kuid parim meist tuleb välja ikka koos olles."

Mõlemad kiidavad teineteise töökust, sihikindlust ja abivalmidust. Priidule meeldib, et Kadri kunagi ei tekita küsimust, kas uut ideed teostada, vaid alati otsib võimalusi, kuidas seda ellu viia. Aga ideid sünnib Kadril igas olukorras igal ajal.

Lignator Logistika OÜ ostujuht Priidu Teppo avaldab oma elukaaslase ja kultuurialase koostööpartneri Kadri kohta: „Ta hoolib vahel teistest enam kui endast, peab kinni oma antud lubadustest ja muretseb kõigi jõuvarude pärast, olles ise hullult järjekindel ning pühendunud. Ta pusib asjade (loomingu) kallal nii kaua - kas või poole ööni - kuni ise rahule jääb."

Võru tantsujuht Maire Udras räägib Võrumaa kultuuripärlitest (2016) ülivõrdes:

„Kadrit ja Priidut iseloomustab minu jaoks kõige tabavamalt sõnapaar „paaristandem kiirrongil". Mõtlevad ja tegutsevad nad ju ülikiiresti, peatudes ainult akude laadimiseks. Kui näed ühte kusagil tegutsemas, siis tead, et teine toimetab seal läheduses. Nad kuuluvad kokku nagu sukk ja saabas. Need kaks teineteisele pühendunud inimest on võtnud ette hullumeelseid ideid. Praegu on nende „rongi" kaks suuremat sihtpunkti lõõtsamuuseum ja Võru pärimustantsufestival.

Kõrvaltvaatajal on isegi raske ette kujutada, kui palju aega on nad panustanud lõõtsamuuseumi loomisele ja August Teppo pärandi hoidmisele. Seda on rohkem, kui mahub päikesetõusude ja -loojangute vahele. Küllap kihutab nende „rong" isegi unes. Pärimustantsufestivalil on samuti nemad need alustalad, kes ei lase „majakesel uppi minna". Mõlemad on valmis sööstma sinna, kus nende abi on hetkel kõige olulisem. Priidut võib näha naelapüstoliga ringi jooksmas ja bännereid vedamas. Vahepeal jõuab ta koos Kadriga esinemisel mõne polkagi maha tantsida. Kadri osa on ideede genereerimine, ürituste logistika, tantsusammude õpetamine, mängleva kergusega lõõtsa, akordioni, kandle jt pillide sõrmitsemine.

Kõike seda teevad Kadri ja Priidu oma põhitöö ja majapidamise kõrvalt. Seejuures jõuavad nad veel reisida ning Kadri laigid on Facebookis pea iga kultuuriürituse juures. Kui küsida kultuurisündmuste kohta, mida nad on aasta jooksul külastanud, siis võib nimekiri lausa ära ehmatada. Mõnikord tahaks sellelt igiliikurina töötavalt tandemilt küsida: kas te vahel magate ka?

Ummamuudu uute lõõtspillilugude konkurss 2019.
Esireas vasakul on Kadri ja Priidu. Foto: Aivar Sepp

Kadri-Priidu paaristandem ei näita aga väsimuse märke. Palju on veel mõttes ja palju annab teha. Rong kihutab täiel kiirusel. Kütust saavad nad teineteiselt, õnnestunud sündmustest, kultuurielamustest, reisidest, tantsimisest, lõõtsamängust ja ilusast loodusest.

Silvi Jansons
Papa Kreutzwaldi Õueteatri juht

RAHVAKULTUURI STATISTIKA 2019

1. Harrastajate arv tegevusvaldkondade kaupa 2019

MAAKOND	folkloor	harrastus-teatrid	instru-mentaal-muusika	koorilaul	kultuuri-korraldus	kultuuri-seltsid
Harjumaa v. a Tallinn	43	619	295	5523	0	9
Hiiumaa	48	51	0	256	0	0
Ida-Virumaa	113	335	58	1800	0	45
Jõgevamaa	31	221	34	1024	0	12
Järvamaa	10	86	20	761	0	0
Läänemaa	40	150	44	833	0	0
Lääne-Virumaa	120	418	51	1725	8	0
Põlvamaa	91	279	20	801	27	24
Pärnumaa	338	349	80	2527	21	8
Raplamaa	53	224	40	1166	25	19
Saaremaa	129	297	66	1329	0	15
Tallinn	263	781	342	10088	12	12
Tartu	91	429	135	4247	0	0
Tartumaa v. a Tartu	39	332	12	1936	0	0
Valgamaa	42	228	76	544	0	45
Viljandimaa	121	272	150	1479	10	90
Võrumaa	288	353	203	1284	0	12
Välis-Eesti kollektiiv	10	0	0	0	0	0
Kokku	1870	5424	1626	37323	103	291

käsitöö	muu või puudub	puhkpilli-muusika	rahva-muusika	rahva-tants	tants	vokaal-muusika	Kokku
209	0	458	244	4024	38	356	**11818**
31	6	11	6	302	0	42	**753**
321	25	96	66	1047	91	213	**4210**
140	0	180	24	752	0	84	**2502**
101	0	76	60	1021	71	146	**2352**
66	0	43	51	874	48	46	**2195**
164	0	135	149	1129	120	340	**4359**
275	0	65	84	714	55	172	**2607**
382	0	248	205	1826	32	504	**6520**
361	0	78	78	944	102	107	**3197**
143	0	64	83	1049	32	168	**3375**
311	12	621	285	2563	131	149	**15570**
83	0	378	36	1422	0	31	**6852**
69	0	131	86	929	149	276	**3959**
239	0	20	54	738	199	331	**2516**
412	7	185	135	1496	45	388	**4790**
617	0	95	183	822	547	487	**4891**
0	0	0	0	10	0	0	**20**
3924	50	2884	1829	21662	1660	3840	**82486**

Allikas on Rahvakultuuri Keskuse andmebaas (RAKU).

Kaja Allilender
Rahvakultuuri Keskuse regionaalosakonna juhataja

RAHVAKULTUURI STATISTIKA 2019

2. Huvi- ja harrastuskollektiivid maakondade kaupa 2019

MAAKOND	folkloor	harrastus-teatrid	instru-mentaal-muusika	koorilaul	kultuuri-korraldus	kultuuri-seltsid
Harjumaa v. a Tallinn	6	54	14	211	0	1
Hiiumaa	2	4	0	10	0	0
Ida-Virumaa	9	25	5	72	0	1
Jõgevamaa	2	22	5	45	0	1
Järvamaa	2	8	2	40	0	0
Läänemaa	4	10	1	40	0	0
Lääne-Virumaa	6	33	4	60	1	0
Põlvamaa	6	22	2	38	2	1
Pärnumaa	25	28	15	103	3	1
Raplamaa	2	24	1	54	1	1
Saaremaa	9	20	8	55	0	1
Tallinn	23	54	13	295	1	1
Tartu	5	25	5	109	0	0
Tartumaa v. a Tartu	3	24	2	67	0	0
Valgamaa	3	17	4	18	0	2
Viljandimaa	7	25	12	69	1	4
Võrumaa	24	36	28	50	0	1
Välis-Eesti kollektiiv	1	0	0	0	0	0
Kokku	139	431	121	1336	9	15

käsitöö	muu või puudub	puhkpilli-muusika	rahva-muusika	rahva-tants	tants	vokaal-muusika	Kokku
26	0	24	27	254	4	37	**658**
2	1	1	1	23	0	3	**47**
20	1	5	8	69	6	18	**239**
12	0	10	5	57	0	11	**170**
8	0	5	7	77	4	14	**167**
5	0	3	7	59	2	3	**134**
13	0	5	14	77	10	32	**255**
22	0	3	11	48	5	17	**177**
31	0	10	30	123	5	59	**433**
23	0	4	8	69	7	11	**205**
13	0	4	11	75	4	22	**222**
28	1	29	28	140	8	16	**637**
7	0	13	7	84	0	4	**259**
8	0	4	9	67	8	26	**218**
13	0	1	7	50	14	27	**156**
32	1	7	17	111	5	46	**337**
48	1	7	24	58	26	48	**351**
0	0	0	0	1	0	0	**2**
311	5	135	221	1442	108	394	**4667**

Allikas on Rahvakultuuri Keskuse andmebaas (RAKU).

Kaja Allilender
Rahvakultuuri Keskuse regionaalosakonna juhataja

Valik 2019. aastal rahvakultuuri valdkonnas tehtud uurimistöid

Urve Gromov

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Doktoritöö

Svetlana Karm „Финно-угорский дискурс в эстонской этнологии (на примере исследования удмуртской культуры)" („Soome-ugri diskursus Eesti etnoloogias (udmurdi kultuuri uurimise näitel"))

Lyudmyla Zaporozhtseva „Structural Units of Mass Culture Mythology: A Cultural Semiotic Approach"

Keiu Telve „Family Life Across The Gulf: Cross-Border Commuters' Transnational Families between Estonia and Finland" („Pereelu üle lahe: pendeltöötajate perekonnad Eesti ja Soome vahel")

Kadi Polli „Valgustuskunst. Balti kunstiharrastusest ja joonistuspraktikatest 18. ja 19. sajandi vahetusel"

Hannes Vinnal „Turusidemed. Kaubandus, kommunikatsioon ja lõimumine Lääne- ja Põhjamere regioonis, c. 1730-1830"

KULTUURITEADUSTE JA KUNSTIDE INSTITUUT

Etnoloogia osakond

Magistritööd

Kathi Koch „Eestis tegutsevate pärimusmuusika artistide eneseesitlus sotsiaalmeedias"

Kairi Güsson „Vanausuliste kultuuripärandi arendamine Peipsimaa külastuskeskuse näitel"

Saara Mildeberg „Maastikupõhine lähenemine maapiirkondade huvigruppidele Soomaa rahvuspargi näitel"

Eesti ja võrdleva rahvaluule osakond

Magistritööd

Airika Harrik „Folkloristlik vaade KalambuuRile Facebookis“

Michele Tita „Tarantism: from Ancient Syndrome to a New Form of Heritage in Southern Italy“

Nurjahan Hadi „Transformation of a Traditional Textile Craft: a Case Study of Nakshi Kantha“

Mohhamad Abu „Sayed Toyon Opportunities and Challenges in Promoting Culture: Empirical Study of Cultural Institutions of Tartu“

Savannah Rivka „Powell Songs for the End of Kyriarchy: Care and Repair through Critical Emancipatory Historiography in Folk Ensembles“

VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kultuurhariduse osakond

Lõputööd

Laura Annast „Koolinoorte teatripäev 2019 Vanemuise teatris“

Kadri Kabanen „Mulgi Lõõrike 2019“

Mari-Liis London „Eesti Vabariik 101 Viljandis: kontsert-aktus Ugala teatris“

Romet Piller „Vabariiklik kooliteatrite festival algklassidele 2019“

Kaari Soosalu „Moeetendus OmaMood 2018 koostöös Estonian Fashion festivaliga“

Helina Teppan „Rahvusvaheline teatrifestival NAKS 2018 noorele vaatajale“

Etenduskunstide osakond

Lõputööd

Tiina Ilves „Kas, kuidas ja missugused XX üldtantsupeo „Minu arm“ sõnumid tantsijani jõuavad“

Aveli Vellerind „Rahvatantsuõpetuse õpiku vajalikkus ja sammud selle väljatöötamisel põhikooli III vanuseastmele“

Rahvusliku käsitöö osakond

Magistritööd

Sigre Andreson „Seto niplispits: tehnoloogia ja iseloomulikud jooned 19. sajandil. Õpetamine ja tutvustamine tänapäeval“

Mari-Lii Hirsik „Vööl kantavad esemed - nahast kott ja noatupp Eesti keskaegses linnaarheoloogilises materjalis“

Marja-Leena Jaanus „Käsitöökeele korrastamine ja arendamine käsitööteaduse terminite komisjoni töö näidete varal“

TALLINNA ÜLIKOOL

Doktoritööd

Pille Arnek „Eestikeelsed tekstid 16.–19. sajandi Põhja-Eesti hauatähistel“

Merike Kurisoo „Vahepealsed asjad ja vahepealsed ajad. Kirikuruumi ja pildikultuuri muutumisest katoliiklikust luterlikuks varauusaegse Eesti aladel“

BALTI FILMI, MEEDIA, KUNSTIDE JA KOMMUNIKATSIOONI INSTITUUT

Koreograafia bakalaureusetööd

Britta Kaukver „Pärimuslike laulu-ja rahvamängude originaalkonteksti tagasi paigutamine läbi tantsulavastuse „Kes hooletu jääb ilma““

Lisanna Tälli „Eesti rahvatantsu liikumiskeele muutused läbi aegade tantsuinstallatsiooni „Igavesti pööreldes“ loomeprotsessi näitel”

Rahvakultuuri Keskuse tunnustused 2019

Rahvakultuuri Keskuse 2019 elutööpreemia tunnustus Rahvakultuuri prees
ILMA ADAMSON
PILVI LEPIKSOO

Rahvakultuuri Keskuse tänukirjad 2019	
MADE-HELJO RUUL	Rahvatantsu kõrgetasemelise traditsiooni hoidmise, kandmise ja õpetamise eest Tartumaal. Õnnitleme 85. aastapäeva puhul!
NAISRÜHM MADELIN	Rahvatantsu traditsiooni hoidmise eest ja õnnitleme 55. aastapäeva puhul!
MAIE RIITSALU	Pikaajalise panuse eest rahvakunsti traditsioonide hoidmisel ja rahvatantsu populariseerimise eest Valgamaal. Õnnitleme 80. juubeli puhul!
MADIS LIGI	Kultuurielu kaugele kuuldavaks tegemise eest. Õnnitleme 65. sünnipäeva puhul!
HELGI PÕLLO	Vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja selle tutvustamisel Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus
KÜLLI EICHENBAUM	Vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja selle tutvustamisel Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus
MARJU KÕIVUPUU	Vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja selle tutvustamisel Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus
ENE LUKKA-JEGIKJAN	Vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja selle tutvustamisel Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus
MIRJE SIMS	Vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja selle tutvustamisel Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus
PIRET LESKOVA	Vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja selle tutvustamisel Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus

ÜLLE SULU	Erinevate kultuurivaldkondade viljelemise ja ürituste korraldamise eest kogukonnas. Õnnitleme 65. sünnipäeva puhul!
IMAVERE RAHVAMAJA	Kollektiivi pikaajalise tegevuse ja rahvakultuuri järjepideva viljelemise eest piirkonnas. Õnnitleme 75. aastapäeva puhul!
LAULUKOOR LEELO	Koorilaulu traditsiooni hoidmise eest! Õnnitleme 50. aastapäeva puhul!
PÄRNU AIANDUSE JA MESINDUSE SELTS MTÜ	Meeldiva koostöö eest rahvakultuuri hoidmisel ja väärtustamisel Pärnumaal. Õnnitleme 100. aastapäeva puhul!
JÄRVAKANDI SEGAKOOR	Pikaajalise laulurõõmu külvamise ja rahvakultuuri hoidmise eest! Õnnitleme 115. aastapäeva puhul!
IVI-HELJO HARJU	Pikaajalise koorilaulu traditsiooni hoidmise eest. Õnnitleme 80. juubeli puhul!
VELLO JASKA	Mulgikultuuri järjepidevuse hoidmise eest. Õnnitleme 70. juubeli puhul!
VÄINO REPP	Pikaajalise puhkpillimängu traditsiooni väärtustamise ja edendamise eest. Õnnitleme 75. juubelipäeval!
ÜLLE SAKARIAS	Koorimuusika arendamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 60. juubeli puhul!
SULBI NAISRÜHM MARI	Rahvatantsu traditsiooni hoidmise, väärtustamise ja edasikandmise eest! Õnnitleme 30. aastapäeva puhul!
VIIVI KÜTT	Pikaajalise panuse eest Tartumaa kultuurielu rikastamisel
KAJA TAMMIK	Pikaajalise panuse eest rahvakultuuri edendamisel ja hoidmisel
EESTI HARRASTUS-TEATRITE LIIT	Meeldiva koostöö ja rahvuskultuuri traditsiooni edendamise eest teatriharrastusliku tegevuse kaudu. Palju õnne 30. tegevusaasta puhul!

TIIA PÄRTELPOEG	Pikaajalise kultuuritegevuse ning kogukonnaliikumise „Maarahvaseltsi“ eestvedamise eest ning õnnitleme 70. juubeli puhul!
MALL TÜRK	Koorilaulu ja kandlemängu traditsiooni hoidmise eest. Õnnitleme 50. juubeli puhul!
EHA MANDEL	Tunnustustvääriva panuse eest Valgamaa kultuurielu toetamisel ja pikaajalise ning tubli töö eest Rahvakultuuri Keskuses!
URVE GROMOV	Pikaajalise ja tubli töö eest Rahvakultuuri Keskuses. Aitäh, et oled hea seisnud valdkonna täienduskoolituste kõrge kvaliteedi eest!
ENE SAHK	Pikaajalise ja tubli töö eest Rahvakultuuri Keskuses. Aitäh, et oled toetanud kogu asutuse arengut, hoides majandusnäitajad tasakaalus!
PIRET PÄÄR	Jutuvestmise traditsiooni hoidmise ja pikaajalise töö eest Rahvakultuuri Keskuses
AIVI LINTNERMANN	Rahvakultuuri Keskuse kollektiivi toetamise ja rikkaliku panuse eest asutuse juhtimisel. Aitäh, et oled aidanud ja nõustanud rahvakultuuriga tegelevaid organisatsioone ning inimesi!
AINO ARRO	Rahvakultuuri Keskuse kollektiivi toetamise ja pikaajalise panuse eest asutuse juhtimisel. Aitäh, et oled aidanud ja nõustanud rahvakultuuriga tegelevaid organisatsioone ning inimesi!
PILISTVERE PILLIMEHED	Muusikaelu rikastamise eest Pilistvere kihelkonnas. Õnnitleme 40. juubeli puhul!
SUURE-JAANI RAAMATUKOGU	Märkimisväärse panuse eest vaimukultuuri hoidja ja kandjana. Õnnitleme 110. aastapäeva puhul!
SEGARAHVATANTSU-RÜHM KALJAAN	Eesti rahvatantsu järjepidevuse hoidmise ja arendamise eest. Õnnitleme 80. tegevusaasta puhul!
TORMA NAISRÜHM	Eesti rahvatantsu järjepidevuse hoidmise ja arendamise eest Jõgevamaal. Õnnitleme 20. tegevusaasta puhul!

SEGAKOOR SÕBRAHING	Koorilaulu hoidmise ja arendamise eest Jõgevamaal. Õnnitleme 20. juubeli puhul!
HELLE-MARE KÕMMUS	Tunnustustvääriva panuse eest Hiiumaa kultuurielu toetamisel ja pikaajalise ning tubli töö eest Rahvakultuuri Keskuses!
ERIKA KÕLLO	Tunnustustvääriva panuse eest Ida-Virumaa kultuurielu toetamisel ja pikaajalise ning tubli töö eest Rahvakultuuri Keskuses!
VÄÄGVERE PASUNAKOOR	Pikaajalise ja järjepideva puhkpillimuusika traditsiooni hoidmise eest!
SEGAKOOR RELLO	Laulurõõmu külvamise ja rahvakultuuri hoidmise eest Raplamaal. Õnnitleme 25. aastapäeval!
LAULUANSAMBEL HÕBEJUUS	Pikaajalise laulurõõmu jagamise ja rahvakultuuri järjepideva viljelemise eest Raplamaal. Õnnitleme 35. aastapäeval!
TANTSURÜHM KULLERKUPP	Pikaajalise tantsurõõmu jagamise ja rahvakultuuri järjepideva viljelemise eest Raplamaal. Õnnitleme 35. aastapäeval!
TAMMIKU SEGAANSAMBEL juhendaja Anu Kaljusaar	Pikaajalise laulurõõmu jagamise ja rahvakultuuri järjepideva viljelemise eest Ida-Virumaal. Õnnitleme 20. aastapäeval!
KATI GRAUBERG-LONGHURST	Tunnustustvääriva panuse eest rahvatantsurühma Torbikud loomisel ja juhendamisel. Õnnitleme 10. tegevusaasta puhul!
AVE ANSLAN	Tunnustustvääriva panuse eest rahvatantsurühma Torbikud loomisel ja juhendamisel. Õnnitleme 10. tegevusaasta puhul!
NAISRÜHM HERMINE	Rahvatantsu traditsiooni hoidmise, väärtustamise ja edasikandmise eest. Õnnitleme 20. aastapäeval!
NAISRAHVA-TANTSURÜHM KADRI	Rahvatantsu traditsiooni hoidmise ja edendamise eest. Õnnitleme 45. aastapäeval!

RAHVATANTSURÜHM HÕBETÄHT	Rahvatantsu traditsiooni hoidmise eest. Õnnitleme 20. tegevushooaja puhul!
SEGARAHVATANTSU-RÜHM JANDALI	Tänuväärse panuse eest rahvatantsu traditsiooni hoidmisel. Õnnitleme 30. tegevushooaja puhul!
MISSO RAHVAMAJA	Pikaajalise ansamblilaulu traditsiooni hoidmise ja väärtustamise eest. Jätkuvat laulurõõmu praegustele ja tulevastele liikmetele!
Misso rahvamaja juhataja EDDA-KARIN LUHT	Pikaajalise ansamblilaulu traditsiooni hoidmise ja väärtustamise eest!
RAHVAMUUSIKA-ANSAMBEL SILLER	Rahvamuusika traditsiooni hoidmise ja edendamise eest. Õnnitleme 30. aastapäeval!
LAULUKOOR LÄTE	Pikaajalise koorilaulu traditsiooni väärtustamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 225. aastapäeval!
NÕO VANA TANTSU KLUBI	Tantsurõõmu külvamise ja rahvakultuuri viljelemise eest. Õnnitleme 20. aastapäeval!
Nõo Vana Tantsu Klubi juhendaja MADE-HELJO RUUL	Tantsurõõmu külvamise ja tunnustustvääriva panuse eest Nõo Vana Tantsu Klubi juhendamisel. Õnnitleme klubi 20. aastapäeval!
NAISRÜHM KLOPANDI	Tantsurõõmu külvamise ja rahvakultuuri viljelemise eest. Õnnitleme 40. aastapäeval!
KURESSAAARE LINNATEATER	Pikaajalise teatritraditsiooni väärtustamise ja hoidmise eest. Soovime palju häid ideid, kunstilisi krutskeid, rabavaid rolle ja rõõme tegemistesse. Õnnitleme 20. aastapäeval!

Rahvakultuuri Keskuse Tubli tegija tunnustus 2019

ANTS LOOS	Suurepärase kollektiivi loomisrõõmu ja tegutsemilusti
RAHVATANTSURÜHM UDUSÕLG	Suurepärase kollektiivi loomisrõõmu ja tegutsemislusti! Õnnitleme 10. aastapäeva puhul!

MULGI SEGAKOOR	Aktiivse mulgikultuuri hoidmise ja edendamise eest. Õnnitleme koori 5. aastapäeval!
KARKSI-NUIA KULTUURIKESKUS	Slmapaistva kultuurielu edendamise eest ja õnnitleme 15. aastapäeval!
TARVASTU LAULUKOOR	Laulukultuuri hoidmise ja edendamise eest ning õnnitleme teid 15. aastapäeval!
MARGIT AIGRO	Tunnstustvääriva panuse eest Tarvastu laulukoori juhendamisel. Aitäh, et olete kaasa aidanud maakonna laulukultuuri hoidmisele ja edendamisele!
ÜLAR MARTJAN	Tunnustustvääriva panuse eest segarahvatantsurühma Kaljaan juhendamisel. Aitäh, et olete kaasa aidanud maakonna kultuurielu edendamisele!
Naisrühm Leola juhendaja MAIE ROOSIMAA	Rahvatantsu traditsioonide hoidmise ja edendamise eest! Õnnitleme 40. aastapäeval!
JÕGEVA KAMMERKOOR	Koorilaulu traditsiooni hoidmise ja edendamise eest. Õnnitleme 15. aastapäeval!
MARGUS KASK	Koorilaulu traditsiooni hoidmise ja edendamise eest Jõgevamaal. Aitäh, et olete pikaajaliselt juhendanud Jõgeva Kammerkoori ja õnnitleme 15. aastapäeva puhul!
MAIMU ELMING	Pikaajalise rahvatantsu traditsiooni hoidmise ja viljelemise eest!
HELJU PELISAAR	Pikaajalise rahvatantsu traditsiooni hoidmise ja viljelemise eest!
LILLE-ASTRA ARRASTE	Pikaajalise rahvatantsu traditsiooni hoidmise ja viljelemise eest!
Rahvamuusika-ansambli Siller juhendaja SILJA TOFRI	Tunnustustvääriva panuse eest rahvamuusikaansambli Siller juhendamisel. Aitäh, et olete kaasa aidanud maakonna kultuurielu edendamisele!

Väägvere külakapell juhendaja ÜLLE KOOL	Pärimuskultuuri väärtustamise ja järjepidevuse hoidmise ning märkimisväärse panuse eest Tartumaa folklooriliikumisse
Tähelinnud juhendaja MARIKA LEHISTE	Pärimuskultuuri väärtustamise ja järjepidevuse hoidmise ning märkimisväärse panuse eest Tartumaa folklooriliikumisse
Väike Hellero juhendaja JANIKA ORAS	Pärimuskultuuri väärtustamise ja järjepidevuse hoidmise ning märkimisväärse panuse eest Tartumaa folklooriliikumisse
FOLKLOORIKLUBI MAATASA	Pärimuskultuuri väärtustamise ja järjepidevuse hoidmise ning märkimisväärse panuse eest Tartumaa folklooriliikumisse
INGERISOOME FOLKLOORIRÜHM RÖNTYSKÄ	Pärimuskultuuri väärtustamise ja järjepidevuse hoidmise ning märkimisväärse panuse eest Tartumaa folklooriliikumisse
VALGEVENE RAHVALAULURÜHM SPADKI	Pärimuskultuuri väärtustamise ja järjepidevuse hoidmise ning märkimisväärse panuse eest Tartumaa folklooriliikumisse

EESTI
RAHVAKULTUURI
KESKUS